GRAHAM GREENE_LOOTUSETU JUHTUM

TÕLKINUD L. MÖLDER

KIRJASTUS „EESTI RAAMAT" TALLINN 1967
T
G 71
Originaali tiitel: «A Burnt-Out Case» Penguin Books Ltd. Harmondsworth,
Middlesex Great Britain 1961
«lo non mori', e non rimasi vivo.» 1 (Ma polnud surnud, aga ka mitte elav inimene.)
Dante
«Jumalik komöödia», Põrgu, 34. laul.

KUNSTILISELT KUJUNDANUD A. ARRAK
«Normaalne on, et iga inimene armastab
iseennast. Juhul, kui ta on vääralt arenenud või kannatab mõne defekti all, mis võib ka hiljem olla juurde tekkinud, tõstab tema esteetiline meel mässu ja tema3 tärkab teatav vastikus iseenda vastu. Ometi — aja jooksul ta lepib defektiga, aga ainult teadvuse pinnal. Alateadvuses jääb tõvemärk alles ja põhjustab teatavaid muutusi isiksuse psüühikas, muutes teda inimpelglikuks.
R. V. Wardekari leepra-alasest brošüürist

ESIMENE OSA

ESIMENE PEATÜKK

1.

Mees, kes reisis kajutis, kirjutas oma päevaraamatusse Descartes'i parodeerides: «Ma tunnen end eba-mugavasti, järelikult ma olen olemas,» ja jäi siis, sulepea näpus, edasi istuma, kuna muud märkimisväärset üles tähendada polnud. Kapten, kes kandis valget pikka preestrikuube, seisis salongi lahtise akna all ja luges oma palveraamatut. Polnud niigi palju tuuleõhku, et mõni karv tema habemes oleks liikunud. Kümme päeva olid need kaks olnud'üksinda jõel — üksinda, see tähendab maha arvatud kuueliikmeline aafriklastest laevameeskond ja* tosina ümber tekireisijaid, kes vahetusid peaaegu märkamatult igas peatuskohas. Laev kuulus piiskopile ja meenutas omaaegseid Mississipil sõelunud vesirattaga väikeaurikuid: mõlkis ja kõrge, 19. sajandi ninaga ning mahapudenenud valge värvikorraga, mis hädasti vajas ülevõõpamist. Salongi akendest paistis, kuidas looklev jõelint end kaugusse lahti keris ja all madalatel praamidel kükitasid reisijad laevakütteks laotud puuhalgude vahel ning sugesid juukseid.
Kui rahu all mõista muutumatust, siis siin ta oligi, pähklituumana peidus ebamugavuste kõvas koorikus: lämmatav kuumus, mis nad neelas, niipea kui jõgi ahe-nes vaevalt sajale meetrile, dušš, mis oli alalõpmata vastikult soe laevamasinate lähedusest; moskiitod õhtul "ja päeval tsetsekärbsed oma tahapoole tiibadega nagu tillukesed reaktiivlennukid. (Viimases peatuskohas oli silt kõrgelt kaldalt kolmes keeles hoiatanud: «Unitõve-tsoon! Hoiduge tsetsekärbeste eest!») Kapten luges oma

palveraamatut, kärbsepiits käes, ja iga kord, kui ta mõnele putukale pihta sai, tõstis tibatillukese surnu-
11
keha üles ja näitas reisijale, öeldes: «tsetse». Sellega nende läbikäimine ka piirdus, sest kumbki ei osanud vabalt ega vaevata teise keelt.
Nende päevad kulgesid umbkaudu nõnda. Kell neli hommikul ärkas reisija salongist kostva palvekella helina peale ja piiskopikajuti aknast nägi ta usklikke mööda laevatreppi palvuselt koju tõttamas. Kajutit jagas reisija ristilöödud Kristuse kuju, tooli, laua ja kummutiga, kus tarakanid ringi lüürasid, ning üheainu-kese pildiga, mis kojuigatsuse rinda tõi, kujutades kohevasse lumme mattunud Euroopa kirikut. Ta saatis usklikke silmadega, kuni nad järsust jõepervest üles jõudsid ja tihnikusse kadusid, kiigutades oma laternaid nagu jõulurongkäigus, mida ta ühe korra oma New Englandis viibimise ajal oli pealt näinud. Kell viis oli laev uuesti teel ja kella kuue ajal, kui päike tõusis, sõi reisija koos kapteniga hommikust. Kolm järgnevat tundi, enne kui kõrvetav kuumus kätte jõudis, oli parim päeva j agu mõlemale mehele ja reisija leidis end koguni isesuguse loiu rahuloluga jälgimas sogast ja kiiret, kha-kikarva jõe jooksu, kus väike laev endale vastuvoolu teed rügas, kiirusega kolm sõlme tunnis, laevamootor mörisemas nagu äraaetud loom kusagil seal altari ja püha perekonna all ning suur vesiratas ahtritipus loksumas oma vahurada. Pingutamist paistis üleliia, arvestades edasiliikumise aeglust. Iga kahe-kolme tunni tagant kerkisid silmapiirile kalurikülad kõrgetel vaiadel, mis kaitsesid eluasemeid paduvihma ja rottide eest. Aeg-ajalt hõikas mõni meeskonnaliige kaptenit ja siis võttis too püssi ning sihtis nii vaevase elumärgi peale, et selle kätteleidmiseks metsa rohekate ja sinkjate varjude sülest oli silma ainult temal ja madrusel: krokodilli-beebi, kes pikutas peesitades puunotil, või kalakotkas, varitsemas liikumatult saaki lehtede peidus. Kella üheksaks oli kõrgkuumus käes ja kapten, sulgenud palveraamatu, kas õlitas sisse oma püssi või lõi veel mõne tsetsekärbse surnuks. Vahel ka istus klaaspärlite karbiga söögilaua taha meisterdama odavaid palvehelmeid.
Peale südapäevast söögikorda, kui metsad päikese põletavas lõõsas kurnatult mööda lohisesid, tõmbusid mõlemad mehed tagasi oma kajutitesse. Isegi ihualasti
12
oli reisijal raske magada ja ta ei jõudnud kunagi päriselt otsusele, kas jätta uks poikvele, et kajutisse natukenegi tõmbetuult lasta, või lükata kinni, et tulipalav õhk sisse ei pääseks. Laevas puudus ventilatsioon ja alati oli reisijal ärgates vastik maik suus; duši läilalt leige vesi, mis küll mustuse ihult maha uhtus, ei toonud värskendust. Siiski jäi veel tund või paar lahedat õhtuaega, kus ta istus all praamil ja aafriklased endale varapimedas süüa keetsid. Nahkhiired niitsusid ülal metsa kohal ja küünlatuled hubisesid nagu ammuilma unustatud nooreea missapalvustel. Toidukeetjate naerupahvakud rõka-tasid edasi-tagasi praamide vahet ega kulunudki kaua, kui lauluots üles võeti, aga sõnadest ei saanud reisija aru.
Õhtusöögi ajaks tuli sulgeda salongi aknad ja kardinad ette tõmmata, et tüürimehe silm seletaks laevateed kalda ja veest väljatükkivate põhjarontide vahel; siis aga küttis kuuma uhkav suruõhulamp kitsukese kajuti tulipalavaks. Magamamineku aega lükati edasi quatre-cent vingt et un'iga, ' mida nad mängisid sõnatus vaikuses nagu mõnda rituaalset miimi; võitis kogu aja kapten, nagu oleks jumal, kellesse ta uskus ning keda öeldi juhtivat tuuli ja merevoogusid, juhtinud ka oma sulase täringuid.
Kui nad üldse omavahel juttu ajada kavatsesid, oli praegu kõige kohasem aeg vigase flaami või prantsuse keele purssimiseks; aga nad ei rääkinud kunagi palju. Kord päris reisija: «Mida nad laulavad, isa? Mis laul see on? Kas armastusest?»

«Kogunisti mitte,» vastas kapten. «Nad laulavad sellest, mis nendega päeva jooksul juhtus, kuidas nad viimases peatuspaigas ostsid mõned hüvad keedupotid, mida nad tubli vaheltkasuga jõe ülemjooksul kavatsevad edasi müüa. Ja muidugi laulavad nad ka teist ja m minust. Mina olen nende meelest suur fetišikummar-daja,» lisas ta naeratades ja viitas peaga pühale perekonnale ning lahtikäivale altarile kummutil, kus ta hoidis oma padruneid ja õngeriistu. Siis tappis ta ühe-

> Nelisada kakskümmend üks (pr. k.) - kaardimängu nimi. (Tõlk. märkus.)

ainsa laksuga moskiito oma paljal käsivarrel ja sõnas: «Mongo suguharul on vanasõna: «Kondisele mehele ei anna moskiitod armu.»»

«Mida nad minu kohta laulavad?»

«Kui ma ei eksi, siis just teist nad praegu laulavadki.» Kapten lükkas mängumargid ja täringud kõrvale ning jäi kuulatama. «Kas tõlgin? Sõnad pole kuigi meelitavad. »

«Jah, palun.»

«Laeva peal on üks valge mees, kes pole ei preester ega tohter. Tal ei ole habet. Ta tuleb kaugelt-kaugelt — meie ei tea, kust ta tuleb — ja ta ei ütle ka kellelegi, kuhu ta läheb või misjaoks. Mees on rikas, sest kõik õhtud läbi joob ta viskit ja suitsetab nagu korsten. Aga teistele ta suitsu ei paku.»

«Ei tulnud lihtsalt pähe.»

«Arusaadav,» tähendas kapten. «Mina tean, kuhu te sõidate, aga te pole ka mulle kordagi maininud, miks.»

«Teed kaudu ei pääsenud — paduvihmad. Laev oli ainuke sõiduriist, millega edasi sai.»

«Ma ei mõelnud seda.»

Kella üheksa aegu õhtul jäädi tavaliselt, juhul kui jõgi polnud tõusnud ja edasiliikumist hõlpsamaks muutnud, kalda äärde ankrusse. Mõnikord leiti rannast pehkinud kummuli paat, mis pakkus vihmavarju reisijatele, kelle sealolek paistis küll üsna ebatõenäoline. Kahel korral tassis kapten oma ürgvana jalgrattaloksu maale, hüppas sadulasse ja väntas mustava sisemaa suunas, et mõne kaugema colorii' käest puudelaadung kätte kaubelda ja näpata ära Otraco kompanii küüsist, kelle suurmonopolile allus kogu jõgi kõigi harudega. Ja kui nad laeva kaldale kinnitamisega liiga hilja peale ei jäänud, juhtus vahel ka ootamatuid võõraid. Ükskord paduvihma aegu tortsutas läbi sajuseina vana kinnine tõldauto, kust astusid maha mees, naine ja laps, kõik kolm haiglaslikult albiinovalge nahaga, mida tekitab aastatepikkune kuumus ja niiskus; mees rüüpas tühjaks kaks klaasi viskit, sarjates koos preestriga hingehinda-sid, mida Otraco küttepuudelt võttis, ja rääkides rahutustest sadu miile eemal pealinnas; naine istus vaikselt

' Kolonist (pr. k.).

paigal, hoides peos lapse kätt, silmad ühtesoodu pühal perekonnal. Kui eurooplastest võõraid polnud, käis karjakaupa vanu neegrinaisi, riideräbalaist turbanid peas ja ihuvarjuks ammekleidid, mille kunagised ergud värvid olid niivõrd luitunud, et silm vaevu seletas trükimustas tikukarpe, soodaveepudeleid, telefone ja muid valge mehe vaimusünnitusi. Nad lohisesid põlvili salongi sisse ja jäid pahiseva lambi alla kannatlikult ootama, kuni neid märgatakse. Siis vabandas kapten oma reisija ees ja saatis ta ära kajutisse, sest need olid pihile-soovijad, keda tuli nelja silma all ära kuulata. Nii möödus veel üks päev.

2.

Mitu hommikut järjest saatsid neid kollased liblikad, teretulnud vaheldus tsetsekärbestele. Liblikad lendlesid, löövides salongi sisse, niipea kui valgeks läks, kuigi jõel oli alles peal paks udukord just nagu aur surutõrre suul. Kui udu hajus, nähti ühe kaldaääre palistuses haruldasi vesiroose, mis saja jardi kauguselt paistsid valge luigekarjana. Jõe keskpaik oli tinakarva, välja arvatud šokolaadpruun triip, mida käilas ketras vesiratas, ja metsade roheline tagasihelk ei virvendanud vastu vetepinnalt, vaid näis tulevat nagu kusagilt sügavalt alt, paberõhukese, läbipaistva tinakorra tagant. Kaks meest seisid piroogis püsti ja paistis, nagu kah-laksid nad põlvini vees, sest vari venitas pikaks nende jalad. Reisija tähendas: «Vaadake sinna, is?.! Kas on veel selgemat seletust küsimusele, kuidas sai Kristus vee peal kõndida?» Aga kapten, kes sihtis parajasti vesirooside valli varjus seisvat haigrut, ei võtnud vaevaks vastata. Tal oli vastupandamatu kirg kõik elavad olendid maha tappa, nagu oleks inimene see ainuke, kellel on õigus surra loomulikku surma.

Kuue päeva pärast jõudsid nad ühte Aafrika katoliiklikku seminari, mis näotu, punastest tellistest üli-koolihoonena troonis kõrgel savikaldal. Seal seminaris oli kapten omal ajal õpetanud kreeka keelt ja nad jäid sinna ööseks, osalt vanu aegu meelde tuletama, osalt küttepuude pärast, mida nad siit said märksa odavama

hinnaga kui Otraco käest. Laadimine algas vähimagi viivituseta — noored mustanahalised seminaristid seisid juba kaldal ootevalmis ja enne teist laevakella olid puud praamidel, et laev saaks esimese varavalgega kibekähku teele tõtata. Pärast õhtusööki kogunesid preestrid üldsaali. Kapten oli ainuke, kes sutaani kandis. Üks preestreid, korralikult pöetud lõuahabeme ja lahtise kaelusega khakivärvilises särgis, meenutas reisijale noort võõrleegioni ohvitseri, keda ta kunagi Idas oli tundnud ja kelle hulljulgus ning distsiplineerimatus olid leidnud lõpu kasutus sangarisurmas; teist preestrit oleks kergesti võinud pidada majandusteaduse professoriks, kolmandat advokaadiks, neljandat arstiks; ent nende naer, mis tuli ülemäära kergesti, ja liigne tuhin lihtsas kaardimängus tikkude peale kõnelesid erakluses tärganud kohtlusest ja eluvõõrusest, mida märkame maadeuurijate juures, kes on liiga kauaks jäänud üksipäini igilumisele mäetipule, või meeste juures, keda hoiab vangis ammu möödunud sõda. Nad keerasid raadio päevauudiste ajaks lahti, aga see tuli lihtsalt harjumusest ja oli pärit aegadest, kus seda tehti kindla eesmärgiga, mida nad nüüd enam päris hästi ei mäletanud. Neid ei huvitanud ärev õhkkond ega valitsuste vahetused Euroopas; nende huvid piirdusid rahutustega siit mõnisada miili üle jõe, ja reisija mõistis, et nende meeste keskel pole tal tarvis karta — siin ei ähvarda pealetükkivad küsimused. Taas meenus talle võrdlus võõrleegioniga. Oleks ta olnud tagaotsitav kurjategija, redus õiglase kohtumõistmise eest, poleks keegi siin püüdnud lahti rebida tema salahaava.

Ometi — ta isegi ei osanud endale seletada, miks — käis nende naer talle närvidele nagu tüütu laps või plärisev grammofoniplaat. Teda ärritas nende rõõm lihtsatest asjadest — isegi viskipudelist, mille ta nende jaoks oli laevalt kaasa võtnud. Ka needsinatsed, kes lasevad end laulatada jumalaga, mõtles ta, muutuvad tukunuiadeks — issandaga sõlmitud abielud on niisama tüütud nagu kõik teisedki. Armastus — sellel sõnal polnud nende jaoks muud tähendust peale formaalse suuandmise armulaual ja «Ave Maria» nagu «kalliski» oli konventsionaalne fraas kirja alustamiseks. Sedasinast abielu nagu kõiki maiseidki hoiavad koos ühised harjumused

ja maitsed — issandale meeldib, kui teda jumaldatakse, ja neile meeldib jumaldada, ainult et kindlatel kellaegadel nagu äärelinna abieludes, kus kaisutused jäetakse laupäevaõhtuks.
Naerulagin paisus. Kapten tabati tüssamiselt ja nüüd läks võistu lahti naabrite ületrumpamiseks. Püüti tikke näpata, kaarte salaja kõrvale sokutada, vale masti käia — ühesõnaga mängutuhin, nagu lastemängudes ikka, ähvardas lõppeda katastroofiga. Ja mine tea, vahest on enne magamaminekut ka pisarad platsis? Reisija tõusis kannatamatult püsti ja läks läbi kõleda üldsaeli mängijate juurest kaugemale. Saali seinalt vaatas tema peale alla uue paavsti portree, kes sarnanes pigem küll ekstsentrilise koolijuhatajaga. Sokolaad-pruunil kummutil vedelesid roman policier' ' üksikud numbrid ja virn misjoniajakirju. Ta lõi ühe lahti: tuletas kangesti meelde koolilaste väljaandeid. Seal oli sees ülevaade jalgpallivõistlustest kusagil Obokos ja üks elatanud poiss kirjutas «Kuidas ma veetsin puhkuse Euroopas» — järg järgmises numbris. Seinal rippus kalender võõra misjonijaama pildiga: sedasama tüüpi pentsik, punastest tellistest kirik ja verandaga preestrimaja. Arvatavasti mõni võistlev kool. Maja ees seisid isad troppis koos: ka nemad naeratasid. Reisijat kippus kummitama mõte: kunas õieti oli ta esimest korda hakanud jälestama naeru nagu mõnda vastikut lehka.
Ta jalutas välja kuupaistesesse pimedusse. Isegi öösel oli õhk niivõrd niiske, et jäi udupihuna põskedele. Praamidel põlesid üksikud küünlad ja üleval tekil ringi-liikuv tõrvik näitas kätte laeva ankrupaiga. Reisija keeras jõele selja ja leidis enese jalgrajalt, mis algas otse klassiruumide tagant ning viis, nagu geograafid ütleksid, Aafrika südamesse. Ta läks mööda jalgrada edasi, eneselegi aru andmata, miks ta seda teeb. Kuu ja tähed juhatasid talle teed, kusagilt eestpoolt kostis muusika. Jalgrada viis külasse sisse ja lookles teisest otsast jälle välja. Külarahvas polnud veel magama heitnud, võib-olla sellepärast, et paistis täiskuu: nähtavasti olid nad kuu faase märksa täpsemini tähelepannud kui tema oma päevaraamatus. Mehed tagusid trummi vanadel,

1 Kriminaalromaan (pr. k.).

misjonijaamast minemavisatud konservikarpidel: sardiinid, Heinzi oad ja ploomikeedis; keegi mängis omatehtud harfil. Uudishimulikud näod piilusid madalate lõkkeasemete tagant. Üks vana naine keerutas kohmakat tantsu, hööritades puusi, mida kattis tükk kulunud koti-riiet. Uue valuga torkas nende süütu naerulagin nagu okas reisijale südamesse. Nad ei naernud teda, nad naersid isekeskis ja tema jäeti nagu seminari üldsaaliski omaenda riiki, kus naer oli tundmatu silp võõras vaenu-keeles. Küla oli puruvaene: savionnide õlgkatused rottide ja vihma näsitud, naistel niudevarjuks koti-närud, kus sees kunagi oli seisnud suhkur või leivavili. Reisija tundis ära pügmoidid — ehtsate pügmeede ebardlikud järeltulijad. Neist polnud võrdset vastast. Ta pööras kannal ringi ja läks tagasi seminari.
Üldsaal oli tühi, kaardimäng nähtavasti läbi ja reisija suundus oma magamistuppa. Ta oli juba niivõrd harjunud kitsukese kajutiubrikuga, et tundis end lausa kaitsetuna ilmatu suures ruumilahmakas, mille ainsa sisustuse moodustasid silmapesulaud kannu, kausi ja veeklaasiga, üks tool, kitsas säng moskiitovõrgu all ja pudel keedetud veega põrandal. Preester, küllap vist juhataja, koputas uksele ja astus tuppa. Ta küsis: «On teil mõni soov?»
«Ei ainsatki,» ja pidi peaaegu lisama: «See'p mu õnnetus ongi.»
Juhataja kontrollis, kas pesukann on vett täis. «Värvuselt võib ta teile liiga pruun paista,» seletas juhataja, «aga vesi on täiesti puhas.» Ta tõstis seebikarbilt kaane, et

oma silmaga veenduda, ega äkki seepi ära ei unustatud. Karbis lebas tuliuus apelsinikarva seebitükk.
««Lifebuoy»,» kiitis juhataja uhkelt.
««Lifebuoyga» pesin ennast viimati lapseeas,» tähendas reisija.
«Paljud väidavad, ta mõjuvat hästi higinäärmepõle-tiku vastu. Aga mina selle all ei kannata.»
Äkitselt tundis reisija, et ta ei jaksa enam suud lukus hoida, ja sõnas: «Mina ka mitte. Ma ei teagi enam, mis kannatamine tähendab. Olen ka sellega lõpparved teinud. »
«Ka sellega?»
«Nagu kõige muuga. Olen kõigega lõpparved teinud.»
18
Vähimagi uudishimuta pöördus juhataja minekule, sõnades: «Teate, kannatamine on neid väheseid asju, mida saab J vajaduse korral alati muretseda. Magage hästi! Ärati n teid hommikul kell viis.»

TEINE PEATUKK

1.

Doktor Colin uuris mehe haiguslugu — kuus kuud järjest olid tõvelaiguliste nahakudede leepra-analüüsid olnud negatiivsed. Aafriklane, kes seisis arsti ees, kark kaenlas, oli kaotanud kõik kümme sõrme ja varvast. Doktor Colin ütles:
«Suurepärane! Te olete terve.»
Mees astus paar sammu arstilauale lähemale. Tema varvasteta jalad olid kui kaks keppi ja astumine nagu tellitud teed tasaseks tampima. Kartlikult küsis ta arstilt:
«Pean ma siit päriselt ära minema?»
Doktor Colin silmitses konti, mille mees talle vastu sirutas nagu puutüki, mis alles hakkab võtma inimkäe kuju oskamatu voolija noa all. Leprosooriumis peeti seaduse kohaselt ainult nakkusohtlikke haigeid, välja-ravitud pidid tagasi minema küladesse või võimaluse korral jätkama ambulatoorset ravi provintsi pealinna Luci haiglas. Ent Luci oli mitme päeva tee nii maad kui jõge mööda. Colin sõnas: «Sul on raske mujal tööd saada. Vaatan, mis sinu heaks teha annab. Mine, räägi õdedega.» Kont paistis kasutu, ent lausa ime, mida üks vigane käsi kõike selgeks võis õppida: leprosooriumis oli mees, kellel polnud sõrmi, ometi õpetati ta niisama kärmesti ja osavasti kuduma nagu õedki. Siiski — ka edusammud tegid meele mõruks, sest siit paistis selgesti, kuivõrd hindamatult väärtuslik oli materjal, mis nii tihti tuli kõlbmatuna kõrvale visata. Viisteist aastat oli arst unistanud päevast, kus tal on piisavalt raha spetsiaalsete proteeside tellimiseks iga vigastuse tarvis, ent praegu polnud tal niigi palju summasid, et haiglale korralikke madratseid muretseda.
«Mis su nimi on?» küsis ta.
20

«Deo Gratias.»
Kärsitult kutsus arst sisse järgmise haige. Noor naine, kellel oli konkskäsi — sõrmed kiskusid kõverasse. Arst proovis näppe sirgeks painutada ja naine võpatas valust, kuigi ta ulja koketsusega edasi naeratas, nagu loodaks sellega arsti mõjustada haigettegemisest loobuma. Naine oli oma suu värvinud kahvatulillaks, mis hoopiski ei sobinud kokku tema tõmmu nahaga, ja parem rinnapool oli tal paljas, sest just dispanseri trepil oli ta oma last toitnud. Naise käel jooksis pikk arm, kuhu arst oli

teinud sisselõike, et vabastada surnud küü-narlüunärv tupe pigistusest. Praegu sai ta siiski, ehk küll valu ja vaevaga, oma sõrmi natuke vabamalt liikuma. Arst kirjutas kaardile õdedele teadmiseks «Parafiin-vaha» ja kutsus sisse järgmise haige.
Kaks ainsamat päeva olid doktor Colini mälestustes viimase viieteistkümne aasta jooksul olnud palavamad kui täna. Isegi aafriklastele andis kuumus end tunda ja nõuandlas ootas tavalisest poole vähem patsiente. Ventilaatorit siin polnud ja doktor Colin töötas verandal, kummitõmmatud ajutise varikatuse all; laud, kõva puutööl ja selg vastu kongkitsast kabinetti, kuhu ta kartis sisse astuda, sest seal polnud õhku. Kabinetis seisis tema kartoteek, kastide terassangad sõrmi põletavalt tulised.
Haige haige järel näitas arstile ette oma ihuhädad; kõigi nende aastate jooksul polnud doktor Colin ikkagi päriselt suutnud harjuda pidalitõves naha imala gang-renoosse lehaga, mis arstile oli muutunud Aafrika sümboliks. Ta libistas sõrmed üle tõvest puretud liikmete ja peaaegu masinlikult tegi oma märkmeid. Neist märkmeist polnud suuremat kasu, aga tema sõrmed, ta teadis seda, olid haigele trööstiks: nad polnud veel kaotanud puutetundlikkust. Nüüd, kus füüsilise tõve vastu oli rohi leitud, tuli alati meeles pidada, et pidalitõbi oli ja jäi psühholoogiliseks probleemiks.
Jõelt kostis doktor Colini kõrvu laevakella hääl. Juhataja väntas oma vanal jalgrattal nõuandlast mööda sadama suunas. Ta lehvitas ja doktor viipas vastu. Arvatavasti oli oodata tähtaja möödalasknud Otraco laeva. Plaani järgi käis see laev iga kahe nädala tagant ja tõi posti, aga kunagi ei võinud tema peale kindel

olla, sest enamasti jäi ta ikka hiljaks kas mõne ootamatu laadungi või mootoririkke tõttu.
Üks imik tõstis häält ja kõik nõuandla ümberkaudsed rinnalapsed pistsid nagu ühest suust kooris vääksuma. «Henri,» hüüdis doktor Colin ja tema poisiohtu aafriklasest käealune röögatas emakeeles: «Lapsed rinnale!» Silmapilk oli rahu majas. Kell kaksteist kolmkümmend lõpetas arst vastuvõtmise. Tulipalavas kabinetikongis pesi ta piiritusega käsi.
Seejärel jalutas doktor alla randa. Ta ootas Euroopast ühte raamatut: jaapanlaste poolt väljaantud leepra-atlast, mis võis postiga olla pärale jõudnud. Pidalitõbiste asula pikk tänav viis välja jõele: mõlemat kätt seisid madalad kahetoalised telliskivimajad, igal tagaõuel oma väike savionn. Viisteistkümmend aastat tagasi, kui doktor siiamaile tuli, olid püsti ainult savionnid — praegu kasutati neid köögiks. Ja ometi, kui tunti surmatundi ligi, mindi sinna, tagaõuele. Ei saadud rahulikult surra toas, mida ehtisid raadiovastuvõtja ja õndsa paavsti näopilt; surmale seati end vastu seal, kus olid surnud esivanemad — pimedas onnis, mis lõhnas paatunud savist ja puulehtedest. Vasakut kätt kolmandas õues istus köögiukse varju lükatud lagunenud lamamistoolis muldvana ätt ja ootas surma.
Küla taga, kohe seal, kust jõgi paistma hakkas, puhastati tulevase, uue haiglahoone ehitusplatsi. Trobikond pidalitõbiseid tampis tasaseks viimaseid ruutjarde isa Josephi juhatusel, kes nendega kaasa rühmas oma vanades khakikarva pükstes ja kaabulodus, mis väljanägemise järgi otsustades oli mitme-setme aasta eest randa uhutud.
«Otraeo!» hüüdis talle doktor Colin.
«Ei. Piiskopi laev,» hõikas isa Joseph vastu ja tampis usinasti edasi. Ta oli juba ammugi omaks võtnud aafriklaste kõnemaneeri rääkida käigu pealt ja selg kõneleja poole, ning tema häälel oli kõrge aafrikapärane modulatsioon. «Räägitakse, neil olevat keegi reisija kaasas.»
«Reisija?»
Doktor Colinile paistis laevakorsten kätte palgivirnade vahelt, mis clid mõlemat kätt kütteks üles laotud, jättes pika kitsa koridori jõeni välja. Üks võõras mees

22
tuli talle sealt vastu ja kergitas kübarat! Mees oli Colini vanune, kõvasti üle viiekümne, raseerimata lõug halli-segustes habemetüügastes, seljas kortsunud troopikaülikond.
«Mu nimi on Querry,» tutvustas ta ennast ja tema kõnel oli aktsent, mille kohta Colin korrapealt ei osanud öelda, tuli see prantsuse või flaami keelest, nagu ta ka esimese hooga ei taibanud, mis rahvusele too nimi võiks kuuluda.
«Doktor Colin,» vastas ta. «Kas jäätegi meie juurde?»
«Laev edasi enam ei lähe,» kostis mees, nagu seletaks see kõik.
2.
Kord kuus käisid doktor Colin ja misjonijaama juhataja koos arvetealasel salanõupidamisel. Leprosoorium oli ordu ülal pidada, riigi poolt maksti arsti palk ja ravimid. Riik oli rikkam ja tõrksam partner, seepärast katsus doktor nihutada kõik koormad, mis nihutada andsid, ordu kaelast ära riigi kaela. Võitlus ühise vaenlase vastu oli nad liitnud lähedasteks sõpradeks; teati isegi kõnelda, et doktor Colin vahel missal käivat, kuigi ta juba ammu enne siia viletsuse ja põrgupalavuse kontinendile tulekut oli kaotanud usu kõikidesse jumalatesse, keda preestrid tunnistada võtsid. Ainuke, mis doktorile juhataja juures meelehärmi tegi, oli tolle lahutamatu saatja manila sigar, millest juhataja ei loobunud muidu, kui ainult missat lugedes või magades — manila sigarid olid kanged ja doktor Colini korter kitsas ning ilmast ilma sattus sigarituhk nagu kiuste arsti paberitele ja aruannetele. Ka praegu pidi ta tuhast puhtaks raputama arvelehe arstide vaneminspektorile Lucis, kus ta osavasti ning märkamatult oli kandnud riigi arvele misjonijaama poolt ostetud uue kella ja kolm moskiito-võrku.
«Andke andeks,» vabandas juhataja ja pillas avatud leepra-atlase tuhka täis. Atlase kiiskavate, lopsakate värvidega ning väänlevate mustritega pildid meenutasid Van Goghi maastike reproduktsioone ja enne juhataja tulekut oli doktor neid lehitsenud puhtast esteetilisest lõbust.
23
«Olen tõesti võimatu,» ütles juhataja tuhka raamatult maha pühkides. «Iseäranis täna. Aga mul käis külas monsieur Rycker. Too mees viib mu iga kord endast välja.»
«Mida ta tahtis?»
«Oh, ta igatses hullupööra andmeid meie külalise kohta. Ja muidugi käisid tal neelud meie võõra viskipudeli järele.»
«Kas tasus sellepärast kolm päeva mööda maanteed loksuda?»
«Viskit ta igatahes sai. Rycker rääkis, et neli nädalat olnud tee kinni ja ta pidanud surema intellektuaalse konversatsiooni nälga.»
«Kuidas käib tema naise käsi ja mida teeb istandus?»
«Rycker informatsiooni ei anna. Ta ise kütib uudiseid, kust aga saab. Ja ta tahtis kangesti arutada oma hinge probleeme.»
«Poleks ilmaski arvanud, et tal neid on.»
«Kui inimesel ka kõik muu puudub, mille peale uhke olla,» ütles juhataja, «siis on ta uhke oma hinge probleemidele. Pärast teist napsi hakkas ta mulle pikalt-laialt selgitama jumala armu.»
«Mida teie tegite?»
«Andsin talle laenuks ühe raamatu. Teadagi ta seda ei loe. Tal endal kõik vastused sulaselged — kuus seminaris raisatud aastat võivad vahel palju kahju tuua. Ryckeri põhieesmärgiks oli aga välja uurida, kes Querry on, kust ta tuleb ja kui kauaks kavatseb meile jääda. Tundsin kanget kiusatust välja lobiseda, kui ainult ise oleksin

teadnud. Õnneks pelgab Rycker pidalitõbiseid ja Querry poiss juhtus minu poole tulema. Miks te just Deo Gratiase Querryle andsite?»
«Ta on välja ravitud, ent lootusetu juhtum — sant — ja mul pole südant teda siit minema ajada. Põranda-pühkimise ja voodite ülestegemisega saab ta hakkama ka ilma sõrmede ja varvasteta.»
«Meie külalised on teinekord üpris nõudlikud.»
«Querry mitte, seda võin ma teile kinnitada. Tõtt öelda, ta ise nimme paluski Deo Gratiast. Poiss oli esimene pidalitõbine, keda ta laevalt maale tulles kohtas. Arusaadavalt rääkisin talle ära, et Deo Gratias on välja ravitud.»
24
«Ta tõi mulle kirja. Ryckerile arvatavasti ei meeldinud, et ma selle pihku võtsin. Panin tähele, Ui ei andnud mulle kätt, kui me jumalaga jätsime. Inimestel on kummalised arusaamad pidalitõvest, doktor.»
«Nad ammutavad neid piiblist. Nagu seksuaalküsi-musigi.»
«Kahju, et just needsinatsed kohad piiblist välja nopitakse,» ütles juhataja ja püüdis raputada tuhka tuhatoosi. Aga nagu alati raputas ta saatuse kiuste mööda.
«Mida teie Querryst peate, isa? Mis mõttega ta teie arvates siia tuli?»
«Mul on liiga palju tööd, et teiste inimeste teo-motiivides ringi tuhnida. Minu käest sai ta endale toa ja voodi. Ning üks lisasuu söögilauas pole ka kes teab kui suur mure. Pealegi, kui päris õiglane olla, paistab ta igati abivalmis, kui ta ainult oskab niisugust abi anda, mida ka tõesti vaja läheb. Aga vahest ta ei otsigi muud kui vaikset nurgakest, kus end välja puhata.»
«Väga vähesed valivad endale puhkepaigaks leprosooriumi. Kui ta Deo Gratiast endale küsis, vilksas mul korraks peast läbi kartus, et tegemist on leprofiiliga.»
«Leprofiiliga? Kas mina olen leprofiil?»
«Teie mitte. Teid tõi siia sõnakuulmine. Aga te teate väga hästi, et leprof iilid eksisteerivad, ja ma julgeksin väita, naiste seas leidub neid sagedamini kui meeste hulgas. Schweitzer tõmbab neid nagu magnetiga ligi. Parema meelega peseksid nad pidalitõbiste jalgu oma juustega — nagu see naine piiblist —, kui et küüriksid pisut antiseptilisemate vahenditega. Vahel ma mõtlen, kas mitte ka Damien polnud leprofiil? Ega siis selleks olnud tarvis ise pidalisse jääda, et teisi paremini ravitseda. Piisab elementaarsetest ettevaatusabinõudest — ma poleks põrmugi parem tohter, kui mul kõik sõrmed puuduksid, või kuidas?»
«Ma ei pea õigeks siin tagamõtteid otsida. Querry ei soovi kellelegi halba.»
«Päev pärast siiatulekut viisin ta haiglat vaatama. Tahtsin kontrollida, kuidas ta reageerib. Täiesti normaalselt — hakkas oksendama, ei mingit vaimustust. Pidin talle andma mahvi eetrit.»
«Mina pole leprofiilide suhtes nii umbusklik kui teie, doktor. On inimesi, kes armastavad vaesust ja
25
puuduse kahel käel vastu võtavad. Ons see halb? Peame me kohe leiutama nende tarvis sõna, mis lõpeb «fiiliga»?»
«Leprofiilid on räbalad haigetalitajad ja lõpetavad enamasti sellega, et ise haiguse külge saavad.»
«Aga doktor, ise te ennist ütlesite, et pidalitõbi kujutab endast ka psühholoogilist probleemi. Leeprahaigeile on hindamatuks abiks tunne, et neid armastatakse.»
«Iga haige saab otsekohe aru, kas armastatakse teda või paljalt tema haigust. Mina ei taha, et leeprat armastatakse. Mina tahan leepra välja juurida. Maailmas on viisteist miljonit pidalitõbist. Ma ei taha raisata aega neurootikute peale, isa.»
«Sooviksin, et teil jääks ivakegi aega raiskamiseks üle. Te lausa tapate ennast tööga.»

Aga doktor Colin ei paistnud kuulmagi. Ta küsis: «Kas mäletate veel seda nunnade väikest võsaleprosooriumi? Kui leiutati DDS — efektiivne pidalitõvevastane ravim — , vähenes haigete hulk õige lühikese ajaga poole tosina peale. Ja kas teate ka, mida üks nunn mulle siis kaebas: «See on kohutav, doktor! Kui nii edasi läheb, pole meil varsti enam ühtegi pidalitõbist.» Kahtlemata oli siin tegemist leprofiiliga.»
«Vaene naisterahvas,» tähendas juhataja. «Teie, doktor, ei näe asja teist külge.»
«Missugust teist külge?»
«Piiratud silmaringiga vanapiiga, kes tahab kõigest hingest head teha ja kasulik olla. Maailmas pole temasugustele kuigi palju ruumi ja teie oma DDS-tablettide nädalaportsjoniga röövite veel viimasegi võimaluse ihaldatud kutsumust praktikasse rakendada.»
«Arvasin, et teie ei otsi teomotiive.»
«Oh, minu seletusviis, doktor, on samuti näppudega mööda pealispinda libisemine nagu teie diagnoosidki. Aga parem, kui me veelgi pinnapealsemaks jääksime. Pealiskaudne otsus ei tee kunagi tõsist kurja, aga kui hakkaksime sügavamalt sondeerima, mis õieti peitub soovi taga «kasulik olla», sa kallis aeg, võib-olla leiak-sime midagi kohutavat ja tunneksime kiusatust kõik sinnapaika jätta ning edasiotsimisest loobuda. Ometi, kes teab, võib-olla veelgi sügavamal oleksime leidnud, et too kiht, mis meile hirmu peale ajas, oli üsnagi õhuke.

Aga olgu nüüd kuidas on, pealiskaudsed otsused on šffagi ohufumad. Neid saab alati palju lihtsamini maha | raputada Ka süüdlastel on seda kergem teha.»
«Ja Querry? Kuidas jääb temaga? Muidugi pealiskaudselt võttes?»

TEINE OSA

ESIMENE PEATÜKK

I

Võõras kohas peaks mujalt tulnu alustama kõigepealt läbi ja lõhki tuntud asjade paigaleseadmisest — vahest mõni foto või pakk raamatuid, kui need on ainsad, mis kaasa võeti endisest elust. Querryl polnud ühtki pilti ega raamatut, ainult päevik. Kohe esimesel päeval, kui kõrval asuvast kabelist kostev palveümin ta hommikul kell kuus üles ajas, tundis Querry äkki hirmuga, et on absoluutselt üksi ja maha jäetud. Selili sängis kuulas ta palvelaulu, ja kui tema pitsatsõrmusel oleks olnud imevägi, oleks ta s.eda keerutanud ja palunud kohaletõtanud võlurit, ükspuha, kas head või kurja, viia ta tagasi kohta, mida ta parema sõna puudumisel koduks nimetas. Aga nõiavägi, kui seda üldse olemas oli, lasus pigem küll kõrvalt kostvas rütmilises ja käsitamatus palve-laulus. See laul oli kui arstirohu lõhn, meenutades rasket haigust, millest ta ammu ja täielikult oli paranenud. Querry süüdistas iseennast, et polnud taibanud üht ime-lihtsat asja: pidalitõve piiriala oli ju ühtlasi ka tolle teise tõve tallermaa. Ta oli lootnud eest leida õdesid ja arste, aga unustanud preestrid ja nunnad. Deo Gartias koputas uksele. Querry kuulis, kuidas ta oma käeköndiga ust kaapas, katsudes linki lahti lükata. Veeämber rippus tal randmel nagu palitu varnas. Querry oli doktor Colinilt küsinud, enne kui ta Deo Gratiase teenriks võttis, kas ta tunneb valu, ja doktor oli kindla sõnaga vastanud, et vigane enam valu ei tunne. Paralüütikud oma kangete sõrmede ja näpitsais närvidega olid need, kes kannatasid ebainimlikke piinu (mõnigi öö kuuldi neid südantlõhestavalt kisendamas),

ometi oli valu teatavaks kaitsekilbiks sandiks jäämise vastu. Querry ei tundnud valu, kui ta seal selili sängis oma sõrmi väänas.
Esimesest päevast peale hakkas Querry kujundama kindlat korda — harjumuspärast keset võõrast ja harjumatut. Edasielamiseks oli see möödapääsmatu põhitingimus. Kell seitse sõi ta koos isadega hommikust. Ükshaaval kogunesid misjonärid suurde üldsaali kokku töö juurest, mille kallal nad olid rühmanud hommikusest jumalateenistusest peale. Isa Pauli ja vend Philip-pe'i hooleks oli dünamo, mis andis voolu misjonijaamale ja pidalitõbiste asulale. Isa Jean tuli nunnadele missat lugemast. Isa Josepholi jõudnud töö kätte näidata pidali-tõbistele, kes puhastasid uue haigla ehitusplatsi. Isa Thomas, silmad kui kaks aukus kivi savikarva näomul-las, kulistas alla oma kohvi kibekähku nagu mõne mõru arstirohu ja tõttas jälle jooksujalu inspekteerima mis-jonijaama kahte kooli. Vend Philippe istus vaikselt omaette ega võtnud jutuajamistest osa; ta oli isadest kõige vanem, oskas ainult flaami keelt ja tema nägu sarnanes laastatud põllumaaga, kus elu- ja ilmavintsutused on oma töö teinud. Niipea kui näod nagu ilmutusvanni pistetud negatiivid hakkasid ilmet võtma, tõmbus Querry veelgi rohkem endasse. Ta kartis isade küsimusi, kuni lõpuks taipas, et nagu preestrid seal jõeäärses seminaris, ei hakka ka siinsed misjonärid pärima ega uurima. Isegi möödapääsmatud küsimused sõnastati teadaannete toonis: «Kui te missale soovite sõita, siis pühapäeval kell 6.30 tuleb buss siit läbi.» Ja Querryl polnud vajadustki vastata, et missalkäimisest oli ta lõplikult loobunud juba kakskümmend aastat tagasi. Tema puudumist ei märgitud kordagi.
Pärast hommikusööki võttis Querry tavaliselt raamatu, mille oli laenanud doktori väikesest raamatukogust, ja läks alla jõe äärde. Jõgi oli siinkohal sirge jooksuga ja lai, ligikaudu miil mõlema kalda vahet. Kes teab mis ajast kaldale vedelema jäetud läbi-roostes plekkpargas päästis ta sipelgate vaevast; seal ta siis istus, kuni päike, varsti pärast üheksat, kõrvetama hakkas ja mugavale äraolemisele lõpu tegi. Vahel ta luges, vahel lihtsalt saatis silmadega khaki-karva lainete rütmilist loksumist ja rohutuustidest

saaretibasid ning jõehüatsinte, mis tigusammu takso-auto tempoga liikusid süda-Aafrikast kaugele ulgumerele.
Vastaskaldal, tükk maad kõrgemal rohelisest džungli-seinast kasvasid hiigelpuud, mille ronijuured meenutasid pooleliehitatud laevakeret ja pruunjad ladvad närtsima löönud lillkapsast. Külmad hallid oksteta tüved siuglesid liigeldi-loogeldi nagu maod. Portselanvalged linnud kükitasid kohvpruunide lehmade seljas; ja ühekorra oli ta terve tunni vahtinud jõude istuvat perekonda kaldaveeres õõtsuvas piroogis, emal seljas kärts-kollane kleit, isa, nahk kipras nagu puukoor, kummargil mõla kohal, mida ta kordagi ei liigutanud, ja tütar, rinnalaps süles, suu naerust pärani nagu lahtise kaanega klaver. Kui kõrvetav päike ei andnud enam istujale asu, läks Querry doktori juurde haiglasse või nõuand-lasse ja sellega oli pool päeva õnnelikult läbi. Nüüd ei paisanud enam ükski vaatepilt tema sisikonda segamini ja eetripudeli järele ei tuntud mingit vajadust. Kuu aega hiljem küsis Querry arstilt:
«Teil on karjuvalt vähe töökäsi, eks ole? Ikkagi kaheksasada haiget talitada.»
«Seda külli»
«Kui ma saaksin kuidagi kasulik olla — ma tean, mul pole vastavat ettevalmistust... »
«Te ju lahkute pea, eks ole?»
«Mul puuduvad tulevikuplaanid.»
«On teil aimu füsioteraapiast?»
«Ei.»

«Kui see teile huvi pakuks, võiksite õppida. Väljaõpe kestab kuus kuud. Euroopas.»
«Ma ei taha Euroopasse tagasi,» vastas Querry. «Kas päriselt?»
«Päriselt. Ma kardan tagasi minna.» Lause kõlas melodramaatiliselt ka ta enda kõrvus ja Querry katsus asja parandada. «See tähendab, ma ei karda, aga mul ön põhjusi.»
Doktor libistas sõrmed üle lapse selja. Vilumata silmale paistis poiss täiesti terve.
«Raske juhtum,» ütles doktor Colin. «Katsuge!»
Querry kõhklus paistis niisama vähe välja nagu leep-ragi. Esiotsa ei tundnud tema sõrmed midagi, siis taba-

sid ara kohad, kus lapse nahk tundus paksem, nagu oleks sinna mingi lisakord peale kasvanud.
«Kas teil elektrotehnikast on mingeid teadmisi?»
«Kahjuks mitte.»
«Küsin sellepärast, et ootan Euroopast üht aparaati. Lubatud tähtaeg on juba ammu möödas. Aparaat võimaldab mõõta keha soojust kahekümnes eri kohas korraga. Sõrmed seda vahet ei tee, aga too tombuke on soojem kui muu nahk. Ühel ilusal päeval loodan ma sellest tõvetombukesest ette jõuda. Indias on juba praegu katsed käimas.»
«Te räägite asjadest, mis ön minu jaoks liiga keerulised,» ütles Querry. «Mina oskan ühteainukest tööd.»
«Ja mis töö see on?» küsis arst.
«Meil on siin terve linn koos — kuigi taskuväljaandes — ja vähe leidub ameteid, millele me rakendust ei leia.»
Äkki tärganud kahtlusega kõõritas ta Querry poole.
«Ega te ometi kirjanik ole? Nende jaoks meil ruumi ei jätku. Tahame rahulikult oma tööd teha ega igatse põrmugi, et maailma pressiagentuurid meid suure kella külge riputaksid, nagu nad Schweitzeriga tegid.»
«Kirjanik ma ei ole.»
«Või ehk fotograaf? Meie pidalitõbised pole eksponaatideks hirmu ja õuduste muuseumis.»
«Ma pole ka fotograaf. Ja uskuge, rahu on mulle niisama kallis nagu teilegi. Kui laev oleks kaugemale läinud, poleks ma siin maha tulnud.»
«Siis öelge oma amet ja me otsime teile koha.»
«Ma jätsin oma ameti maha,» vastas Querry. Nunn, kellel oli nähtavasti kuhugi kiire, sõitis jalgrattaga neist mööda.
«Kas teil pole mõnda lihtsamat tööd, et ma niisama leiba ei sööks?» küsis Querry. «Vahest kõlban haavu siduma? Ka seda ma ei oska, aga sidumist pole arvatavasti kuigi raske ära õppida. Ja kindlasti peab keegi neid sidemeid pesema. Kui mina *seda teeksin, jääksid vajalikumad töökäed vabaks.»
«Haavasidemeid pesevad nunnad. Kui ma end nende korraldustesse vahele segan, võtavad nad mult eluisu ära. Olete väga rahutu. Võib-olla peaksite järgmise laevaga tagasi pealinna sõitma? Lucis on palju rohkem igasugu võimalusi.»

«Tahan päriselt siia jääda,» ütles Querry.
«Siis peaksite küll isasid ette hoiatama,» tähendas arst irooniliselt ja hõikas oma abilisele:
«Tänaseks aitab. Rohkem me enam vastu ei võta.»
Piiritusega käsi pestes kiikas Colin üle õla Querry poole. Abiline saatis haiged toast välja ja nad jäid kahekesi. Arst küsis:

«Kas politsei otsib teid taga? Mind ei maksa karta — meie seast ei maksa kedagi karta. Leprosoorium on ses suhtes niisama kindel kui võõrleegion.»
«Ei. Ma pole kurjategija. Võin puhtast südamest kinnitada, minu lugu ei paku kellelegi huvi. Läksin lihtsalt erru, ja kõik. Kui isadele on minu siinolek vastumeelt, võin ma ju millal tahes edasi sõita.»
«Ise ütlesite, et laev enam edasi ei vii.»
«Maantee on ka veel olemas.»
«Jah. Viib aga ainult ühes suunas. Sinna tagasi, kust te juba tulite. Ja enamasti on ta praegusel ajal rivist väljas. Paduvihmad.»
«Siis on mul veel jalad all,» ütles Querry.
Colin otsis naeratust Querry näolt, ent ei leidnud naeruvinetki. Ta ütles:
«Kui te tõesti tahate mind aidata ja räbal sõit teid ei kohuta, võiksite meie teise veoautoga Lucis ära käia. Laev ei tule võib-olla enne paari nädalat ja minu uus aparaat peaks nüüd juba olema Luci jõudnud. Sõidu peale — sinna ja tagasi — kulub teil kaheksa päeva, muidugi juhul, kui õnn on teie poolt. Kas olete nõus? Ööbida tuleb džunglis, ja kui parved ei käi, peab poolelt teelt tühjalt tagasi tulema. Pealegi on ülekohus seda üldse maanteeks nimetada,» jätkas arst. Ta ei tahtnud, et juhataja hakkaks teda süüdistama Querry nõusse-meelitamises. «Ainult juhul, kui te tõesti tahate aidata. . . Näete ju ise, meil kellelgi ei jätku aega tühja sõita.»
«Arusaadav! Asun kohe teele.»
Äkki turgatas doktorile pähe, et ka see mees on käsualune; ta ei kuula küll taevaste ega maiste võimude sõna. aga laseb ennast pillutada saatusel.
«Võiksite ka külmutatud juurvilja ja lihapoolist linnast kaasa võtta. Isadel ega minul poleks vähimatki väikese vahelduse vastu menüüs. Lucis on külmhoone.
35
Öelge Deo Gratiasele, et ta minu poolt läbi sõidaks ja välivoodi peale võtaks. Ja kui te jalgratta autokasti ära mahutate, võite esimese öö olla Perrins'ide juures, autoga neile ligi ei pääse. Nad elavad päris jõe ääres, Sealt on kaheksa tundi sõitu Chantins'ide juurde, kui nad kodumaale tagasi pole läinud, ma enam hästi ei mäleta. Ja lõppude lõpuks on kindlasti kohal Ryckerid, parve teisel ülesõidukohal, umbes kuue tunni tee kaugusel Lucist. Kindel, et nemad teid avasüli vastu võtavad. »
«Meelsamini magaksin autos,» ütles Querry. «Ma pole kuigi seltsiva loomuga.»
«Hoiatan teid ette — sõit tuleb räbal! Ja alati on võimalik jääda ootama laeva.»
Ta pidas vahet, et anda Querryle mahti vastamiseks, aga too tähendas vaid napisõnaliselt: «Olen rõõmus, et saan kasulik olla.»
Vastastikune umbusaldus suretas juba eos suhted, mis oleksid võinud nende vahel tärgata, ja arstile tundus, et ainukesed päästvad sõnad tema suus olid liiga kaua ambulatooriumi klaaspurgis seisnud ja lõhnasid formaliini järele.

2.

Jõgi jooksis suure kaarega džunglist läbi ja mitmeid-setmeid sugupõlvi olid kohapealsed valitsejad siitkaudu püüdnud lühendada teed. mis viis provintsi pealinna Luci; paraku jäädi ikka ja jälle alla džunglile ja sadudele. Sajud sünnitasid mädasoo ja paisutasid harujõge-sid, nii et parved ei pääsenud enam liikuma; terved pikad teeosad olid umbes, sest džunglimets mattis oma surnud risti teele, kus nad ladestusid geoloogiliste kihtidena nagu maakera koor. Sügaval džungli südames sirgusid puud märkamatult saja-aastasteks ja langesid siis äkki, üks siin, teine seal, surmale saagiks, varisedes kokku liaanide köis jäte käte vahele, kuhu nad jäid seniks, kuni nende põrm, varem või hiljem, hellalt langetati ainukesele vabale maalapile, ja selleks oli tee, kit-

sas nagu kirst või surnubaud. Ei olnud siin matusevank-reid põrmu ärasaatmiseks; ainuvõimalikuks koristajaks oli tuli.
36
Vihmade perioodil ei proovitudki teed kasutada; džungli vähesed coion'id olid siis muust maailmast täiesti ära lõigatud ning ainult jalgrattaga pääsesid nad jõe äärde kalurikülasse, kus oodati möödasõitvat laeva. Kui vihmad lõppesid, läks mitu nädalat, enne kui kohalikud võimud mehed kohale saatsid, kes tee risust puhtaks põletasid. Paar aastat täielikku hooletussejätmist ja tee oleks jäljetult kadunud. Ürgmets poleks temast muud järele jätnud kui häguse pinnakriimu, nagu ürginimese kritselduse koopaseinal, ja paigale oleksid siis vahest jäänud üksnes roomajad, putukad, mõni üksik lind ja esikloom, võimalik ka, et pügmoidid, ainukesed kahejalgsed džunglis, kes ka ilma teedeta elatud said.
Esimesel džunglióöl peatas Querry auto teeotsal, mis viis Perrins'ide istandusse. Ta avas kaks konservikarpi — ühes oli supp, teises viinerid. Vahepeal oli Deo Gratias talle aseme auto veokasti valmis teinud ja priimuse süüdanud. Querry tahtis konserve Deo Gratiasega jagada, aga poisil oli endal kaltsudesse mässitud toidu-pott kaasas ja nad jäid sõnatult teine teisele poole autot istuma, nagu oleks kummalgi omaette eraldi tuba. Söök söödud, läks Querry ümber auto ringi, et Deo Gratiasega paar sõna juttu puhuda, aga poiss ajas kavatsuse tühja oma üliametliku püstitõusmisega, nagu oleks Querry külalisena tema onni sisse astunud, ja sündimata sõnad surid Querryl suhu. Kui poiss oleks kandnud mõnd tavalist nime, nagu Pierre, Jean või Mare, oleks lihtne olnud mõne prantsuskeelse lausega juttu alustada, aga Deo Gratias —see absurdne nimi jäi Querryle kurku kinni.
Ta kõndis auto juurest kaugemale, sest nagunii poleks tal und tulnud. Sammudes mööda jalgrada, mis võis ühteviisi viia nii jõele kui ka Perrins'ide istandusse, kuulis ta oma selja taga Deo Gratiase astumist. Kas tahtis ipoiss Querryt kaitsta või kartis pimedas üksi auto juurde jääda — igatahes oli ta Querryle järele tulnud. Kannatamatult pöördus mees ringi, sest tal polnud vähimatki isu seltsi järele, ja seal seisis Deo Gratias oma kahel äralõigatud varvastega jalal, kark kaenlas, nagu oleks ta juba aastasadu maa külge kasvanud kivikuju, kellele kindlatel aegadel ohvriande tuuakse?
37
«Kas siitkaudu läheb tee Perrins'ide juurde?»
Deo Gratias ühmas «jah», aga Querry mõistis, et tegemist oli aafriklaste hariliku vastusega ootamatu küsimuse peale. Ta läks tagasi auto juurde ja heitis välivoo-dile pikali. Selili avasilmi lebades, pilk tähtede poole, mille vilkumist aga läbi tiheda moskiitovõrgu näha polnud, kuulis ta, kuidas Deo Gratias endale auto alla aset maha tegi. Vaikusest polnud siin džunglis juttugi. Vaikust võib ainult suurlinnas leida. Querry uinus ja unehõlmas viirastus talle tüdruk, keda ta kunagi oli tundnud ja omateada armastanud. Tüdruk tuli Querry juurde, silmad vees purukspillatud kalli vaasi pärast, ja sai väga pahaseks, kui mees tema muret ei jaganud. Tüdruk lõi teda näkku, aga Querry tundis ainult, nagu oleks talle kreemi põsele tupsutatud. Ta ütles: «Anna andeks! Ma olen omadega läbi. Mu tundmused on otsas. Olen pidalitõves.» Ja kui ta oma haiguse oli tüdrukule välja öelnud, ärkas ta üles.
Samasugusest mustrist olid kootud kõik Querry päevad ja ööd. Tal polnud muud muret kui ürgmetsa üks-luisus. Parved käisid, jõed püsisid kallastes ja alles viimasel ööl sadas nagu oavarrest. Deo Gratias tõmbas autole presentkatte peale ja ise heitis veokasti alla maha nagu eelnevatelgi öödel. Kui päike uuesti välja tuli, oli auto juba suurel teel, kust jäi Luei ainult mõni kilomeeter maad.

3.

Hulk aega jahtisid nad doktori aparaati taga, enne kui jõudsid õigetele jälgedele. Otraco kaubaveo-osakonnas ei teatud aparaadist õhkagi ja soovitati pöörduda tolli-ametisse — armetu muuliäärne puulobudik tillukeses jõesadamas, kus kikkiskõrvalised krantsid klähvides ringi jooksid. Vastutulematud tolliametnikud ei -tundnud Querry vastu vähimatki huvi ja ta oli sunnitud üles otsima eurooplasest inspektori, kes tegi parajasti pärastlõunauinakut moodsas sinistes ja roosades toonides üürimajas väikese pargi serval, kus kõik tsement -pingid olid inimtühjad ja tulised. Korteriukse avas sasipäine, unise näoga neegritar, kelle välimus reetis siestat, mida ta inspektoriga oli jaganud. Mees ise, vanemapoolne flaam, rääkis väga halvasti prantsuse

keelt. Tema silmade all rippusid kotid nagu nurjaläinud elu salamälestustest pungil paunad. Querry oli džungli-eluga juba niivõrd harjunud, et too mees tundus talle hoopis teisest ajastust ja rassist kui ta ise. Rippuv rek-laamkalender Vermeeri värvilise reproduktsiooniga, naise-laste kolmikpilt kinnisel klaveril ja mehe enda portree igiammuse sõja ajast-arust läinud lõikega mundrikuues, tundusid Querryle minevikku varisenud kultuuri riismetena. Nende vanuse võis küll täpselt kindlaks teha, ent ka kõige hoolikam otsimine poleks päevavalgele toonud tundeid, mis neid kunagi sidusid.

Inspektor oli väga südamlik ja kohmetu, nagu tahaks külalislahkusega varjata oma siestasaladust: püksinööbid oli ta lahti unustanud. Ta palus Querryt istuda ja juua üks naps, ent kuuldes, et külaline on leprosooriu-mist, muutus väga rahutuks ja närviliseks, kõõritades tooli poole, kus Querry istus. Nähtavasti kartis ta, et leeprabatsillid tooli polstrisse poevad. Aparaadist polnud inspektor kuulnudki ja avaldas arvamust, et kast võidi katedraali viia. Kui Querry uksest väljus ja trepikojas seisma jäi, kuulis ta, kuidas vesi vannitoas pladinal jooksma keerati. Nähtavasti asus inspektor oma käsi desinfitseerima.

Aparaat oli, tõsi küll, juba mõnda aega katedraalis seisnud, kuigi valvekorra preester, kes oli arvanud kasti sisuks mõne pühakuju või misjoni raamatukogu poolt tellitud lugemisvara, esialgu nõutult silmad suureks ajas. Selgus, et kast oli viimase Otraco laevaga teele läinud ja arvatavasti kusagil jõel toppama jäänud. Querry sõitis edasi külmhoone juurde. Siesta-aeg oli läbi ja tal tuli türgi ubade järele sappa seista. Querry ümber sumisesid võistu co£on'ide kõrged pahurad hääled, igaüks ise põhjusel tusane. Hetkeks tundus Querryle, et ta on tagasi Euroopas, ja äratundmist kartes tõmbas pea instinktiivselt õlgade vahele. Täiskiilutud poe rüsivas saginas sai iseäranis selgeks rahu, mis oli valitsenud jõel ja leprosooriumi teedel.

«Teil lihtsalt peab olema kartuleid!» kilas naisehääl. «Kuidas te julgete tagasi ajada? Eilse lennukiga toodi! Piloodi enese suust kuulsin.» Ja ilmselt käis naine välja oma viimase trumbi, pöördudes eurooplasest ärijuhi poole: «Ma ootan kuberneri enda poole lõunasöögile.»

Kartulid tulid hiljukesi leti alt välja, kõik kenasti tsellofaani valmis pakitud.

Üks hääl ütles: «Querry, kui ma ei eksi?»

Ta pööras ringi. Ütlejaks osutus vibalik ja vimmas, ülearu pikaks veninud mees. Ta oli kui vannituppa kasvama pandud toataim, mis märja ja palavaga ainuüksi kõrgust kasvatab. Mehel olid väikesed, nagu nõega maalitud mustad vurrud ja tema pikk lame nägu meenutas illustratsiooni kahest paralleelsest sirgest, mis ei ühti iialgi. Ta pani oma kuumava kärsitu peo Querry käele: «Minu nimi on Rycker. Käisin hiljuti leprosooriumis, aga ei saanud teid kätte. Kuidas te meie kanti sattusite? Kas laevaga?»

«Tulin autoga.»
«Teil vedas, kui läbi pääsesite. Aga tagasiteel peate küll vähemalt ühekski ööks meile jääma.»
«Pean võimalikult rutem leprosooriumi tagasi pääsema. »
«Küllap nad saavad ka ilma teieta hakkama, monsieur Querry. Peavad saama! Pärast eileöösist sadu on vesi nii kõrgele tõusnud, et parved enam ei käi. Miks te sabas seisate?»
«Tahtsin osta haricots verts' ja natuke ...»
«Boi! Haricots verts sellele isandale, ja kähku! Teate, nendega peab ikka tsipake kärkima, muidu nad ei taipa. Üks kahest, kas jääte linna ootama, kuni vesi alaneb, või tulete meile; ja olge päris kindel — võõrastemaja teile ei meeldiks. Linn on äärmiselt provintslik. Midagi huvitavat ta teiesugusele mehele ei paku. Teie ju olete kuulus Querry, eks?»
Ryckeri suu vajus lõksuna kinni ja silmad kilasid kui kelmil salapolitseil.
«Ma ei mõista teid?»
«Ega siis kõik inimesed maailmast nii lahus ela nagu misjonärid või meie uskmatu sõber, tohtrihärra. Muidugi, kõrvenurga asi — aga ka siin ollakse kuidagimoodi maailma asjadega kursis. Kaks tosinat õlut, boi, ja kähku! Arusaadavalt suhtun ma teie inkognitosse täie lugupidamisega ja vaikin kui haud. Uskuge, mina oma külalist ei reeda. Minu kodu on palju kindlam kui

1 Rohelised herned (pr. k.).

võõrastemaja. Ainult mina üksi ja mu naine. Tõtt öelda oligi mu naine see, kes ütles: «Kas sa ei arva, et ta võiks olla Querry ise?» «Te* eksite.»
«Oh ei, ma ei eksi. Kui te meile tulete, näitan teile pilti, mis oli ühes vanas ajalehes. Ma ei viska neid ära, sest mine tea, millal mõnda numbrit veel vaja võib minna. Ja näe läkski. Vähemalt seda numbrit! Muidu oleksin arvanud teid mõneks Querry sugulaseks või uskunud nimede kokkulangemist, sest kellel tuleks pähe otsida maailmakuulsat Querryt kusagilt ürgmetsa võsaleprosooriumist? Pean tunnistama, olen pisut uudishimulik. Aga ma ei kuritarvita ilmaski teise inimese usaldust. Mul on ka endal tõsiseid probleeme, nii et ma oskan teiste muredele kaasa tunda. Minagi olen enese elusalt maha matnud. Aga lähme parem siit välja, nii väikeses linnas nagu meie Luc on seintel kõrvad.»
«Kardan . . . nad ootavad mind tagasi... » «Inimene mõtleb, jumal juhib. Uskuge mind, monsieur Querry, teil ei jää teist teed.»

TEINE PEATÜKK

Maja ja vabrik seisid näoga parve poole: paremat asendit poleks osanud valida ka tapvama uudishimuga mees kui Rycker. Võimatu oli märkamatult mööda sõita kahe laia akna alt, mis nagu pikksilma okulaarid olid rihitud jõele. Sealtkaudu viis tee linnast sisemaale. Querry ja Rycker sõitsid sügavsiniste varjudega palmidealust teed jõe poole. Ryckeri autojuht ja Deo Gratias tulid neile Querry veoautoga järele.
«Näete nüüd oma silmaga, monsieur Querry, kuidas asjalood seisavad. Jõgi on kohutavalt tõusnud. Täna te igatahes mingil juhul üle ei pääse. Ja kes teab, mis homne päev toob. Nii et huvitavateks jutuajamisteks on meil kahel, teil ja minul, aega küllalt.»

Kui nad vabrikuõuele sõitsid ja rooste süüa jäetud katlamürakate vahel ringi manööverdasid, lõi raske, läppunud margariinilõhn neile ninna. Tulipalav õhu-juga pahvas välja uksest, mis ristseliti lahti seisis, ja lõõskav ahi kumas kustuvas õhtuvalguses.
«Teile, kes te olete harjunud Lääne suurehitustega,» ütles Rycker, «tundub meie vabrik muidugi mõista üsna armetu. Aga ma ei suuda praegu selgesti meelde tuletada, kas teil üldse oligi lähemat pistmist vabrikutega?»
«Ei olnud.»
«Neid alasid oli ju ilmatu hulk, kus kuulus Querry esimesena tee kätte näitas.»
Ikka ja jälle korrutas ta sõna «kuulus», nagu oleks tegemist mõne aadlitiitliga.
«Meie vabrik töötab päris kenasti, kuigi ta väljanägemiselt pole suurem asi,» seletas Rycker, kui auto katlarusude

vahel ringi rappus. «Me ei lase midagi raisku. Kui meie oma manipulatsioonid lõpetame, pole kookospähklist enam raasukestki järel. Kõik läheb asja ette. Õli pressime välja,» mõnuga veeretas ta «r» tähte, «ja koored lähevad ahju. Muud kütet me ahjud ei tunnis-tagi. »
Mõlemad autod jäeti õuele seisma ja mehed astusid majja sisse.
«Marie! Marie!» hõikas Rycker jalgu porist puhtaks kaapides ja verandal ringi trampides. «Marie!»
Ilusa, kuid veel väljakujunemata näoga tüdruk sinistes puuvillastes pükstes tuli selle hõikamise peale tõtates nurga tagant välja. Querry pidi just küsima: «Teie tütar?», kuid Rycker jõudis temast ette. «Minu naine,» ütles ta. «Ja see monsieur, chérie', on maailmakuulus Querry. Ta katsus küll tagasi ajada, aga ma tegin talle selgeks, et meil on kodus tema näopilt olemas.»
«Väga rõõmustav,» ütles tüdruk. «Teeme' kõik, et te meie juures ennast hästi tunneksite.»
Querryle jäi mulje, nagu oleks tüdruk need viisakusreeglid pähe õppinud guvernandilt või kombeõpetuse käsiraamatust*. Kui ta oli oma osa kenasti üles ütelnud, kadus tüdruk niisama äkki, nagu oli tulnudki; võib-olla helises koolikell sisse järgmisse tundi?
«Võtke platsi,» ütles Rycker. «Marie toob meile kohe joogipoolist. Nagu näete, olen talle meeste harjumused selgeks õpetanud.»
«Olete juba kaua abielus?»
«Kaks aastat. Tõin ta kaasa, kui viimati puhkusel käisin. Siinne koht ja amet otse kisendavad eluseltsilise järele. Kas teie olete abielus?»
«Jah, see tähendab, olin.»
«Ma tean, teie arvates on ta minu jaoks liiga noor. Aga ma pean ka tuleviku peale mõtlema. Kui abielusse tõsiselt suhtuda, ei tohi tulevikku silmist lasta. Kakskümmend nii-öelda täies elujõus aastat seisab mul veel ees, aga mis on üks kolmekümneaastane naine kahekümne aasta pärast? Mees säilib troopikamaades hulga paremini kui naine. Kas olete minuga nõus?»

Kallis (pr. k.).

«Pole nagu selle peale mõelnud. Ja ma ei tunne troopikat. »
«Siin on ka ilma seksuaalprobleemideta tegemist küllalt. Püha Paulus kirjutas, mäletate, et parem on abielusse heita kui himudes põleda. Marie jääb küllalt kaua nooreks, et mind himudes põlemisest päästa.» Ja ta lisas kähku: «Mõistagi teen ma

ainult nalja. Tõsiste asjadega peabki naljatama, eks ole? Südamepõhjas aga võtan ma armastust täiesti tõsiselt ja usun sellesse.» Ta lausus neid sõnu samasugusel toonil, nagu mõni mees ütleks end uskuvat haldjatesse.

Teener tuli verandale, kandik käes, ja madam.e Rycker kannul. Querry võttis klaasi, madame Rycker seadis enese tema kõrvale ja teener vajutas sifoonipude-lile — osad olid täpselt jaotatud. «Palun öelge, kui palju soodavett?» küsis madame Rycker.

«Ja nüüd, kallis, mine riietu korralikult ümber,» kamandas Rycker.

Viskiklaasi juures asus ta taas teema kallale, mis kuulus registrisse «Teie juhtum». Ta oli nüüd märksa vähem salapolitseinik ja rohkem advokaat, kes juba ameti poolest kuulub faktiliselt kaassüüdlaste hulka. «Miks olete te siin, Querry?»

«Kusagil peab ju inimene olema.»

«Igatahes, nagu ma juba täna hommikul märkisin, ei tuleks kellelegi pähe, et teie võiksite leprosooriumis töötada.»

«Ma ei töötagi.»

«Kui ma paari nädala eest seal käisin, ütlesid isad, te olevat haiglasse läinud.»

«Käisin vaatamas, kuidas doktor Colin töötab. Seisin lihtsalt juures ja vaatasin pealt, see on kõik. Muuks minust asja ei ole.»

«See on talendi raiskamine.»

«Mul pole annet.»

Rycker ütles: «Te ei tohiks meid, vaeseid provintslasi, nii väga põlata.»

Kui nad olid verandalt tuppa läinud, söögilaua taha istunud ja Rycker oma lühikese söögipalve maha pidanud, tegi majaperenaine uuesti suu lahti. Ta ütles: «Loodan, et teil on meie juures mugav.» Ja siis: «Vahest sooviksite salatit?» Tema linavalged juuksed olid higist

viirulised ja tumenenud ning Querry märkas, et ta silmad ootusärevalt laienesid, kui must-valge koiliblikas,
kelle tiivasirutus nahkhiirele alla ei andnud, üle laua lendas. «Tundke end kodus,» ütles ta, rippudes silmadega koiliblika küljes, kes nägu samblatort end seinale istuma seadis. Querryt kiusas uudishimu, kas ta ka ise peaks end siin kodus tundma? Tüdruk lausus: «Meil käib vähe võõraid,» ja Querryle meenus hästikasvatatud laps, kes peab külalist senikaua lõbustama, kuni ema tuppa tagasi tuleb. Viski ja lõunasöögi vahel oli tüdruk riideid vahetanud ja selga tõmmanud puuvillase kleidi, mille muster — kirjud sügislehed — kauget Euroopat meelde tuletas.

«Ei ühtki meie külalist anna võrrelda kuulsa Quer-ryga,» katkestas teda Rycker, kes nagu poole pealt oleks kinni keeranud raadiosaate, kuna tal sai isu otsa loengust, kuidas ennast seltskonnas viisakalt üleval pidada. Hääl keerati küll maha, ent pelglike, valvsate silmade taga sündisid uued laused, mida keegi ei kuulnud. «Ilm on viimasel ajal väga kuum, eks ole? Loodetavasti möödus teie siiasõit Euroopast õnnelikult? Kas tulite lennukiga?»

Querry küsis: «Kas teile meeldib siin?»

Küsimus kohutas tüdrukut, ilmselt polnud vajalikku vastust tema fraaside vihikus sees. «Oh jaa,» ütles ta, «meeldib küll. Siin on väga huvitav,» ja ise kiikas üle Querry õla aknast pimedasse õue, kus seisid katlamüra-kad, mis nii kangesti meenutasid moodsaid skulptuure; siis rändas ta pilk taas seinal puhkavale koiliblikale ja liikumatult saaki varitsevale sisalikule.

«Too foto siia, kallis,» ütles Rycker.

«Mis foto?»

«Monsieur Querry foto.»

Tüdruk lahkus viivitades ja vastu tahtmist, minnes suure ringiga mööda seinast, kus koiliblikas puhkust pidas ja sisalik teda liikumatult varitses. Viiv hiljem 61i ta' tagasi igiammuse «Time'i» numbriga. Querry mäletas veel seda kümme aastat tagasi tehtud pilti ajakirja esikaanel'(number oli ilmunud siis, kui ta esimest korda New Yorki külastas). Kunstnik oli pildi joonistanud foto järgi ja oma osa romantikat juurde pannud. See polnud nägu, mis talle peeglist vastu vaatas, kui ta

habet ajas, pigem kuulus see mõnele kaugele õepojale. Seal peegeldusid vastu tunded, mõtted, lootused ja sisimad hingeliigutused, mida ta päris kindlasti polnud jaganud ühegi reporteriga. Portree fooniks oli klaasist ja terasest kõrghoone, mida kergesti oleks võinud kont-serdihalliks või ka orangerie'ks' pidada, kui mitte mürakas ristipuu sissekäigul poleks kõnelnud selget keelt — kirik.
«Näete nüüd,» ütles Rycker. «Ma tean kõik.»
«Nagu mäletan, polnud artikkel faktilise materjali poolest kuigi täpne.»
«Arvatavasti hakkate nüüd ka meie kandis midagi suurejoonelist püstitama? Kas riigi tellimusel? Või koguni kiriku ettevõtmisel?»
«Ei. Ehitamistel on lõpp. Ma läksin erru.»
«Arvasin, et teietaolised mehed ei lähegi erru.»
«Miks mitte. Varem või hiljem läheme ka meie, täpselt samuti nagu sõdurid või pangadirektorid.»
Kui lõuna lõppes, tõusis tüdruk lauast nagu laps, kes pärast magustoitu peab lahkuma.
«Arvan, ta läks oma päevikut pidama,» täpsustas Rycker. «Küllap ta täna kirjutab punase tindiga — niisugusel suurpäeval —, tuttavakssaamine maailmakuulsa Querryga! Kirjutamisest tal nüüd puudu ei tule.»
«On tal sinna ka palju kirjutada?»
«Ma ei tea. Üsna meie abielu algul piilusin mõnel korral salaja sisse, aga ta sai haisu ninna ja hoiab nüüd päevikut minu eest luku taga. Kardan, et läksin oma nokkimistega liiale. Mäletan ühte lõiku: «Emalt tuli kiri. Vaene Maxime, tal olid pojad ja viis tükki korraga.» Samal päeval sain mina kuberneri käest ordeni, aga tema ei kirjutanud ordeni kätteandmisest ühtegi rida, ainult oma kutsikatest.»
«Eks ta tunne end siin väga üksi — tema aastates!»
«Kuidas võtta! Isegi džunglis on majapidamismuredega küllalt tegemist. Ja otsekoheselt öeldes kannatan mina üksinduse all hoopis valusamini kui tema. Nägite ju ise, temast pole mehele mingit vaimset kaaslast. Seda miinust peab alati arvestama noore naisega abielludes. Kui tahan rääkida asjadest, mis mind tõsiselt huvitavad,

1 Talveaed (pr. k.).

pean sõitma misjonäride juurde. Natuke pikavõitu tee paljaks jutuajamiseks. Siinse eluviisi juures jääb liiga palju aega mõtlemiseks. Pean ennast heaks katoliiklaseks, see aga ei tähenda sugugi, et mul poleks Usuasjus oma problemaatilisi küsimusi. Enamik inimesi võtab usku kergelt, aga mina õppisin noorelt kuus aastat jesuiitide käe all. Kui noviitside õpetajaks oleks juhtunud vähem ülekohtune mees, poleks te mind siit eest leidnud. «Time'i» artiklist võis välja lugeda, et ka teie olete katoliiklane?»
«Ma läksin erru,» ütles Querry teist korda.
«Jätke jutt! Kuidas saab selles asjas erru minna?»
Sisalik seinal volksas koiliblikale kallale, aga krah-mas mööda ja jäi uuesti liikumatult varitsema, käpa-muksud sõnajalalehvikuna laiali.
«Kui ma teile nüüd tõtt ütlen,» lausus Rycker, «on need leprosooriumi misjonärid minu meelest ebahuvitav rahvas. Elekter ja ehitamine on neil palju rohkem südamel

kui usuasjad. Samast päevast peale, kui sain kuulda teie siiatulekust, olen igatsenud vestelda intellektuaalse katoliiklasega.»
«Ma ise ei pea ennast selleks.»
«Kõik siinsed pikad aastad olen olnud omaenese mõtete hooleks. Paljud mängivad iseendaga golfi ja leiavad lohutust. Mina ei leia. Minu paleuseks on armastus. Olen selle kohta väga palju lugenud.»
«Armastus?»
«Armastus jumala vastu. Agaap[1] mitte Eros.»
«Sel teemal ei oska ma kaasa rääkida.»
«Miks te ennast alahindate,» küsis Rycker. Ta läks puhveti juurde ja tõi liköörikandiku, kohutades oma käimistega peitu sisaliku, kes kadus odava reprodukt-siooni «Põgenemine Egiptusesse» taha.
«Klaasike «Cointreau'd»?» küsis Rycker. «Või eelistate «Van der Humi»?» Querry nägi üle veranda ääre, kuidas kleenuke kogu kuldlehtedega kleidis läks alla Aõe äärde. Võib-olla lahtise taeva all kaotasid koiliblikad oma terroriseeriva jõu.
«Seminaris harjusin ma juurdlema palju põhjalikumalt kui enamik mehi,» jätkas Rycker. «Ristiusk, kui
! Tõsikristlik armastus. (Tõlk. märkus.)

sügavuti võtta, seab meie ette äraarvamata hulga probleeme. Näiteks, ja see pole sugugi paljas näide, vaid ma asun kohe asja muret tekitava tuuma kallale, mina ei usu, et mu naine päriselt aru saaks kristliku abielu olemusest.»
Väljast pimedast kostis: sulps-sulps-sulps. Nähtavasti pildus tüdruk puutükikesi vette.
«Mõnigi kord on mul tunne,» jätkas Rycker, «et ta on peaaegu igas asjas absoluutne võhik. Korduvalt olen end tabanud mõttelt, mida nad talle seal kloostrikoolis üldse õpetasid? Lauas võisite te oma silmaga veenduda — ta ei löö isegi risti ette, kui mina söögipalvet loen. Ülemäärane võhiklus, nagu teada, võib ka seadusliku abielu karile ajada. Seda küsimust olen katsunud isadega arutada, aga asjata. Nemad eelistavad tur-biine. Ent nüüd, kus teie siin olete ... »
«Mina ei saa kaasa rääkida. Ma pole asjatundja,» ütles Querry. Viiv vaikust tõi ta kõrvu jõe tasase sulina. Vesi alanes.
«Vähemalt te kuulate.. Isad oleksid selle aja peale juba ammugi arutanud oma uue kaevu kaevamist. Kaev, Querry! Inimese hinge asemel kaev!» Rycker kummutas oma «Van der Humi» põhjani ja kallas klaasi uuesti täis. «Neil pole vähimatki arusaamist. . . Kujutlege, Querry, kui mina ei oleks oma naisega pühitsetud abielus, võiks ta mu ju igal ajal maha jätta.»
«Maha jätta võib ka siis, kui ollakse, nagu teie väljendasite, pühitsetud abielus.»
«Ei, ei või. Siis on asi hoopis keerulisem. Ühiskondlikud surveabinõud, iseäranis siin...»
«Kui ta teid armastab ... »
«Armastus pole veel mingi tagatis. Oleme elukogenud mehed, Querry, teie ja mina. Lihalik armastus ei kesta igavesti. Püüdsin talle õpetada taevast armastust, armastust jumala vastu. Sest kui ta armastab jumalat, ei hakka ta teda petma, eks ole tõsi? Ja see on hoopis kindlam tagatis. Olen katsunud teda harjutada palvetama, kahtlen aga, kas ta oskabki muud peale «Pater Nosteri» ja «Ave Maria». Mis palveid teie loete, Querry?»
«Ma ei palugi, või ehk kogemata hirmu sunnil ja

vanast harjumusest.» Ja ta lisas nukralt: «Siis palvetan ma oma pruuni karumõmmi eest.»

«Te muidugi naljatate, ma tean, aga küsimus on väga tõsine. Kas soovite veel ühe «Cointreau»?»
«Mis on teil õieti südamel, Rycker? Võistleja?»
Tüdruk tuli tagasi valguse kätte, mida sõõrutas ripplamp veranda nurgal. Tal oli kaenlas roman policier sarjast Serie Noire 1 ja ta laskis nii tasast vilet, mida vaevalt kuulda võis. Aga Ryckeri kõrv püüdis vile kinni. «Saatana kutsikas,» kirus ta. «Ta armastab oma koera-näru rohkem kui jumalat.»
Küllap oli «Van der Hum» Ryckeri loogikale liiga teinud. Ta sõnas: «Ma pole armukade. Ükski teine mees ei tule siin arvesse. Mu naisel pole niipalju tundeidki. Vahel ta koguni keeldub täitmast oma kohust,»
«Mis kohust?»
«Oma kohust minu vastu. Abielunaise kohust.»
«Poleks kunagi osanud seda kohustuseks pidada.»
«Aga kirik peab, nagu te väga hästi teate. Kummalgi abielupoolel pole õigust keelduda muidu, kui ainult vastastikusel kokkuleppel.»
«Minu meelest võib ette tulla kordi, kus ta teid lihtsalt ei taha.».
«Aga mis mina peaksin sel puhul tegema? Ega ma siis ilmaasjata loobunud preestrikuuest?»
«Mina teie asemel ei räägiks talle ülearu palju armastusest jumala vastu,» lausus Querry tõrksalt. «Vaevalt ta nüüd oskab paralleele tõmmata jumala ja teie sängi vahel.»
«Katoliiklastel on siin vaieldamatud paralleelid olemas,» torkas Rycker kiiresti.
Ta tõstis käe, nagu tahaks hakata klassi ees tundi üles ütlema. Tema sõrmenukkide vahed mustasid tillukestest säbrus vuntse meenutavatest karvatortidest.
«Paistab, et antud teema on teil sulaselge,» tähendas Querry.
«Seminaris sain ma teoloogilise kõlblusõpetuse eest alati väga häid hindeid.»
«Siis olen mina siin täiesti ülearune ja misjonärid

1 Must seeria (pr. k.).

samuti. Nähtavasti olete juba ise kõik hästi läbi mõelnud ja oma järeldused teinud.»
«Seda nagunii. Aga vahel vajab inimene ka teiste toetust ja kinnitust. Te ei suuda ette kujutada, monsieur Querry, kui suurt rahuldust pakub mulle nende probleemide arutamine haritud katoliiklasega.»
«Ma ise ei pea ennast katoliiklaseks.»
Rycker pahvatas naerma.
«Mis te ometi räägite? Kuulus Querry ei pea ennast katoliiklaseks? Ärge katsugegi mind narriks teha! Olete lihtsalt ülemääraselt tagasihoidlik. Paneb imestama, et Püha Rooma riik teid veel krahviseisu-sesse pole tõstnud, nagu seda kuulsat iiri lauljat, mis ta nimi nüüd oligi?»
«Ma ei tea. Olen ebamusikaalne.»
«Peaksite lugema, mis «Time» teie kohta kirjutas.»
««Time» pole kuigi hästi informeeritud neis küsimustes. Ega teil midagi selle vastu pole, kui ma nüüd magama läheksin? Pean hommikul väga vara tõusma, kui enne pimedat tahan parve juurde jõuda.»
«Aga muidugi! Kuigi ma kahtlen, kas parv homme käib.»
Rycker saatis teda mööda verandat ukseni. Ööpimedus kaikus konnade laululärmist ja veel kaua pärast seda, kui majaperemees oli head ööd soovinud ja minema läinud,

komistasid nad krooksuda Ryckeri õõnsaid sõnu: palve, abielusakrament, kohustus, armastus, armastus, armastus . . .

KOLMAS PEATÜKK

1.

«Niisiis — tahate abiks tulla?» sähvas doktor. «Rühmata rasket ja musta tööd, millest ka kasu oleks? Te ei ole masohhist ega pühak?»
«Rycker lubas suu pidada.»
«Pidaski ja ligi kuu aega. Temasuguse mehe kohta lihtsalt vägitegu. Alles hiljaaegu siin käies lobises ta juhatajale välja ja sedagi suure saladuskatte all.»
«Ja juhataja?»
«Vastas, et väljaspool pihitooli ta salajutte ei kuula.»
Doktor oli ametis raske elektriaparaadi lahtipakkimisega, mis Otraco laevaga lõpuks ometi oli sihtkohta jõudnud. Ambulatooriumi uks ei käinud kuigi kindlalt lukus ja doktor Colin kartis aparaati nõuandlasse jätta, sellepärast toimuski lahtipakkimine arsti elutoa põrandal. Kunagi ei võinud ette teada, kuidas aafriklased võõrastele asjadele reageerivad. Kuus kuud tagasi, kui Leopoldville'is puhkesid rahutused, olid nad puruks peksnud uhiuue terasest ja klaasist haigla, mis ehitati spetsiaalselt aafriklastest elanikkonna teenindamiseks. Kõige jaburamad väljamõeldised leidsid siinmail kergesti uskumist ja levisid kulutulena. See oli maa, kus messiad surid vanglas ja tõusid surnuist jälle üles; kus müürid, nagu räägiti, varisesid ühestainsast sorme-puutest, mille küüne all oli terake püha tolmu. Mees, kelle doktor oli pidalitõvest terveks ravinud, saatis talle iga kuu ähvarduskirju kindlas usus, et ta aeti leprosoo-riumist minema üksnes sellepärast, kuna arst haudus kurje plaane tema pooleaakrise maatüki suhtes, kus ta oli oma banaane kasvatanud. Aitas mõnest kuritahtlikust või lihtsalt rumalusest öeldud lausest, nagu oleks

aparaat toodud haigete piinamiseks, ja juba murrab mõni poolemeelne ambulatooriumi sisse ning peksab aparaadi puruks. Ometi — meie sajandil ei maksaks neid inimesi poolemeelseteks pidada. Hola Camp, Sharpeville ja Alžiir on kõikepidi õigustanud usku eurooplaste julmusesse. '
«Parem, kui aparaat seisab seni silma alt ära, kuni uus haigla valmis saab,» lisas doktor selgituseks. Elutoa põrand oli paksult pakkimisprahti täis.
«Juba praegu tuleb ära otsustada, kuhu kontaktid paigutada.» Ja ta küsis: «Mis asi see on? Kas teie teate?»
«Ei.»
«Kui pikka aega olen ma seda aparaati ihaldanud,» lausus doktor, silitades külma metalli samasuguse õrnusega nagu mõni nautlev asjatundja Rodini pronksnaise puusa. «Mitu korda kaotasin juba päriselt lootuse. Ja kui palju olen pidanud paberit määrima ja valesid välja mõtlema. Nüüd lõpuks on ta mul siin.»
«Mida see aparaat teeb?»
«Mõõdab närvide reageerimist kahekümnetuhandiku sekundiosa täpsusega. Ühel ilusal päeval võime oma leprosooriumi üle püstiuhked olla. Ja ka teie peale, kui teist ikka saab meie tulevaste tööde kaasosaline.»
«Ütlesin juba, et läksin erru.»
«Kutsumuse juurest ei minda kuhugi. Kõige vähem erru.»

«Minnakse küll, ei maksa siin eksida. Kui ollakse omadega lõplikult läbi.»
«Milleks te siis siia tulite? Et magada mustade naistega?»
«Ei. Ka sellel on lõpp. Väga võimalik, et seksuaalsus ja kutsumus sünnivad ja ka surevad korraga. Laske mind sidemeid rullida ja ämbreid tassida. Ma ei taha muud, kui et aeg kiiremini mööda saaks.»
«Mina arvasin, et tahate hoopis aidata.»
«Kuulge!» kähvas Querry ja jäi kohe jälle vait.
«Ma kuulen.»
«Minu elukutse, ma ei salgagi, tähendas mulle kunagi tohutult palju. Naised täpselt samuti. Aga mulle ei läinud karvavõrdki korda, misjaoks minu loomingut kasutati. Ma ei ehitanud kongressihooneid ega vabrikuid. Kui ma midagi ehitasin, siis ainult iseenda lõbuks.»

«Kas te ka naisi niimoodi armastasite?» küsis doktor, aga vaevalt Querry teda enam kuuliski. Ta rääkis nagu näljane, kes on pääsenud toidu ligi.
«Teie kutsumus on sootuks teine, doktor. Teie hoolel on inimesed. Minule aga ei tähendanud tuhkagi-need, kes minu ruumi kasutasid. Ainult ruum ise oli tähtis.»
«Siis poleks ma küll julgenud teie sanitaarsõlme kasutada.»
«Kirjanik ei kirjuta ju lugejate pärast, ega? Ometi peab ta ka nendele mõtlema ja vähemalt mingilgi määral nende mugavuse eest hoolt kandma. Minu ainsaks huviks olid ruum, valgus, proportsioonid. Uued materjalid huvitasid mind ainult niivõrd, kuivõrd nad mõjustasid minu kolme komponenti. Puu, tellis, teras, betoon, klaas — kõik nad annavad ruumile iga kord ise näo. Materjalid on arhitektile paljalt faabula, nad ei õhuta veel looma. Õhutavad ruum, valgus ja proportsioonid. Romaani põhiteema pole ju ometi faabula. Kes pärast veel mäletab, mis Lucien de Rubempre'st lõpuks sai?»
«Kaks teie kirikut on üle maailma kuulsad. Kas teid põrmugi ei huvitanud, kuidas inimesed end seal sees tunnevad?»
«Akustika pidi muidugi olema laitmatu. Ja altar kõrge, kõigile näha. Aga rahvas ei sallinud mu kirikuid. Räägiti, seal ei saavat palvetada, äraseletatult tähendas see seda, et nad polnud ei romaani, gooti ega bütsantsi stiilis. Üheainsa aastaga topiti mu kirik odavaid kips-pühakujusid täis, tõsteti suured, õhurikkad aknad eest ja pandi asemele värviline klaas — õndsate konservi-kuningate mälestuseks, kes heldel käel olid toetanud kirikukassat. Ja kui nad viimase sopini olid hukanud mu ruumi ja valguse, võisid nad jälle palvetada ning tundsid koguni uhkust oma laastavast kätetööst. Mind hakati nimetama «suureks katoliku arhitektiks», aga ühtegi kirikut, doktor, ei ole ma enam ehitanud.»
«Ma pole usklik ja usuasjadest on mul õige ähmane ettekujutus, aga minu arvates oli neil õigus pidada oma palveid kunstiteosest tähtsamaks.»
«Inimesed on palvetanud urgastes, vanglates, kontsentratsioonilaagrites. Ainult keskklassid nõuavad palvetamiseks sobivalt sündsat ümbrust. Vahel jään ma lihtsalt haigeks, kuuldes sõna «palvetama». Rycker,

muide, pruukis seda eriti ohtrasti. Kas teie palvetate, doktor?»
«Kui ma õigesti mäletan, oli viimane kord enne ülikooli lõpueksameid. Ja teie?»
«Palvetamisest loobusin ma juba väga ammu. Isegi siis, kui ma veel uskusin, palvetasin haruharva. Oleks seganud minu tööd. Töö oli mu viimane mõte enne magamajäämist — ka siis, kui mõni naine mu sängis lamas. Probleemid, millele ma polnud leidnud lahendust, said tihtipeale selgeks unes. Mu magamistuba asus kohe

kabineti kõrval, nii et enne uinumist sain silmapilguks seista joonestuspuldi ees. Voodi, vann, joonised ja siis uni.»

«Naiste suhtes õige julm.»

«Eneseavaldus on alati julm ja isekas. Paneb nahka kõik muu, isegi su enda mina. Lõpuks leiad, et polegi enam seda mina, mida avaldada. Olen kaotanud absoluutselt huvi kõige vastu, doktor. Ma ei taha enam naistega magada ega ehitusi kavandada.»

«Kas teil lapsi ei ole?»

«Kunagi ammu olid, aga lendasid igasse ilmakaarde laiali. Me ei käi läbi. Eneseavaldamine paneb nahka ka isatunded.»

«Ja siis otsustasite lihtsalt tulla siia surma ootama?»

«Jah. See mõte mul oli. Aga eeskätt igatsesin ma kohta, mis oleks tühi ja paljas, kus ükski uus hoone ega naine ei tuletaks mulle meelde aegu, mil olin veel elav inimene oma kutsumuse ja armastusega — kui seda üldse armastuseks võib nimetada. Pidalitõbised, kellel on paised, tunnevad valu, nende närvid on hellad, aga mina olen tundetu sant, doktor.»

«Kakskümmend aastat tagasi oleksime võinud teile ihaldatud surma välja pakkuda, aga praegu tegeleme ainult ravimisega. DDS-tabletid lähevad maksma kõigest kolm šillingit aastas. Surnukirst tuleb palju kallim. »

«Kas te suudate mind terveks ravida?»

«Võib-olla pole teie haigus veel pääsmatult kaugele arenenud. Kui aga siiatulekuga lootusetult hilinetakse, teeb tõbi oma töö lõpuni ja haige jääb sandiks.»

Doktor tõmbas hellalt aparaadile katteriide peale.

«Mind ootavad mu teised patsiendid. Kas tulete kaasa

või jääte siia tõvemõtteid hauduma? Vigastega on pahatihti nõnda, et nad katsuvad ennast võõraste silmade alt kõrvale hoida.»

Haiglas uhkas neile vastu imal raske lehk, mida ükski ventilaator ega tuulevine oma liikumisega ei seganud. Querry märkas, kui räpased ja kasimata olid voodid — puhtust pidasid tähtsaks ainult terved, leeprahaigeil polnud sest lugu; nad olid kaasa tassinud oma isiklikud madratsid, mis neid eluaeg olid truult teeninud — kõvad aluskotid, kust õlesasi aegade jooksul välja oli pudenenud. Sidemeis jalad lösutasid õlgedel nagu halvasti? pakitud lihakäntsakad. Veranda vilus istusid käijad haiged — kui saab üldse käijaks nimetada meest, kes igal sammul pidi kahe käega kinni hoidma oma päratu suureks paistetanud munandeid. Tõvest puretud laugudega naine, kes ei saanud enam silmi kinni ega isegi pilkuma, istus halastuseta valguse eest varjulai-gus peidus. Mees, kelle käel polnud enam sõrmi, hüpitas põlvedel pisipoega, ja üks teine mees lamas veranda-põrandal siruli, parem rind välja veninud ja pika nisaga nagu naisel. Õige piskuga sai arst neid aidata; elefan-tiaasiga mehel oli nõrk süda, ta poleks operatsiooni läbi teinud; naise-silmalaud oleks ju võinud kinni õmmelda, aga naine kartis ja seisis vastu, ning mis puutub lapsesse, siis oli ainult aja küsimus, millal ka tema pidalisse jääb. Ei olnud arstist abi esimeseski palatis, kus lamasid tuberkuloosihaiged-surijad, ega ka poliomüeliidi tagajärjel kuivanud jalgadega naisel, kes end vaevaliselt voodite vahel edasi lohistas. Arsti meelest oli kohutavalt ebaõiglane, et pidalitõbi (mis nagunii oli küllalt ränk koorem) ei välistanud põrmugi teisi haigusi ja just nende teiste haiguste kätte surigi enamik patsiente. Doktor jätkas oma ringkäiku ja Querry loivas tal sõnatult kannul.

Pidalitõbiste tagaõue ühes pimedas saviköögis istus rauk vanal lamamistoolil. Kui doktor üle õue astus, Katsus ta püsti tõusta, aga jalad ei kuulanud sõna ja ta lahutas vabandavalt käsi. «Hüpertoonia,» märkis doktor malbelt. «Ei mingit lootust. Ta tuli oma kööki surema.»

Vanakese jalad olid pilbaspeened nagu nõdral lapsel ja niuded kaetud sündsustundest beebilappe
55
meenutava riideräbalaga. Vanakese seljariideid oli Querry näinud korralikult kokkupanduna paavsti pildi all eesõue uues telliskivimajas. Püha medal rippus rauga sisselangenud rinnal, keset hõredaid halle karvu. Tal oli väga hea, südamlik ja auväärne nägu, inimese nägu, kes kunagi elu üle ei kaeba ega nurise — pühaku nägu. Praegugi päris ta doktori tervise järele niisuguse moega, nagu oleks doktor neist kahest see, kes vajab arstiabi.
«On sul midagi tarvis, ma võiksin tuua?» küsis doktor. Aga rauk vastas, et kõik mis vaja on tal juba olemas. Ta tundis huvi, kas doktoril on uudiseid oma sugulaste kohta, ja päris tema ema käekäigu järele.
«Ema käis Šveitsis. Puhkas keset mägesid ja lund.»
«Lund?»
«Unustasin, sa pole ju lund näinud. Lumi on jääks külmunud aur. Õhutemperatuur on seal nii madal, et jäätunud aur üles ei sula, vaid katab valge pehme korrana maad nagu pique boeufi [1] suled; ka järvedel on jääkaaned peal.»
«Jääd olen ma näinud,» kostis mees uhkelt. «Külmutuskapis. Kas su ema on minuvanune?»
«Vanem.»
«Siis ei tohiks ta kodust nii kaugel käia. Kui vähegi võimalik, tuleb surra omas kodus.» Ta vaatas kurvalt oma pilbaspeeni jalgu. «Nad ei kuula enam mu sõna, muidu oleksin päriskoju kõndinud.»
«Võiksin su viia autoga,» ütles arst, «aga kardan, sa ei kannata sõitu välja.»
«Teeksin sulle ülearu palju tüli,» ütles vanake, «ja pealegi on mu aeg juba ümber; homme ma suren.»
«Ütlen juhatajale, et ta tuleks sind, kohe kui mahti saab, vaatama.»
«Ma ei tahaks teda koormata. Tal on nagunii palju tegemist. Enne õhtut ma ei sure.»
Vana kägiseva lamamistooli kõrval seisis viskipudel sildiga: «Johnny Walker». Pudelis oli tumepruun vedelik ja pärlinööriga kimpu seotud rohutuust.
«Mis see oli?» küsis Querry, kui nad vanakese juurest ära tulid. «Seal pudeli sees?»

1 Lind, kes toitub putukatest veiste seljal.   (Tõlk. märkus.)
56
«Võlujook ja rohi. Sellega kutsub ta oma jumalat Nzambit.»
«Pidasin teda katoliiklaseks.»
«Ankeeti täites kirjutan ka mina enda kohta «katoliiklane». Temaga on sama lugu. Mina ei usu üldse. Tema usub Kristust ja Nzambit pooleks. Nii et, mis katoliku usku puutub, siis pole meil suurt vahet. Aga inimesena tahaksin olla niisama hea ja suuremeelne kui too vanake.»
«Kas ta tõesti homme sureb?»
«Usun küll. Nad tunnevad oma surma mingi seletamatu vaistuga ette.»
Ambulatooriumis ootas neid mähistesse seotud jalgadega leeprahaige naine, pisike poiss süles. Lapse ribi-kondid olid kõik väljas. Ta meenutas linnupuuri, millele ööseks must kate peale tõmmatakse, et linnuke magama jääks, ja lapse rind tõusis ning vajus, nagu rabeleks puurilinnuke rahutult riide all.
«Hauda ei vii teda pidalitõbi,» ütles doktor, «vaid hoopis parandamatu verehaigus — leukeemia. Lootust mitte mingisugust. Ta ei elagi enam nii kaua, et jõuaks pidalitõppe jääda, aga emale pole mõtet seda ütelda.» Arst puudutas õrnalt sõrmeotstega tillukest õõnsat linnurinda ja laps võpatas valust. Doktor Colin hakkas naist tema emakeeles

sõitlema ja naine vaidles nõrgalt vastu, surudes poisikest kõvasti vastu puusa. Lapse silmad olid kurvad nagu konnapojal ja vahtisid loiult üle arsti õla, nagu ei läheks talle enam sugugi korda, mis temast räägitakse. Kui naine oli lahkunud, ütles doktor Colin: «Ta lubas, et seda enam ei juhtu. Aga mine sa tea.» «Mis siis juhtus?»
«Kas panite tähele tillukest armi lapse rinnal? Nad lõikasid naha katki ja toppisid sinna nõiarohtu. Naine ajas süü vanaema kaela. Vaene väike! Nad ei lase tal rahus surra. Ütlesin naisele, et kui need lood peaksid kiorduma, jätan leepra ravimise pooleli, aga ma kardan, seda poissi ma enam ei näe. Temasugust nääpsukest on sama kerge ära peita nagu nööpnõela.»
«Kas teda ei saa haiglasse sisse võtta?»
«Nägite ju oma silmaga seda meie haiglat. Kas te oma lapse tooksite siia surema? Järgmine!» hõikas ta vihaselt.

«Järgmine!» — ja järgmine oli jälle laps, kuueaastane poisike. Ta oli tulnud koos isaga, kelle sõrmitu käepäkk lebas lohutavalt lapse õlal. Doktor pööras poisikest siia-sinna ja libistas käe üle noore sileda naha.
«Noh,» ütles ta, «nüüd peaksite juba oskama üht-teist täheldada. Mida te sellest lapsest arvate?»
«Üks varvas on puudu.»
«Sellest pole lugu. Aga ta on lastud kirpe täis minna, kes imevad end naha alla. Džunglis tuleb seda sageli ette. Siiski — näete, esimene tõvelaik. . . Leepra. Alg-staadiumis. »
«Kas siis tõesti pole mingil moel võimalik lapsi haiguse eest kaitsta?»
«Brasiilias võetakse nad juba sündimisel vanemate juurest ära ja kolmkümmend protsenti imikuid sureb. Mina eelistan leeprahaiget last surnule. Paari aastaga ravime nad terveks.»
Doktor vaatas korraks vilksti Querry poole ja siis kohe jälle mujale.
«Tuleb päev, kus meil on omaette lasteosakond ja nõuandla. Kui uus haigla valmis saab. Ma jõuan neist laikudest ette. Tahan veel niikaua elada, kuni näen leeprat võidetuna maas. Kas te ka teate, et siit mõnisada miili eemal on maanurk, kus iga viies inimene põeb pidalitõbe? Minu unistuseks on rändhaiglad, mida saab kergesti ühest kohast teise transportida ja kohapeal üles seada. Ka sõjapidamisviisid muutuvad. 1914. aastal juhtisid kindralid lahinguoperatsioone jahimajakestest, aga 1944 sõdisid Rommel ja Montgomery juba edasiliikuvas autokolonnis. Kuidas suudaksin ma oma tahtmisi isa Josephile selgeks teha? Joonistada ma ei oska. Isegi ühtainukest tuba ei saa ma projekteeritud. Alles siis, kui haigla on päris valmis, oskan öelda, mis sai valesti tehtud. Isa Joseph pole ju mingi ehitaja. Lihtsalt tubli müüriladuja. Laob ühe kivi teise kõrvale issandale kiituseks, nagu nad ennevanasti oma kloostreid ehitasid. Näete nüüd, kui hädasti ma teid vajan,» ütles doktor Colin.. Poisikese neli tervet varvast nihelesid kannatamatult tsementpõrandal ja ta ootas pikisilmi, millal need kaks valget meest ometi ükskord oma tühja jutu lõpetavad.

2.

Querry kirjutas päevikusse: «Mul ei jätku enam kaastundmust, et inimesi aidata.» Ta meenutas viimse pisiasjani armi lapse väljaarenemata rinnal ja nelja varvast, aga liigutus ja kaastunne jäid tulemata; nõelatorkeist, olgu neid kuitahes palju, päris valu ei sünni. Torm oli tulekul ja sülemitena lendasid tiivulised sipelgad lambi-tule peale tuppa, kuni Querry lõpuks akna kinni tõmbas. Sipelgad põrkasid vastu lampi,

kõrvetasid tiivad ja kukkusid tsementpõrandale, kus nad peatult siia-sinna sibasid, ülimalt ehmunud oma äkilisest muundumisest lendajatest maasronijateks. Akna kinnitõmbamisega läks toas veelgi palavamaks ja niiskemaks, nii et Querry pidi kuivatuspaberi randme alla lükkama, et higi päe-vikupaberit laiguliseks ei määriks. Querry kirjutas doktor Colinile kirja, kus katsus motiveerida oma käitumist:

«Kutsumus ei ole elukutse ega karjäär, vaid armastus. Kui sureb iha, ei sünni ka enam armastust. Minu iha on otsas ja kutsumus samuti. Ärge püüdke mind siduda abieluköidikutega, kui ma ei armasta, ega sundige teesklema kirge, mida ma enam ei tunne. Ja jätke oma jumalasulase-jutud kohustustest. Kui olin laps, õpetati meile piiblitunnis, et ostujõulist talenti ei tohi maasse kaevata; aga kui teine raha asemele tuleb ja mündikiri muutub, nii et rahatükil pole enam muud väärtust kui paljalt kaaluke hõbedat, millest ta vermitud, alles siis tohib inimene talendi ära peita. Kõikidel aegadel on matmispaikadest leitud koos viljateradega ka käibelt kadunud münte.»

Kiri tuli kohmakas ja seoseta: tal polnud annet oma mõtteid sõnadeks seada. Querry lõpetas:

«Mida ma ka iganes ehitasin, ehitasin ma iseendale lõbuks, aga mitte issandale kiituseks ega ostjatele meelelahutuseks. Ärge jutlustage mulle inimestest! Nemad pole minu ala. Kas ma ei pakkunud ennast pesema nende ligaseid sidemeid?»

59

Ta rebis täiskirjutatud lehed päevikust välja ja saatis Deo Gratiasega doktor Colinile. Viimane poolik lause kirja lõpus — «Teen kõik, mida soovite, kui see jääb mõistlikkuse piiresse, ent ärge nõudke, et peaksin uuesti otsast peale hakkama. . .» — ulpis tühjalt nagu tormi käes murdunud laevalaud, kust ohver on merre uhutud.
Mõne aja pärast tuli doktor Colin Querry tuppa ja viskas nutsakuks kägardatud kirja lauale.
«Sisetunde piinad!» mühatas ta kannatamatult. «Muud midagi!»
«Tahtsin selgitada ...»
«Keda see huvitab?» kähvas arst ja tema lause «Keda see huvitab?» jäigi Querryt kummitama nagu varases nooruses päheõpitud laulusalm.
Samal öösel nägi Querry und, millest ta hirmusega-sena üles ärkas. Ta kõndis ja kõndis mööda lõpmatult pikka raudteed, kuskil pimedal ja külmal maal. Tal oli rutt, sest ta pidi leidma preestri ja ära seletama, et vaatamata oma ilmalikele riietele on ka tema preester, kes peab pihtima ja hankima missa jaoks armulauaveini. Tal oli käsk kõrgemalt poolt. Täna öösel pidi ta pidama oma missa. Homme oli juba hilja. Ta oleks igaveseks mööda lasknud oma ainsa võimaluse. Ta jõudis ühte külla ja tuli raudteelt ära, tillukesel jaamahoonel olid luugid ees ja ümberkaudu ei ühtki hingelist. Võib-olla oli liiklus siin_haruliinil juba ammustilma kõrgemalt poolt suletud? Äkki leidis ta enese preestri ukse tagant. Uks oli massiivne, keskaegne, Vana-Rooma mündi kujulisi naelapäid täis taotud. Ta helistas uksekella ja talle avati. Preester seisis keset vagade naiste summa, kes vahetpidamata vadistasid. Sellele vaatamata oli jumala-sulane lahkemeelne ja vastutulelik. Querry ütles: «Pean teid nägema nelja silma all, ja otsekohe. Mul on teile midagi tähtsat teatada,» ja tundis, kuidas mõõtmatu rahu ja kergendustunne tema pihtijasüdames maad võtsid. Veel natuke ja ta on jälle kodus! Preester viis võõra ühte väikesesse kõrvaltuppa, kus veinikann laual seisis, aga enne kui Querry jõudis oma suud paotada, vajus vallatlev ja noldümishimuline

jumalakartlike naiste parv neile kardinate vahelt järele. «Peame rääkima nelja silma all,» karjatas Querry ja preester tõukas nai-
60
sed tagasi kardinate vahele. Hetkeks jäid nad uksele kiikuma nagu riidepuule riputatud seljariided. Lõpuks ometi olid nad omavahel ja ta võis hakata südant puis-tama. Silmad veinikannus kinni, alustas Querry: «Isa...», aga just siis, kui ta oli äärepealt vabanemas hirmu ja vastutuse ränkraskest koormast, tuli tuppa üks teine preester, viis püha isa kõrvale ja hakkas pikalt-laialt seletama, kuidas tema vein olevat otsa lõppenud ja ta tulnud siit juurde laenama; ühtesoodu edasi heietades haaras tulija laualt veinikannu. Siis varises Querry kokku. Nagu oleks lootus teda siinsamas nurgal oodanud ja tema — jäi hiljaks. Ta kisendas nagu haavatud loom ja ärkas. Vihm peksis robinal vastu plekkkatust ja välguvalgel nägi Querry selgesti oma mois-kiitovõrku, mille nelinurk oli täpselt niisama suur kui väike valge kirst. Naabermajast kostis riiukisa, pidalitõbiste paar, mees ja naine, oli tülli läinud. Querry mõtles: «Ma olen hiljaks jäänud,» ja taas vupsas nagu nähtamatu õngeridva külge kinnitatud veealune kork pinnale painav lause: «Keda see huvitab? Keda see huvitab?»
Kui hommik viimaks kätte jõudis, läks Querry lep-rosooriumi puusepa juurde ja näitas talle kätte, kuidas hööveldada joonestuslauda ja pulti, mida ta töötegemiseks vajas. Alles siis otsis Querry doktor Colini üles ja rääkis talle oma plaanist.
«Mul on tõsiselt hea meel,» ütles arst. «Teie enda pärast!»
«Miks minu pärast?»
«Ma küll ei tunne teid,» vastas doktor Colin, «aga me kõik oleme ikkagi enam-vähem ühtviisi loodud. Eksperiment, millega teie tahtsite katsetada, on mõeldamatu. Inimene ei saa elada ainult iseendale.»
«Saab küll!»
«Siis varem või hiljem paneb ta endale paela kaela.» «Kui ta viitsib,» vastas Querry.

NELJAS PEATÜKK

1.

Kahe kuuga sigines Querry ja Deo Gratiase vahekorda mõnevõrra usalduslikumaid noote. Esialgu sündis see ainult saamatuse pinnal, mis tulenes mehe vigastest liikmetest. Kui Deo Gratias juhtus vett maha läigi-tama, ei saanud Querry kurjaks, ta hoidis ennast vaos ka siis, kui tindipott kogu täiega otse tema jooniste peale katki pillau. Sõrmitul ja varvasteta inimesel on ka kõige lihtsama tööga tükk tegemist ning tema peale vihastada, pealegi mehel, kellele kõik on ükspuha, tundub rumal ja isegi absurdne. Ühekorra oli vigane oma saamatuses katki teinud krutsifiksi, mille isad Querry tuppa rippuma olid jätnud, ja poiss kartis, et Querry hakkab taplema ja käitub temaga täpselt samuti, nagu tema ise oleks käitunud mehega, kes hooletusest või hoolimatusest oleks puruks pillanud tema fetiši. Tal oli kerge eksida, pidades ükskõiksust kaastundmuseks.
Ühel täiskuupaistelisel ööl märkas Querry äkki, et poiss on kadunud — nii märkame tavaliselt tähtsuseta pisiasja puudumist ajutise eluaseme kaminasimsilt. Veekruus oli tühi ja moskiitovõrk alla laskmata. Hiljem, kui Querry oli teel doktor Colini poole, et arutada ehituskulude võimalikke kärpimisi, nägi ta Deo Gratiast oma karguga mööda leprosooriumi peateed edasi komberdamas, nii kiiresti kui varvasteta jalad vähegi võtsid. Mehe nägu leemendas higist, ja kui Querry teda hüüdis, põikas Deo Gratias kähku sisse esimesse ettejuhtuvasse õue. Kui Querry poole tunni pärast naasis, seisis

Deo Gratias liikumatult samas paigas nagu kännujändrik, mida omanik pole vaevaks võtnud välja juurida. Higitilgad pärlendasid nagu öised
62

vihmapiisad puukoorel ja Deo Gratias paistis kuulatavat midagi väga kauget. Ka Querry jäi kuulatama, aga tema kõrvu kostis ainult tirtsude saagimine ja konnade krooksuv laul. Hommikuks polnud poiss ikka veel tagasi ja Querry tundis koguni tillukest pettumust, et Deo Gratias polnud talle oma minekust sõnagi lausunud. Ta teatas doktorile, et poiss on kadunud. «Kui ta homseks tagasi ei tule, kas otsite mulle siis uue poisi?»
«Uskumatu,» imestas Colin. «Töökohagi muretsesin talle ainult sellepärast, et ta võiks leprosooriumi edasi jääda. Tal polnud vähimatki isu siit lahkuda.»
Sama päeva õhtupoolikul tõi üks pidalitõbine Quer-ryle, kes veel viimast päevavalgust ära kasutades oma toas tööd tegi, Deo Gratiase kargu, mille oli leidnud džunglipadrikusse viivalt jalgteelt.
«Siin käivad kõik vigased karkudega. Kust sa tead, et kark on just Deo Gratiase jagu?» küsis Querry, aga mees ei põhjendanud ega selgitanud, ainult kinnitas veel kord, et kark kuulub Deo Gratiasele. Jällegi üks noid kummalisi lugusid, mis jäi Querryle mõistatuseks.
«Arvad sa, et teda võis mõni õnnetus tabada?»
Midagi olevat juhtunud, kinnitas mees oma vigases prantsuse keeles, aga nagu Querry aru sai, õnnetust kartis ta kõige* vähem.
«Miks sa ei lähe teda otsima?» küsis Querry.
«Puude all on pime,» kostis mees vastu. «Tuleb oodata hommikut.»
«Aga ta on juba ligi kakskümmend neli tundi kadunud. Kui õnnetusega on tõsi taga, oleme ülearugi kaua oodanud. Võid võtta minu elektrilambi.»
«Hommikul on ikka parem,» raius mees vastu ja Querry nägi, et tal on tõsine hirm nahas.
«Kas sa siis lähed, kui mina kaasa tulen?»
Mees raputas eitavalt pead ja Querry läks üksinda.
Ta ei saanud neile nende argust sugugi süüks panna — ainult inimene, kes absoluutselt millessegi ei u§u, julgeb öösel üksipäini džunglisse minna. Siin polnud romantika õhkagi. Džungel oli lihtsalt lage. Siia polnud inimvaim juurde mõelnud nõiamoore, söepõletajaid ega martsipanist majakesi, millest kubisesid Euroopa metsad; siinsete puude all polnud keegi kõndinud ega kaevanud oma õnnetut armastust, ei olnud
63
siin ka keegi kuulatanud vaikust ega kõnelnud oma südamehäälega nagu järve-koolkonna poeedid. Siin ju polnudki vaikust. Kui taheti oma häält öösel maksma panna, tuli kisendada üle lakkamatult pirisevatest putu-kaparvedest; nagu päratu suures vabrikus, kus puu-dustkannatavate naistööliste müriaad kibekiiresti õmb-lusmasinaid vuristab. Ainult kõige rammestavamas keskpäeva kuumuses soikus sumin tunniks või paariks — putukad pidasid siestat.
Kui aga aafriklaste kombel uskuda mingi kõrgema olendi olemasolu, miks ei võinud ta siis elada siinsamas lagedas kohas, mis oli niisama tühi ja paljas nagu taeva-laotuski, kuhu inimene kord oma jumala lõi? Paistis, et need džunglialad jäävad vist kauemaks läbi uurimata kui taevakehad. Kuu kraatreid tunti juba praegu paremini kui majatagust metsa, kuhu iga päev võidi omal jalal sisse ja välja kõndida. Kõdunevate lehtede ja soovete kirbe lõhn tungis narkoosina Querry sõõr-meisse.

Kogu käik oli selge rumalus. Querrys polnud tilkagi jahimeheverd. Ta oli läbi ja läbi linnamees. Ka päevavalges poleks ta osanud inimest jälgede järgi üles otsida ja lausa kergemeelsus oli pidada leitud karku küllaldaseks asitõendiks. Vilgutades oma taskulampi vasakule ja paremale lehtede peidust välkuvate täpikeste peale, tabas ta aga paraku kiirgava silmapaari asemel ainult vihmaloike krussikeerdunud puulehtedel. Ta oli juba pool tundi kõmpinud ja ligi miili maad kitsal jalgrajal maha käinud. Kord klõpsatas Querry sõrm lambitule surnuks ja pilkases pimeduses astus ta sedamaid kõveralt jalgrajalt nägupidi umbtihnikusse. Siis korraga käis Querryl peast läbi mõte: «Kas lambi patarei üldse koduni vastu peab?» See kummitav mõte ei andnud talle rahu, kuigi jalad teda ühtesoodu edasi viisid. Doktor Colinile oli ta põhjendanud oma siiajäämist sõnadega: «Laev enam kaugemale ei lähe,» aga alati võivad su enese jalad sind veelgi kaugemale viia. «Deo Gratias! Deo Gratias!» karjus ta võistu putukate põrinaga, aga absurdsele nimele, mis kõlas nagu jumalakutsumine kirikus, ei tulnud mingit vastust.

Querry siiatulekut oli niisama raske seletada nagu Deo Gratiase kadumistki. Teener, kes lamab vigasena

ja abituna kusagil džunglis maas, ainsaks lootuseks inimese hääl või jalaastumine — see mõte oleks varasematel aegadel teda öö läbi painanud, kuni ta oma südametunnistuse rahustamiseks midagi oleks ette võtnud. Aga mis valu ajas teda siia nüüd, kus talle kõik oli ükspuha — kas kunagise uudishimu riismed? Ja mis sundis Deo Gratiast lahkuma leprosooriumist, kus ta oli kodus ja kaitstud? Jalgrada võis tõepoolest ka kuhugi välja viia — vahest mõnda kaugemasse külla, kus elasid Deo Gratiase sugulased —, aga Querryl oli juba niipaljukest ettekujutust Aafrikast olemas, et aimataT— tõenäoliselt jooksis rada umbe, osutus paljaks minevikumälestuseks aegadest, kus siitkaudu käidi praetõuke otsimas; või tähistas ta koguni kaugeimat piiri, kuhu iganes oli astunud inimjalg? Aga higi, mis voolas alla mööda Deo Gratiase nägu, mida see tähendas? Oli siin põhjuseks ärevus, hirm või koguni tohutu pingutus, mille sunnib peale mõttepaine palav-niiskes jõeudus? Querry uudishimu lõi valusasti tuksatama nagu tuimestusest toibuv närv. Ta oli niivõrd kaua elanud paljast inertsist, et jälgis nüüd oma uudishimu kliinilise erapooletusega.

Ta ütles endale, et on nüüd juba kaugelt üle tunni džunglis ringi ekselnud. Kuidas küll Deo Gratias oma vigaste jalgade ja ilma karguta nii kaugele jaksas tulla? Querry kahtlused lambipatarei suhtes — kas see ka koduni vastu peab — aina kasvasid. Sellest hoolimata läks ta ühtesoodu edasi. Alles nüüd taipas ta, kui rumal ta oli olnud, et polnud oma minekust sõnagi maininud ei doktorile ega ka isadele. Kui nüüd õnnetus juhtub? Aga õnnetust ta võib-olla otsiski? Igatahes edasi ta läks, saatjaks moskiitode sõjapõrin. Nende eemalepeletamisest polnud mingit kasu. Ta harjutas end alistuma.

Kui Querry veel viiskümmend jardi oli edasi käinud, sundis elajalik kisa teda võpatama — too korisev rögin võis tulla ainult metssea suust. Querry jäi seisma ja räskis oma kustuval taskulambil ringi käia. Jah, hulk aastaid tagasi võis jalgrada tõepoolest ka kuhugi välja viia, sest Querry jalge ees haigutasid sillajäänused — ammustilma läbimädanenud tüveroikad. Veel paar sammu ja ta oleks kukkunud auku, vetikatest roheta-vasse mädasohu, mis polnud küll sügav — vahest ainult

paar jalga —, aga lausa hukatuslik käsist-jalust vigasele mehele; lambivalgus langes Deo Gratiasele, kes oli poolest kehast soos sees. Querry nägi libedal mudal jälgi, nagu oleks kaks poksikindas kätt kramplikult püüdnud kusagilt kinni haarata. Siis kostis kehast uus korin ja Querry ronis alla Deo Gratiase kõrvale.

Ta ei osanud öelda, kas Deo Gratias oli meelemärkusel või mitte. Ta ei jaksanud poissi tõsta ja Deo Gratias ise ei teinud katsetki teda aidata. Poisi keha tundus katsudes soe ja niiske nagu sillamätas siinsamas üle-käigukohas, mis nii ammu aastaid tagasi oli sisse varisenud. Kümmekond minutit rassimist ja Querryl õnnestus Deo Gratias välja kuivale tõmmata — aga see oli ka kõik, mis ta teha sai. Endastmõistetavalt oleks nüüd pidanud jooksma abi järele, muidugi, kui lamp üldse senikaua vastu peab; ka siis, kui aafriklased oleksid tõrkunud kaasa tulemast, ei oleks isad oma abi keelanud. Querry hakkas juba üles ronima, kui äkki Deo Gratiase suust nii südantlõhestav ulgumine kostis, nagu see on mõeldav ainult koerte või väikeste laste suust. Poiss ulus ja vehkis oma sõrmitu käeköndiga ning Querry mõistis: Deo Gratias on hirmu pärast arust ära. Poisi sõrmitu käepäkk vajus haamrina Querry õlale ja naelutas ta paigale.

Ei jäänud muud üle kui oodata hommikut. Hirm oleks Deo Gratiase tapnud, aga ei niiskuse ega moskiitoham-mustuste kätte poleks nad kumbki surnud. Querry seadis enese nii mugavasti kui sai Deo Gratiase kõrvale pikali ja uuris kustuva valgusenatukesega poisi mõlemaid jalgu, mis olid kivikõvad. Niipalju kui ta aru sai, oli üks pahkluu murtud — aga rohkem viga ei paistnud poisil olevat. Peagi kahanes valgus niivõrd tuhmiks, et oli näha ainult jaaniussina helendav hõõgniit, siis kustus lamp sootuks. Querry võttis lohutavalt Deo Gratiasel käest kinni, õigemini küll pani oma käe poisi käele, sest ei saa ju «pihku võtta» kätt, millel puuduvad sõrmed. Veel kahel korral korises Deo Gratias ta ütles siis ühe sõna. See kõlas nagu «Pendele». Pimedas olid tema sõrmitud nukid kui tillukesed kaljurünkad, mida vihmad ja tuul on aastatega siledaks lihvinud.

2.

«Meil mõlemal jäi mõtlemiseks hea hulk aega,» jutustas Querry hiljem doktor Colinile. «Alles kella kuue paiku läks nii valgeks, et julgesin teda üksi jätta. Aja ütlen küll umbes, sest olin unustanud oma käekella üles keeramata.»

«Pidi küll pikk ja raske öö olema.»

«Üksipäini on olnud hullemaid.» Näis, nagu tuhniks ta oma mälulaekaist sobivat näidet, «ööd, mis on nagu kõige lõpp. Igavikupikkused ööd. Ja teate, mõnes mõttes oli läinud öö omamoodi alguseks. Füüsilised raskused pole mulle kunagi lugenud. Umbes tunni aja möödudes katsusin kätt ära tõmmata, aga poiss ei lasknud. Nagu kirjapress hoidis tema päkk mu kätt kinni. Minus tärkas veider tunne, nagu oleksin ma talle vajalik.»

«Miks veider?» küsis doktor Colin.

«Minu jaoks veider. Väga sageli on mul teisi inimesi elus tarvis läinud. Mulle võib süüks panna, et olen neid rohkem kasutanud kui kalliks pidanud. Aga kui sind ennast vajatakse, tekib hoopis teistsugune tunne, kuidagi väga rahustav ja vaigistav. Kas teie teate, mida tähendab sõna -«Pendele»? Sest kui ma oma käe ära tõmbasin, hakkas ta rääkima. Ma polnud varem aafriklaste juttu tähelepanelikult kuulanud, ikka ainult poole kõrvaga nagu väikesi lapsi. Polnud põrmugi kerge jälgida seda prantsuse keele ja tont teab mis kohaliku murraku segu, mida Deo Gratias kasutas. Aga Pendele tuli tema jutus mitu korda ette. Mida see tähendab, doktor?»

«Arvan, tal on umbes sama laadi tähendus kui sõnal bunkasi, mis väljendab uhkust, kõrki meelt, aga ka eneseväärikust ja sõltumatust.»

«Seda ta nüüd küll ei mõelnud. Olen kindel, ta pidas silmas mingit kohta — kusagil metsa sees või vee ligidal, kus tema jaoks midagi väga tähtsat pidi sündima. Leprosooriumis oli ta viimasel päeval kannatanud lämbumishoogude all. Muidugi ei kasutanud ta sõna «lämbumishoog», vaid ütles lihtsalt, et õhku oli vähe ja tal tuli

kange himu tantsida ja hõisata, joosta ja laulda. Vaene poiss, ta ei saanud joosta ega tantsida ja misjonärid oleksid väga viltu vaadanud viisidele, mida ta
67
laulda himustas. Siis võttis ta nõuks üles otsida too veeäärne koht, kuhu ema ta päris pisikese poisina kuna/ji ammu oli kaasa võtnud — lapsele oli meelde jäänud, kuidas seal lauldi ja tantsiti, hullati ja palvetati.»
«Aga Deo Gratiase sünnikoht asub siit sadu miile eemal.»
«Vahest on maailmas rohkem kui üksainuke Pendele?»
«Kolme öö eest lahkus väga palju pidalitõbiseid leprosooriumist. Enamik on nüüd juba tagasi. Arvatavasti käisid nad oma nõiakunste ja loitsimisi toimeta-mas. Deo Gratias aga jäi minemisega hiljaks ega saanud teisi enam kätte.»
«Küsisin, kelle poole nad seal palvetasid. Ta vastas, et palusid Jeesus Kristust ja kedagi Simoni. Kas ta tõesti mõtles Simon Peterit?»
«Umbkaudu küll. Aga lähemalt küsige isade käest, nemad räägivad teile Simonist. Ta suri vanglas kakskümmend aastat tagasi. Nad usuvad tema ülestõusmist. Ristiusul on siin väga kummalisi vorme, aga minu meelest on apostlitel neid kergem uskuda kui Aquino Thomase pühasid raamatuid. Kui Peter sealt midagi oleks taibanud, oleks see suurem ime kui nelipühad ongi. Kas teie ei arva? Isegi Nikaia usutunnistusel on minu meelest kõrgema matemaatika maik.»
«See Pendele kummitab mul peas ega anna rahu.»
«Miskipärast oleme harjunud mõttega, et lootus ja noorus käivad käsikäes,» ütles doktor Colin, «aga mõnikord juhtub ka vastupidi — lootus kuulub vanapõlve haiguste hulka, tihtilugu leitakse vähjasiirdeid surijas, kes tuli operatsioonile hoopis mingi muu diagnoosiga. Siinne rahvas on surija — oh ei, ma ei mõtle pidalitõbe, mõtlen meid, valgeid. Ja nende viimane haigus ongi lootus.»
«Nüüd te siis teate, kust mind otsida,» ütles Querry, «kui juhtun kaotsi minema.»
Mingi võõras heli sundis doktorit silmi tõstma. Querry näol väänles kauge, krampis naeruvine. Ja äärmiselt üllatunud doktor taipas, et Querry oli katsunud nalja heita.

KOLMAS OSA

ESIMENE PEATÜKK

1.

Monsieur ja madame Rycker olid teel linna kuberneri poole pärastlõunakokteilile. Nad sõitsid mööda maan-teeäärsest külast, mille servas seisis päratu suur vaiadele püstiaetud puust puur, kus kord aastas, pidustuste aegu, mehed oma tantsukunsti näitasid tule kohal, mis puuri alla maha tehti. Kolmkümmend kilomeetrit tagasi olid nad umbtihnikus mööda sõitnud rohmakast peletisest — kookospähklitest ja vanadest nartsudest kokku-meisterdatud inimnukust, mis oli seatud toolile istuma. Need seletamatused olid Aafrika näpujäljed. Ihualasti naised, kehad kalmudelt korjatud saviga valgeks võõbatud, pagesid nägu peites mööda teenõlvu üles, kui auto neist mööda sõitis.
«Kui madame Guelle küsib, mida sa juua soovid, siis vastad, et klaas mineraalvett,» õpetas Rycker.
«Kas apelsinimahla ei tohi?»
«Ainult siis, kui näed serveerimislaual mahlakannu. Ilmaaegu ei maksa perenaisele tüli teha.»

Marie Rycker kuulas manitsussõnad tõsise näoga ära ja pööras siis pilgu üksluisele, igavale metsamüürile. Ainus teeots, mis džunglisse sisse keeras, oli kiudmatti-dega kinni kaetud, et ühegi valge silm ei pääseks kaetama salajast kombetalitusi
«Kas sa kuulsid, kallis, mis ma sulle ütlesin?»
«Jah. Jätan meelde.»
«Ja siis võileivad. Ära söö neid liiga palju nagu läinud korral. Ega me kuberneri juurde sööma sõida. See jätab halva mulje.»
«Ma ei võta võileibu suhugi.»
«Jälle ei kõlba. Võib jääda mulje, nagu oleksid sa

märganud, et need võileivad on seisnud. Seda nad ju tavaliselt on.»
Väike medal püha Christopheri kujuga kõlkus tuuleklaasi küljes nagu amulett sinna-tänna.
«Ma kardan,» ütles tüdruk, «kõik on nii kole keeruline ja madame Guelle ei salli mind.»
«Sa lihtsalt ei mõistnud teda,» selgitas Rycker lahkesti. «Tuleta meelde, kõik sai alguse sellest, et sa läinud korral hakkasid lahkuma enne maakonnaülema prouat. Muidugi pole me kohustatud karvapealt kinni pidama sellest narrist koloniaaletiketist, aga kui tahame jätta head muljet, peame ikkagi meeles pidama, et üldjoontes tuleme meie — kui juhtivad commerçants ' — alles pärast kõrgemaid riigiametnikke. Pane hästi tähele, millal madame Cassin end minekule seab.»
«Mulle lihtsalt ei jää need nimed meelde.»
«Noh, see hästi paks naine. Torkab kohe silma. Muide, kui ka Querry peaks sinna tulema, ära häbene teda ööseks meile kutsumast. Intelligentne vestluskaaslane on siin kõrvenurgas ihaldatud seltsiks. Tema pärast lepiksin ma isegi tolle paadunud jumalasalgaja doktor Coliniga. Võiksime teise aseme verandale üles teha.»
Aga polnud seal ei Querryt ega doktor Colini.
«Klaas mineraalvett, kui ma teile tüli ei tee,» ütles Marie Rycker.
Kõik külalised olid aiast tuppa aetud, kuna parajasti sellel kellaajal piserdas DDT-auto kogu linna üle haisva hügieenilise udupihuga.
Madame Guelle tõi armulikult omaenese käega klaasi mineraalvett.
«Teie olete ainukesed,» ütles ta, «kes monsieur Querryt on ihusilmaga näinud. Linnapea oleks meelsasti tahtnud temalt autogrammi oma Kuldsesse raamatusse, aga monsieur Querry matab nähtavasti kogu oma aja sinna kurba kohta. Võib-olla teie suudate ta sealt meie kõigi huvides välja meelitada.»
«Me pole ju päriselt tuttavadki,» ütles Marie Rycker. «Üheainsa öö oli ta meil, siis kui parved ei käinud. Ega ta muidu poleks jäänudki. Usun, ta ei taha inimesi näha. Mu mees lubas, et ta ei räägi... »

1 Ärimehed (pr. k.)..

«Teie abikaasa tegi väga õigesti, et ta meile ära rääkis. Muidu oleksime äärmiselt narri olukorda sattunud — maailmakuulus Querry siinsamas meie territooriumil ja meie ei tea vähematki. Mis mulje ta teile jättis, kallis?»
«Vahetasime vaevalt paar sõna.»
«Räägitakse, et tema reputatsioon olevat mõnes mõttes kohutavalt kõlvatu. Kas olete lugenud seda «Time'i» artiklit? No muidugi olete, sest meie saime sellest teada ju teie abikaasa kaudu. Artiklis muidugi sellest ei kirjutata. Aga kogu Euroopa räägib! Ometi ei maksa unustada, et mitmed katoliku pühakud tegid oma elus läbi teatava perioodi, kus — no kuidas seda nüüd ütelda?»

«Kas ma kuulsin õigesti, madame Guelle, te kõnelesite pühakutest? Alati on teil erakordselt hea viski,» segas Rycker end jutusse.
«Pühakud poleks päris täpne. Lobisesime monsieur Querryst.»
«Minu arvates,» kõrgendas Rycker häält nagu kasvataja, kes lärmakat klassi tähelepanule manitseb, «on tema siiatulek suurim sündmus Aafrikas pärast Schweit-zerit, kes pealegi oli protestant. Ja kas olete kuulnud kõige uuemat uudist?» Ryckeri küsimus käis kogu saalis viibivale seltskonnale ja ta tilistas jäätükikesi oma viskiklaasis, nagu kõlistaks käes kellukest. «Räägitakse, et kaks nädalat tagasi käinud ta ihuüksi džunglis ärajooksnud pidalitõbist taga otsimas. öö läbi vaielnud pidalitõbisega ja palunud jumalat ning lõpuks veennud meest leprosooriumi tagasi tulema ja ravi jätkama. Öösel tulnud kõva sadu, mehel tõusnud palavik ja Querry soojendanud teda omaenese kehaga.»
«Mis ebatavaline lugu!» hüüatas madame Guelle. «Ega ta ometi...»
Kuberner oli väga väikest kasvu ja lühinägelik, mistõttu jättis moraalselt vankumatu inimese mulje; füüsiliselt paistis ta otsivat tuge oma naiselt, osutudes aga, nagu kõik kultuuri-uhked väikerahvad, äärmiselt tõrksaks satelliidiks. Ta ütles: «Maailmas on tunduvalt rohkem pühakuid, kui kirik tunnistab.» Märkus lõi ametliku heakskiidutempli teguviisile, mida muidu oleks

peetud ekstsentriliseks — kui mitte koguni kahemõtteliseks.
«Kes see Querry on?» küsis ühiskondlike ettevõtete direktor Otraco bürooülemalt.
«Räägitakse, et maailmakuulus arhitekt. Teie peaksite seda paremini teadma. Kuulub rohkem nagu teie kompetentsi.»
«Ametlik visiit see nüüd küll ei ole, ega?»
«Ta abistab leprosooriumi uue haigla ehitamisel.»
«Kuu aja eest vaatasin läbi nende projekti. Arhitekti nad ei vaja. Lihtlabane ehitustöö.»
«Uskuge mind, haigla on alles algus,» segas Rycker uuesti vahele, tõmmates tähelepanu taas endale. «Querry kavandab moodsat Aafrika suurkirikut. Ta ise andis mulle mõista. Querry on lennuka fantaasiaga mees. Tema ehitused jäävad püsima. Kivisse kätketud palved. Aga sealt tuleb ka monseigneur. Kohe saame teada, mida kirik Querryst arvab.»
Piiskop oli pikk, elegantse kujuga mees, kellel oli maitsekalt pöetud täishabe ja vanamoelise bulvari-kavaleri kilav silmavaade. Mehi säästis ta suuremeelselt põlvenõtkutamisest, sirutamata neile vastu oma kätt. Naistele aga meeldis suudelda tema sõrmust (ka omamoodi süütu flirt) ja piiskop laskis seda hea meelega sündida.
«Nüüd on meie hulgas ka pühak, monseigneur,» ütles madame Guelle.
«Osutate mulle teenimatult suurt au. Ja kuidas käib kuberneri käsi? Miskipärast ei näe ma teda siin?»
«Ta läks täiendavaid viskivarusid luku tagant lauale tooma. Tõtt öelda ei mõelnud ma oma märkusega teid, monseigneur. Kurb, kui teie lähemal ajal pühakuks saaksite.»
«Augustiinlase mõttekäik,» tähendas piiskop ebamääraselt.
«Rääkisime parajasti monsieur Querryst, maailmakuulsast Querryst,» selgitas Rycker. «Temasuguse positsiooniga mees, ja matab enese leprosooriumi, palvetab öö läbi džunglis mingi pidalitõbisega, peab tunnistama, monseigneur, niisugust eneseohverdamist annab tikutulega otsida. Või kuidas teie arvate?»
«Huvitav, kas ta bridži mängib?» Kui kuberneri

märkusega kiideti Querry käitumine administratiivselt heaks, siis piiskopi küsimus tähendas seda, et. vana ja targa kombe kohaselt peab kirik oma arvamuse enda teada.

Piiskop võttis vastu pakutud apelsinimahla. Haledate silmadega saatis Marie Rycker mahlaklaasi. Ta oli mineraalvee tagasi lauale pannud ega osanud oma kätega enam midagi peale hakata. Piiskop lausus talle lahkesti: «Peaksite bridžimängimise selgeks õppima, madame Rycker. Meil on alati mängupartneritest suur põud.»
«Ma pelgan kaarte, monseigneur.»
«Annan kaardipakile oma õnnistuse ja õpetan teile ise mängu selgeks.»
Marie Rycker polnud päris kindel, kas piiskop tegi nalja või mõtles seda tõsiselt. Igaks juhuks katsus ta natuke naeratada.
Rycker jätkas: «Ma ei saa aru, kuidas niisuguse kaliibriga mees nagu Querry suudab koos töötada tolle paadunud jumalasalgaja Coliniga. Uskuge mind, tollele mehele on sõna «heategevus» absoluutselt võõras. Mäletate, kuidas ma läinud aastal püüdsin organiseerida pidalitõbiste päeva? Colin ei tahtnud sellest kuuldagi. Ütles, et heategevus on säherdune luksus, mida tema endale lubada ei või. Korjandustega saadi kokku nelisada kleiti ja ülikonda, aga tema keeldus neid välja jagamast, kuna kõigile haigeile ei jätkunud. Ütles, ta pidavat puudujäägi omast taskust juurde ostma, muidu saavat pidalitõbised üksteise peale kadedaks. Ei tea, miks nad kadedaks peaksid saama? Teil, monseigneur, tuleks temaga vestelda teemal «Heategevuse olemus».»
Aga monseigneur oli juba jõudnud eemalduda madame Ryckeriga käevangus.
«Teie abikaasa paistab väga huvitatud olevat tollest mehest, Querryst!» tähendas piiskop.
«Ta loodab leida Querrys vestluskaaslast.»
«Kas te alati olete nii napi jutuga,» nokkis piiskop Marie Ryckerit, nagu oleks ta tõepoolest tüdruku bulvarikohviku ees kätte saanud.
«Ma ei oska rääkida asjadest, mis huvitavad minu meest.»
«Mis asjad need siis on?»
75
«Tahtevabadus ja jumala arm ja armastus.» «Jätke nüüd — armastus peaks teil küll juba selge olema.»
«Aga mitte see armastus, millest tema räägib,» kurtis Marie Rycker.

2.

Kui lahkumisjärg Ryckeriteni jõudis — nad ootasid õige kaua madarne Cassini järele —, oli Rycker just sel määral purjus, mis tavaliselt saab saatuslikuks. Ülevoolavad lahkushood asendusid rahulolematusega, omamoodi kosmilise rahulolematusega, kus teiste iseloomu-vead on juba üles loetud ja -asutakse iseenda kallale. Marie Rycker teadis, et kui ta suudab meest antud staadiumis meelitada unerohtu võtma, lõpeb kõik veel hästi; ta jääb magama, enne kui jõuab välja religioonini, mis niisama kindlalt nagu pärani uks punaste laternate linnajaos viib otsejoont voodisse.
«Vahel ma sooviksin,» ütles Rycker, «et meie piiskopil oleks rohkem vaimuliku väärikust.»
«Ta oli mu vastu väga lahke,» tähendas Marie Rycker.
«Arvatavasti rääkis ta sinuga kaartidest?»
«Lubas mind õpetada bridži mängima.»
«Loodetavasti ta teab, et olen sulle kaardimängimise ära keelanud?»
«Kust ta teab? Ma pole ju kellelegi sõnakestki lausunud. »
«Ma ei taha, et minu naisest tehakse tüüpiline colon.»
«On vist juba tehtudki,» ja Marie Rycker lisas tasakesi juurde: «Ma ei taha olla teistmoodi kui teised.»
Rycker jätkas teravalt: «Kogu oma aja raiskavad nad tühja lobisemise peale...»

«Kui ka mina oskaksin lobiseda! Kuidas ma küll tahaksin! Õpetaks mind ometi keegi...»
Nii see oli! Marie Rycker jõi ainult mineraalvett, aga viinaaurud mehe suust päästsid valla naise keelepaelad, nagu oleks viski temale verre löönud, ja naise jutt seisis noil puhkudel ähvardavalt lähedal sulatõele. Tõde, mille kohta on kirjutatud, et ta teeb meid vabaks, ärritas Ryckerit hullemini kui küünekisk. Ta sähvas: «Lollus!

Ära edvista oma jutuga! Mõnikord oled sa hirmus sarnane madame Guelle'iga.»
Mõlemal pool maanteed laulis öö neile oma kooskõlata koorilaulu ja džunglihääled matsid mootorimürina. Tüdruk tundis valusat igatsust rue de Namuri kaupluste järele, mis koos tänavaga üles mäkke tõusid. Ta katsus piiluda läbi valgustatud kaitsevõre vaateaknasse, kus oli kingi kuhjaga. Siis sirutas välja oma jala, mis lebas otse piduri kõrval, ja ütles sosinal: «Minu kinganumber on kuus.»
«Mis sa ütlesid?»
«Ei, midagi.»
Auto esilaternate valgel nägi Marie Rycker puust puuri, mis ukerdas maanteeserval nagu Marsi-elanik.
«Sulle kipub külge halb harjumus — kõneled iseendaga.» Tüdruk ei vastanud. Ta ei saanud ju ometi mehele öelda:
«Mul pole ühtegi hinge, kellele rääkida tollest nurga-pealsest kondiitripoest, päevast, mil õde Therese murdis oma pahkluu, ja supelrannast, kus me vanematega augustikuus käisime.»
«See on suurelt osalt mu enda süü,» tunnistas Rycker, kes nüüd oli jõudnud oma teise staadiumi. «Ma tean, et ma pole osanud sind õpetada hindama tõelisi väärtusi, nii nagu mina neid näen. Mida võibki oodata ühelt palmiõlitehase direktorilt? Olen sündinud hoopis teistsuguse elu jaoks. Arvatavasti oleksid sinagi pidanud seda märkama.» Mehe tühine kahvatukollane nägu rippus nagu mask tüdruku ja Aafrika vahel. «Noorena tahtsin ma saada preestriks,» ütles ta. Neid sõnu oli tüdruk kuulnud vähemalt kord kuus, iga viinavõtmise järel, ning sellest päevast peale, kui nad paari läksid. Ja iga kord tuli tüdrukule siis meelde nende esimene pulmaöö ühes Antverpeni hotellis, kus mees oli enese nagu pooltühja jahukoti naise pealt maha veeretanud ja tüdruk, äkilises õrnushoos, kuna tundis, et mingil moel on ta mehele võlgu, tema õlga silitas, mis oli kõva ja ümar nagu kotti topitud sööginaeris, oli mees toorelt küsinud: «Vaheks jäi või? Ega mees siis vahetpidamata ka ei jõua.» Seejärel oli ta tüdrukule selja pööranud ja püha medal, mida ta alati kaelas kandis ja mis nüüd nende kaisutuses oli keerdu läinud, rippus elava ette-

heitena mehe ristluudel. Tüdruk katsus end kaitsta. «Sa ju ise võtsid mu naiseks! Ma tean küll, mis on karskus — nunnad õpetasid.» Aga see õpitud karskus oli alati seisnud ühenduses valgete, puhaste linade, valguse ja õrnusega, mees aga oli nagu vana, kõrbesse minemavisatud tühi kott.
«Mis sa ütlesid?»
«Ei midagi.»
«Sa ei kuulagi, kui mina räägin sulle oma kõige varjatumatest tunnetest?»
õnnetult ütles tüdruk: «Võib-olla oli see minu viga.» «Viga?»
«Et ma sulle naiseks tulin. Olin liiga noor.» «Tahad sa sellega öelda, et mina olen sinu jaoks liiga vana ega jõua sind rahuldada?» «Ei, ei! .Ma ei mõelnud ...»

«Sina tunned ainult ühte liiki armastust, on ju nii? Kas siis sinu arvates on pühakute armastus samasugune?»
«Ma ei tunne ühtegi pühakut,» kinnitas tüdruk meeleheites.
«Sa siis ei usu, et mina, tühine inimene, võiksin rännata läbi pilkase hingede öö? Olen ju ainult sinu mees, kellega sa oma sängi jagad... »
Tüdruk sõnas sosinal: «Ma ei saa midagi aru. Palun jäta, ma ei saa midagi aru.»
«Millest sa aru ei saa?»
«Uskusin, et armastus teeb inimesed õnnelikuks.» «Kas seda sulle seal kloostrikoolis õpetatigi?» «Jah.»
Rycker tõmbas näo viltu ja lõõtsus tüdrukule näkku viskiauru, mispeale kogu auto täitus momentaanselt lõhnaga «Aam 69». Nad sõitsid mööda toolil istuvast peletisest, mis tähendas, et koduni oli juba kiviga visata.
«Millele sa mõtled?» küsis mees.
Tüdruk oli taas rue de Namuri kingapoes ja keegi vanem härra proovis talle õrnalt — oh kui õrnalt! — nõelkontsaga kinga jalga. Ta vastas:
«Ma ei mõelnud midagi.»
Äkitselt lausus Rycker väga leebelt: «Praegu oleks paras aeg palvetada.»
«Palvetada?» Nüüd Marie Rycker teadis, et tüli jääb

tulemata, aga see ei teinud tema südant raasugi kergemaks, sest kogemused olid õpetanud: pärast vihma on kohe ka müristamine platsis.
«Kui mul pole millelegi mõelda, see tähendab, kui ma ei pea mõtlema, loen ma alati oma Pater Nosteri, Ave Maria või koguni patukahetsuse palve.»
«Patukahetsuse palve?»
«Kuna olin ülekohtuselt tige illikuku lapsukese vastu, keda ma armastan.» Ta pani oma käe tüdruku reiele ja mudis sõrmedega seelikusiidi, nagu otsides mõnda musklit, kust kinni hakata. Läbi autoakna paistvad rooste roaks jäetud katlamürakad andsid tunnistust kojujõudmisest: kui nad ümber nurga keerasid, säras neile vastu heledasti valgustatud magamistoa aken.
Tüdruk kippus otseteed oma tuppa, pisikesse, palavasse, ebamugavasse kambrisse, kus ta vahetevahel tohtis üksi magada — siis, kui tal olid pahad päevad või oli karta tagajärgi —, aga mees pidas ta kinni. Kui aus olla, polnud tüdruk lootnudki nii kergesti pääseda. Rycker ütles: «Ega sa minu peale pahane ole, MawieV» Ta väänas oma naise nime laste pudikeelde alati just siis, kui ta kavatsused olid kõike muud kui lapsemeelsed.
«Palun, ei. Täna oleks ohtlik!» Ainsaks pääsemislootuseks jäi veel mehe hirm võimaliku lapse ees.
«Jäta jutt! Enne kui me kodunt välja sõitsime, vaatasin ma kalendrist järele.»
«Viimased paar kuud on mul käinud väga korrapäratult.»
Ühekorra oli ta ostnud preservatiivi, aga mees oli üles leidnud ja minema visanud, pidades hiljem pika loengu teemal, kuivõrd koletu ja loomuvastane oli naise tegu. Seejuures rääkis ta nii kaua ja liigutavalt kristlikust abielust, et loeng lõppes voodis.
Rycker pani oma käe naise kõhule ja nihutas õrnalt soovitud suunas. «Täna öösel,» ütles ta, «me riskeerime.» • «Aga just täna ongi kõige ohtlikum. Ma tõotan sulle...»
«Kirik ei keela meid riskeerimast — ohtlikud päevad ei pea tingimata vahele jääma, Mawie.»
«Kas ma võin ainult hetkeks oma toas ära käia,» anus tüdruk. «Ma jätsin oma asjad sinna,» ta vihkas lahti-

riietumist mehe kobava pilgu all. «Ma ei käi kaua. Luban, et ei käi kaua!»
«Jään sind ootama!» tõotas Rycker.
Tüdruk riietus lahti nii aeglaselt, kui julgus vähegi lubas, ja võttis padja alt pidžaama. Tuba oli sedavõrd kitsas, et mahutas ainult üheinimese raudvoodi, tooli, kapi ja kummuti. Kummutil seisis isa-ema foto — kaks elatanud, õnnelikku abieluinimest, kes olid paari läinud hilja ja kinkinud elu üheleainsale lapsele. Foto kõrval lebas onupojalt saadud piltpostkaart Brüggest ja vana «Time'i» number. Kummuti alt peidust võttis tüdruk võtme ja keeras lahti kõige alumise laeka. Laekas asus tema salamuuseum: kahtlaselt kulumata kaantega palveraamat, mille ta oli saanud kingiks esimese armulaua puhul, merekarp, mingi Brüsselis toimunud kontserdi programm, monsieur Andre Lejeune'i «Euroopa katoliku kiriku ajaloo» üheköiteline kooliväljaanne ja vihik viimase semestri lõpukirjandiga usosõdadest (ta oli kooli lõpetanud väga heade hinnetega). Nüüd lisas ta oma kollektsioonile «Time'i» vana numbri. Querry näopilt kattis monsieur Lejeune'i «Ajaloo» ja lamas kui võõrkeha keset lapsepõlve salamälestusi. Marie Ryckeril oli sõna-sõnalt meeles madame Guelle'i ütlemine: «Tema reputatsioon on mõnes mõttes kohutavalt kõlvatu.» Ta keeras laeka uuesti lukku ja peitis võtme ära — edasine viivitamine oli juba kurjast. Siis läks ta veranda kaudu nende tuppa, kus moskiitovõrgu all abieluvoodis lamas ihualasti Rycker, puust ristikuju pea kohal. Mees sarnanes kalavõrgus väljapüütud uppunuga, mererohuna kattis paks karvakord ta kõhtu ja jalgu. Niipea kui naine tuppa astus, tuli mehele elu sisse ja ta kergitas võrgu äärt.
«Tule, Mawie,» ütles ta.
Kristlik abielu — kui sageli olid nunnad seda korranud — sümboliseerib Kristuse ühtesulamist kirikuga.

TEINE PEATÜKK

KAuni vanamoelise viisakusega kustutas juhataja oma manila sigari, aga Marie Rycker ei jõudnud veel istetki võtta, kui ta juba uue põlema süütas. Juhataja töölaual olid läbisegi virnas majapidamistarvete kataloogid ja paberilehed, mille peal ta oli sooritanud keerulisi arvestusi, mis iga kord lõppesid erinevate tulemustega. Juhataja oli vilets matemaatik, tema korrutamine koosnes keerulistest liitmistest ja jagamist asendas tal ilmatu pikk rida lahutamisi. Üks kataloog lebas parajasti lahti pildi pealt, kus seisis moodne klosetipott, mida juhataja eksikombel pidas uut sorti jalavanniks. Madame Ryckeri tuppa astudes oli ta parajasti püüdnud välja arvutada, kas kolme tosina jalavanni ostmine on lepro-sooriumile jõukohane; nad sobisid nii imehästi pidalitõbiste jalgade küürimiseks.
«Keda ma näen? Madame Rycker? Teid ma küll ei osanud oodata! Kas teie abikaasa on . . .»
«Ei.»
«Üksipäini tulite nii pika maa?»
«Kuni Perrins'ideni tulime mitmekesi, ööd olin nende pool. Mu mees palus mind teile üle anda kaks vaati õli.» «Kui kena temast!»
«Kardan, me teeme väga vähe leprosooriumi heaks.»
Juhatajale turgatas mõte, kui õige paluda Ryckereid, et nad kingiksid leprosooriumile mõned uut sorti jala-vannid, aga ta ei teadnud, palju nende tasku kannatab. Varanduseta mehe meelest on kõik rahaomanikud pururikkad. Mitu jalavanni ta julgeks küsida? Kas üheainsa või tervelt kolm tosinat? Väga ettevaatlikult, lastes paista, nagu seaks ta lihtsalt oma pabereid korda, hakkas juhataja katalooge Marie Ryckerile lähemale

nihutama. Tal oleks olnud palju kergem juttu alustada, kui madame Rycker oleks hüüatanud: «Mis huvitav, uut moodi jalavann!» Selle peale oleks tema võinud tähendada...
Aga juhataja suureks üllatuseks muutis Marie Rycker järsult kõneainet:
«Kuidas on lood uue kirikuga, isa?» «Mis kirikuga?»
«Mu mees teadis rääkida, te ehitavat uut imeilusat, läbinisti aafrika stiilis kirikut, niisama suurt nagu katedraal. »
«Kust ta selle võtab? Oleks minul nii palju raha!» Aga ka siis, kui ta kõik oma puhtad paberilehed otsast otsani täis arvutaks, ei saaks ta hakkama uue kiriku — suur nagu katedraal — kalkulatsiooniga. «Selle rahaga võiksime ehitada vähemasti sada maja, igas majas jalavann sees.»
Ta nihutas kataloogi Marie Ryckerile veelgi lähemale. «Doktor Colin ei annaks mulle surmani andeks, kui ma raha kiriku peale ära raiskaksin.»
«Imelik, miks siis minu mees ... »
Kas ta tahtis sellega mõista anda, et nemad, Ryckerid, oleksid nõus finantseerima, mõtles juhataja. Ta ei uskunud, et palmiõlitehase direktoril oleks nii palju raha, aga ehk sai Marie Rycker mõne päranduse? Kindlasti teab ja räägib kogu linn sellest pärandusloost, aga tema pääseb ju nii harva Luci — kõigest kord aastas. Ta ütles:
«Vana kirik teenib meid truult veel tulevikuski! Pealegi on siinsest rahvast ainult pooled katoliiklased. Ja kas maksabki ehitada ilmatu uhket kirikut, kui rahvas elab savionnides. Alles nüüdsama leidis meie sõber Querry lahenduse, kuidas väikemajade maksumust vähendada veerandi võrra. Tema tulekuni olime' lihtsalt haletsusväärsed asjaarmastajad.»
«Mu mees on kõikidele kõnelnud, et Querry ehitab kirikut.»
«Oh ei, me saame teda siin palju mõistlikumal viisil rakkesse panna. Uus haigla pole kaugeltki veel valmis. Kõik rahad, mis meil õnnestub almustega kokku kerjata või näpata, lähevad sinna. Just praegu lehitsesin neid katalooge ...»
«Kus monsieur Querry praegu on?»
82
«Usun, et oma toas ja töötab, kui ta just doktori juurde pole läinud.»
«Kuberneri vastuvõtul kaks nädalat tagasi muust enam ei räägitudki kui ainult monsieur Querryst.»
«Vaene monsieur Querry!»
Vaevalt paari jala pikuke mustanahaline poisipõnn jalutas koputamata uksest sisse ja tatsas üle põranda nagu heleda keskpäeva tilluke varjutriip. Ta oli paljas kui porgand ja hernekaunana kõlkus pisike noku punnümara kõhu küljes. Põngerjas sikutas lahti juhataja laualaeka ja võttis sealt kompveki. Siis tatsas õue tagasi.
«Monsieur Querryst räägiti palju head,» ütles Marie Rycker. «Kas on tõsi, et tema boi eksis ära... »
«Midagi taolist juhtus küll. Aga ma ei tea, mis linnas selle kohta räägitakse.»
«Et monsieur Querry jäi terveks ööks džunglisse ja palvetas...»
«Palvetas? Ei kõla just monsieur Querry moodi!»
«Mu mees peab temast kõvasti lugu. Väga väheste inimestega saab ta jutule, mis teda huvitab. Tema palvel ma siia sõitsingi, et kutsuda ... »
«Oleme teile ütlemata tänulikud õli eest. Raha, mis te aitasite meil kahe vaadi pealt kokku hoida, võime nüüd kulutada... » ja ta nihutas kataloogi üsna Marie Ryckeri ette.
«Kas ma tohiksin temaga kõnelda?»
«Häda seisab selles, madame Rycker, et praegu on tema tööaeg.»

Tüdruk anus härdalt: «Tahaksin väga oma mehele öelda, et ma teda külla palusin,» aga tema tasases kõlatus hääles ei kostnud palvenoote ja juhataja silmad olid parajasti mujal, ta uuris jalavanni, mille mõningate osade otstarbes ta kuidagi selgusele ei jõudnud. «Mida teie sellest arvate?» küsis ta.
«Millest?»
• «Sellest jalavannist. Tahaksin neid kolm tosinat haiglale muretseda.»
Kuna tüdruk jäi kahtlaselt vait, tõstis juhataja silmad kataloogilt ja märkas hämmastusega sügavat õhetust tüdruku näol. Alles nüüd ta nägi, et Marie Rycker oli väga kaunis laps. Ta küsis: «Kas te arvate . . .?»

Marie Rycker oli kimbatuses, sest talle meenusid hakkajamate kloostrikooliõdede kahemõttelised naljad. «See pole just päriselt jalavann, isa.» «Mis see siis on?»
Marie Ryckeri vastuses oli huumori algeid: «Küsige parem doktorilt või monsieur Querry käest.» Ta nihutas ennast toolil ja juhataja arvas selle lahkumise märgiks.
«Perrins'ide juurde on pikk tee, kallis laps. Kas tohin teile pakkuda enne minekut tassi kohvi või klaasi õlut?»
«Ei, tänan.»
«Aga vahest viskit?»
Täiskarsklasena polnud juhataja ka nende pikkade aastatega ära õppinud, et viski on liiga kange jook südapäevaks.
«Ei, tänan. Ma tean, isa, et te olete väga kinni, ja ma ei tahaks teile kuidagi tüli teha, aga kui tohiksin ainult hetkeks monsieur Querryt näha ja teda paluda... »
«Ma annan Querryle teie kutse edasi, kulla laps, ja luban kindla sõnaga, et ei unusta. Näete, kirjutan koguni siia üles.» Viivuks ta kõhkles, missuguse summa peale sodida meelespidamiseks «Querry — Rycker». Ta ei saanud ju ometi tüdrukule näkku öelda, et oli lubanud Querryt kaitsta kõikide pealetükkivate tülitajate eest, iseäranis, kui peaks tulema see «õnnis nõdrameelne Rycker».
«See ei lähe, isa. Kohe mitte kuidagi ei lähe! Lubasin Querryle isiklikult kutse edasi anda. Muidu mu mees ei usu, et ma üldsegi proovisin.» Ta jäi vait ja juhataja mõtles: «Hea veel, et ta ei küsi minult kaasa kirjalikku seletust nagu koolis, kui kodused õppetükid tegemata on jäetud.»
«Ma pole ka ise päris kindel, kus ta momendil viibib.» Vale vältimiseks rõhutas juhataja sõna «kindel». «Kui ma tohiksin teda otsida!»
«Me ei või teid lasta põletava päikese käes mööda leprosooriumi joosta. Mida ütleks teie mees?»
«Just seda ma kardangi! Ta lihtsalt ei usu, et ma tegin, mis suutsin.»
Tüdruku suunurk oli nutupäri ja see tegi teda hulga nooremaks, nii et kerge oli kanda pisarad lapse arvele, kes iga tühja-tähja pärast pillima lööb.

«Teate mis,» ütles juhataja. «Ma katsun talle helistada — muidugi kui liin on korras.»
«Ma tean, ta ei salli minu meest,» ütles Marie Rycker sünge otsekohesusega.
«Kallis laps, te lihtsalt kujutate endale ette.» Juhataja tarkus oli otsas. Ta ütles: «Querry on imelik inimene. Ka meie ei tunne teda päriselt. Võib-olla ei salli ta meidki.»
«Aga teie juures ta ju elab! Teie eest ei hoia ta ennast kõrvale.»
Juhataja tundis torkavat pahameeleokast Querry vastu. Need inimesed olid talle kinkinud kaks vaati õli. Kindlasti väärisid nad vastutasuks ka natuke viisakamat kohtlemist. Ta kamandas: «Oodake mind siin! Lähen vaatan, kas ta on oma toas. Ma ei saa teid lasta mööda leprosooriumi ringi joosta ja otsida... »

Juhataja lahkus oma kabinetist ja keeras ümber veranda nurga Querry toa poole. Sammus mööda kambritest, kus elasid isa Thomas ja isa Paul. Need kambrid erinesid omavahel ainult räpakuse astmelt ja selle poolest, et kummaski oli omaniku isikliku maitse järgi valitud krutsifiks. Järgmiseks tuli kabel ja siis Querry tuba— kogu misjoni jaama ainuke absoluutselt sümbolitest lage tuba, mis ka muidu oli täiesti lage. Ei vanemate pilte ega grupifotosid. Isegi lõõskava keskpäeva lämmus tundus tuba juhatajale külm ja kõle nagu ristipuuta haud. Kui juhataja tuppa astus, istus Querry parajasti laua taga ja luges ühte kirja. Ta ei tõstnud pead.
«Vabandage, et ma segan,» ütles juhataja.
«Istuge, isa. Kohe lõpetan.» Ta pööras kirja \rimast lehte ja küsis: «Mida teie tavaliselt .oma kirjadele alla kirjutate?»
«Oleneb kellele. Enamasti «vend Kristuses».»
«Toute ä toi. Mäletan, ka mina olen seda fraasi tihti kasutanud. Kui võltsilt kõlab see praegu.» "   «Teile tuli külaline. Pidasin sõna ja kaitsesin teid, nii kuidas jaksasin. Enam ma ei suuda. Muidu poleks tulnud-teid segama.»
«Tõesti tore, et tulite. Ei paku mingit lõbu tollega siin

Igavesti sinu. (Pr. k.)

üksi istuda. Näete, post jõudis mulle jälile. Tont teab, kuidas nad mu aadressi välja nuhkisid. Kas see äraneetud Luci «Journal» siis ka Euroopas ringi liigub?»
«Madame Rycker on siin ja palub teiega kokkusaamist.
«Madame? Hea seegi, et mitte tema mees.»
Querry tõstis laualt ümbriku. «Näete, isegi postkasti number on õige. Küll on ikka kannatus! Arvatavasti kirjutas ta ordule ja uuris kirja teel järele.»
«Kes see «tema» on?»
«Kunagi oli ta mu armuke. Kolme kuu eest jätsin ta • maha — vaene naine.   Ei, ma teesklen, minus pole kahjutunde kübetki. Andke andeks, isa, ma tõesti   ei tahtnud teid šokeerida.»
«Ega te mind šokeerinudki! Seda tegi madame Rycker. Ta tõi meile kaks vaati õli ja nõuab nüüd teiega kokkusaamist.   »
«Olen ma tõesti nii palju väärt?»
«Ta tuli oma abikaasa käsul.»
«On see kohalik komme?   öelge talle, et mul pole tahtmist.   »
«Vaene noorik, tema on ju ainult sõnatooja. Võiksite ta vähemalt vastu võtta, tänada ja küllakutsest loobuda. Mulle paistab, tal on hirm tühjade kätega koju tagasi minna. Ega te ometi karda seda noort naist?»
«Võib-olla kardangi.»
«Ärge mu sõnu pahaks pange, monsieur Querry, aga minu meelest pole te seda sorti mees, kes naisi pelgaks. »
«Kas teie, isa, pole kunagi kohanud pidalitõbist, kes kardab lüüa oma sõrmedele, kuna teab, et need enam valu ei tunne?»
«Olen näinud mehi hullupööra rõõmustamas, kui tundlikkus tagasi tuleb kas või valugi näol. Aga nood mehed ei kartnud proovida.»
«Vahel võib valu olla ka paljas ettekujutus. Küsige amputeeritutelt. Aga olgu peale, isa, tooge oma tüdruk siia! Igatahes poole parem, et ei tulnud tema mehesoss.»
Juhataja tõmbas ukse lahti ja künnise säravas päikeselõõsas seisis tüdruk, suu ehmatusest ja hirmust ammuli nagu ööklubi külastajal, keda salaja ootamatult pildistatakse ning kes fotolambi välgusähvatuse peale abitu ja viltukistud näoga üles vaatab. Ta pööras kannal ringi ja kihutas auto poole, mis seisis parkimisplatsil.

Mõlemad mehed kuulsid tema abituid katseid mootorit käivitada. Juhataja jooksis tüdrukule järele, aga ei saanud teda enam kätte, sest takerdus turult tulevate naiste voori. Tükk maad traavis ta veel autole järele, sigar suus ja valge troopikakiiver kuklas. Madame Rycker aga kihutas samal ajal juba leprosooriumi kaarväravast välja autoaknast vahtis tema boi põnevusega misjonijaama juhataja naljakat sibamist. Longates tuli juhataja tagasi, sest ta oli oma suure varba valu-sastiAära löönud.

«Rumal laps,» pahandas juhataja, «miks ei jäänud ta mu tuppa paigale? öö oleks ta ju võinud magada nunnade juures. Enne pimedat ei jõua ta nagunii enam Perrins'ide juurde. Loodan veel ainult, et tema boi väärib usaldust.»

«Kas arvate, et ta kuulis?»

«Muidugi kuulis! Ei võiks just öelda, et te Ryckerist rääkides oleksite oma häält tasandanud. Pole sugugi meeldiv pealt kuulda, kuivõrd antipaatne on mees, keda sa armastad ...»

«Hullem veel, kui sa seda meest ei armasta.»

«Muidugi armastab. Rycker on ju tema abikaasa.»

«Armastus, isa, pole ilmtingimata abielu kõige iseloomulikum tunnus.»

«Nad mõlemad on katoliiklased.»

«Ka katoliiklaste juures mitte.»

«Madame Rycker on väga tubli noor naine,» jonnis juhataja vastu.

«On küll, isa. Ja seda hullem kõrb on tema elu säherduse mehe kõrval.»

Querry pilk langes laual lebavale kirjale ja pühendusele, mida kõik kasutasid ja mõni isegi uskus — toute ä toi. Ta mõtles: kuigi inimene ise oma valu enam ei tunne, võib ta vahel tunda võõra valu vastuhelki. Ta pistis kirja taskusse: hea seegi, kui ta tunneb vähemalt paberi krabinat.

«Ta on nii kaugel oma Pendelest.»

«Mis Pendelest?»

«Ma ei tea — võib-olla tantsupidu sõbratari pool, mõni säravalt lihtsameelse näoga noormees, kirikuskäik

87

koos vanematega pühapäeva hommikul, üksimagamine omaette voodis...»

«Kõik lapsed saavad kord suureks. Oleme kutsutud ja seatud palju tähtsamate asjade jaoks.»

«Kas tõesti?»

«Lapsel lapse meel.»

«Pühakirja tsitaatide alal ei suuda ma teiega võistelda, isa, aga kindlasti on seal öeldud ka midagi selle kohta, et laske lapsukesed minu juurde tulla, sest nende päralt. . . Me oleme küll suureks saanud, aga kiiva kasvanud. Meie komplikatsioonid on liiga keeruliseks läinud, oleksime pidanud seisma jääma amööbide juurde või veel parem — enne kivimite tekkimist. Kui teie jumal tahtis täiskasvanute maailma, siis oleks ta pidanud meile andma ka täiskasvanu mõistuse.»

«Komplikatsioonides oleme me enamasti ise süüdi, monsieur Querry.»

«Miks andis ta meile suguelundid, kui ta nõuab meilt kainet mõistust? Selge pea jaoks ei kirjuta arstid välja marijuanat.»

«Te nagu ütlesite kunagi, et miski teid enam ei huvita.»

«Ega huvitagi! Olen jõudnud teisele kaldale, tühjusse. Liiatigi" ei meeldi mulle tagasivaatamine,» ütles Querry, ja kui ta ennast liigutas, krabises kiri tasakesi tema taskus.

«Ka kahetsus on omamoodi usk.»

«Oh ei, ei ole! Teie püüate kõiki oma usuvõrku tõmmata ja viimase kui vooruse endale näpata, isa, aga see ei lähe teil korda. Headus eksisteeris juba enne ristiusku' ja

ka eneseohverdamine ja ligimesearmastus ja kahetsus. Juba koopaelanikule tulid pisarad silma, kui teine tema kõrval südantlõhestavalt ulus. Ja kas olete näinud, kuidas koerad nutavad? Kui viimane kübeke soojust meie planeedil kustub ja teie usk seisab alasti ning tühjade kätega, ka siis leidub veel mõni õnnis hull, kes oma kehasoojusega üürikesekski tunniks katsub pikendada teise surija elu.»
«Ja teie usute seda? Mäletan, kui ütlesite, et te pole enam suuteline armastama.»
«Ega olegi! Kõige kohutavam on see, et ma kindlasti tean: minu keha katab keegi teine oma kehaga. Ja,see
88
teine on ilmtingimata naine. Naised jumaldavad surnuid. Kõik nende palveraamatute vahed on paksult matuse-kaarte täis.»
Juhataja kustutas oma sigari, ent juba poolel teel uksele süütas teise. Querry hüüdis talle järele: «Olen küllalt kaugele tulnud! Koristage minema see plika oma verepisaratega.» Siis virutas vihatsi rusikaga lauale, kuna oli kasutanud piiblisõnu, mida ainult ristilöödu kohta tarvitati.
Kui juhataja oli läinud, hõikas Querry sisse Deo Gratiase. Oma kolmel varvasteta jalal ukerdas poiss tuppa ja tahtis hakata pesukaussi välja valama. «Pole tähtis,» ütles Querry. «Istu, Tahan su käest midagi küsida.»
Poiss pani kepi kõrvale ja kükitas maha. Kui pole enam sõrmi ega varbaid, on ka istumisega tükk tööd. Querry süütas sigareti ja pistis selle Deo Gratiasele suhu. Siis küsis:
«Kui sa järgmine kord siit minema kipud, kas võtad siis minu ka kaasa?»
Poiss ei vastanud musta ega valget. Querry sõnas: «Võid jääda vastuse võlgu. Nagunii ma tean, et sa mind kaasa ei võta. Aga ütle mulle, Deo Gratias, mismoodi vesi seal oli? Kas nagu meie jõgi?»
Poiss raputas tõrjuvalt pead.
«Või nagu Bikoro järv?»
«Ei.»
«Kuidas siis, Deo Gratias?»
«See vesi tuli taevast!»
«Kosk?»
Aga Deo Gratiasele, lagedate jõekallaste ja ürgmetsade lapsele ei öelnud sõna «kosk» tühjagi.
«Olid siis ju alles laps, keda ema kukil kandis. Nägid sa seal ka teisi lapsi?»
Poiss raputas pead.
«Ütle mulle, mis seal sündis?» *   «Nous étions heureux,» 1 vastas Deo Gratias.

1 Me olime õnnelikud. (Pr. k.)

NELJAS OSA

ESIMENE   PEATÜKK

1.

Varahommiku mõnusas jaheduses istusid Querry ja doktor Colin haiglatrepil. Igal trepisambal oli oma vari ja igal varjul oma haige, kes samba varjus kükitas. Üle tee kantslis seisis juhataja ja pidas jumalateenistust, kuna oli pühapäevahommik. Kirikul

olid lahtised külglöövid, päikese kangust murdis üksainuke tellistest võresein, kust kogudus nagu läbi sõelapõhja Querryle ja Colinile kätte paistis: esimeses reas toolidel istusid nunnad, nende selja taga pidalitõbised pikkadel pinkidel, mis seisid põrandast jalg maad kõrgemal ja olid kivist, kuna kivi andis kiiremini ja põhjalikumalt desinfitseerida kui puu. Kaugelt oli kena vaadata, kuidas päike hullas särama nunnade valged ja neegrinaiste kirevad kleidid. Võrud, mida aafriklannad reite ümber kandsid, klirisesid nagu roosikrantsid, kui nad palves põlvili laskusid, ning kaugus ja võresein, mis varjas nende jalad, muutsid veatuks kõik sandid ja vigased. Doktori selja taga, trepi ülemisel astmel, istus elefanti-aasiga vana mees: tema munandid toetusid astme võrra allapoole; Querry ja doktor Colin rääkisid sosinal, et nende jutt ei segaks üle tee peetavat jumalateenistust — palvesosinaid, tilinat, kõlinat, jalgade sahinat, püstitõusmisi ja mahaistumisi, mille tähendustki nad enam ei mäletanud, kuna nende viimasest kirikuskäimisest oli nii kaua aega tagasi.
«Kas siis tõesti ei anna seda meest opereerida?» küsis Querry.
«Liiga riskantne. On karta, et süda ei pea narkoosile vastu.»
«Peab ta siis surmani seda kaadervärki kaasas tassima?»
93
«Jah. Ent ega see kaalu poolest nii raske olegi, kui paistab. Ometi on kohutavalt ebaõiglane põdeda elefantiaasi ja pidalitõbe veel pealekauba.»
Kirikust kostis ohkeid ja jalgade sahinat — kogudus istus. Doktor sõnas: «Ühel ilusal päeval ma lihtsalt pressin kuskilt nii palju raha välja, et saan osta ratastoolid kõige raskematele haigetele. Too mees vajab muidugi spetsiaalse konstruktsiooniga tooli. Kas maailmakuulus katoliku kirikute ehitaja võtaks vaevaks projekteerida ratastooli elevandimunanditega haigele?»
«Saate trüki teel paljundatud tehnilise plaani,» vastas Querry.
Üle tee kirikust kostis nendeni juhataja hääl, kes luges jumalasõna mingis prantsuse ja kreooii segakeeles: tükati lipsas sisse ka mõni flaamikeelne lause ja vähemalt paar sõna, kui mitte rohkem, teadis Querry pärinevat mongo või ühe teise jõeäärse suguharu keelepruugist.
«Tõesti, tõesti, mina ütlen teile, mul hakkas häbi, kui see mees minu vastu oma suud pruukis ja kuulutas: Teie, kristlased, olete kõik suured varganäod — te varastate siit ja varastate sealt ja muud te ei teegi, kui aiva varastate. Seda nüüd küll, et te raha ei varasta — oh ei, seda te ei tee. Te ei hiili salahilju Thomas Oslo onni ega vii minema tema uut raadioaparaate. Aga sellegipoolest olete te varganäod. Ja palju hullemad varganäod kui seesinane raadiovaras. Kui te näete meest, kes elab üheainuma naisega, ei karista teda peksuga ja kannab tema eest hellasti hoolt, kui tal hakkavad valud neistsinastest haiglarohtudest, siis te ütlete: see on kristlik armastus. Te lähete kohtumajja ja kuulete, kuidas hea kohtunik ütleb jõngermannile, kes valge mehe kapist suhkrut varastas: «Sa oled nii paha jõngermann, et mul hakkab sinust hale. Jätan su karistamata, aga vaata ette, et sa enam mu silma alla ei satu. Olgu see viimane kord suhkrujuttu rääkida!» Siis te ütlete: see on kristlik andeksandmine. Aga kui te nõnda ütlete, olete te varas, ja väga suur varas, sest te varastasite ühelt mehelt tema armastuse ja teiselt mehelt tema andeksandmise. Miks te siis ei ütle, kui näete meest, kellele on nuga selga torgatud, verest tühjaks jooksmas ja hinge heitmas: see on kristlik viha?»
94
«Ma tõepoolest usun, et tema tänane jutlus on mõeldud vastuseks minu kunagistele sõnadele,» ütles Querry ja ta suunurgad tuksatasid, milles Colin arvas juba ära tundvat algastmes naeratust, «aga päris nii ma ka just ei väljendanud.»

«Miks te siis ei ütle, kui tullakse ja tehakse katki Henry Okapa uue jalgratta pidur: see on kristlik kadedus. Olete kui seesinane mees, kes varastab ainuit head ja maitsvat puuvilja ning jätab halva \ puule mädanema.
Nõndaks... Te kostate mulle vastu, et siis olen mina see kõige suurem varganägu, aga mina ütlen teile: te eksite rängasti. Igal mehel on õigus ennast oma kohtuniku ees kaitsta. Ja teie siin kirikus olete kõik praegu mulle kohtunikud ja ma pean siin teie ees oma kaitsekõnet. »
«Sinna on nii kaua tagasi, kui ma viimati jumalateenistusel käisin,» tähendas doktor Colin, «lapsepõlve igavus ja tüdimus tulevad jälle peale, eks ole?»
«Te palvetate Jeesu poole,» jätkas juhataja. Vanast harjumusest maigutas ta huuli, nagu lükkaks sigarit ühest suunurgast teise. «Aga Jeesu on suurem kõikidest pühadest meestest. Jeesu on jumal ja tema loodud on seesinane maailm. Kui te salmite laulu, olete te ise selles laulus, kui te küpsetate leiba, olete te selles leivas, kui te teete valmis lapse, olete te selles lapses, ja kuna Jeesu tehtud oleme me kõik, on tema ka meie kõigi sees. Kui te armastate, siis on see Jeesu, kes armastab, kui te andeks annate, siis on see Jeesu, kes andeks annab. Aga kui te vihkate või kadedust tunnete, siis ei ole see mitte Jeesu, sest tema tehtud asjad on head. Kurjad asjad on seal, kus midagi ei ole. Vihkamine — kus ei ole armastust. Kade meel — kus ei ole õiglust. Seal, kus Jeesut ei ole, on lihtsalt tühi koht.»
«Kõik need küsimused vajavad veel tõestamist,» tähendas doktor Colin. • «Tõesti, tõesti, mina ütlen teile, kui inimese südames on armastus, siis tema on kristlane. Kui tema andeks annab, siis ta on kristlane. Kas teie, kes te siia kirikusse kokku olete tulnud, arvate, et olete ainukesed kristlased siin külas? Kaevu ligidal, Marie Akimbu maja taga, elab soolapuhuja, kes kummardab Nzambit ja keedab halbu
95
arstirohtusid. Ta teenib väärjumalat, aga ükskord, kui üks väike poiss haigeks jäi, kelle isa ja ema olid haigemajas sees, ei võtnud ta raha; andis küll halba rohtu, aga raha ei võtnud; ta pidas oma jumala Nzambiga pikki läbirääkimisi poisi pärast, aga raha ta ei võtnud. Ja tõesti, tõesti, mina ütlen teile, tema oli üks parem kristlane kui see mees, kes Henry Okapa jalgratta katki tegi. Ta küll ei uskunud Jeesü sisse, aga ta oli siiski kristlane. Mina ei ole varas, kes näppab ära selle-sinatse soolapuhuja head teod ja annab need Jeesule. Mina annan Jeesule tagasi ainult selle, mis tema ise on teinud. Jeesu tegi armastuse, tegi andeksandmise. Meie kõik sellessinatses maailmas oleme Jeesu töö. Meie kõik, kelles on teda ka sinepiiva suurune raasuke, oleme kristlased. Kuidas saan ma siis olla varas? Ükski inimene pole teps nii halb, et ta kordki elus ei näitaks välja seda head, mida jumal on tema sisse pannud.»
«Nii teeb ta ka meist mõlemast kristlased,» ütles Querry. «Kas te tunnete end kristlasena, Colin?»
«Mind need probleemid ei huvita. Iseasi, kui kristlased kortisooni hinna alla laseksid. Lähme!»
«Ma vihkan lihtsustamist,» ütles Querry ja jäi.
Juhataja jätkas: «Ma ei käi teile peale: tehke head armastusest jumala vastu. Seda on üpris raske teha. Nii raske, et käib paljudele üle jõu. Hoopis hõlpsam on andeks anda, kui laps nutab, või armastada, kui noor naine või mees teeb rõõmu meie silmale. Ärge mõelge, et see on vale, see on hea ja õige. Ainult pidage meeles: selle armastuse ja andeksandmise pani teie südame sisse issand. Teie kohus on neid usinasti pruukida. Ja kui te palvetate issanda poole, on teil võib-olla hõlpsam andeks anda teine kord ja kolmas kord ... »
«Ja armastada teist tüdrukut ja kolmandat... » ütles Querry.
«Miks ka mitte?» küsis doktor.

«Andeksandmine... armastus,» jätkas Querry, «kas ta siis ei tea, et inimene võib teise tappa oma armastuse ja andeksandmisega. Preestri suus kõlavad need sõnad nii, nagu polekski neil teist tähendust väljaspool jumalakoda ja palvetundi.»
«Ma kardan, ta püüab selgitada vastupidist.»
«Kas ta tahab, et hakkaksime jumalat oma armastuses

süüdlaseks pidama? Pigem süüdistaksin inimest. Kui jumal on olemas, jäägu ta siis vähemalt süütuks. Tulge ära, Colin, enne kui ta teid ümber pöörab ja uskuma paneb, et oletegi salausklik.»)
Nad tõusid püsti ja usutunnistuse pomina saatel seadsid sammud ambulatooriumi poole.
«Vaene mees,» ütles Colin. «Ta elu on raske ja harva, kui keegi talle aitäh ütleb. Ometi katsub ta kõiki aidata. Mulle tuleb koguni kasuks, kui ta mind salausklikuks peab, eks ole? Koostöö minusuguse ateistiga on paljudele preestritele lausa nuhtlus.»
«Teie najal oleks talle juba ammu pidanud selgeks saama, et arukas ja mõtlev inimene elab oma elu ära ka ilma jumalata.»
«Mul on kergem elada kui temal — minu päevadel on oma kindel kord. Minule ütlevad negatiivsed leepra-analüüsid, kui inimene on terve. Aga heade ja jumalale meelepäraste tegude hindamiseks analüüse ju pole. Mis valu ajas teid ürgmetsa oma boile järele?»
«Uudishimu. Uhkus. Igatahes võin vanduda, et mitte kristlik armastus.»
Colin ütles: «Ometi räägite te nii, nagu oleksite kaotanud midagi hindamatult kallist. Mina ei ole. Oma ligi-mestesse olen ma alati suhtunud poolehoiuga. Poolehoid on palju kindlam kui armastus. Ei nõua ohvreid. Kes on teie ohver, Querry?»
«Ohvrite aeg on möödas. Olen terve. Terveks ravitud, Colin,» lisas ta, aga tema sõnad ei kõlanud kuigi veenvalt.

2.

Isa Paul tõstis endale ette portsjoni niinimetatud juustusufleed ja kallas klaasi vett täis, et suutäit libedamini kurgust alla loputada. Ta kurtis: «Querry tegi targasti, et jäi doktori juurde lõunale. Kas siis kuidagimoodi ei õnnestu õdesid veenda, et nad ivakese mitme-kesistaksid oma plat de jou^t. Lõppude lõpuks on täna ikkagi pühapäev.»
«Suflee on mõeldud meile maiusroaks,» tähendas juhataja. «Nende arvates me nädal aega muud ei teegi,

1 Toidukord (pr. k.).

kui ootame pikisilmi seda sufleed. Mul ei jätku südant nende illusioone purustada. Mõelge, mis ilmatu hulga mune nad on katki kõksinud.»
Kõik preestrite keetmised-küpsetamised lasusid nunnade õlul ja toit toodi misjonimajja veerand miili tagant kõrvetava päikese käes. Et see võis ka hukatuslikku mõju avaldada kõikidele nendele sufleedele, omlettidele ja isegi pärastlõunakohvile, selle peale ei tulnud nunnad iialgi. Isa Thomas sõnas: «Ma ei usu, et Querry toidule erilist rõhku paneb.» Isa Thomas oli ainuke preester leprosooriumis, kelle juuresolekul juhataja ennast päris vabalt ei tundnud, sest isa Thomas polnud ikka veel lahti saanud oma seminaripäevade pingeist ja heitlustest. Tal oli lõpetamisest kauem möödas kui kõikidel teistel, aga miskipärast ei vabanenud isa Thomas oma igavesest ja õnnetust noorusest. Ta lausa kannatas meeste seas, kes olid ammu täiskasvanud ja

tundsid suuremat muret elektrijaama töö ja telliskivide kvaliteedi kui hingede päästmise pärast. Hinged võisid oodata! Nemad olid igavesed.
«Jah, Querry on üpris vähenõudlik külaline,» ütles juhataja, tüürides tasapisi kaugemale kõneainest, mida ta ikartis isa Thomast üles võtvat.
«Queriry on tähelepanuväärne mees,» kippus isa Thomas kaotsilibiseva teema juurde tagasi.
«Nüüd ow imeil isummad olemas, mille eest ostame sünnitusosakonnale elektriventilaatori,» teatas juhataja kogu laudkonnale.
«Varsti on meil igas toas õhujahutus sees,» ütles isa Jean, «oma apteek ja kõige värskemad kinoajakirjad Brigitte Bardot' pildiga.» Isa Jean oli pikk, kahvatu ja kanarinnaga mees, kelle habe lokkas magu pügamata hekk. Kunagi ammu, enne ordusse astumist oli ta olnud hiilgav teoloog-eetik, nüüd aretas ta endast filmifanaa-tikut niisuguse kirega, nagu tahaks kiiresti tasa teha oma kahtlase mineviku.
«Kõige meelsamini sööksin ma pühapäeva hommikul keedetud mune,» ütles isa Paul.
«Vaevalt teile maitseksid keedetud mädamunad,» ütles isa Jean, tõstes taldrikule veel ühe portsjoni suf-leed. Vaatamata oma kooljavälimusele, oli tal ehtne faami isu.

«Munad seisavad värsked, kui õpitakse kanu õigesti pidama,» ütles isa Joseph. «Võiksin anda mõned ehitusmehed, kes lööksid püsti korraliku kanala, kus linnud ka virgemini munele hakkaksid. Elektrivoolu võiks võtta elumajadest ja lapsemäng oleks see viia... »
Esimest korda tegi vend Philippe suu lahti; üldiselt ei armastanud ta isade jutule vahele segada, sest tema meelest kuulusid isad hoopis teise maailma, mis seisis palju kõrgemal maisest elust.
«Elektriventilaatorid, kanamaiad! Vaadake ette, isad, te kooirmate dünamo üle.»
Juhataja tundis, kuidas isa Thomas tema kõrval sisemiselt lausa kees. Ta otsustas käituda taktiliselt ja küsis:
«Kuidas te uue klassiga rahul olete, isa? Kas kõik vajalik on olemas?»
«Kõik, peale õpetaja, kes tunneks katekismust.»
«Aabits ikka kõigepealt. Kui ta aabitsatarkust oskab lastele õpetada, siis pole veel häda ühtigi.»
«Mina pean katekismust aabitsast tähtsamaks.»
«Ryoker helistas täna hommikul,» tuli isa Jean juhatajale appi.
«Mis ta tahtis?»
«Muidugi Querryt! Ütles, tal olevat uudiseid — vihjas mingile inglasele —, aga keeldus lähemalt rääkimast. Ähvardas siia tulla, niipea kui parved jälle käima hakkavad. Palusin tal kaasa tuua filmiajakirju, aga sain vastuseks, et tema niisugust lektüüri ei loe. Siis tahtis ta meilt veel laenata isa Garrigou-Lagrange'i raamatu «Ettemääratud saatusest».»
«Vahel ma lausa kahetsen,» ütles juhataja surutult, «et monsieur Querry üldse siia tuli.»
«Peaksime südamest rõõmu tundma pisimastki tüli-nast, mille monsieur Querry siiatulek meile toob,» ütles isa Thomas. «Meie elu on ju nii vaevadevaene.»
JSuflee tema taldrikul lebas puutumata. Murdes leiba •raasuikastaks, veeretas ta neist kõvad kuulid, mis siis veega alla loputati nagu kibe arstirohi.
«Oli ju ette arvata, et meid tema siinviibimise aegu rahule ei jäeta. Querry on väga kuulus mees, aga see pole ainus põhjus. Ta on ka sügavalt usklik inimene.»

«Mina seda küll pole märganud,» ütles isa Paul. «Tänahommikusel jumalateenistusel teda ei olnud.» Juhataja läitis uue sigari.
«Oli küll, mina võin tunnistada. Ja ta ei pööranud pilku altarilt. Istus üle tee haigete seas. Kas polegi õigem kuulata jumalasõna pidalitõbiste keskel kui istuda nende poole seljaga esimeses reas.»
Isa Paul tegi juba vastamiseks suugi lahti, aga juhataja pilgutas talle hoiatavalt silma ja lausus: «Igatahes sõnastasite te selle väga kenasti ja suuremeelselt!» Ta pani oma sigari taldriku servale ja tõusis tänupalveks. Siis lõi risti ette ja haaras uuesti kiiruga sigari järele. «Isa Thomas,» ütles ta, «kas teil leiduks minu jaoks mõni minut aega?»
Juhataja viis isa Thomase oma kabinetti ja pani istuma ainukesele külalistetoolile. Isa Thomas istus tikksirgelt ja vaatas juhatajat liikumatul pilgul nagu kobra, kes mängust varitseb.
«Soovite sigarit, isa?»
«Te ju teate, et ma ei suitseta.»
«Muidugi, andke andeks. Mul mõlkus keegi teine mõttes. Kas tool on mugav? Kardan, vedrud on ära istutud. Pehme mööbel troopikas on muidugi narrus, aga see tool anti meile pealekauba.»
«Tänan, tool on väga mugav.»
«Mul on väga kahju, et te pole rahul oma õpetajaga. Raske on leida uut ja head asendajat, eriti praegu, kus meil töötab kolm poiste klassi korraga. Nunnad paistavad paremini toime tulevat.»
«Juhul kui te Marie Akimbut üldse peate sobivaks õpetajakohale.»
«Ema Agnes ütles mulle, et ta on usin oma töös.»
«Muidugi, kui iga aasta ise mehega laps on teie meelest usin töö! Ma ei pea õigeks, et teda lubatakse oma hälliga klassi ette õpetama. Pealegi on ta jälle rase. Mis eeskuju võib seesugune inimene anda?»
«Mis parata, autres pays autres moeurs. 1 Oleme tulnud avitama, mitte hukka mõistma ja ma ei usu, et oskaksime õdesid õpetada. Nemad tunnevad toda noort naist paremini kui meie. Ja ei maksa unustada, et siin-

1 Teine maa, teised kombed. (pr. k.)

mail teavad väga vähesed oma isa. Lapsed kuuluvad emale. Võib-olla just sel põhjusel eelistavadki nad meid ja jumalaema protestantidele.» Juhataja otsis sõnu. «Kui kaua te juba viibite meie seltsis — vist üle kahe aasta?»
«Tuleval kuul saab kaks aastat täis.»
«Panin tähele, te olete väga närb sööja. Muidugi, suf-lee polnud kuigi isuäratav ... »
«Suflee vastu pole mul midagi. Aga ma paastun — isiklikel põhjustel.»
«Loodan, et teil on selleks pihiisa nõusolek?»
«Üheks päevaks pole seda vaja, isa.»
«Siis* valisite paastumiseks päris õigesti sufleepäeva. Aga ärge unustage, siinne kliima on eurooplastele ränk, eriti alguses. Kuuenda aasta lõpuks, kui meie aeg täis saab, harjutakse ära. Vahel ma koguni pelgan koju tagasiminekut. Esimestel aastatel ei maksa ennast üleliia kurnata.»
«Ma ei kurna ennast kasutult, isa.»
«Meie esmane kohus, nagu teate, on ellu jääda ka siis, kui see tähendaks kergemat läbiajamist. Teil on kange eneseohverdamise vaim, isa. Suurepärane omadus, aga kas just sõjaväljal on tema õige koht? Tubli sõdur ei otsi surma.»
«Ma ei mõelnud...»

«Meil ikõigil on vahel tunne, et meie lootusi oti petetud. Vaene Marie Akimbu! Peame läbi ajama materjaliga, mis meil käepärast. Ma pole sugugi kindel, kas te mõnes Liege'i pastoraadis leiaksite eest parema materjali, kuigi ma kaldun arvama, et seal oleksite te võibolla õnnelikum. Misjonitöö Aafrikas pole kaugeltki kõigile jõukohane. Kui kohanemiseks tõepoolest ei jätku jaksu, on alati võimalik paluda üleviimist ja keegi ei leia siin midagi imelikku või laiduväärset. Kas magate korralikult, isa?»
«Magan küllaldaselt.»
«Võib-olla peaksite konsulteerima doktor Coliniga. Üks õigeaegselt sissevõetud tablett võib imet teha.»
«Isa, mis on teil Querry vastu?»
«Mitte kõige vähematki. Mina küll ei tea, et oleks.»
«Missugune teine tema positsiooniga mees, isa, — ta on maailmakuulus, kuigi isa Paul pole võib-olla Querry

nime kuulnudki —, imataks enese siia 'kolkasse ja avitaks haiglas.»
«Ma ei otsi ajendeid, isa Thomas. Loodan, et võtan tema abi tänuga vastu.»
«Aga mina otsin ja juba rääkisin Deo Gratiasega. Minagi oleksin tahtnud minna südaöösel ürgmetsa oma kadunud teenrit otsima nagu tema, aga ma kahtlen väga ... »
«Kas te kardate pimedat?»
«Ma ei häbene tunnistamast, jah.»
«Sis teilt oleks see käik lihtsalt rohkem julgust nõudnud. Mis monsieur Querryle hirmu teeb ja mida tema kardab, seda me veel ei tea.»
«Kas ta ei käitunud siis kangelaslikult?»
«Oh ei! Mees, ikeis ei tunne hirmu, teeb mulle niisama palju muret kui mees, kellel pole südant. Hirm hoiab meid väga paljust tagasi. Muidugi ei taha ma sellega öelda, et monsieur Querry...»
«Kas mees, kellel pole südant, oleks jäänud terveks ööks džunglisse oma teenri kõrvale ja palvetanud tema eest?»
«Nii nad seal linnas räägivad, ma tean, aga kas ta tõesti palvetas? Doktorile jutustas monsieur Querry hoopis midagi muud.»
«Ma küsisin Deo Gratiase käest. Ta vastas: «Jah.» Küsisin, mis palveid, — kas Ave Mariat? Ta vastas: «Jah.»»
«Isa Thomas, kui oleksite natuke kauem Aafrikas elanud, siis te ei esitaks aafriklasele küsimust, mille peale -võib vastata «jah». Nende meelest on lihtsalt viisakas küsijaga nõustuda. Ja nende «jah» ei tähenda tühjagi.»
«Loodan, et kahe aasta pärast oskan ma juba vahet teha, millal aafriklane valetab, millal mitte.»
«Valetamine pole õige sõna, isa Thomas. Ma mõistanA väga häsiti, miks te Querryst olete nii sisse võetud. Te mõlemad olete äärmuste inimesed. Aga meil siin on parem läbi ajada ilma kangelasteta — vähemalt ilma elavate kangelasteta. Pühakutest peaks meile piisama.»
«Tahate te sellega öelda, et elavaid pühakuid polegi?»
«Sugugi mitte. Ainult ärgem tunnistagem neid pühakuteks enne kirikut. Nii hoiame ära palju pettumusi.»

3

Isa Thomas seisis lävel ja silmitses läbi punutud traatukse leprosooriumi halvasti valgustatud tänavat. Preestri selja taga laual põles küünal, mille leek kumas kahvatult

sirmita laepirni kõrval. Viie minuti pärast pidid kõik tuled küsituma. Isa Thomas kartis seda hetke, palvetamine siin ei aidanud. Juhataja sõnad olid taas ellu turgutanud igatsuse Euroopa järele. Olgu pealegi Liège näotu ja brutaalne lintn, aga seal võis inimene ükskõik mis kellaajal öösel kardinaid kõrvale lükates näha tuid teisel pool tänavat või mõnda hilist kojutõt-tajat. Siin aga, niipea kui kell lõi kümme ja dünamo lõpetas voolu andmise, jäi üle ainult kaljukindlalt pimesi uskuda, et ürgmets ei ole pääsenud liikuma ega tulnud varitsema ukse alla. Vahel ta koguni arvas selgesti kuulvat, kuidas puulehed fcriibivad moskiitovõrku. Ta vaatas kella — aega jäi veel neli minutit.

Ta oli juhatajale üles tunnistanud oma hirmu pimeduse ees. Aga juhataja polnud teda tõsiselt võtnud. Ta tundis võitmatut igatsust pihtida, aga võimatu oli pihtida oma ordukaaslastele — niisama võimatu kui sõduril oma relvavennale üles tunnistada, et ta on argpüks. Ta ei saanud ju ometi juhatajale öelda: igal öösel ma palun jumalat, et mind ei kutsutaks surija juurde kas haiglasse või mõnda savikööki. Ma ei suuda oma jalg-rattalampi põlema süüdata ega vändata läbi pilkase öö. Mõned nädalad tagasi oli üks vana rauk niiviisi surnud, aga see oli isa Joseph, kes läks ja leidis surnukeha vanast logisevast korvtoolist, jumal Nzambi amulett süles ja püha medal kaelas. Lahkunule anti viimast jumalaarmu jalgrattalambi valgel, kuna küünlaid ei leitud.

Isa Thomas oli kindel, et juhataja vaatab viltu tema Querry-vaimustusele. Kaasvennad, nagu talle tundus,

; elasid oma argipäeva pisimuredele ja arutasid neid elavalt omavahel: kui palju maksavad jalavannid, et dünamo on rikkis ja tellisetehas seisab — temal aga polnud oma südamemuresid kellegagi jagada. Ta kadestas õnnelikke abielumehi, kellel on truu ja kuulekas kaaslane alati käepärast — nii voodis kui leivalauas. Isa Thomas oli laulatatud kirikuga, aga kirik vastas

tema usaldusavaldustele üksnes pihitooli kulunud fraasidega. Ta mäletas, kuidas juba seminaripäevil oli pihiisa teda tagasi hoidnud, kui ta juhtumisi kaugemale kippus probleemi harjunud raamidest. Sõna «kahtlused» oli kui keelumänk, mis kohemaid tõkkeks ette seati, kui mõistus hakkas teed otsima, «Ma tahan rääkida, ma tahan rääkida,» karjatas isa Thomas hääletult, kui kõik tuled kustusid ja dünamo süda lakkas löömast. Keegi tuli pimedas mööda verandat; sammud kaugenesid isa Pauli uksest ja oleksid ka tema läve eest mööda läinud, kui ta poleks hüüdnud: «Olete see teie, rn.onsieur Querry?»

«Mina.»

«Kas te ei tahaks hetkeks sisse astuda?»

Querry lükkas ukse lahti ja tuli küünlatule ahtakesse valgussõõri. Ta ütles: «Käisin juhatajale selgeks tegemas vahet klosetipoti ja jalavanni vahel.»

«Palun, kas te ei võtaks istet? Nii vara ei tule mulle und ja mu silmad ei kannata küünlavalgel lugemist.» Üheainukese lausega oli ta Querryle avaldanud rohkem, kui juhataja temalt kunagi oli kuulnud. Ta teadis, et juhataja oleks talle meeleldi andnud elektrilambi ja täieliku voli lugeda nii kaua kui süda lustib ka pärast tulede kustumist, aga see oleks juhtinud tähelepanu tema nõrkusele. Querry otsis tooli. Aga toas oli ainult üks tool ja isa Thomas hakkas voodilt moskiitovõrku maha võtma.

«Kas me ei läheks minu tuppa?» tegi Querry ettepaneku. «Mul on viskit.»

«Ma paastun,» vastas isa Thomas. «Palun võtke tool. Mina mahun siia, voodile.»

Küünal põles sirgelt nagu pliiats — tahmava tipuni välja.

«Loodan, te tunnete end siin hästi?» küsis isa Thomas. «Kõik on mu vastu väga kenad.» «Sestpeale kui mina siia tulin, olete te ainus külaline, kes on paigale jäänud.»
«Kas tõesti?»
Isa Thomase pikk kitsas nina oli otsast veidralt viltu, mis andis talle näo, nagu nuusiks ta külitsi mingit tabamata lõhna.
«Siin kodunemine nõuab aega.» Ta naeris närviliselt.
104
«Ma pole sugugi kindel, kas ma isegi olen päriselt jõudnud ära harjuda.»
«Ma mõistan teid,» ütles Querry masinlikult, kuna muud paremat talle pähe ei tulnud. Aga see tüütuseni kulunud lause oli isa Thomase suulaele nagu magus vein.
«Jah, teis on ohtrasti mõistmist. Vahel ma kaldun koguni arvama, et ilmalikkude seas leiad rohkem mõistmist kui preestrite hulgas ja vahel ka —» lisas ta juurde —
«rohkem usku.»
«Minu juures küll mitte,» tähendas Querry.
«Ma jpole sellest kellelegi kõnelnud,» jätkas isa Thomas toonil, nagu teeks ta Querryle hinnalise kingituse, mis muudab mehe igavesti tema võlglaseks. «Kui ma seminari lõpetasin, kummitas mind tihtilugu mõte, et ainult märtrisurm võib mind päästa. Muidugi, kui ta tuleb enne, kuni ma veel kõike pole jõudnud kaotada.»
«Ta ei tule,» kinnitas Querry.
«Tahtsin lasta end Hiinasse määrata, aga mind ei võetud kuulda.»
«Ka siin ootab teid tänuväärne tööpõld,» ütles Querry, jagades vastuseid kiirelt ja mehaaniliselt nagu mängu-kaarte.
«Aabitsa õpetamine?» Isa Thomas nihutas ennast veidi ja moskiitovõrk langes talle näole nagu pruudi-loor või mesiniku peakaitse. Ta lükkas selle tagasi, aga uuesti langes võrk talle näole, nagu oskaksid ka eluta esemed valida piinamiseks välja kõige parajama aja.
«Peaks vist magama heitma?» küsis Querry.
«Andke andeks, ma tean, et pean teid kinni ja muutun tüütavaks... »
«Mitte sugugi,» vastas Querry. «Nagunii magan ma väga halvasti.»
«Kas tõesti? Selles on kuumus süüdi. Ka mina ei maga rohkem kui mõni tund.»
«Võiksin teile tablette tuua.»
«Oh ei, olge tänatud, pole vaja. Pean kuidagi harjuma. Siia saatis mind jumal.» «Teie enda nõusolekul.»
«Muidugi, aga kui see poleks olnud tema tahtmine... » «Võib-olla on tema tahtmine ka see, et te paar une-rohutabletti sisse võtate. Lähen kohe ja toon.»
105
«Mulle mõjuks palju paremini, kui tohiksin teiega veel veidi vestelda. Suures seltskonnas ei saa ju kõnelda tähtsatest asjadest. Ega ma teid ainult tööst kõrvale kisu?»
«Küünlavalgel ei saa ma töötada.»
«Annan teid kohe varsti vabaks,» lubas isa Thomas virilal naeratusel ja vaikis taas. Ürgmets võis tulla, aga sedapuhku polnud ta üksi. Querry istus, käed põlvede vahel, ja ootas. Moskiito tiirutas küünlatule ümber. Isa Thomase ohtlik igatsus pihtida paisus nagu pakitsev kirehoog.
Ta ütles: «Te ei aimagi, kui palju jõudu annab jutuajamine inimesega, kes on kindel oma usus.»
Querry vastas: «Teil on misjonärid.»
«Omavahel ei räägi me muust kui dünamotest ja koolitööst,» ütles isa Thomas.
«Vahel tekib tunne, et kui ma veel natukene kauemaks siia jään, kaotan oma usu sootumaks. Kas saate sellest aru?»

«Oo jaa, ma saan sellest aru. Aga minu meelest peaksite seda kõike rääkima oma pihiisale, mitte mulle.»
«Ometi rääkis Deo Gratias teile? Rääkis ju?»
«Jah, õige natuke.»
«Teie juuresolek muudab inimesed avameelseks. Rycker...»
«Jumal hoidku!» Querry niheles rahutult kõval toolil. «Minu sõnadest pole teil mingisugust abi. Saage ometi ükskord aru, ma ei ole usklik.»
«Teil on alandlikku meelt,» vastas isa Thomas. «Me kõik oleme seda tähele pannud.»
«Et te teaksite, minu uhkusel pole piire... »
«Uhkus, mis ehitab kirikuid ja haiglaid, pole teps mitte kuri uhkus.»
«Ärge otsige minust tuge oma usule, isa. Mina olen nõrk tugisammas. Ma ei tahaks oma sõnadega röövida teie meelerahu. Aga mul tõepoolest pole teile midagi pakkuda. Mitte vähematki! Isegi katoliiklaseks tunnistan ma ennast ainult sõjaväes või vanglas. Olen paljalt paberite järgi katoliiklane, ja kõik.»
«Meil mõlemal on oma kahtlused,» ütles isa Thomas. «Minul võib-olla suuremadki kui teil. Nad tulevad
mulle isegi armulauale järele, kui ma issanda püha ihu käes hoian.»

«Mina ei kahtle enam ammu. Ja kui ausalt välja öelda, isa, ma ei usu üldse. Mitte üks raas! Olen usu oma elust absoluutselt maha kriipsutanud — nagu nai-sedki. Mul pole vähimatki isu teisi inimesi uskmatuiks pöörata või üldse võõrastesse asjadesse vahele segada. Tahan suu lukus hoida, kui ainult lastakse.»
«Te ei oska arvata, kui palju head andis mulle jutuajamine teiega.» Isa Thomas õhetas vaimustusest. «Ühegi siinse preestriga ei saaks ma nii rääkida, nagu ma praegu rääkisin teiega. Vahel tuleb lausa ahastav igatsus inimese järele, kes on sinu enda nõrkused läbi kannatanud.»
«Aga te ju mõistate mind vääriti, isa!»
«Kas te siis ei taipa, et võib-olla just teid on jumal õnnistanud põuase südamega, mis januneb usu järele. Võib-olla just praegu astute te Ristija Johannese jälgedes läbi noche oscura '.»
«Olete nii lõpmata kaugel tõest,» lõi Querry hämmeldunult või ka tõrjuvalt käega.
«Ma olen teid silmas pidanud,» ütles isa Thomas. «Ja ma oskan otsustada inimeste üle nende käitumise järgi.»
Ta kummardus ettepoole, kusjuures ta põsk peaaegu riivas Querry põske ja Querryle lõi ninna vänge näovesi, millega isa Thomas ennast moskiitode vastu määris.
«Esimest korda päfast siia misjonijaama tulekut on mul tunne, et ma võin kasulik olla. Kui te kunagi peaksite tundma tarvidust pihtida, ärge unustage — olen alati teie käsutuses.»
«Tõenäoliselt pihin ma oma elus ainuke kord siis, kui kohtu-uurija mind üle kuulab,» ütles Querry.
«Ha-ha-haa,» lennult püüdis isa Thomas nalja kinni ja peitis oma preestrikuue põue nagu koolipoisilt konfiskeeritud mängupalli. Ta ütles: «Oh teid küll oma kahtlustega! Aga uskuge, ka mulle pole nad võõrad. Ent kas me ei arutaks parem koos läbi filosoofilise argumentatsiooni. See abistaks meid mõlemaid.»
«Mind mitte, isa! Iga kuueteistkümneaastane tudeng kummutab selle argumentatsiooni kergesti, pealegi ei vaja ma abi. Ma ei tahaks muutuda jämedaks, isa, ent

1 Pilkane öö. (Hisp. k.)

usuküsimused mind ei huvita. Ma olen terveks saanud.»
«Aga kuidas siis just teie suudate minus rohkem usku äratada kui keegi teine?»
«Usk on teis endas, isa. Teie otsite usku ja ma arvan, et ka leiate. Mina ei otsi. Ma ei taha tagasi midagi, millesse olen kunagi uskunud ja siis jäädavalt kaotanud. Kui usk oleks puu, mis kasvaks siinsamas puiestee lõpus, siis olge kindel, mina sinna oma jalga ei viiks. Ma ei taha teile oma sõnadega haiget teha, isa, ja kui ma oskaksin, ma aitaksin teid. Kui te piinlete oma kahtluste käes, siis on selge, et te piinlete usu nimel ja ma soovin teile head kordaminekut.»
«Tähendab, te tõepoolest saate kõigest aru?» küsis isa Thomas ja Querry ei jaksanud enam maha suruda väsinud meeleheidet, mida võis selgesti tema näost välja lugeda.
«Ärge saage pahaseks! Võib-olla tunnen mina teid paremini kui teie ise. Suuremat arusaamist pole ma leidnud terve Iisraeli peale kokku, kui meie misjonijaama nii võiks nimetada. Olete toonud mulle lõpmata palju head. Võib-olla kunagi teine kord, mõnel järgneval ööl, me jätkame oma jutuajamist, teist ja minust ja meie probleemidest.»
«Võib-olla, aga...»
«Ja palvetage minu eest, monsieur Querry. Teie palveid hindan ma väga kõrgelt.»
«Ma ju ei palveta.»
«Deo Gratiase käest kuulsin ma muud,» ütles isa Thornas, manades näole naeratuse, mis oli nagu lagritsa-kompvek — tume, magus ja kleepuv. Ta jätkas: «On olemas seespidiseid palveid, sõnatuid palveid. Ja head inimesed palvetavad tihti, ilma et nad seda ise teaksidki. Jumala silmis võib teie mõtegi palveks tõusta. Mõelge vahetevahel ka minu peale, monsieur Querry.»
« Endastmõistetavalt.»
«Tahaksin saada teile samasuguseks toeks nagu teie mulle.» Ta jäi vait ja nagu ootama, mida Querry selle peale kostab. Aga Querry ainult tõstis käe ja pühkis minema kleepuva võrguniidi, mille ämblik oli jätnud rippuma tema näo ja välisukse vahele. «Täna öösel magan ma sügavat und,» sõnas isa Thornas ähvardavalt.

TEINE PEATÜKK

1.

Kaks korda kuus käis piiskopi laev leprosooriumile varustust ja toidumoona toomas, tihti aga läks mööda nädalaid, ilma et laeva oleks tulnud. Teda oodati pikisilmi ja kannatlikult, loodeti, et Otraco laeva kapten toob koos postiga uudiseid ka konkureeriva väikevelle kohta; paljugi, mis võis teel juhtuda — veealune rondi-risu laevale augu põhja lüüa, laev ise leetseljakule kinni joosta, langev puutüvi rooliratta nässu keerata, kapten palavikku jääda või määrati piiskopi poolt kreeka keelt õpetama ja asendajat polnud seni veel leitud. Kapteni-koht polnud ordus kuigi populaarne. Ei nõutud seal küll navigatsiooni ega ka masinate tundmist, sest pärispere-meheks masinaruumis ja kaptenisillal oli aafriklasest maat. Aga neli nädalat üksi jõel, igas peatuses jaht laadungi järele, millele Otraco polnud veel jõudnud käppa peale panna — seesugune elu ei kannatanud küll võrdlust mõne sooja ametikohaga Luci katedraalis või ka džungliseminaris.
Oli juba päris pime, kui leprosooriumi rahvas kuulis kauaoodatud ja lootusetult hiljaks jäänud laevakella häält. Colin ja Querry istusid parajasti doktori verandal õhtu esimese viskiklaasi juures.

«Lõpuks ometi,» ütles Colin ja kummutas klaasi põhjani. «Loodetavasti tõid nad kaasa uue röntgeniapa-m raadi.»
Õhtu saabudes olid piki puiesteed valged troopikaõied oma kroonlehed lahti löönud: kõigis koldeis süüdati keedutuled ja pimedus võttis oma halastava varju alla kõik sandid ja vigased. Õhtused nääklemised polnud veel jõudnud lõkkele lüüa ja valitses rahu, mida võis
109

lausa kombata nagu õielehte või sõõrmeisse tõmmata nagu alesuitsu. Querry ütles Colinile: «Kas teate, ma olen siin peaaegu õnnelik.»
Ta sulges küll kähku jälle suu, aga oli juba hilja; lause lipsas nagu ülestunnistus kõrgele õhtutaevasse.

2.

«Mäletan teie saabumist,» ütles Colin. «Tulite mööda seda teed ja ma küsisin teie käest, kauaks te jääte. Vastasite — kas mäletate veel, mida?»
Aga Querry suu oli taas lukus ja Colin mõistis, et mees oma sõnu kahetses.
Valge laev õõtsus aegamisi jõekäänu tagant silmapiirile: ninas lõõskas latern, salongis pahises suruõhu-lamp. Must kogu, ainsaks kehakatteks kitsas niudevöö, seisis harkisjalu praamil, käes viskevalmis laevaköis. Isad ruttasid valgete preestrikuubede lehvides verandale kokku nagu liblikad siirupipoti peale, ja kui Colin seljataha vaatas, nägi ta juhataja hõõguvat sigariotsa neile sama teed mööda järele tõttamas.
Colin ja Querry jäid seisma kalda järsaku tipus. Niipea kui laevamootorite müra vaibus, sukeldus üks aafriklane praamilt jõkke ja ujus kaldale. Ta püüdis trossi kinni ja sidus kõvasti ümber kaldakivi: kipakas laev jäi kuulekalt ankrusse. Madrus lükkas maabumis-silla alla ja seda mööda astus kaldale naine, kes kandis pealael kahte elusat kalkunit ja näperdas oma karjuvat värvi ammekleidi vöökoha kallal, mida ta volti ja jälle lahti sättis.
«Suurilm tuleb meile külla,» tähendas Colin. «Mida te sellega mõtlete?»
Kapten lehvitas neile salongiaknast. Piiskopikajuti uks, mis avanes kitsasse tekikäiku, oli suletud, ent läbi moskiitovõrgu paistis nõrk valguskuma.
«Iial ei või teada, mida see laev kaasa toob. Eks toonud ta teidki.»
«Ilmselt on neil keegi reisija pardal,» lausus Querry.
Kapten andis aknast käega märku, et nad laevale tuleksid. «Kuhu ta oma hääle on kaotanud?» imestas juhataja, kes nendega kaldatipus liitus ja seadis nüüd
110
käed suu ette torru, hõigates nii valjusti kui hääl võttis: «Kapten, te hilinesite!» Valge preestrikuue käis tegi pimedas mingi liigutuse, kapten oli tõstnud sõrme hoiatavalt suule. «Jumal hoidku!» ehmatas juhataja, «äkki on piiskop ise kajutis!» Ta läks kõige ees mööda järsku kallast alla ja laevatrepist üles pardale.
«Palun minge teie ees,» ütles Colin, kui märkas, et Querry lõi kõhklema. «Meid kostitatakse õllega. Nii on kombeks.» Aga Querry ei liikunud paigast.
«Kaptenil on tõsiselt hea meel, kui ta teid jälle näeb,» jätkas Colin, toetades Querryt kaldast allaminekul küünarnukist. Juhataja tegi endale täiskiilutud praamil naiste, kitsede ja keedupottide vahel teed ning trügis välja raudredelini masinaruumi kõrval.
«Mida te sellest suurilmast rääkisite?» küsis Querry. «Ega te ometi tõsiselt mõtle, et...» ta jättis lause pooleli ja tema silmad rippusid kajutiuksel. Selles kajutis, kus nüüd küünlatuli jõetuules hubises, oli ta kunagi siia sõitnud.
«Tegin nalja,» ütles Colin. «Otsustage ise, kas siis suurilm sedamoodi välja näeb?»

Öö, mis Aafrikas nii ootamatult äkki tuleb, kustutas kõik laeva piirjooned, jättes alles ainult leekiva küünla piiskopi kajutis, suruõhulambi salongis, kus kaks valget kogu sõnatult teineteisel tervituseks kätt surusid, ja tormilaterna redeli alumisel pulgal, kus istus üks naine ja valmistas oma mehele õhturooga.
«Lähme,» ütles Querry.
Trepiotsal tuli kapten neile tervitades vastu. Ta ütles:
«Nii et jäite ikkagi paigale, Querry! Tore teid jälle näha.» Kapten rääkis poolsosinal, nagu oleks neil mõni salajutt käimas. Salongilaual ootas külalisi lahtikorgi-tud' õllepudelite rivi. Kapten sulges ukse ja esimest korda rääkis täiel häälel. Ta ütles:
«Jooge õlu kähku ära, doktor Colin! Mul on teile patsient.»
«Mõni meeskonnaliige?»
«Ei, meeskond on terve,» vastas kapten ja tõstis klaasi, «päris reisija. Kahe aasta peale kokku olen vedanud ainult kahte päris reisijat, kõigepealt monsieur Querry ja nüüd see mees. Piletiga reisija, mitte misjonär. »
«Kes ta on?»

«Ta tuleb suurilmast,» ütles kapten, korrates nagu kaja Colini sõnu. «Olin temaga püstihädas. Ta ei oska flaami keelt, ainult mõne üksiku sõna prantsuse keelt, ja kui ta veel palavikku jäi, läks asi päris hulluks. Mul on südamest hea meel, et me kohale jõudsime,» ütles kapten, ilmselt kavatsedes otseteed laskuda oma tavalisse olekusse — vaikimisse.
«Miks ta tuli?» küsis juhataja.
«Kust mina tean, ütlesin ju, et prantsuse keelt ta ei räägi.»
«On ta arst?»
«Arst ta nüüd küll ei ole, muidu ei kardaks ta nii hullumoodi seda tühist palavikku.»
«Siis peaksin ta otsemaid läbi vaatama,» ütles Colin. «Mis keelt ta räägib?»
«Inglise keelt. Mina proovisin temaga ladina keelt,» tähendas kapten. «Isegi kreeka keele võtsin appi, aga asja ei saanud.»
«Mina oskan inglise keelt,» ütles Querry vastutahtmist.
«Kuidas tal palavikuga on?» küsis Colin.
«Täna väga sant. Aga homseks läheb arvatavasti üle. Ütlesin talle: «Finitum est» \ aga kardan, ta sai sellest niimoodi aru, et kõik on läbi ja ta hakkab kohe surema.»
«Kus ta peale tuli?»
«Lucis. Tal oli soovituskiri piiskopile — arvatavasti Ryckeri käest. Otraco laevast jäi ta maha.»
Colin ja Querry läksid mööda kitsast tekikäiku piiskopi kajutisse. Ahtritipus rippus päästevöö, mis oli sootuks minetanud oma esialgse kuju ja meenutas nüüd kuivatatud angerjat; samas oli ka aurav duširuum, katkise uksega käimla ning kohe kõrval köögilaud ja jänestepuur, kus kaks küülikut pimedas süüa nohis-tasid: midagi polnud muutunud, vahest ehk ainult jänesed olid teised. Colin tõmbas kajutiukse lahti ja seal rippus tuttav, lumme mattunud kirikuga pilt, segi-väherdatud voodil aga — millegipärast oli Querry kujutlenud, et tema keha jäljed on seal veel alles — lamas ihualasti ilmatu paks mees. Ta lebas selili ja tema voltis kaelal oli kolm rammusat vagu, kustkaudu higi nagu mööda rentslit alla padjale voolas.
1 Lõpetatud (lad. k.).

«Usun, meil tuleb ta kaldale kanda,» ütles Colin «Oleks isadel nüüd ainult mõni tuba vaba!» Laual lebasid fotoaparaat «Rolleiflex» ja «Remingtoni»-tüüpi kohver kirjutusmasin, millel oli pooleldi täis kirjutatud paberileht peal. Kui Querry küünla

lähemale sirutas, tabas ta silm ingliskeelse lause: «Jõe kaldaid katab ürgne põlismets, kuhu pole astunud ühegi hingelise jalg peale Stanley, kes oma salgaga». Lause lõppes ilma vahemärkideta. Colin võttis mehe käe ja katsus pulssi. Siis ütles: «Kaptenil on õigus. Paari päeva pärast on ta jälle jalul. Praegune uni märgibki haiguse lõppu.»
«Kas me ei võiks teda siia jätta?» küsis Querry.
«Te tunnete teda?»
«Näen esimest korda elus.»
«Teie hääl kõlas kuidagi kohkunult,» ütles Colin, «vaevalt, et tohime teda tagasi küütida, kui ta oma sõiduraha on kinni maksnud.»
Kui Colin mehe käe lahti laskis, ärkas too üles.
«Kas olete arst?» küsis ta inglise keeles.
«Jah, nimi on Colin.»
«Mina olen Parkinson,» ütles mees tähtsalt, nagu oleks ta Parkinsonide suure suguvõsa viimane järeltulija. «Kas ma suren?»
«Ta tahab teada, kas ta sureb,» tõlkis Querry.
Colin ütles: «Paari päeva pärast olete terve kui purikas.»
«Kuradima kuumus,» sõimas Parkinson. Ta pilk peatus Querryl: «Jumal tänatud, vähemalt üks inimene, kes oskab inglise keelt.» Siis pööras ta pea kirjutusmasina poole ja tähendas: «Valge mehe haud.»
«Te ei tunne geograafiat. Siin pole Lääne-Aafrika,» parandas Querry kuivalt ja ilmse vastumeelsusega.
«Kes kurat seda vahet teeb,» vandus Parkinson.
«Ning siinmail pole Stanley kunagi käinud,» jätkas Querry, varjamata oma vaenulikkust.
«Käis küli. See jõgi on ju Kongo?»
«Ei ole. Kongo jätsite juba siis seljataha, kui te Lucist nädala eest välja sõitsite.»
Uuesti tähendas mees ebamääraselt: «Kes kurat seda vahet teeb. Mu pea lõhub!»
«Ta kaebab peavalu,» tõlkis Querry Colinile.
«Rahustage teda, et annan talle otsekohe midagi sisse,

niipea kui me ta kaldale oleme toimetanud. Ja küsige, kas ta jaksab omal jalal misjonijaama kõndida. Ta kaalub ju nii kohutavalt palju, et teda ei jõua keegi tassida.»
«Omal jalal!» kriiskas Parkinson. Ta pööras pead ja higirennid jooksid padja sisse. «Kas tahate mind päriselt ära tappa? Kuradima tore küll, paraku kõikidele peale minu. Parkinson maetud samasse paika, kus Stanley... »
«Stanley pole siin kunagi käinud,» kordas Querry.
«Käis või ei, kama! Mis te norite? Küll on kuradima kuum! Mispärast ventilaator ei tööta? Kui too sell on tõega tohter, miks ta mind mõnda korralikku kliinikusse ei vii?»
«Kahtlen, kas meie haigla teile meeldiks,» ütles Querry. «Siin ravitakse pidalitõbiseid!»
«Sel juhul jään ma laevale.»
«Homme hommikul sõidab laev Luci tagasi.»
«Ma ei taibanud, mida see joodijüri seletas,» ütles Parkinson. «On ta ka hea tohter? Kas võib teda üldse usaldada?»
«Jah, ta on hea arst.»
«Aga patsientidele tõtt ei räägi, eks?» jätkas Parkinson. «Mu vanamees suri õndsas teadmises, et tal on ainult kaksteistsõrmikuhaavand.»
«Teie ei sure. Teil pole muud viga kui kerge malaaria-hoog. Ja kõige halvem on juba seljataga. Meil kõigil oleks palju lihtsam, kui te jaksaksite omal jalal maale kõndida. Muidugi juhul, kui te ei taha Luci tagasi sõita.»

«Kui ma ühe töö ette olen võtnud,» lausus Parkinson ebamääraselt, «viin ma selle ka lõpule.» Ta pühkis näppudega kaela kuivaks. «Mu jalad on nagu taignast,» lisas ta, «olen surmkindlalt mitu naela maha võtnud. See võib mu südamele põntsu panna.»

«Pole midagi parata,» ütles Querry Colinile, «peame ta kaldale tirima.»

«Vaatan, mis teha annab,» sõnas Colin ja kadus. Kui nad kahekesi jäid, küsis Parkinson: «Kas te oskate fotoaparaadiga ümber käia?»

« Muidugi.»

«Ja välklambiga?»

«Jah.»

«Kas tahaksite teha väikese teene? Võtaksite minust

mõned pildid, kui mind kaldale kantakse,» küsis Parkinson. «Püüdke võimalikult paremini meeleolu tabada — no teate isegi —, ümberringi mustad lõustad, kaastundlikud ja mures.» «Miks mures?»

«Annabkergesti korraldada!» lisas Parkinson. «Kindla peale on nad mures, et mu maha pillavad. Nemad aga ei taipa tuhkagi.»

«Mistarvis need pildid?»

«Seda sorti asjadel on kindel minek. Foto ei valeta — vähemasti nii ustakse. . . Kas teate, teie kajutisse-tulekuga hakkas mul nagu kergem, ma saan jälle rää-kida.'Pealegi ei higista ma enam nii hullusti, eks ole? Ja mu pea...» Ta katsus seda hellalt käänata ja oigas. «Aga olgu, kui seda sunniku malaariahoogu poleks tulnud, oleks vist ise pidanud ta välja mõtlema. Annab asjale õige maigu.»

«Mina teie asemel ei räägiks nii palju.»

«Olen kuradima rõõmus, et see laevasõit on nüüd läbi.»

«Milleks te tulite?»

«Kas tunnete meest nimega Querry?» küsis Parkinson. Ta oli enese vaevaga küljele keeranud. Küünlatuli langes tema näole, mis oma higinõrede ja -lõikudega meenutas ärasõidetud maanteed pärast sõgesadu. Querry teadis kindlasti, et ta polnud seda meest varem näinud, ometi tulid talle tahtmatult meelde doktor Colini sõnad:

«Suurilm tuleb meile külla.»

«Mida te Querryst tahate?» küsis ta.

«Ametiasjad,» ütles Parkinson ja oigas. «Mitte mõni kuradima rohelissesõit! Ega te mulle selles tohtri asjas valetanud? Mis ta minu kohta ütles?»

«Ei valetanud.»

«Süda on mu murelaps. Ühe nädalaga kaks naela maha. See tihke ihu sulab ju sedaviisi üles. Saladuskatte all võin teile ütelda, et lõvisüdamega Parkinson kardab vahel kuradima kombel surma.»

«Kes te olete?» küsis Querry. Aga mees keeras ärritava ükskõiksusega näo vastu seina ja sulges silmad. Peagi magas ta taas õiglast und. Ta põõnas magada ka siis, kui nad ta kaldale kandsid, presenditüki sisse mässitud nagu laip, mis kavatsetakse merre heita. Kuue

mehe jõuga tõsteti ta üles ja need kuus jäid pidevalt üksteisele jalgu, nii et järsust kaldast ülesminekul üks neist komistas ja kukkus. Querry jõudis veel õigel ajal jaole, et hoida koormat püsti. Magaja pea andis talle müksu rindu ja bril j antuni terav lõhn reostas õhku. Querry polnud harjunud suurte raskustega, ta lausa nõretas higist ning lõõtsutas, kui nad koormaga järsust kaldast üles jõudsid, kus isa Thomas neid laternaga ees ootas. Üks aafriklane vahetas Querry välja ja ta jäi isa Thomasega tagant tulema. Isa Thomas tähendas: «Te poleks tohtinud nii rasket koormat kanda, pealegi nii suure kuumusega — oleksite pidanud oma aastatele mõtlema. Kes ta on?»

«Ma ei tea. Keegi võõras.»
Isa Thomas ütles: «Võib-olla just mõtlematute tegude põhjal peabki hindama inimese tõelist väärtust.» Juhataja hõõguv sigariots lähenes neile pimedusest. «Meie juurest te mõtlematuid tegusid ei leia,» jätkas isa Thomas püha vihaga. «Telliskivid, mört ja kuu-arved — muule me ei mõtle. Rääkimata halastajast samaariamehest Jeeriku teel.»
«Ei tulnud ka minule mõttesse. Panin lihtsalt käed natukeseks külge.»
«Meil kõigil on teilt nii palju õppida,» kinnitas isa Thomas ja toetas Querryt küünarnukist nagu jünger oma tudisevat õpetajat.
Juhataja jõudis neile järele ja sõnas: «Mul pole aimugi, kuhu me ta paneme. Kõik toad on kinni.»
«Toodagu võõras minu tuppa! Seal jätkub ruumi meile mõlemale,» ütles isa Thomas ja pigistas mõistaandvalt Querry kätt, nagu tahtes öelda: «vähemasti mina olen teie käest õppust võtnud. Mina pole niisugune nagu minu kaasvennad.»

KOLMAS PEATÜKK

1.

Doktor Colini ees laual lebas papist kaart, kuhu olid peale joonistatud inimkeha kontuurid. Joonise oli ta teinud ise, kaardid tellinud Lucist, kuna oli lootuseta neid Euroopast hankida. Nad maksid liiga vähe, selles kogu häda seisiski; nõudekirjad pudenesid nagu tuhkjas tolm läbi bürokraatiasõela, mis vaagis arsti abipalumisi. Ministeeriumi alamates ringkondades polnud ühtegi autoriteetset meest, kes oleks julgenud kinnitada kuue-sajafrangise kuluarve või tülitada mõnd kõrgemalseisvat ametnikku nii tühise abipalvega. Ja iga kord kui doktor Colin neid kaarte kasutas, tegid ta enda hädised joonised tuju räbalaks. Ta kompas haige selga ja tegi kindlaks uue tõvemuhu allpool vasakut abaluud. Doktor märkis muhukoha tumedate pliiatsitriipudega kontuur-kaardile ja hüüdis: «Järgmine.» Oleks uus haigla olnud katuse all ja uus aparaat — naha-temperatuurimõõtja — paika pandud, oleks ta võib-olla ennetanud tolle tõve-muhu.
«Pole tähtis, mida ma tegin,» mõtles ta, «vaid mida ma nüüd edasi teen.» See optimistlik lause oli doktor Colinil iroonilise tähendusega.
Kui ta alles tuli siia kontinendile, elas Lucis keegi kreeka kaupmees — üle seitsmekümne vana taat, kuulus oma napisõnalisuse poolest. Taadil oli juba mõnda aega naiseks verinoor aafriklanna, kes ei osanud lugeda ega kirjutada. Rahvasuu ei jõudnud ära imestada, mis neid küll omavahel sidus — nii vana ja napisõnalist meest ning täiesti kirjaoskamatut naist. Ühel päeval juhtus vana kreeklane peale, kui aafriklasest poesell

kaupluse taga kohvikottide vahel tema naist magatas. Ta ei lasknud ühegi sõnaga välja paista, mida ta näinud oli, ent järgmisel hommikul võttis kätte ja läks panka, kust tõi välja kõik oma säästud. Lõviosa rahast pani ta ümbrikusse ja laskis kohaliku lastekodu ukse taga postkasti, see asutus kubises alati soovimatutest segaverelistest. Ülejäänud raha võttis ta endaga kaasa ja läks, kohtukoja tagant üles mäkke, kus asus garaaž, mis kauples vanade autoloksudega. Ta ostis kõige odavama autologu, mis oli nii vana ja vilets, et isegi garaaži-omanik sai süümepiinad. Võib-olla tuli see sellest, et ka tema oli kreeklane. Autot sai käima ainult allamäge lükates, aga taat tähendas, et temale see ei loe. Tema suureks unistuseks oli veel enne surma ühe korra ise oma

autot juhtida — vanainimese veidrus, kui soovite. Nii nad siis näitasid talle kõik käigud kätte ja lükkasid autole hüva hoo sisse. Kreeklane kihutas mäest alla otse Luci keskväljakule, ja kui jõudis oma poe ette, hakkas kõigest jõust tuututama. Inimesed jäid seisma ja uudistama veidrat vaatepilti, kuidas vana mees esimest korda elus oma isiklikku autot juhib. Kui ta poest mööda tortsutas, tuli sell uksele seda nalja pealt vaatama. Vana kreeklane tegi teise tiiru ümber väljaku — ta polekski autot seisma saanud jätta, sest tasase maa peal poleks mootor enam uuesti käima läinud. Kui ta teise tiiruga tuli, lehvitas sell ukselt julgustavalt vastu ja siis korraga käänas vanamees rooli, andis gaasi ja kihutas täie hooga sellist üle poodi sisse. Auto ei jäänud enne pidama kui vastu raudkassat, ja nüüd juba igavesest ajast igavesti. Vana ronis autost välja, jättis kõik nagu oli ja läks elutuppa politseid ootama. Sellil oli veel eluvaim sees, aga tema mõlemad jalad olid lömad, vaagnaluu puru ja naisterõõmuks polnud tast enam asja. Peagi saabus politseiülem, noor mees, kellele see oli esimene juurd-lus, kusjuures vanast kreeklasest peeti Lucis kõvasti lugu. «Mis te ometi tegite?» hüüdis ta tuppa astudes. «Pole tähtis, mis ma tegin,» vastas vana, «vaid mida ma nüüd edasi teen,» ning krahmas sohvapadja alt revolvri ja kõmmutas enda maha. Tollest ajast peale oli doktor Colin tihti leidnud lohutust vana kreeka kaupmehe täpses vastuses.

Ta hüüdis: «Järgmine!»

Ilm oli äärmiselt kuum ja niiske, patsiente vähe ja needki loiud. Ikka uuesti pidi arst imestama selle üle, et inimolend ei suuda kohaneda kliimaga omaenda sünnimaal: aafriklast vaevas kuumus niisama hullusti kui eurooplastki ja kunagi oli ta tundnud üht roots-lannat, kes piinles pikas talveöös, nagu oleks ta sündinud kusagil lõunamaal. Mees, kes nüüd doktor Colini ette seisma jäi, vältis arsti silmi. Kaardil seisis tema nimi. «Tähelepanu!» Aga mehe enda kogu tähelepanu oli kahtlemata kuskil mujal.

«Kas jälle sama häda, mis läinud öödel?» küsis doktor.

Mees vahtis hirmuga üle arsti õla, nagu ligineks sealt keegi, keda ta kardab, ning vastas: «Jah.» Tema silmalaud olid pundunud ja paistes, silmavalged verel. Ta tõmbas sisse oma kanarinna ja lükkas ette kõhetud õlad nagu raamatukaaned, mida ta püüab sulgeda.

«Varsti on kõik möödas,» trööstis arst. «Kannata veel väheke.»

«Mul on hirm,» ütles mees emakeeles. «Palun anna käsk, et nad mu käed kinni seovad, kui saabub öö.» «Kas asi on siis tõesti nii hull?»

«Jah, mul on hirm oma poja pärast... Ta magab minu kõrval.»

DDS-tablettide ravikuur polnud lihtne. Vahel reageerisid haiged rohule lausa õudustäratavalt. Kui küsimuses oli ainult närvivalu, siis aitas kannatajat korti-soon, aga mõningatel juhtudel hakkasid haiged öö tulekul hullunult märatsema. Mees ütles: «Kardan, ma tapan oma poja.»

Arst vastas: «Ravikuur saab läbi. Üksainuke öö ongi veel jäänud. Pea ainult hästi meeles: sul tuleb maksku miš maksab vastu pidada. Kas sa kella tunned?»

«Tunnen.»

«Annan sulle kaasa kella, mis läigib, nii et sa saad seda ka pimedas vaadata. Kell kaheksa hakkavad valud pihta. Kella üheteistkümneks on sul juba päris halb. Ära hakka rabelema! Kui me su käed kinni seome, siis sa hakkad kindlasti. Kannata ja jälgi kella! Südaööl on kõige hullem, siis aga hakkab valu tasapisi järele andma. Kella kolmeks on su enesetunne sama mis praegu ja edasi läheb aina kergemaks — haigus annab järele.

Sina vaata kogu aja kella ja pea minu sõnu hästi meeles. Kas teed, nagu ma ütlesin?»
«Teen.»
«Enne kui pimedaks läheb, toon ma sulle kella.» «Minu poeg... »
«Poja pärast ära muretse. Ütlen õdedele, et nad seniks sinu last valvavad, kuni haigushoog möödub. Sinu mureks on kell. Osutid liiguvad ja nendega koos liigub ka sinu haigus. Viie ajal kell tiriseb. Siis võid rahuga magama jääda. Hoog on möödas ega tule enam tagasi.»
Ta katsus rääkida nii veenvalt kui võimalik, ent tundis, kuidas lämbe kuumus tema intonatsiooni ähmastas. Kui mees oli läinud, tundis arst, nagu oleks tema sisikonnast midagi välja kistud ja minema visatud. Ta ütles abilistele:
«Täna ei võta ma enam ühtki haiget vastu.»
«Ainult kuus tükki ongi veel jäänud.»
«Kas siis mina olen ainuke, kes ei tohi kuumusest väljagi teha?»
Ometi — kõndides minema oma tillukeselt murdosalt maailma võitlusareenil, tundis arst end desertöörina.
Vist seesama häbi juhtis ta sammud veel ühe patsiendi poole. Kui ta möödus Querry aknast, nägi ta meest joonestuspuldi taga; järgmiseks tuli isa Thomase tuba. Ka isa Thomasel oli vaba hommikupoolik — kõrvetava kuumaga haigutasid tema klassitoad niisama tühjalt kui ambulatooriumgi. Toa ainukesel toolil istus Parkinson, ainult pidžaamapüksid jalas, mis hoidsid ümber paksu kõhu nagu ehkupeale kanamuna ümber tõmmatud nöör. Kui Colin tuppa astus, purssis isa Thomas parajasti õhinal niivõrd pentsikut inglise keelt, et see isegi doktori kõrvale imelik tundus. Ta tabas ära Querry nime. Kahe voodi vahe oli niivõrd kitsas, et seal ei saanud õieti ringigi pöörata,
«Noh, monsieur Parkinson,» ütles Colin, «nagu näete, olete elus ja terve. Nii tühine palavik ei tapa kedagi.»
«Mis ta ütles?» küsis Parkinson isa Thomaselt. «Mind on surmani ära tüüdanud mängida lolli, kes tuhkagi ei taipa. Mis kasu oli sellest, et normannid vallutasid Inglismaa, kui me nüüd teineteise keelest mõhkugi aru ei saa.»
120
«Miks ta tuli, isa Thomas? Kas teil õnnestus välja selgitada?»
«Ta pärib Querry kohta igasugu küsimusi... » «Miks? Mis see tema asi on?»
«Ta ütles end olevat spetsiaalselt siia sõitnud selleks, et Querryga vestelda.»
«Siis oleks ta küll õigemini teinud, kui kohe oleks otsad ümber pööranud ja laevaga tagasi läinud. Querry ju ei räägi!»
«Querry! Ja-jaa, Querry,» kinnitas Parkinson. «Rumalasti teeb, kui teeskleb, et tahab ennast minu eest kõrvale hoida. Keegi ei taha päriselt kõrvale hoida Montagu Parkinsoni eest. «Kas pole ma siis teie kõigi lootus?» Tsitaat. Swinburne'ilt.»
«Mida te talle kõnelesite, isa?»
Isa Thomas asus kaitsepositsioonile. «Kinnitasin ainult seda, mida Rycker talle juba rääkis.»
«Rycker? Noh siis on talle kenakesti kokku luisatud.»
«Kas siis Deo Gratiase lugu on vale? Uus haigla — vale? Loodan ainult, et suutsin anda neile sündmustele õige tõlgenduse.»
«Missuguse õige tõlgenduse?»
«Katoliikliku,» vastas isa Thomas.
Tema laual seisid kõrvuti kohverkirjutusmasin ja krutsifiks. Kolmandaks naabriks, nagu Kolgata mäelgi, oli rihmapidi naela otsas rippuv «Rolleiflex»-kaamera. Colin libistas silmad üle laual lebava masinakiri alehe. Ta luges inglise keelt tunduvalt

vabamalt, kui rääkis. Näinud pealkirja «Suure jõe erak», vaatas ta süüdistavalt isa Thomasele otsa. «Kas te teate, millest ta kirjutab?»
«Querryst,» vastas isa Thomas. «Arulagedus!»
Colin pööras pilgu tagasi masinakirjalehele: «Suure jõe erakuks ristisid pärismaalased kummalise võõra • Musta mandri südames.» Colin küsis: «Qui etes vous?»'
«Parkinson,» vastas mees. «Te ju kuulsite — Montagu Parkinson.» Ja pettunult lisas ta juurde: «Kas mu nimi teile tõesti midagi ei ütle?»

1 Kes te olete? (Pr. k.)

Samalt lehelt, ainult natuke altpoolt, luges Colin edasi.
« ... kolm nädalat laevaga kulus siia metsikule maale jõudmiseks. Seitse päeva sõid mind tsetsekärbsed ja moskiitod, siis jäin palavikku ja mõistuseta kanti mind laevast maale. Kus kunagi Stanley endale kuulipritsiga teed tegi, käib nüüd teist laadi võitlus — seekord aafriklaste kasuks —, võitlus võika nakkushaiguse, leepra vastu . . . meelemärkusele tulles leidsin enese pidalitõbiste haiglast. .. »
«Ta ju luiskab, nii et suu suitseb,» ütles doktor Colin isa Thomasele.
«Mis too joodijüri toriseb?» nõudis Parkinson.
«Ta ütleb, et teie kirjutus, noh ... ei tee just tõele au... »
«Öelge talle, et minu artikkel on suurem kui tõde,» kinnitas Parkinson. «Lehekülg kaasaegset ajalugu. Kas te tõega usute, et Caesar ütles needsinatsed sõnad: «Et tu, Brute]»1 Mitte sinnapoolegi! Keegi seal kohapeal, vist õnnis Herodotus, ei, vana oli kreeklane, eks olnud? Küllap siis mõni teine, vist Suetonius klõpsis üks-kaks-kolm vajalikud ütlemised valmis. Tõde jääb alati teadmata. Pitt oma surivoodil nõudis pekipirukaid, aga ajalugu pani talle hoopis teised sõnad suhu.»
Isegi isa Thomas ei suutnud jälgida Parkinsoni karglevat mõttetraavi.
«Minu artikleid mäletatakse lehekülgedena ajaloost. Vähemalt ühest pühapäevast teise. Järgmises numbris ilmub «Pühak minevikuga».»
«Kas te taipate, mida ta räägib, isa?» küsis Colin.
«Vähe küll,» tunnistas isa Thomas.
«Tuli ta siia tüli ja riidu tooma?»
«Oh ei, ei! Sugugi mitte. Nähtavasti saadeti ta ajalehe poolt Aafrikasse informatsiooni hankima rahutustest Briti territooriumil. Aga ta jäi hiljaks ja siis parajasti algasid need käärimised meie pealinnas ning ta sõitis siia.»
«Oskamata sõnagi prantsuse keelt?»
1 Ka sina, Brutus! (Lad. k.)

«Tal oli esimese klassi edasi-tagasi-pilet Nairobisse. Ütles mulle, et nende ajaleht ei jõua kahte suleässa korraga Aafrikas pidada ja nii kästi teda kähku telegrammiga kolida üle meie territooriumile. Jälle jäi ta hiljaks, aga siis juhtumisi kuulis seda Querry-kõmu. Ütles, et mingisuguse leheloo peab ta igal juhul kaasa viima. Lucis sai kogemata kuberneri juures kokku Ryckeriga...»
«Mida teab tema Querry minevikust? Isegi meie . . .»
Parkinson jälgis teraselt nende kahekõnet, tema pilk jooksis ühe näolt teisele. Tükati tabas kuulaja kõrv mõne tuttava sõna ja otsekohe tegi ta nende põhjal oma ennatlikud vale järeldused.
«Paistab, et Briti ajalehtedel on oma niinimetatud morgue[1]. Tal tarvitseb vaid telegrafeerida ja kohe lähetatakse teele kõik trükised, mis kunagi Querry kohta on ilmunud.»
«Nagu siis, kui politsei taga otsib?»

«Olen kindel, et Querry kohta ei leita midagi diskre-diteerivat.»
«Kas tõesti te kumbki,» küsis Parkinson löödult, «pole kuulnud minu nime — Montagu Parkinson? Väärt nimi meelespidamiseks.» Võimatu oli mõista, tegi ta iseenda kulul nalja või mitte.
Isa Thomas võttis vastamisvaeva enda peale. «Kui päris aus olla, siis kuni teie tulekuni...»
««Mu nimi on lainetel kirjas». Tsitaat. Shelley'lt,»[2] ütles Parkinson.
«Kas Querry teab, mis siin sünnib?» küsis Colin isa Thomaselt.
«Veel mitte.»
«Ta alles hakkas ennast tundma inimesena.»
«Ärge tõtake ette, doktor,» ütles isa Thomas, «kogu lool on ka veel teine külg. Meie leprosoorium võib saada kuulsaks, niisama kuulsaks nagu Schweitzeri haigla, ja britlased, nagu teada, on helde käega rahvas.» Küllap Schweitzeri nimi andiski Parkinsonile võtme isa Tho-mase mõistmiseks. Ainsa hingetõmbega pahvatas ta välja: «Minu artiklid ilmuvad Ameerika Ühendriikides,

1 Muumiate muuseum. (Pr. k-)
2 Tsitaat kuulub inglise poeedile Keatsile. (Tõlk. märkus.)

Prantsusmaal, Saksamaal, Jaapanis ja Lõuna-Ameeri-kas. Ükski teine praegu elav ajakirjanik. . .»
«Siiamaani oleme ilma reklaamita läbi ajanud, isa,» tähendas Colin.
«Reklaam ehk teiste sõnadega propaganda. Selleks otstarbeks on meil Roomas kogeni kolledž olemas.»
«Roomas on ta võib-olla rohkem omal kohal kui süda-Aafrikas, isa.»
«Reklaam võib voorusele kujuneda kibedaks proovikiviks. Isiklikult olen ma veendunud, et Querry. . .»
«Mulle pole iialgi lõbu pakkunud verised võitlusmängud, isa, liiatigi inimjaht.»
«Te liialdate, doktor! Kogu loost võib tulla palju head. Eks te ise tea kõige paremini, kui suures rahapuuduses te ilmast ilma vaevlete. Misjonijaam ei suuda siin leevendust tuua. Ja riik ei taha. Mõtelge oma patsientide peale!»
«Võib-olla kuulub nende hulka ka Querry,» ütles doktor Colin.
«Rumalus! Ma räägin pidalitõbistest. Te olete ju ammust aega unistanud terapeutilisest ravikoolist — kui ainult summasid jätkuks nende lootusetute juhtumite jaoks.»
«Võib-olla on ka Querry lootusetu juhtum,» tähendas doktor Colin. Ta pilk rändas toolil istuvale liha-mäele. «Ja kust leiab siis tema oma raviteraapia? Rambivalgus pole santide jaoks.»
Kuumus ja vihavimm, mida nad sel hetkel teineteise vastu tundsid, muutis nad ettevaatamatuks ning Parkinson oli esimene, kes märkas, et vaidlusalune oli juba astunud üle isa Thomase ukseläve.
«Kuidas läheb, Querry?» küsis Parkinson. «Kui teid laeval nägin, ei tundnud ma teid ära.»
«Ka mina mitte,» vastas Querry.
«Jumal tänatud,» jätkas Parkinson, «et vähemalt teile ei tarvitse kriipsu peale tõmmata nagu nendele rahu-tustele. Üks lugu on ikkagi soolas. Peame maha pidama ühe pikema jutuajamise, teie ja mina.»

2.

«Ah see siis ongi tulevane haigla?» küsis Parkinson. «Mina pole muidugi spets, aga mulle paistab, et originaalsust on napilt.» Ta kummardus jooniste kohale ja sõnas väljakutsuva sihilikkusega: «Midagi taolist olen näinud meie satelliitlinnades. Vist Hernel Hempsteadis. Või oli see Stevenage'is?»
«See pole arhitektuur,» tähendas Querry, «lihtsalt odav müüritöö ja muud midagi. Mida odavam, seda parem, kui ainult kuumale, vihmale ja niiskusele vastu peab»»
«Kas siis sihantse töö peale vajatakse teiesugust asjameest?»
«Jah. Neil pole ühtki asjatundjat.»
«Kas on plaanis siia jääda kuni ehituse lõpuni?»
«Kauemakski.»
«Siis oli Ryckeri sõnades terake tõtt!» «Kahtlen, kas see mees tõde üldse suhu võtab.»
«Kui te enese sihukesse pärapõrgu maha matate, siis peate küll väikestviisi pühak olema?» «Ei. Ma pole pühak.»
«Kes te siis õieti olete? Mis motiividel tegutsete? Tean teist juba praegu õige palju. Lasksin end kaabli kaudu instrueerida,» ütles Parkinson. Ta istus kogu oma hirmuäratavas raskuses voodile ja lisas usaldavalt: «Teie pole just seda sorti mees, kes armastaks oma ligimest. Naised muidugi välja arvatud.»
Pahelisuses on alati midagi külgekiskuvat ja Parkinsoni puhul torkas see otsekohe silma, nagu kannaks ta oma rikutust ihunahal fosforina, mis ei lase eksida. Selles lihamäes olid voorused õhu puudusel juba ammu välja surnud. Preestrit ei kohuta inimlikud nõrkused, küll aga võivad need talle valmistada valu ja pettumust. Parkinsonile tegid nad ainult rõõmu. Miski ei suutnud teda kurvastada peale isikliku läbikukkumise, ja pettumust võis valmistada ainult tšekisumma suurus.
«Te kuulsite, kuidas doktor mind nüüdsama nimetas — lootusetu juhtum. Need on leeprahaiged, kelle tõbi otsast otsani läbi pureb ja siis elama jätab.»
«Kõik käed-jalad paistavad teil pealtnäha alles

olema,» sõnas Parkinson Querry laual lebavaid käsi vaadeldes.
«Olen omadega läbi. Siinsamas sünnibki lõppvaatus. Siit edasi ei vii enam ükski tee — ei mööda maad ega jõge. Eks teidki uhutud siin kaldale.»
«Oh ei, mina tulin kindla eesmärgiga.»
«Laeval ma kartsin teid, aga nüüd ma teid enam ei karda.»
«Ma ei mõista, mis must karta. Olen mees nagu mehed muistegi.»
«Ei,» ütles Querry, «teie olete mees nagu mina. Mehed, kellel on oma kutsumus, erinevad kõikidest teistest meestest. Neil on rohkem kaotada. Meis kõigis elab rikutud preester. Tunnistage üles, ka teil oli kunagi oma kutsumus — kuigi võib-olla ainult paberimääri-mine.»
«See ei loe! Peaaegu kõik ajakirjanikud alustavad niimoodi.» Voodi vajus Parkinsoni all kummi, kui ta oma puudaseid kannikaid nihutas.
«Ja lõpetavad nagu teie?»
«Kuhu te õieti sihite? Tahate mind solvata? Number ei lähe läbi, mr. Querry! Ma ei solvu. Olen sellest üle.»
«Miks peaksin tahtma teid solvata? Meie kaks oleme ühte tõugu. Mina alustasin arhitektina ja lõpetan müüriladujana. Seda sorti progressist on vähe rõõmu. Kas teie lõpp, Parkinson, teeb teile rõõmu?» Querry pilk rändas masinakirjalehele, mille ta isa Thomase toast oli kaasa toonud.
«Töö on töö.»
«Muidugi.»

«Hoiab hinge sees,» ütles Parkinson. «Seda küll.»
«Asjata panete meid paari. Mina vähemalt oskan elust lõbu tunda.»
«Oo jaa. Meeltelõbudest! Kas söömine, Parkinson?»
«Pean olema ettevaatlik.» Ta kahmas kinni rippuva moskiitovõrgu otsa ja pühkis sellega otsaesist. «Kaalun sada neliteist kilo.»
«Naised, Parkinson?»
«Ma ei mõista, mis asja te urgitsete? Mina tulin ju teid intervjueerima! Muidugi, eks ma vahel sekka
126
kepsu löö, aga iga meesinimese elus jõuab kord kätte aeg... »
«Olete minust noorem.»
«Mu süda on nässus.»
«Ka teie olete jõudnud lõppu välja nagu minagi, on ju nii, Parkinson? Ja siin saime siis kokku. Kaks lootusetut juhtumit! Maailmas on meiesuguseid päris palju. Me peaksime nagu vabamüürlased kandma mingit eraldusmärki küljes, et üksteist ära tunda.»
«Mina pole lootusetu juhtum. Minul on oma töö — kõik tähtsamad ajalehed ... »
Tal, näis olevat kindel otsus tõestada, et tema ja Querry vahel on suur vahe — nagu haige, kes arstile oma nahka ette näidates püüab veenda, et seal pole ainsatki tõvelaiku ega muhku, mitte midagi niisugust, mis lubaks teda ühte patta heita pidalitõbistega.
«Oli kunagi aeg,» ütles Querry, «kus te seda lauset Stanley kohta poleks kirjutanud.»
«Geograafiline näpuviga, muud midagi. Sündmusi tuleb dramatiseerida. See on kõige esimene asi, mis meie «Posfi» juures reportereile kätte õpetatakse — iga lugu peab rabama. Muidu ei panda seda üldse tähele.»
«Kas teie kirjutaksite minu kohta tõtt?»
«On seadusi, mille põhjal võidakse kirjaliku laimamise eest kohtulikule vastutusele võtta.»
«Olge päris rahulik, ma ei kaeba teid kohtusse.» Ta luges valjusti artikli pealkirja «Pühak minevikuga».
Tore pühak küll, pole midagi ütelda.
«Kuidas te nii kindel olete, et Rycker teie suhtes viltu laseb? Kõige vähem tunneme me end ju ise.»
«Peame tundma, kui tahame terveks saada. Äärmise piirini jõudes ei eksi me enam. Kui meie sõrmed on läinud ja varbad samuti ning analüüsid negatiivsed, ei saa me enam kurja teha. Kas te kirjutaksite tõtt, Parkinson, kui seda mu enda suust kuulete? Ma tean, et te seda ei tee. Tõbi ei ole teie kallal oma tööga veel lõpule jõudnud. Te olete alles nakkusohtlik.»
Parkinson vaatas Querryle otsa piinatava pilgul, kes ülekuulamise kolmandal kraadil jõuab äärmise piirini, kus jääb üle ainult kõik puhtsüdamlikult üles tunnistada.
127
«Kui katsuksin tõtt kirjutada, saaksin sule sappa,» ütles ta. «Lihtne on noorelt riski peale välja minna. Aga kui mõelda, et «Nii kaugel on veel paradiis» jne. Tsitaat. Edgar Allan Poe'lt.»
«See pole Poe'lt.»
«Täpes! Kes neid pisiasju mäletab.»
«Mis mineviku te mulle juurde kirjutasite?»
«Noh, seal oli too lugu Anne Moreliga, eks ole? Jõudis otsaga isegi Inglise ajalehtedesse. Teie ema oli ju inglanna. Ja teie olite parajasti maha saanud tolle moodsa kirikuga Brügges.»

«Mitte Brügges. Koht oli teine. Ja mida sellest loost siis räägiti?»
«Et Anne Morel läks teie nahka ja tappis enese armastuse pärast ära. Kaheksateistkümneaastaselt neljakümneaastase mehe pärast.»
«Sinna on viisteist aastat tagasi. Kas ajalehtedel on nii pikk meelespidamine?»
«Ei. Aga meil on morgue. Kavatsen kirjeldada oma kõige paremas pühapäevastiilis, kuidas te siia sõitsite pattu lunastama...» .
«Ajalehes nagu teie «Post», juhtub vahetevahel väikesi eksitavaid vigu. Tüdruku nimi ei olnud mitte Anne, vaid Marie. Ta oli kakskümmend viis aastat vana ja mitte kaheksateist. Ka ei tapnud ta ennast armastuse pärast. Ta tahtis minust lahti saada. Ja oligi kõik! Nagu näete, pole mul mingit pattu lunastada.»
«Lahti saada mehest, keda ta armastas?»
«Täpipealt. Naisele võib olla kohutav armastada öö öö kõrval laitmatult töökorras masinat. Ma ei petnud iialgi tema lootusi. Korduvalt katsus ta minu juurest ära minna, aga iga kord sundisin ma ta tagasi. Oleks riivanud mu enesearmastust, kui üks naine minu maha jätab. Maha jätta võisin ainult mina ise.»
«Mil moel te ta tagasi tõite?»
«Meie, kunstiinimesed, oleme tavaliselt andekad mitmel alal. Maalikunstnik luuletab. Luuletaja komponeerib. Mina olin tollal juhtumisi päris hea asjaarmastaja-näitleja. Esimesel korral lasksin käiku pisarad. Teisel korral ohtlikult suure annuse — muidugi mõista mitte elukardetava — unerohtu. Siis hakkasin libitsema ühe teise naise seeliku ümber, et ta näeks ja mõistaks, mis

ta kõik kaotab, kui minu maha jätab. Läksin isegi nii kaugele, et rääkisin talle, nagu ei saaks ma ilma temata enam töötada. Andsin mõista, et löön lahku kirikust, kui tema ei tule mulle usus toeks — ta oli sügavalt usklik katoliiklane, isegi sängis. Muidugi, oma südames olin ma juba ammustilma kirikuga lõpparved teinud, aga seda ei taibanud ta ilmaski. Nagu paljud inimesed, uskusin ka mina natuke — suurte pühade aegu, nagu jõulud ja ülestõusmispühad, kui lapsepõlvemälestused pead tõstavad ja meid palvehellaks teevad. Tema pidas seda eksikombel armastuseks issanda vastu.»
«Aga ikkagi peab kuskil olema põhjus, miks te just siia pidalitõbiste sekka tulite?»
«Patukahetsusest ma seda küll ei teinud, mr. Parkinson. Naisi oli mul terve rodu nii enne kui ka pärast Marie Moreli. Väga võimalik, et veel kümme järgnevat aastat uskusin ma kuidagimoodi omaenda tundmusi: «mu kõige kallim», «tout ä toi» ja nõnda edasi. Alati püüame me hoiduda kordamast kulunud sõnu, nagu me ka igale naisele püüame läheneda erinevas asendis, kuigi Aretine'i järgi on olemas kolmkümmend kaks poosi ja veelgi vähem hellitavaid armusõnu. Pealegi — enamik naisi leiab kõige kergemini rahuldust täiesti tavalises poosis ja kõige kulunuma armuavalduse saatel. Oli ainult aja küsimus, millal ma selgusele jõudsin, et ma polegi kunagi armastanud. Pole ühtki korda tõsiselt armastanud. Lihtsalt lasksin ennast armastada. Ja siis valdas mind kohutav tüdimus. Sest kui ma võisin ennast petta kõigi nende naistega, siis võisin ma end petta ka oma tööga.»
«Teie kuulsus seisab väljaspool kahtlust.»
«Kahtlus tuleb. Tulevik toob. Juba praegu seisab kuskil Brüsseli põiktänavas joonestuste taga nooruk, kes trumpab mu üle. Tahaksin näha katedraali, mille tema valmis ehitab. Ei, ka see tahtmine on kadunud. Muidu poleks ma siin. Tollest noorukist ei tule rikutud preestrit. Noviits läheb oma õpetajast kaugemale.»
«Teie jutust ei taipa ma mõhkugi, Querry. Vahel te räägite nagu Rycker.»
«Kas tõesti? Võib-olla on ka temal vabamüürlase märk küljes ... »
«Kui te olete nii kangesti kõigest tüdinud, miks siis

mitte tüdida luksuses? Noobel väikekorter Brüsselis või villa Capril? Lõppude lõpuks, te olete rikas mees, Querry.»
«Tüdimus luksuses on veelgi hirmsam. Lootsin, et just siin, keset paljusid piinu ja hirmu, hakkab mul kergem...» Ta vaatas Parkinsonile otsa. «Vähemalt teie peaksite mind mõistma.»
«Tuhkagi ma ei mõista.»
«Olen ma siis tõega nii võigas tõbras, et isegi teie ... »
«Aga teie töö, Querry? Jutt jutuks, aga oma tööst ei või te ometi tüdinenud olla? Teil oli püörane menu.»
«Mõtlete raha, eks? Kas ma siis ei öelnud teile, et minu tööd ei kõlvanud kuhugi. Mis on kõik minu kirikud Chartres'i katedraali kõrval! Muidugi, nad kõik kannavad minu käekirja... ei saa ju ometi Querryt Corbusier'ga segi ajada, aga kes meist tunneks Chart-res'i katedraali ehitajat? Tema lõi kuulsusele käega, ei teinud oma tööd edevusest, vaid armastusest, ja küllap vist ka hardas usus. Ehitada kirikuid, kui ei usuta jumalat, on pisut ebasünnis, kas te ei leia? Kui mulle sai selgeks, et just nii ma teen, võtsin vastu pakkumise raekojale, aga oh häda, ka poliitikasse polnud mul usku. Kui oleksite näinud, missuguse betoonist ja klaasist absurdumi maandasin ma õnnetule linnaväljakule. Näete, kui lihtne see oli — leidsin oma kampsunist lahtise lõngaotsa, hakkasin seda tirima ja kampsun harunes täies tükis üles. Võib-olla on tõsi, et ei saa uskuda jumalat, kui ei armastata inimest, või vastupidi, armastada inimest, kui ei usuta jumalat. Tihti räägitakse «armastust äratama», on ju nii? Ent kust võtta nii palju jõudu, et «äratada armastust»? Heal <juhul võime end ainult armastada lasta — ja ka siis oleme õnnega koos.»
«Oletame, et see ongi nii, aga miks te seda nimme mulle välja laote, mr. Querry?»
«Kuna teie olete vähemalt mees, kes julgeb tõele näkku vaadata, kuigi ma kahtlen, kas julgete sellest kirjutada. Võib-olla — kes teab? — õnnestub mul teid veenda, et Ryckeri vaga loba minu kohta on absoluutne lollus. Ma pole Schweitzer. Suur jumal, Rycker võib mu viia isegi niikaugele, et mul tekib kange tahtmine tema naine ära võrgutada. Siis vähemalt võtab ta teised noodid peale.»
130
«Kas te saaksite sellega hakkama?»
«Kohutav küll, aga kogemus ja mitte edevus sunnib mind vastama «jah».»
Parkinson laiutas tehtud alandlikkusega käsi ja deklameeris: «Paksmaod mind ümbritsegu rõõmsas ringis, sest lahja sort on hoopis ohtlikum». Tsitaat. Shakes-peare'ilt. Ja sedapuhku õige. Mina ei teaks isegi seda, kustkohast peale hakata.»
«Oma «Post'i» lugejatest. Olete ju nende silmis kuulus mees ja kuulsus on omamoodi võimas kihujook. Abielunaised, Parkinson, on kõige kergem saak. Noortel plikadel vaatab üks silm vilksti ikka kindlamate armu-pantide poole — abielunaistel on nad juba käes. Mees kontoris, lapsed lastetoas, preservatiiv käekotis. Oletame, et ta läks mehele kahekümneselt, siis juba enne kolmekümmend on ta küps väikeseks kõrvalhüppeks. Kui tal on niisama noor mees kui ta ise, ärgu see teid heidutagu — tal võib olla noorusest villand. Meievanuse mehega pole tal karta armukadedusstseene.»
«Teie jutul on kuradima vähe pistmist armastusega, eks ole?-Ütlesite, et teid on armastatud. Kurtsite nagu sedamoodi, kui ma õigesti mäletan. Või ei mäleta ma enam õigesti? Olen ju ainult närune ajakirjanik, nagu te isegi mõistate.»
«Armastus kasvab kiiresti tänulikkuse toitepinnal, kahjuks liigagi kiiresti. Veetlevaimgi naine tunneb tänumeelt minuvanuse mehe vastu, kui ta uuesti õpib tundma naudingut. Kümme aastat üht ja sama abielu -sängi närtsitab õrna õie, ent nüüd lööb see taas lokkama. Mees märkab, et ta naine on ilusamaks läinud. Lapsed pole enam koormaks, tärkab uus huvi majapidamise vastu nagu vanadel headel

aegadel. Oma lähematele sõbrannadele teeb ta õrnu vihjeid, sest kuulsa mehe armuke — see teadmine tõstab teda iseenda silmis, meelitab tema enesearmastust. Seiklus on möödas. Algab romaan.»
«Olete paadunud tõbras,» lausus Parkinson sügava lugupidamisega, nagu kõneleks ta «Posti» pärisomani-kust.
«Kavandatud pühamehejuttude asemel võiksite parem sellest kirjutada.»
«Ma ei saa. «Post» on perekonnaleht. Muidugi, sõnal

«minevik» on mitmemõtteline kõla, aga tähenduselt on siin ikkagi tegemist loobumisega endistest ulakustest, mitte voorustest. Mademoiselle Moreli me puudutame ainult riivamisi ja väga delikaatselt. Ja siis oli seal veel keegi mees, vist Grison? Oli või?» Querry ei vastanud.
«Pole mõtet salata,» ütles Parkinson. «Ka Grisoni muumia on morgue'il olemas.»
«Jah, ma mäletan teda. Kuigi vastu tahtmist, sest farsid pole minu maitse. Ta oli postiametis kõrgel kohal. Kutsus mu kahevõitlusele, kui ma tema naise maha jätsin. Üks noid moodsaid võltse duelle, kus mõlemad pooled lasevad mööda. Tundsin tulist kiusatust traditsiooni murda ja kihutada talle kuul kas või käsivardegi, aga siis oleks naine hakanud eksikombel uskuma, et tegin seda kirglikust armastusest tema vastu. Vaene mees, ta oli ülimalt rahul, niikaua kui mu vahekord tema naisega kestis, aga kui ma tema maha jätsin, hakkas naine mehele avalikkuse ees hirmsaid stseene tegema ja mees kannatas koledasti. . . Tal oli oma mehe vastu palju vähem kaastunnet kui minul.»
«Imelik, et te just mulle kõik välja laote. Tavaliselt ollakse minuga tagasihoidlikum, välja arvatud üks kord, kus keegi mõrtsukas, nagu ma mäletan, vatras niisama vahetpidamata nagu teiegi.»
«Võib-olla ongi mõrtsuka märgiks sõnadega priiskamine. »
«Nad ei poonud toda selli üles ja ma külastasin teda kaks korda kuus, ettekäändel, et olen lihane vend. Aga ikkagi on teie käitumine mulle mõistatuseks. Kui ma teid esimest korda nägin, ei jätnud te jutuka mehe muljet.»
«Ma ootasin teid, Parkinson, või kedagi teist teie mastist. Ootasin ja ühtaegu kartsin.»
«Aga miks siis?»
«Te olete mulle peegliks. Oma peegelpildiga võib inimene vabalt rääkida, kuigi ta teda ka väheke kardab. Pilt on liialt täpne. Kui ma isa Thomasega oleksin samamoodi rääkinud nagu teiega, oleks ta kõik minu sõnad pea peale pööranud.»
«Tänan alandlikult hea arvamuse eest.»
«Hea arvamus? Jälestan teid täpselt sama palju kui

iseennastki. Olin juba peaaegu õnnelik, kui teie tulite, Parkinson, ja nüüdsama rääkisin teiega ainult sellepärast, et võtta teilt viimane vabandus siiajäämiseks. Intervjuu on läbi ja päris kindlasti oli see teie kõige huvitavam intervjuu, missugust enam ei tule. Vahest tahaksite veel teada minu arvamust Gropiuse ' kohta? Gropiusest pole teie lugejad arvatavasti kuulnudki.»
«Sellegipoolest tähendasin siin endale mõned küsimused üles,» lausus Parkinson. «Nüüd, kus suud on puhtaks räägitud, võime nende juurde asuda.»
«Ma juba ütlesin, intervjuu on läbi.»
Voodil istuv Parkinson kummardus ettepoole ja naal-dus \ohe jälle tagasi nagu edasi-tagasl vetruv hiina mängunukk, kellele on antud lihava küllusejumala kuju. Ta küsis: «Mida te peate põhiliseks liikumapanevaks jõuks, mr. Querry? Kas armastust jumala või inimkonna vastu? Missuguseks kujuneb teie arvates ristiusu saatus? Kas mäejutlus

õhutas teid pühendama oma elu pidalitõbis-tele? Kes on teie meelispühak? Kas usute, et palved aitavad?» Parkinson pahvatas naerma ja tema vägev vats ulpis nagu lainetel hullav delfiin. «Kas tänapäeval juhtub imesid? Olete juba külastanud Fatimad?»
Ta tõusis püsti. «Ülejäänud pläma võime rahuga kõrvale jätta. «Musta mandri südames, oma kongi nelja lageda seina vahel avas kaasaja suurimaid moodsa arhi-tektuuri meistreid ja kuulsamaid katoliiklasi oma südame «Post'i» korrespondendile. Montagu Parkinson, kes läinud kuul informeeris teid sündmustest Lõuna-Koreas, on jällegi operatiivselt kohal. Järgmises püha-päevanumbris avab ta oma lugejatele Querry mineviku. Nagu paljud kuulsad pühakud lunastab ka Querry teiste teenimisega oma ohjeldamatuid nooruspatte. Kibe kahetsus oligi selleks äratavaks ja virgutavaks iõuks. mis tõi Querry pidalitõbiste sekka. Püha Franciscas oli ohjeldamatumaid tuuletallajaid vanas rõõmsas Firen-ces — linnas, mida meie tunneme Florence'i nime all. ..»»
Parkinson lahkus toast Kongo keskpäeva lõõskavasse kuumusesse, aga ta polnud ennast veel tühjaks rääki-

' Saksa arhitekt (1824—1880). (Tõlk. märkus.)

nud. Sellepärast tuli ta tagasi, litsus oma näo vastu moskiitovõrku ja pritsis koos süljega läbi võrgusilma sõnad: «Järgmise pühapäevanumbri pealkiri «Armastus viis tütarlapse vabasurma». Olete mulle täpselt niisama antipaatne nagu mina teile, Querry, aga sellegipoolest puhun ma teid üles. Klopin nii vahule, et nad püstitavad teile siia jõe äärde ausamba. Õudselt maitselageda — need monumendid on ju teada — ja teie ei saa enam midagi parata ega kuidagi vahele astuda, sest olete mutt ja maetud. Monument kujutab teid põlvili oma leepraraiskade keskel õpetamas neid paluma jumalat, keda te ei usu, ning linnud lasevad teile sitta lagipähe. Usuasjades olge nii suur suli kui tahes, Querry, aga ärge katsugegi kergendada minu läbi oma veritsevat südametunnistust — see number jääb ära. Ma poleks põrmugi üllatatud, kui kahekümne aasta pärast hakatakse teie hauale korraldama palverännakuid. Täpselt niimoodi käibki see ajalookirjutamine, uskuge mind. Exegi monumentum '. Tsitaat. Vergiliuselt.»
Querry võttis taskust mittemidagiütleva kirja paljutähendava lausega, mis, muide, võis ka tõsi olla. Kiri oli naiselt, kelle olemasolu Parkinson ei teadnud. «Post'i» morgue polnud siiski nii mahukas, et sinna oleksid kõik surnukehad sisse mahtunud. Querry luges kirja uuesti läbi, nüüd juba Parkinsoniga peetud jutuajamise mõju all. «Kas mäletad?» Kirja kirjutaja kuulus nende naiste liiki, kes tunnistavad mälestused elavaks ka siis, kui armastus on juba ammu surnud. Neid mälestusi võis usaldada, ta oli alati olnud tõearmastaja naine. Quer-ryle meenutas ta külalist, kes pärast lõppenud pillerkaari nõuab piduriismete kaosest taga endale kuuluvat tikutopsi.
Ta läks voodi juurde ja heitis pikali. Padi pea all tõmbus kord-korralt tulisemaks, aga ta ei suutnud minna isade seltsis lõunalauda. Ta mõtles: «Ainuke, mis ma oma siinoleku õigustamiseks teha saan: ma tõotan sulle, Marie, sulle «toute ä toi» ja teile kõigile: ma ei kisu enam iialgi — ei igavusest ega edevusest — teist inimest kaasa oma armutühja kõrbesse. Ma ei tee enam kurja, mõtles ta leeprahaige rõõmuga, kes viimaks ometi,
' Püstitasin endale ausamba. (Lad. k.)

erakluse hinnaga, on vabanenud hirmust nakkust edasi kanda. Ta polnud enam aastaid mõelnud Marie Morel-ile, aga nüüd tuli talle elavalt meelde, kelle suust ta esmakordselt oli kuulnud seda nime. See oli noor arhi-tektuuriüliõpilane, keda ta

õpingutes oli aidanud. Nad olid seltsis käinud Brügges ja sama päeva õhtuks tulnud tagasi neoontuledes säravasse Brüsselisse; tüdrukuga said nad kokku juhuslikult Põhjavaksali ees. Querry oli pisut kadestanud oma igavavõitu, silmatorkamatut kaaslast, märgates, kuidas tüdruku nägu lambivalgel kohtamisrõõmust särama lõi. Kas on nähtud meest naeratamas naisele nii, nagu naine naeratab armastatud mehele, keda ta juhtumisi kohtab bussipeatuses, rongis või toiduainetepoe leti ees; see naeratus on nii teesklematult õnnelik, ettekavatsemata ja siiras. Muidugi, ka vastupidine on võimalik — ükski mees ei oska naeratada nii võltsilt kui rõõmumaja tüdrukud. Aga ka uulitsaplika, mõtles Querry, imiteerib ikkagi midagi ehtsat. Meestel agä pole midagi imiteerida.
Õige varsti polnud Querryl enam põhjust kadestada oma toonase õhtu kaaslast. Juba noil ammustel aegadel oskas ta osavasti muuta ja suunata armastusevaja-dust, mis on ürgomane igale naisele. Naisele? Tüdruk polnud niigi vana nagu see arhitektuuriüliõpilane, kelle nime ta enam ei mäletanud. Kas Hoghe või midagi nii-sama koledat. Marie Morel oli nüüd surnud, toonane üliõpilane aga arvatavasti veel elus ja ehitab kodan-1 astele eeslinnavillasid — seeselamise masinaid. Tema poole siis Querry oma voodist pöörduski: «Andestage! Ma tõesti ei tahtnud teile halba. Noil päevil uskusin ma siiralt, et mind juhib armastus.»
Mehe elus on silmapilke, kus ka kasinate näitlejaannete korral võib petta iseennastki.

VIIES OSA

ESIMENE PEATÜKK

Aafrikale on iseloomulik inimeste ootamatu tulek ja minek, nagu soodustaksid vähearenenud kontinendi tohutu suured inimlagedad maalahmakad sinna-tänna triivimist: tõusuvesi toob vrakiriismed randa ja viib taandudes jälle kaasa, et kuskil mujal uuesti kaldale heita. Keegi ei osanud Parkinsoni oodata, ta tuli teatamata ja läks paari päeva pärast — «Rolleiflex»-kaa-mera ühes käes ja «Remingtoni» kohverkirjutusmasin teises — Otraco laevale, mis viis ta minema. Kaks nädalat hiljem popsutas öö hakul ülesjõge mootorpaat, tuues kaasa noore "riigiametniku, kes mängis isadega täringut, jõi enne magamaminekut klaasi viskit ja hommikuks, võtmata isegi pruukosti, oli kadunud rohekashalli kaugusse, jättes maha —• nagu olekski see tema tuleku ainus siht — ingliskeelse ajakirja «Arhitektuuri ringvaade». (Ajakiri sisaldas lisaks kriitikale mingi uue automagistraali aadressil mitu illustratsiooni uuest maotust katedraalist kusagil Briti koloonias. Võib-olla tahtis noormees Querryt nende illustratsioonidega hoiatada?) Märkamatult möödus veel paar nädalat, mille jooksul mõned tuberkuloosihaiged surid ja uue haiglahoone seinad kerkisid vaksa võrra kõrgemaks, siis tuli Otraco laevaga kaks politseinikku, kes otsisid taga pealinnast nagu tina tuhka kadunud Päästearmee ninameest. Nagu selgtis, oli mees keelitanud siinsamas naabruses paikneva suguharu liikmeid müüma talle maha oma vooditekid, kuna nendega hakkab palav surnuist ülestõusmise päeval; tekimüügist saadud raha pidid nad tema kätte hoiule jätma, et ta paneks selle tallele kindlasse kohta, kuhu vargad ja röövlid juurde ei pääse.
139
Vastutasuks oli ta neile välja jaganud kaitsekirjad katoliku ja protestandi misjonäride vastu, kes, nagu ta surmkindlalt väitis, varastavat neegreid ja eksportivat hulgi nende laipu pitseeritud vagunites Euroopasse, kus nad igasuguste nõiavigurite abil

muudetakse konserviks sildi all «Aafrika parim tuunikala». Leprosooriumist ei saanud politseinikud põgeniku kohta mingeid teateid ja juba kahe tunni pärast sõitsid nad sama laevaga tagasi, õõtsudes minema sama teed ja sama kiirusega kui jõe-hüatsintidest pisisaared, just nagu oleksid nemadki osake loodusest.
Aja jooksul hakkas Parkinson Querryl meelest unuma. Suurilm oli oma töö teinud ja läinud ning teatav rahu võttis jälle maad. Rycker ei andnud endast elumärki ja Euroopa ajalehtede kauge kõmu paistis olevat vaibunud, vähemalt ei ulatunud ta Querryt segama. Isegi isa Thomas oli mõneks ajaks leprosooriumist lahkunud džungliseminari, kust lootis muretseda õpetaja peatselt avatava uue klassi jaoks. Querry jalad harjusid käima pikka lateriitteed oma toa ja haigla vahel. Õhtutundidel, kui kõige kurjem kuumus mööda sai, kumas lateriit roosjalt ja verevalt nagu lill, mis oma õie ööseks lahti lööb.
Isad ei seganud end teiste ellu. Üks naisemees, kes terveks raviti, lahkus leprosooriumist; kodus kolis tema kaasa teise mehe onni, aga isad ei teinud ühtki järelepärimist. Kohaliku kooli katekismuse õpetaja, mees, kelle pidal oli viimse piirini sandiks söönud (tal polnud enam nina, sõrmi ega varbaid ja ta nägi välja, nagu oleks teda väitsaga kooritud, kaabitud ja kiibitud), tegi lapse naisele, kes sai ainult roomates liikuda, vedades järel oma poliomüeliidist kärbunud jalgu. Mees tõi lapse kirikusse ristimiseks ja ta ristiti Emanueliks — kõik sündis ilma pärimisteta ja manitsemisteta. Isad olid liiga töös kinni, et muretseda tolle pärast, mida kirik patuks pidas (teoloogiline kõlblusõpetus seisis nende huvideringis viimasel kohal). Isa Thomases oleksid allasurutud instinktid küll teinekord võinud õnnetult välja lüüa, aga isa Thomas oli leprosooriumist kaugel ega pääsenud oma igaveste kõhkluste ja kahtlustega teisi segama.
Kõige raskem oli mõista doktor Colini. Temal polnud

oma raskes töös abiks jumalat nagu isadel. Ükskord, kui Querry oli teinud mingi tähenduse doktori eluviisi kohta — küsimus kerkis üles seoses kahetsusväärse ja raske haigega —, oli Colin talle otsa vaadanud samasugusel arstipilgul, nagu ta äsja oma haiget oli uurinud, ning siis ütelnud: «Kui ma praegu teie tõvelaike analüüsiksin, saaksin võib-olla juba teise negatiivse proovi.» «Mida te sellega mõtlete?»
«Teist korda ilmutate huvi oma kaasinimese vastu.»
«Kes oli esimene?» küsis Querry.
«Deo Gratias. Teate, minul on oma kutsumusega palju»rohkem vedanud kui teil.»
Querry pilk rändas üle räbalate madratsite rea, kus sidemetes pidalitõbised lamasid ebamugavais haige-voodiasendeis. Ohus heljus mädaneva liha imal, raske
lehk.
«Vedanud?» küsis Querry.
«Ainult äärmiselt tugev natuur peab vastu kutsumusele, mis tingib endassesüvenemist ja üksiolemist. Arvan, te polnud lihtsalt küllalt tugev. Mina teie asemel poleks niisugust elu üldse välja kannatanud, ma tean seda.»
«Aga miks valib inimene endale niisuguse elukutse?» küsis Querry.
«Ega ta valigi, teda ennast valitakse. Ma ei mõtle siin jumalat, vaid juhust. Üks vana taani tohter, kes ka praegu praktiseerib, hakkas alles kõrges eas leproloo-giks! Ja täiesti juhuslikult! Viibis muistsete kalmude väljakaevamisel, kust leiti luukeresid, millel puudusid sõrmeliigesed — tegemist oli pidalitõbiste matmispaigaga 14-ndast sajandist. Ta uuris neid luukeresid röntgeniga ja avastas meile täiesti tundmatud luude muutused, eriti nina piirkonnas — enamasti pole meil ju võimalik luukeredega töötada. Sestpeale saigi temast leproloog. Teda võib kohata kõikidel rahvusvahelistel leproloogide konverentsidel ja alati on tal käe otsas vaike kandekott —teate

niisugune, mis reisilennukitel kaasa antakse —, seal sees tassib ta pealuud. Küll on see mitmete-setmete tolliametnike kätest läbi käinud! Võis neid kenakesti šokeerida — ma mõtlen see pealuu —, aga usun, et tollimaksu nad selle pealt ei võtnud.»
141
«Ja teie ise, doktor Colin? Missugune juhus otsustas teie saatuse?»
«Vist mu enese temperament,» vastas doktor põiklevalt.
Nad tulid seltsis haiglast välja värskesse õhku, mis oli aga niivõrd niiske ja lämbe, et ei värskendanud raasugi.
«Ärge mind ainult valesti mõistke! Ma ei otsinud Damieni kombel surma. Nüüd, kus me oskame pidalitõbe välja ravida, esineb hoopis harvemini neid kindla-huku-kutsumusi — omal ajal tuli neid päris sagedasti ette.»
Mõlemad mehed seadsid sammud üle tee nõuandla varju, mille trepil istusid pidalitõbised ja ootasid vastuvõttu. Arst jäi keset kuuma õhkuvat lateriiti seisma.
«Varem oli enesetapjate protsent pidalitõbiste hulgas küllalt kõrge, usun, nad ei kannatanud välja seda ootamist, et nagunii ühel ilusal päeval osutuvad analüüsid positiivseiks. Kummaline kutsumus määras ka kummalised enesetapmisviisid. Üks mees, keda ma väga hästi tundsin, süstis endale ussimürki ja teine kallas kogu toa ja ka iseenda bensiiniga üle ning pistis põlema. Mõlemal juhul võib märgata ühte ühist joont — tarbetut kannatamist. Ka see on omamoodi kutsumus.»
«Ma ei mõista teid.»
«Kas ka teie ei eelistaks kannatamist ebamugavusele? Ebamugavus ärritab meie ego nagu moskiitohammustus. Mida ebamugavamini me end tunneme, seda selgemini tajume oma olemasolu — kannatamisega on aga hoopis teine lugu. Vahel ma mõtlen, et uute kannatuste otsimine ja vanade meeldetuletamine ongi inimkonna ainus liitekoht. Kannatamise kaudu muutume me ka ise osakeseks ristiusu müüdist.»
«Siis õpetage ka mind kannatama,» ütles Querry. «Tunnen ainult moskiitohammustusi.»
«Kui me veel kauemaks siia seisma jääme, pole kannatamist kaugelt otsida,» ütles doktor Colin ja tõmbas Querry lateriitteelt ära varju. «Täna näitan teile paari huvitavat silmahaiguse juhtumit.» Ta istus oma vastuvõtulaua taha ja Querry seadis tooli tema kõrvale.
Nii veripunaseid silmi, nagu neile nüüd vastu vaatasid,
142
oli Querry näinud ainult lõuendist maskidel, mis lapsed endale jõulude aegu pähe tõmbavad, kui tahavad mängida ihnuskoisid või raugatudisid.
«Kannatamist polegi nii raske leida,» ütles doktor Colin. «Ainult kärsituks ei maksa minna.» Querry katsus meelde tuletada, kellelt ta neid sõnu juba kuulnud oli, aga mälu mängis talle vingerpussi ja see tegi ta tigedaks. •
«Kas maksab kannatustest nii kergelt kõnelda?» ütles ta. «Too naine, kes läinud nädalal suri... »
«Ärge haletsege neid, kellele surm tähendab piinadest pääsemist. Neil on minek kerge. Mõelge parem, kuidas kõlab surmaotsus inimesele, kes on elujõuline ja täie tervise juures.»
Doktor Colin pööras Querryle selja ja kõnetas kohalikus keeles vana naist, kelle tõvest söödud laugudest polnud enam silmadele varju.
Sama päeva hilisõhtul, pärast isade seltsis võetud õhturooga, lonkis Querry arstimaja poole. Pidalitõbised istusid väljas onnide ees, nautides värskendavat jahedust, mis pimeda tulekul oli maad võtnud. Väikese vabaõhuleti ääres, laterna valgel, pakkus keegi mees viie frangi eest peotäit metsast korjatud tõuke müüa. Kõrvaltänavast kostis üksiku laulja hääl ja lõkke lähedal sattus Querry tantsuhimulistele, kes olid kobaras

Deo Gratiase ümber. Poiss istus kükakil maas ja tagus trummi vanal bensiininõul, pulkadeks sõrmitud rusikad. Isegi tokerjate kõrvadega koerad lösutasid pikali maas, liikumatud nagu hauakujud. Metsa viiva tee otsal ootas paljaste rindadega noor naine oma kallimat. Kuuvalgus kaotas ajutiseks tõvelaigud tema näolt ja tegi siledaks naha. Ta oli nagu iga teinegi tüdruk, kes on tulnud mehega kohtama.
Pärast väljaplahvatamist tolle inglasega oli Querryl tunne, nagu oleks mingi mürk tema kehast kõrvaldatud. Tänast õhturahu võis võrrelda ainult tolle ööga, kus ta Oli lõpetanud oma esimese projekti, ainsa, millega ta täiesti rahule oli jäänud. Muidugi, projekti tellijad rikkusid hiljem ehituse sootuks, nagu nad raudse järjekindlusega hukkasid kõik tema tööd. Ükski hoone polnud kaitstud mööbli, piltide ega inimeste eest, kes seal sees peagi jäädavalt aset võtsid. Aga kõige esmalt oli

too õnnis rahutunne. Consummatum est[1] — piinad möödas ja rahu, mis võtab su kaissu nagu üürike surm. Pärast teist viskit küsis Querry doktorilt: «Kui analüüsid osutuvad negatiivseks, kas nad siis jäävadki?»
«Vahel ei jää. Sellepärast me ei tahagi patsiente enne koju lasta, kui analüüsid vähemalt pool aastat pidevalt on olnud negatiivsed. Ka arstiteaduse praeguse taseme juures juhtub vahel tagasilangusi.»
«Kas tuleb ette ka seda, et haiged ei tahagi enam tagasi vabadusse minna?»
«Paraku küll ja õigegi tihti. Nad kiinduvad oma onni ja maalapi külge, pealegi pole välisilm vigaste vastu kuigi lahke. Neil on pidalitõbise märk küljes — sandid luud-liikmed. Ja inimesed on juba kord harjunud mõttega: pidalitõbiseid parandab ainult haud.»
«Hakkan aegamisi teie kutsumust pisut rohkem mõistma. Aga ikkagi — misjonäridele on suureks toeks nende usk, eriti siinmail. Teie ja mina oleme sellest ilma. Kas piisab müüdist, millest te ennist kõnelesite?»
«Mina tahaksin seista elu edasiliikumise poolel,» ütles doktor. «Kui oleksin sündinud mõtleva amööbina, oleksin unistanud päevast, millal saan esikloomaks. Ja selle päeva poole oleksin püüdnud kõigest väest ja jõust. Evolutsioon, niipalju kui meile teada, leidis lõpuks kindla koha inimese ajus. Sipelgad, kalad, isegi ahvid on oma arengus jõudnud piirini, kust enam edasiminekut pole, aga meie peaaju — issand jumal, missuguse tohutu kiirusega evolutsioon siin edasi läheb! Olen juba unustanud, kui mitusada miljonit aastat lahutab esik-looma dinosaurusest, aga omaenese silmadega olen ma näinud, kuidas düselmootori asemele tuli reaktiiv, õpiti lõhestama aatomit ja ravima pidalitõbe.»
«Kas tegid need muutused inimkonda paremaks?»
«Meist nad igatahes ei sõltu. Meid kannab oma harjal evolutsiooni võimas üheksas laine. Ka kristlik müüt on selle laine üks osa ja kes teab, võib-olla kõige väär-tuslikumgi osa. Oletame, et armastus hakkab meis arenema samasuguse tormilise kiirusega nagu meie teadmised tehnikas. Erandjuhtumeil see võib-olla juba oligi

1 Lõpetatud (lad. k.).

nii, pühakute juures . . . Jeesuses Kristuses . . . kui teda üldse olemas oli.»
«Kas tõesti suudate ennast sellega lohutada,» küsis Querry. «Selle vana, tuntud lauluga progressist.»
«Üheksateistkümnes sajand polnudki nii eksituste-rohke, nagu me armastame uskuda. Oleme muutunud progressi suhtes küüniliseks, kuna viimased «nelikümmend aastat oleme oma silmaga näinud, missugusteks õudusteks on inimkond võimeline. Ent

ometi — läbi katsumuste ja eksikäikude arenes amööbist ahv. Usun, et juba tollal oli algusi, mis kuhugi välja ei viinud, ja eksiteele juhtivaid kõrvalradu. Ka tänapäeval võib evolutsioon anda niihästi hitlereid kui ka ristija Johanneseid. Mul on pisuke lootus, õige tibatilluke küll, et keegi, keda kutsuti Kristuseks, oli kunagi too viljakas esikül-vaja, kes leidis seinast prao, kuhu seeme kasvama panna. Mina pean Kristust amööbiks, kes pööras õiget kätt. Mina olen progressi poolt, mis jääb püsima. Ma pole pterodaktülite 1 sõber.»
«Aga kui me pole armastuseks üldse võimelised?»
«Ma ei usu, et niisuguseid inimesi olemas on. Armastus sündis inimesele kaasa, vahel isegi täiesti tarbetuna, nagu näiteks pimesool. Mõnikord nimetatakse armastust vihkamiseks.»
«Iseendas ei ole ma leidnud jälgegi teie nõndanimetatud armastusest.»
«Võib-olla otsite midagi ülearu suurt ja tähtsat? Või liiga mõjuvõimsat?»
«Teie jutt on minu meelest niisama ebausklik nagu misjonäride tõde.»
«Ja mis siis? Minu ebausk aitab mind elada. Oli kord ka niisugune ebausk — muidugi täiesti põhjendamatu —, et maakera tiirleb ümber päikese. Seda ebausku põdes Kopernikus. Ilma tema ebausuta ei lennutaks me praegu rakette kuule. Oma ebausu pärast tuleb palju kaalule panna. Nagu näiteks Pascal.»
Ta jõi viskiklaasi tilgatumaks.
«Kas te olete õnnelik inimene?» küsis Querry.
«Arvatavasti küll. Kuigi ma pole seda endalt kunagi

1 Väljasurnud lendsisalik. (Tõlk. märkus.)

küsinud. Ja kas õnnelik inimene küsibki? Elab aga peale ühest päevast teise ... »
«Oma üheksanda laine harjal,» lausus Querry kadedusega. «Kas te pole kunagi tundnud vajadust naiste järele?»
«Ainuke naine, kelle järele ma vajadust tundsin, on surnud,» vastas doktor Colin. «Ah siis sellepärast oletegi siin?»
«Te. eksite,» vastas Colin. «Tema haud asub siit sada jardi eemal. Ta oli mu naine.»

TEINE PEATÜKK

Kolme viimase kuuga oli uus haigla suuresti edenenud. Ehituskrunt ei sarnanenud enam vana-rooma villa väljakaevamisplatsiga; seinad olid kerkinud, tühjad aknasilmad ootasid valmilt juhtmetevõrku. Juba oli võimalik ligikaudu välja arvestada, millal katus peale lüüakse. Mida lähemal lõpp paistis, seda kärmemini pidalitõbised töötasid. Querry kõndis koos isa Josephiga mööda poolikut haiglahoonet; nad astusid sisse olematutest ustest nagu vaimud ja sammusid läbi tulevaste tubade — operatsioonisaal, röntgenikabinet, tulekindel tuba, kuhu tulevad parafiinitõrred tõvest söödud käte tarvis, dispanser, mõlemad üldpalatid.
«Mida teie siis tegema hakkate, kui uus haigla valmis saab?» küsis isa Joseph.
«Ja teie, isa?»
«Sõltub muidugi juhatajast ja doktorist, aga mulle endale meeldiks ehitada töökoda, kus vigased saaksid ametit õppida. Euroopas kutsutakse seda vist kutse-teraapiaks. Õed poevad või nahast välja nende vigaste inimeste õpetamisega. Ega siis keegi taha jääda haletsusväärseks erandiks. Õppiminegi läheb palju libedamini ühises klassitoas, kus saab ka natuke nalja.»

«Ja pärast seda?»
«Ehitamist jätkub siin paarikümneks aastaks, ka siis, kui peaksime ainult käimlaid kaevama.»
«Järelikult jätkub siin ka mulle tööd, isa.»
«Teiesugust arhitekti on kahju sihantse töö peale ära raisata. Meil siin lihtsate ehitusmeeste ametid.»
«Ka minust on saanud lihtne ehitaja.»
147
«Kas te enam ilmaski ei taha Euroopasse tagasi minna?»
«Aga teie, isa?»
«Meie vahel on suur vahe. Ordu liikmeile on Euroopa sama mis siingi — hooneteblokid, mis on meie omadega äravahetamiseni sarnased, ei ruumide paigutuses ega kabelis mingit vahet (isegi misjonijaama plaan on sama), samad klassitoad, toit, riided, isegi näod on samad. Teile aga tähendab Euroopa hoopis enamat — teatrit, sõpru, restorane, kohvikuid, raamatuid, kauplusi, teiekohast seltskonda, kuulsust, nii oma hea kui mõru viljaga.»
Querry ütles: «Siin olen ma oma eluga rahul.»
Lõunaaeg oli ligi ja nad suundusid seltsis tagasi mis-jonijaama, möödudes teel nunnade ühiselamust, arsti-majast ja väikesest lohakile jäetud surnuaiast. Elavate eest hoolitsemine röövis isadelt kogu nende aja. Ainult surnutepühal peeti kalmistut nagu kord ja kohus meeles ning siis põlesid igal haual, kuulugu see siis paganale või ristiinimesele, laternad ja küünlad. Kääpad — pooltel puudusid ristid — olid väga lihtsad ja ühesugused nagu vennashauad sõjaväekalmistul. Nüüd Querry juba teadis, missugune oli madame Colini haud. Ilma ristita ja teistest natuke eraldi, eraldi sellepärast, et jätta doktor Colinile ruumi oma naise kõrvale.
«Loodan, et ka minule siin koht leitakse,» ütles Querry. «Risti panemise kulud võivad ära jääda.»
«Ses suhtes tuleb isa Thomasega ütlemist. Ta leiab, et need, kes kord juba ristitud, jäävad igavesti ristirahvaks.»
«Siis oleks mul küll õigem enne ära surra, kui isa Thomas tagasi jõuab.»
«Tehke siis kähku! Ta võib palju varem tagasi jõuda, kui me arvatagi oskame.»
Isegi isa Thomase kaasvennad hingasid kergemini, kui teda kohal polnud; niivõrd üksmeelselt antipaatseks tunnistatud mehe suhtes jäi üle ainult kaasa tunda.
Isa Josephi hoiatavad sõnad läksid liigagi ruttu täide. Uue haiglahoone hardunud imetlemisega olid nad lasknud kõrvust mööda Otraco laevakella helina. Isa Thomas oma vineerist kartongiga, milles asus kogu tema isiklik vara, oligi juba kuival maal. Ta seisis oma toa
148
uksel ja tervitas, kui nad mööda läksid. Tema olekus tundus midagi imelikku ja rahutukstegevat, kui ta neid seal peremehelikult nagu külalisi tervitas.
«Näete, isa Joseph, sain varem tulema, kui arvasin.»
«Seda on näha jah,» kostis isa Joseph.
«Teile, monsieur Querry, on mul tähtsaid uudiseid.»
«Ja-ah?»
«Iga asi omal ajal. Kannatust, kannatust! Minu äraolekul on paljugi muutunud.»
«Ärge jätke meid siplema uudishimu küüsi,» ütles isa Joseph.,
«Ainult lõunasöögini,» lubas isa Thomas, ja tõstes oma kartongi kõrgele nagu püha astja, marssis tuppa sisse.
Järgmise akna alt mööda minnes nägid nad juhatajat, kes seisis sängi ääres ja toppis parajasti peaharja, vannitarbeid ja sigarikarpi khakikarva seljakotti, mis pärines

möödaläinud sõjast ja käis mälestusena pakkijaga kaasas ühest maailma otsast teise.
Siis võttis juhataja laualt ristilöödu kuju, mässis kahe taskuräti sisse ja pistis samuti seljakotti.
Isa Joseph ütles: «Mu süda aimab halba.»
Lõunasöögil oli juhataja vaikne ja mõttes. Isa Thomas istus tema paremal käel ja murdis leiba raasukes-teks äärmiselt tõsitähtsal ja kinnisel näol. Alles siis, kui söömaaeg sai läbi, võttis juhataja sõna. Ta ütles: «Isa Thomas tõi mulle kirja. Piiskop kutsub mind Luci. Minu äraolek võib kesta nädal, aga ka mitu kuud — ja ma palun isa Thomast mind asendada. Teie olete ainus, isa,» lisas ta, «kellel jääb aega üle arvete pidamiseks.» See oli vabanduseks teistele preestritele ja varjatud etteheiteks isa Thomasele, kes ei suutnud oma tähtsust enam vaka all hoida — väga vähe oli temas järel endist haletsusväärset kõhklejat, kes ta alles kuu aega tagasi oli .olnud. Võib-olla on ka ajutine ametikõrgendus tõhusaks imerohuks inimesele, kes kipub oma kutses kõhklema.
«Võite mind täielikult usaldada,» vastas isa Thomas.
«Võin usaldada viimseni kõiki siinolijaid. Minu töö on õigupoolest vähetähtis. Ma ei oska ehitada nagu isa Joseph ega dünamot korras hoida nagu vend Paul.»
149

«Püüan hea seista ka koolitöö eest, et see lonkama ei hakkaks.»
«Olen kindel, et tulete toredasti toime, isa. Küllap leiate peagi, et minu töö ei röövi teilt kuigi palju aega. Juhatajat saab alati asendada.»
Mida üksluisem on elu, seda rohkem kardame me muutusi. Juhataja luges tänupalve ja vaatas siis otsivalt ringi oma manila sigarite järele, aga oh häda, need olid ju sisse pakitud. Ta võttis küll vastu Querry pakutud sigareti, aga see istus talle niisama halvasti nagu ilmalik ülikondki. Isad, kes polnud harjunud äramine-mistega, seisid õnnetute nägudega juhataja ümber, Querry tundis end võõra sissetungijana majas, mida on tabanud mure.
«Arvatavasti saab uus haigla enne valmis, kui ma tagasi jõuan,» ütles juhataja ja ta hääl kõlas nukralt.
«Roodsarikat me enne teie tagasitulekut püsti ei löö,» teatas isa Joseph.
«Ei, ei, peate lubama, et kõik tööd viiakse viivitamata lõpule. Isa Thomas, olgu see mu viimane korraldus! Sarikad püsti nii ruttu kui võimalik ja liikudeks rohkesti šampanjat — muidugi, kui teil õnnestub leida helde annetaja...»
Sündmustevaene, üksluine elu oli isad aastatega võõrutanud mõttest, et nad kuuluvad käsualuste kilda. Nüüd äkki tuletati neile seda meelde. Kes teab, mis juhatajast saab, mis kirjad olid juba käimas piiskopi ja Euroopa vahet? Juhataja rääkis küll tagasitulekust mõne nädala pärast, piiskop olevat ta välja kutsunud nõupidamiseks — nii ta ütles —, aga kõik teadsid: ta võis jääda ka päriseks ja mitte iialgi enam tagasi tulla. Võib-olla oli kusagil sellekohane otsus juba langetatud. Nad varjasid oma tundeid, ent ometi jälgisid teda vargsi silmanurgast hellusega nagu surijat (puudus ainult isa Thomas, kes oli juba läinud oma asju juhataja kabinetti ümber kolima). Juhataja omakorda silmitses neid kõiki ja seejärel kõledat refektooriumi, kus ta oli veetnud oma elu parimad aastad. Isa Josephil oli õigus. Seal, kuhu ta nüüd läheb, ootavad teda ees täpipealt samasugused elumajad ning uus refektoorium erineb prae-gusest niisama vähe kui üks koloniaallennujaam teisest. Just sellepärast klammerdutaksegi tillukeste ja tühiste
159
erinevuste külge. Ka seal, kuhu ta nüüd läheb, ripub seinal paavsti värvitrükis portree, aga siinsel oli nurgas plekk, kuhu pidalitõbisest raami ja oli värvi peale ajanud. Ka

toolid olid pidalitõbiste kätetöö, meisterdatud kroonumudelite eeskujul, mis ehtisid riigiasutustes väikeametnike kontoreid. Seda liiki toole võib leida kõikides misjoni jaamades, aga siin toas oli üks unikaalne tool, ta ei kannatanud enam hästi istumist, sest võõrusele tulnud isa Henry oli tema seljatoel balansseerides demonstreerinud üht tsirkusetrikki; siitpeale seisis tool ainult seina najal püsti. Isegi raamatukapil oli oma individuaalne nõrkus — üks riiul kiskus kiiva ja kapi kõrval seina peal olid plekid, mis igale misjonärile midagi isikupärast meenutasid. Plekid mõnel teisel seinal meenutavad jälle hoopis midagi muud. Ka nimede poolest on tulevased kaaslased enam-vähem samad (pole ju nii palju pühakuid, et saaks piisavalt valida), aga uus isa Joseph pole kunagi täpselt sama, mis oli vana.
Jõelt kostis laevakella kutsuv hääl. Juhataja võttis sigareti suust ja vaatas seda niisuguse näoga, nagu ei jõuaks ära imestada, kust see sinna sai. Isa Joseph ütles: «Arvan, et-peaksime lahkumise puhul tühjendama klaasi veini.» Ta tuhnis kapis ringi ja leidis pooliku veinipudeli, kust mõne nädala eest paastupühade lõpetuseks oli kaks kolmandikku ära joodud. Aga üks sõrm-kübaratäis jätkus sealt kõigile. «Bon voyage,] isa.» Uuesti helises laevakell. Isa Thomas tuli uksele ja ütles: «Te peaksite nüüd minema hakkama, isa.»
«Jah. Lähen toon oma seljakoti ära.»
«On juba toodud,» vastas isa Thomas.
«Noh, siis...» Juhataja heitis veel viimase vargse pilgu üle toa — üle plekiga pildi, katkise tooli ja kiiva-kiskuva riiuli.
«Õnnelikku tagasijõudmist,» ütles isa Paul. «Ma lähen kutsun doktor Colini siia.»
«Ei, ärge minge, ta teeb praegu oma lõunauinakut. Küll monsieur Querry annab talle aru.»
Nad läksid teda saatma ja isa Thomas tassis seljakotti. Laeva trepil võttis juhataja koti enda kätte ja viskas

Õnnelikku reisi. (Pr. k.)

üle õla žestiga, milles võis tunda endist sõdurit. Siis puudutas ta isa Thomase kätt. «Loodetavasti leiate arvepidamise korras. Tuleva kuu aruandlusega viivitage nii kaua kui vähegi võimalik . . . äkki jõuan ma enne tagasi.»
Ta kõhkles pilgu ja sõnas siis hoiataval naeratusel: «Olge ettevaatlik, isa Thomas! Liigne entusiasm on kurjast.» Siis viisid jõgi ja laev ta minema.
Isa Joseph ja Querry läksid seltsis tagasi. «Miks ta just isa Thomase endale asetäitjaks valis? Kõik teised on ju palju kauemat aega siin olnud.»
«Nagu juhataja ütles, nii ka jääb. Meil kõigil on oma töö ja ausalt ütelda on isa Thomas ainuke, kellel pole arvepidamisest aimugi.»
Querry heitis voodile pikali. Praegusel kellaajal oli kuuma pärast võimatu töötada ja niisama võimatu magada, välja arvatud mõned lühikesed, unesegased tukastamishetked, mille jooksul ta nägi, et on koos juhatajaga laeval ja sõidab ära; aga unenäos sündis see vastassuunas. Lucist aina kaugemale. Jõgi muutus järjest kitsamaks ja viis üha sügavamale džunglisse ja nad sõitsid nüüd hoopis piiskopi laevaga. All kajutis lebas surnu ja nemad juhatajaga pidid põrmu viima Pende-lesse matmisele. Üllatusega mõtles ta, kuivõrd vale oli tema arvamus, et leprosoorium on kõige kaugem koht, kuhu tema teekond välja jõuab. Nüüd oli ta uuesti teel ja veelgi kaugemale.
Tooli kägin äratas Querry tukastusest. Tema esimeseks mõtteks oli, et laevapõhi, mis on põrganud vastu veealust puunotti, krigiseb. Ta avas silmad ja nägi isa Thomast, kes istus voodi kõrval.

«Ma ei tahtnud teid üles ajada,» ütles isa Thomas.
«Ega ma päriselt maganudki, ainult suigatasin korraks. »
«Tulin sõna tooma ühelt teie sõbralt,» lausus isa Thomas.
«Mul pole Aafrikas sõpru peale leprosooriumi rahva.» «Teil on rohkem sõpru, kui te ise arvate. Sõnum on monsieur Ryckerilt.»
«Rycker pole mu sõber.»
«Ta on küll väheke ennatlik, aga teisse suhtub ta siira imetlusega. Tema naine olevat talle midagi rääkinud ja.´

nüüd ta kardab, ei vöib-olla tegi valesti, kui jagas tollele inglise ajakirjanikule teie kohta andmeid.»
«Naisel on siis järelikult rohkem taipu kui mehel.»
«Õnneks lõppes kõik veel hästi,» ütles isa Thomas. «Ja just tänu monsieur Ryckerile.»
«Hästi?»
«Too lehemees kirjutas teie ja meie kõigi kohta lausa vaimustava artikli.» «Juba jõudis?»
«Esimese artikli saatis ta Lucist telegraafi teel. Monsieur Rycker oli talle postkontoris abiks. Ta seadis tingimuseks, *et tohib artikli enne ilmumist läbi lugeda — mõistagi poleks monsieur Rycker ühtegi halvustavat sõna meie kohta läbi lasknud. Artikkel on kirjutatud teie tööst ja väga kiitvalt. Jõuti juba tõlkida prantsuse keelde. Ilmus ajalehes «Paris Dimanche».»
«Selles lehenärus?»
««Paris Dimanche'il» on väga lai lugejaskond,» tähendas isa Thomas.
«Otsast otsani üks kõmuleht.»
«Seda kiiduväärsem teie läkituse ilmumine justmii-suguses lehes.»
«Mis läkitusest te räägite?» Querry pööras kannatamatult isa Thomase piidlevale pilgule selja ja jäi lamama näoga vastu seina. Ta kuulis paberi krabinat, isa Thomas tõmbas mingi lehe oma preestrikuue taskust ja ütles: «Lubage, et loen teile ette lühikese väljavõtte. Olen kindel, see valmistab teile suurt rõõmu. Artikkel kannab pealkirja «Inimhingede arhitekt. Kongo erak».»
«See rämps ajab mul südame läikima. Ma kinnitan teile veel kord — tolle mehe mistahes kirjutused ei huvita mind.»
«Olete ülearu okkaline. Kahetsen, et ei jõudnud artiklit juhatajale näidata. Ajakirjanik teeb küll väikese, vea meie ordu nimes, aga mida muud võibki oodata ühelt inglaselt. Kuulake, mida ta kirjutab oma artikli lõpus: «Kui kord kuulus prantsuse riigimees tõmbus tagasi oma ametikoormast ja läks kõige mahajäetumasse kolkasse, tallas ilmarahvas tee tema ukseni.»
«Ta ajab kõik lootusetult segamini,» ütles Querry.

«Absoluutselt kõik! Mitte riigimees, vaid kirjanik. Ja mitte prantslane, vaid ameeriklane.»
«Need on pisiasjad,» sõnas isa Thomas laitvalt. «Kuulake parem seda lõiku: «Kogu katoliiklik maailm kõneleb suure arhitekti Querry müstilisest kadumisest, Querry, kelle looming ulatub ülimoodsast katedraalist Ameerika Ühendriikides — palee terasest ja klaasist — väikese valge dominikaanlaste kabelini dAzuris...»»
«Siinkohal vahetab ta mu ära tolle diletandi Matis-se'iga,» tähendas Querry.
«Ärge andke nii suurt tähtsust pisiasjadele.»
«Teie enda huvides ma loodan, et evangeeliumi kirjutajad olid pisiasjades täpsemad kui monsieur Parkin-son.»

««Querryt pole enam ammu nähtud kohtades, kus ta tavaliselt käia armastas. Olen varjuna käinud ta kannul, alates Querry lemmikrestoranist «Epaule de Mou-ton» . . .»»
«Totrus! Peab ta mind hõrgutustemaiaks turistiks?»
«« . . . kuni Aafrika südameni välja. Lõpuks leidsin ta sealt, kuhu kunagi Stanley keset metsikuid suguharusid oma laagri üles lõi.»» Isa Thomas tõstis pilgu ja sõnas: «Siinkohal ta kirjutabki rohkesti kiiduväärseid sõnu meie tööst: «Omakasupüüdmatud . . . ennastsalgavad . . . oma lumivalgetes kuubedes, mis on niisama laitmatult puhtad ja plekita nagu kogu nende elu.» Tõepoolest, tal on stiilitunnet, kas te ei leia?»
««Mis siis sundis kuulsat Querryt ohvriks tooma oma karjääri, au ja rikkust ning pühendama oma elu maailmast väljatõugatute teenimisele? Ma polnud suuteline seda tema käest küsima, sest otsingute lõpuks kanti mind meelemärkuseta ja kõrges palavikus maale piroogist — õhukesest pähklikoorest, millega olin sõitnud läbi maa-alad, mida Joseph Conrad nimetab Pimeduse Südameks. Mind päästis käputäis ustavaid pärismaalasi, kes olid mulle Suurt jõge pidi järele sõitnud samasuguse truu andumusega nagu nende vaarisad Stanley'le . ..»»
«Ta on nagu takjas selle Stanley küljes kinni,» ütles Querry. «Kas Kesk-Aafrikas on vähe käinud maadeuurijaid, aga nähtavasti pole inglased kellestki teisest kuulnudki. , .»

««Kui teadvusele tulin, katsus Querry mu pulssi ja vaatas mulle sügavasti silma. Sel hetkel ma tundsin, et suur saladus ümbritseb seda meest.»»
«Kas te tõesti tunnete sellest narrist lorast lõbu?» küsis Querry. Ta oli kärsitusest istuli tõusnud.
«Olen lugenud palju pühakute elulugusid, mis on sootuks halvemini kirjutatud,» vastas isa Thomas. «Stiil pole kaugeltki veel kõik. Kiiduväärt on kirjutaja kavatsused. Teie pole siinkohal vahest see kõige õigem kohtunik. Edasi ütleb ta nii: «Suure saladuse sain teada Querry enese suust. Kuigi ta kõneles minuga nõnda, nagu polnud rääkinud ühegi elava hingega, kibedalt kahetsedes oma minevikku, mis on niisama värvirikas ja elumehelikult kirju nagu Pühal Franciscusel, kui ta veel Arno ääres elas ja linna pimedatel kõrvaltänavatel tuult tallas. . .» Oleksin tahtnud viibida teie rääkimise juures,» sõnas isa Thomas unistavalt. «Järgmise lõigu jätan vahele, sest siin on põhiliselt juttu ainult pidali-tõbistest. Kahju, et ta juhtus märkama ainult sante ja vigaseid, see võib jätta meie siinsest kodust üpris sünge mulje.»
Oma uues juhatajaosas oli isa Thomas muutunud märgatavalt sooswamaks misjonijaama suhtes kui vaevalt kuu aega tagasi.
«Nüüd tuleb see koht, kus ta jõuab, nagti ise ütleb, asja tuumani. «Saladuse lahendas Querry kõige lähem sõber, kohaliku palmiõlivabriku direktor Andre Rycker. Muide, väga iseloomulik Querryle — hoida alandlikult saladuses preestrite eest, kelle jaoks ta töötab, ja puhtsüdamlikult üles tunnistada plantaatorile — mehele, keda te kõige viimases järjekorras võiksite pidada suure arhitekti sõbraks. «Kas tahate teada, mis salahoob annab Querryle indu?» küsis minult monsieur Rycker. «See on armastus, absoluutselt ennastsalgav armastus, mis ei tunnista ei klassi- ega rassivahesid. Ma ei tunne ühtki inimest, kellel oleksid usuasjades nii sügavad teadmised nagu temal. Siinsamas laua taga oleme kuulsa Querryga südaööni arutanud jumala armu olemust.» Nagu näete, saimegi ots otsaga kokku Querry kummalise loomuse mõlemad küljed — minule rääkis ta naistest, keda ta Euroopa suurilmas oli armastanud, oma salajasele sõbrale džunglivabrikust rääkis ta jumalast

ja armastusest jumala vastu. Aatomisajandil vajab maailm rohkem kui kunagi pühakuid. Kui kord kuulus prantsuse riigimees tõmbus tagasi oma ametikoormast ja läks kõige mahajäetumasse kolkasse, tallas ilmarahvas tee tema ukseni. Vähe usutav, et maailm, kes otsis üles Schweitzeri Lambarene'ist. ei leiaks teed Kongo eraku juurde.» Minu arvates oleks ta võinud jätta välja nood vihjed Pühale Franciscusele,» ütles isa Thomas. «Neid võidakse vääriti mõista.»
«Kui toorelt see mees valetab.» hüüdis Querry. Ta kargas voodist välja ja läks oma joonestuspuldi juurde, kus lebas uue haigla tehniline plaan. Ta ütles: «Ma ei luba, et see mees ...»
«Ta on ju ajakirjanik,» tähendas isa Thomas. «Ja tegemist on lihtsalt väikese professionaalse liialdusega.»
«Ma ei mõtle Parkinsoni. Tema teeb oma tööd. Mõtlen Ryckerit. Ilmaski pole ma temaga rääkinud armastusest ega jumalast.»
«Aga üks huvitav jutuajamine teil ikkagi oli. Rycker ise rääkis mulle ...»
«Pole kunagi olnud. Jutuajamine eeldab kahte kõnelevat poolt. Aga uskuge, tema tegi selle töö üksipäini ära.»
Isa Thomas lõi silmad ajalehe väljalõikele ja ütles: «Artiklil on järg. Ilmub nädala pärast. Siin on öeldud: «Järgmises pühapäevanumbris: «Pühak minevikuga. Patukahetsuspiinad. Džunglisse eksinud pidalitõbine».» Usun, see käib vist Deo Gratiase kohta,» ütles isa Thomas. «Ka foto on lehes sees, kuidas inglane vestleb Ryckeriga.»
«Andke siia.» Querry rebis väljalõike puruks ia viskas paberitükid põrandale. Süs küsis: «Kas tee on lahti?» «Oli, kui ma Lucist tulin. Miks te seda küsite9» «Siis ma võtan veoauto.» «Kuhu? Milleks?»
«Et Ryckeriga üks pikem jutt maha rääkida. Kas te siis ei mõista, isa, et ma pean ta suu kinni toppima. Nii ei tohi see enam edasi kesta. Ma ju võitlen oma elu eest.»
«Elu eest?»
«Jah, siinolemise eest. See on kõik. mis mulle veel on jäänud.» Ta istus väsinult voodile ja ütles: «Nii pika
156
maa olen maha käinud. Kui siit pean lahkuma, pole mu! enam kuhugi minna.»
Isa Thomas sõnas: «Jah, heale inimesele on kuulsus ristiks.»
«Mina ei ole hea inimene, isa. Miks te mind ometi ei usu? Kas teiegi peate tingimata kõike moonutama nagu Rycker ja too teine? Ma ei tulnud siia altruistlikel motiividel. Minu ainsaks mureks oli ja on minu enda mina; aga küllap tohib ka isekas inimene nõuda raasu-kestki õnne.»
«Teie alandlik meel on tõepoolest väärt sügavat austust,» vastas isa Thomas.

KUUES OSA

ESIMENE PEATÜKK

1.

Marie Rycker jättis kohe «Kristuse jälgedes» lugemise pooleli, kui märkas, et mees oli magama jäänud; aga kartes teda äratada, ei julgenud ta toolilt tõusta, liiatigi võis tegemist olla lõksuga. Ta kujutles selgesti, kuidas mees oleks hakanud etteheiteid tegema: «Siis seda ühtainust tundigi ei suutnud sa mu voodi ääres valvata?» Kristuse

jälgedes käies võis mees õige kaugele minna. Mehe õõnsapõseline nägu oli vastu seina ja naine ei näinud tema silmi. Ta mõtles: kuni ta põeb, ei tarvitse ma oma uudisest teatada, sest ega see pole kohusetäitmi-ne, kui haiget -inimest ärritatakse niivõrd ebameeldiva sõnumiga. Läbi võreakna immitses tuppa läppunud margariini lehka, igavesti jääb see talle abielu sümboliks; toolilt, kus tüdruk istus, oli näha katlamaja, mida köeti kookospähkli koortega.
Ta häbenes oma hirmu, tuska ja iiveldustunnet. Teda oli kasvatatud ehtsate colon'ide vaimus ja ta teadis väga hästi, et colon'id nii ei käitu. Tema isa oli teeninud samas firmas, kus meeski, ainult teisel ametikohal, mis nõudis sagedasi ringireisimisi, ja sellepärast oli ta saatnud oma nõrga tervisega naise enne lapse ilmaletulekut ära Euroopasse. Ema oli palju piike murdnud, et jääda mehe kõrvale, kuna ta oli ehtne colon ja colon'i tütar. Sõna, millel Euroopas oli halvamaiguline kõla, võeti siin austusega suhu. Isegi Euroopasse puhkusele sõideti seltsis, külastati samu restorane ja kohvikuid, mille pidajaiks olid endised co!on'id, ja üüriti suviladki ühte ja samasse kuurorti ja samaks hooajaks. Potipalmide all ootasid naised oma meeste saabumist pärispalmide maalt, mängisid bridži ja lugesid vastastikku val-
161
justi ette kaasade kirju, mis hoidsid neid kursis koloonia keelepeksuga. Kirjad kandsid kirevaid marke, kus peal olid linnud ja loomad ja lilled, ning eksootiliste paikade postitempleid. Marie alustas nende kogumist kuueaastaselt, aga kuna ta koos markidega hoidis alles ka ümbrikud, ei mahtunud need ära albumisse, vaid ta pidi nad panema laekasse tallele. Ühel ümbrikul seisis Luci linna postitempel. Tol ajal ei osanud ta veel ette aimata, et ühel ilusal päeval õpib ta Luci palju paremini tundma kui oma rue de Namur'i.
Süütundest sugenenud õrnusega, mida ei peletanud isegi hirm meest üles ajada, pühkis tüdruk Ryckeri nägu kölniveemärja taskurätikuga. Ta teadis, et pole mingi ehtne colon, vaid lihtsalt petis, ja tundis end isamaa reeturina, kelle süü on seda suurem, et kodu asub nii kaugel ja õela laimu all.
Üks tööline tuli kuuri alt õue ja läks seina äärde vett laskma. Kui ta ümber pööras, kohtas ta naise pilku, ja kuigi neid lahutas ainult paarijardine vahemaa, uurisid nad teineteist nagu väga kauge maa tagant läbi teleskoobi. Tüdrukule meenus üks hommikusöök kahvatu Euroopa päikese all mererannas, kui varased ujujad suplema tõttasid ja isa õpetas talle mongokeelseid sõnu «leib», «kohv» ja «keedis». Need olid ka ainukesed sõnad, mida ta mongö keeles oskas. Aga sõnadest «kohv», «leib» ja «keedis» ei piisanud suhtlemiseks mehega õuel. Neid lahutas keelemüür: isegi sõimata ta ei osanud, nagu tema isa või abikaasa, vähemalt mitte nende sõnadega, millest too mees seal õuel aru oleks saanud. Mees pööras selja ja lonkis tagasi katlamajja ning Marie Rycker tundis taas, kuivõrd üksi ta on oma riigireetmises. Ta oleks tahtnud andeks paluda oma vanalt kojujäänud isalt: ega siis kõik need postitemplid ja margid polnud tema süü. Ema oli kangesti tahtnud jääda isa kõrvale. Ta polnud mõistnud, kui suureks õnneks tuli talle tema nõrk tervis. Rycker lõi silmad lahti ja küsis:
«Mis kell on?»
«Peaks kolme ümber olema.»
Mees uinus, enne kui jõudis vastuse lõpuni kuulata, ja naine istus edasi oma mehe sängi ääres. Õues manöö-verdas veoauto tagurpidi kuuri juurde. Autol oli peal
162
täiskoorem kookospähkleid, mille sisu läks pressimisele ja koored ahju. Pähklid meenutasid kuivatatud inim-päid — elajaliku tapatalgu verist lõikust. Marie Rycker katsus edasi lugeda, aga ta ei suutnud süveneda «Kristuse jälgedesse». Kord kuus käis

tal ajakiri «Marie-Chantal», aga seda tuli lugeda salaja, kui Rycker oli tööl, sest mees põlastas «noid vanatüdrukute väljamõeldisi», nagu ta ajakirja nimetas, ja arvustas sapiselt avasilmi unistamist. Aga mis muud rõõmu tal oligi peale nende unistamiste? Unistamine oli lootus, aga seda peitis ta Ryckeri eest niisama hoolega nagu vastupanuliikumise sõitleja oma tsüaniidiampulli. Ta keeldus uskumast, et see ongi lõpp. Üksildane vananemine mehe kõrval, margariini lehk, mustanahalised näod ja metallirisu, kõrvetav kuumus ja niiskus. Päevast päeva ootas ta otsekui raadiosignaali, mis annaks teada, et vabaduse tund on löönud. Vabaduse eest, mõtles ta sageli, ei kohkuks ma millegi ees tagasi.
«Marie-Chantal» tuli tavalise postiga ja jäi kaks kuud hiljaks, aga sellest polnud lugu, sest ajakirja järgnev jutt oli, nagu ilukirjandus ikka, püsiva väärtusega. Romaanis, mida ta praegu luges, räägiti tütarlapsest, kes tuli Monte Carlosse, «Salle Privée'sse», ja pani oma viimase raha — kaksteist tuhat franki — numbrile seitseteist. Aga siis, kui rulett juba käis, ilmus üks salapärane käsi tema selja tagant ja nihutas panuse numbrile üheksateist. Hetk hiljem veereski küülike numbrile üheksateist ja neiu pööras pea, et näha oma õnnetoojat.. . Kindlakstegemisega tuli aga veel kolm nädalat oodata. Praegu oli salapärane võõras alles postilaevaga teel piki Lääne-Aafrika rannikut ja ka siis, kui ta juba Matadisse jõuab, jääb veel pikk-pikk reis mööda jõge. Õuel hakkasid koerad haukuma ja Rycker ärkas.
«Vaata järele, kes seal tuli,» ütles mees, «aga ära sisse lase!» Tüdruk kuulis, kuidas auto õue sisse sõitis. Nähtavasti oli tegemist ühega kahe võistleva õlletehase esindajatest. Kolm korda aastas sõitsid mõlemad läbi kõik kolkarajoonid ja korraldasid kohalikele pealikutele ja külarahvale õlleõhtuid, kus iga mees sai jumalamuidu nende märjukest mekkida. Arvati, et mingil müstilisel viisil aitab see tõsta õlle läbimüüki.
Kui Marie Rycker õue astus, kühveldati parajasti

kuivatatud inimpäid autolt maha. «Peugeoti» kabiinis istusid kaks meest. Üks oli aafriklane, teist tüdruk ei näinud päikese pärast, mis tuuleklaasilt vastu veikles. Aga ta kuulis, kuidas mees ütles: «Mul läheb siin väga vähe aega. Kella kümneks oleme Lucis.» Tüdruk astus üsna kabiini ukse juurde ja nägi Querryt. Otsekohe tuli talle silme ette inetu stseen mõned nädalad tagasi, kui ta nutetud näoga oli tormanud autosse. Ööd oli ta tookord olnud maanteeäärses metsas, sest parem lasta end moskiitodel pureda kui sattuda taas näost näkku inimesega, kes niivõrd põlgab tema meest.
Tänulikult mõtles ta: Querry tuli ise. Tema toonased sõnad olid niisiis ainult tige tuju. Kurje sõnu pruukis cafard, mitte tema ise. Tüdruku esimeseks mõtteks oli joosta tuppa ja teatada, et Querry on tulnud, aga siis mäletas ta mehe sõnu: «Ära sisse lase!» Querry ronis autost välja ja tüdruk nägi, et temaga kaasasolev aafriklane oli mutile leprosooriumist. Ta ütles Querryle: «Tulite meid vaatama? Minu mees rõõmustab südamest...»
«Sõidan Luci,» ütles Querry, «aga enne tahtsin Rycke-riga ühe jutu sirgeks rääkida.» Midagi tema ilmes meenutas tüdrukule Ryckerit — ka mehel oli mõnikord samasugune nägu peas. Kui cafard selle solvava lause dikteeris, oli cafard ka praegu Querry üle peremees. Tüdruk ütles: «Mu mees on haige. Ma kardan, ta ei saa teid vastu võtta.»
«Pean teda nägema. Olen raisanud leprosooriumist siiasõiduga tervelt kolm päeva ...»
«Ütelge mulle.» Querry seisis veoauto ukse juures. Tüdruk palus: «Kas mina ei võiks teie teate talle edasi anda?»

«Naisi ma ei löö,» ütles Querry. Ta suu kiskus krampi ja ehmatas tüdrukut. Võib-olla tahtis Querry leevendada oma lauset naeratusega, aga kramp tegi ta näo veelgi inetumaks.
«Kas te selleks sõitsitegi?»
«Enam-vähem,» ütles Querry.
«Siis on õigem, kui te sisse tulete.» Tüdruk sammus pikkamisi maja poole, ilma et oleks kordagi tagasi vaadanud. Querry oli ta meelest hambuni sõjariistus metslane, kelle ees ei tohi oma hirmu välja näidata. Kui
164
nad majja jõuavad, on hädaoht möödas. Vägivallaga sai klass, kuhu nad mõlemad kuulusid, hakkama ainult lahtise taeva all, sohvade ja nipsasjade keskel kired vai-busid. Majja sisse astudes tundis tüdruk kanget kiusatust tulistvalu oma tuppa pageda ja jätta haige Querry meelevalda, aga mõte, mis Rycker talle pärast ütleb, kui Querry on läinud, tegi tüdruku südame kivikõvaks ja ainult korraks piilus ta vargsi koridori poole, kus valitsesid rahu ja julgeolek, siis läks ta otsejoont verandale, Querry sammud kannul.
Kui nad verandale jõudsid, vahetas tüdruk tooni nagu kleiti, mi^s külaliste puhuks selga tõmmatakse. Armastusväärse majaperenaisena küsis ta: «Kas tohin teile midagi joodavat pakkuda?»
«Natuke liiga vara. Kas teie abikaasa on tõsiselt haige?»
«Loomulikult. Ma ju ütlesin teile. Siinne koht lausa kubiseb moskiitodest. Elame liiga vee lähedal. Pealegi ei võtnud ta oma paludriini sisse. Ma ei tea miks. Tal käivad vahel niisugused hood.»
«Loodan, et ka Parkinson sai oma palaviku siit?»
«Parkinson?»
«Too inglise ajakirjanik.»
«Ah see mees,» ütles tüdruk sügava põlgusega. «Kas ta on ikka veel siin?»
«Ma ei tea. Teie ju nägite teda viimati. Siis, kui teie mees ta lahkesti minu jälgedele juhatas.»
«Kas jäite temaga kimpu? Kui kahju! Mina poleks talle lihtsalt ühegi küsimuse peale vastanud.»
Querry sõnas: «Andsin teie abikaasale küllalt selgesti mõista, milleks ma siia tulin, — et mind rahule jäetaks. Aga tema määris end mulle Lucis vägisi kaela. Tema saatis teid leprosooriumisse mulle järele. Ka Parkinsoni saatis tema. Ta levitab minu kohta groteskseid kuulujutte üle terve linna. Nüüd veel see ajaleheartikkel ja teine kohe tagant tulemas. Sõitsin siia teie abikaasale selge«sõnaga ütlema — see tagakiusamine peab ükskord ometi lõppema.»
«Tagakiusamine? »
«Kuidas siis teie seda nimetaksite?»
«Te lihtsalt ei saanud temast õigesti aru. Mu mees oli teie siiatuleku üle väga rõõmus. Et ta üldse teiega
165
tuttavaks sai! Tal pole siin just palju neid, kes temaga huvitavalt vestleksid. Ta on nii üksi.»
Tüdruku pilk uitas jõele, parvevintsidele ja vastaskalda puudesalule. «Ta on nagu väike laps. Kui talle midagi kangesti meeldib, tahab ta seda kohe endale.»
«Lastest pole ma varemgi hoolinud.»
«Aga tema juures on see ainuke nooruslik joon,» kaebas tüdruk ja need sõnad purskasid äkki ning ootamatult nagu haavast veri.
Querry küsis: «Kas te ei saaks teda mõjutada, et ta jätaks minu tagarääkimise.»

«Mul pole temale mingit mõju. Ta ei kuulagi mind. Ja miks ta peakski!»

«Kui ta teid armastab ...»

«Mine tea, kas üldse armastabki. Vahel ta ütleb, et armastab ainult jumalat.»

«Siis pean ma temaga ise rääkima. Väike palavik ei takista teda mind lõpuni kuulamast.» Ta lisas: «Ma pole küll kindel, kus toas ta täpselt asub, aga niipalju neid siin ka ei ole, et ma üles ei leiaks.»

«Palun ärg'e minge. Ta paneb kõik minu süüks. Ja saab hirmus vihaseks. Ma ei taha, et ta saaks vihaseks. Ma pean talle midagi ütlema. Aga ma ei saa seda teha, kui ta on vihane. Niigi on kõik kohutavalt kole.»

«Mis on kole?»

Tüdruk vaatas Querryle meeleheitliku näoga otsa. Ta silmad läksid märjaks ja pisarad tilkusid — raskelt ning näotult nagu higi — mööda põski alla. Ta ütles: «Ma saan vist lapse.»

«Minu arvates naised tavaliselt rõõmustavad. . .»

«Tema ei taha last. Ja ei luba mul ka ettevaatusabinõusid kasutada.»

«Arsti juures olete käinud?»

«Ei. Mul polnud ettekäänet Luci sõiduks ja meil on ainult üks auto. Ma ei taha, et ta kahtlustama hakkaks. Tavaliselt soovib ta alles tagantjärele teada, et kõik sai korda.»

«Kas ta pole teilt siis küsinud?»

«Ma usun, ta on selle viimase korra unustanud.»

Tahtmatult liigutas Querryt tüdruku alandlikkus. Ta oli väga noor ja kahtlemata kaunis, ometi ei tulnud talle

mõttessegi, et mees ei tohiks seda laadi asju unustada. Ja nagu selgituseks lisas tüdruk juurde:

«See juhtus pärast kuberneri vastuvõtupidu.»

«Olete kindel?»

«Kaks kuud on mul vahele jäänud ...»

«Kallis laps, siinses kliimas juhtub seda sagedasti.» Ta lisas: «Annaksin teile nõu. . . Kuidas on õieti teie nimi?»

«Marie.» See kõikidest kõige tavalisem naisenimi kõlas Querry kõrvus kui hoiatus.

«Jah?» kordas tüdruk õhinal, «te annaksite mulle nõu ...»

«ÄrgeVeel oma abikaasale ütelge. Otsime mõne ettekäände, et saaksite Lucis ära käia ja arstiga konsulteerida. Ei maksa ilmaasjata südant valutada. Kas teie ise tahaksite last?»

«Mis minu tahtmine loeb, kui tema on vastu.»

«Võiksin teid kohe kaasa võtta, kui ainult mõne mõistliku ettekäände leiaksime.»

«Olete ainuke inimene, keda ta kuulab. Ta on teist vaimustatud.»

«Pean doktor Colinile haiglast arstimeid muretsema ja kavatsen üllatada isasid — osta sarikaliikudeks šampanjat. Tagasi saan ma teid toimetada alles homme õhtuks.»

«Sest pole midagi,» ütles tüdruk, «tema boi oskab ta eest palju paremini hoolitseda kui mina. Nad on hoopis kauem koos olnud.»

«Ma ei mõelnud seda. Võib-olla ta ei usalda, et mina...»

«Viimastel päevadel pole tibagi vihma tulnud. Teed on täiesti korras.»

«Kas ma siis räägin temaga?»

«Tegelikult tulite ju hoopis teise jutuga, eks ole?»

«Käitun nii kenasti kui vähegi võimalik. Te ju tõmbasite mu mürginõela välja.»

Tüdruk ütles: «Küll on tore üksipäini Luci sõita, see tähendab, ma mõtlen koos teiega.» Ta pühkis silmad käeseljaga kuivaks, oma pisaraid häbenes ta niisama vähe nagu väike laps.

«Võib-olla ütleb teile arst, et kõik kartused olid asjata. Kus toas ta lamab?»
167
«Koridori lõpus, kohe esimene uks. Te siis päris tõega ei tee talle liiga?» «Ei.»
Kui Querry tuppa astus, tõusis Rycker voodis istuli. Tal oli nurisev nägu ees, aga ta vahetas selle kähku nagu maski ja pani pähe teise — oma teretulemast-nae-ratuse.
«Tohoh! Või Querry ise!»
«Astusin mööda minnes sisse. Sõidan Luci.»
«Väga armas, et tulite mind mu tõvevoodis vaatama.»
Querry ütles: «Tulin tolle inglase totra artikli pärast.»
«Andsin artikli isa Thomäse kätte teile edasitoimetamiseks.» Ryckeri silmad hiilgasid — mine tea, kas palavikust või suurest rõõmust. «Lucis pole iialgi nii palju «Paris Dimanche'i» läbi müüdud, seda võin ma teile julgesti kinnitada. Raamatukauplus palus saata lisanumbreid. Räägitakse, et järgmist numbrit telliti juba sada eksemplari ette.»
«Ega te juhuslikult selle peale mõelnud, kuivõrd jäle on minu olukord?»
«Ajaleht pole küll suurem asi, aga artikkel oli ülimalt kiitev, ja kas teate, ta trükiti ära koguni Itaalias. Piiskopile, nagu ma kuulsin, tuli järelepärimine Roomast.»
«Kas te nüüd kuulaks korraks ka mind, Rycker? Katsun rääkida rahulikult, kuna olete haige. Aga sellele tuleb punkt panna. Ma pole katoliiklane, pole isegi kristlane. Ma ei lase ennast kantseldada ei teil ega teie kirikul.»
Rycker istus ristilöödu kuju all, näol mõistev naeratus.
«Ma ei usu jumalat ega jumalaid, Rycker. Ka mitte hinge surematust ega igavest elu. Minu jaoks pole neid olemas.»
«Jah, isa Thomas kõneles mulle, kui kohutavalt olete kannatanud oma uskmatuse käes.»
«Isa Thomas on vaga hull ja just hullude eest, Rycker, ma siia ära tulingi. Kas tõotate, et jätate mu rahule, või pean jälle tuldud teed tagasi minema? Enne kui see trall lahti läks, olin juba peaaegu õnnelik. Tundsin endas jälle jõudu tööks. Minus tärkas huvi, ma sekkusin. . .»
«Geeniused kuuluvad kogu maailmale, kuigi neile endile on see ristiks ja vaevaks.»
168
Oleks Querry ise võinud endale piinaja valida, oleks ta rõõmuga otsustanud küünilise Parkinsoni kasuks. Tolles mõranenud iseloomus olid vähemalt praod, kus ka tõeseeme juhtus vahel juuri ajama. Aga Rycker oli kui kivisein, mis on nii paksult kirikukuulutusi täis kleebitud, et seina ennast enam ei paistagi.
Querry ütles: «Ma pole geenius, Rycker. Mul oli mõnevõrra annet, rõhutan — mõnevõrra, aga nüüd on see viimseni otsas. Ma ei suutnud enam midagi uut luua. Võisin ainult iseennast korrata. Siis loobusin. Niisama lihtne ja argipäevane kogu lugu ongi. Ka naistega sündis sama. Lõppude lõpuks on ainult kolmkümmend kaks viisi, kuidas naela auku lüüa.»
«Parkinson rääkis mulle, kuidas te kahetsesite...»
«Pole ilmaski kahetsenud. Mitte ilmaski. Teil kõigil on kalduvus näha asju hirmus dramaatilises valguses. Tunnetest saab end niisama hõlpsasti ja loomulikult lahti öelda nagu töökohastki. Olete te kindel, Rycker, et teie tundmused pole teeseldud? Kui mässajad hommepäev teie vabriku maatasa põletaksid, kas see läheks teile südamesse?»
«Minu süda et kuulu vabrikule.»
«Ka oma naisele mitte. Selle tegite mulle juba meie esimesel kohtumisel selgeks. Teil oli lihtsalt vaja kedagi, kes päästaks teid Püha Pauluse piinadest — himudes põlemisest.»

«Kristlikus abielus ei ole midagi laiduväärset,» tähendas Rycker. «Ta on kaugelt õigem kireuimas sõlmitud abieludest. Ja kui tahate tõtt teada, siis minu süda kuulub nüüd ja igavesti kirikule.»
«Hakkan juba uskuma, et me polegi nii väga erinevad, teie ja mina. Meile mõlemale on armastus võõras. Teie teesklete, et armastate jumalat, kuna te üldse kedagi ei armasta. Mina ei suuda teeselda. Ainuke, mis mulle veel jäänud, on kasin lugupidamine tõe suhtes. See oli ka minu andenatukese parim osa. Ühtevalu te mõt-lete midagi välja, Rycker, eks ju? On mehi, kes avaldavad armastust isegi prostituutidele, kuna nad ei julge magada naisega ilma väljamõeldud sentimentaalse vabanduseta. Ka minu mõtlesite te lihtsalt välja — enese õigustamiseks. Aga mina ei mängi kaasa, Rycker.»
169
«Kui ma praegu teie peale vaatan,» ütles Rycker, «näen ma piinatud inimest.»
«Eksite! Kakskümmend aastat ma ei tea, mis tähendab piin ja valu. Minu piinamiseks läheb vaja kaugelt kangemat põhjust kui teie.»
«Meeldib see teile või mitte, aga meile kõigile olete te suureks eeskujuks.»
«Eeskujuks? Mille poolest?»
«Enesesalgamises ja alandlikus meeles,» vastas Rycker.
«Hoiatan teid, minu kohta käivate lolluste levitamise eest...»
Aga Querry tundis enda allajäämist. Ta meelitati sõnalõksu. Kõrvakiil oleks olnud palju etem ja õigem, ent nüüd oli juba hilja.
Rycker ütles: «Rahva valjud kiiduhõisked tegid surelikest pühakud. Ma ei pea seda meetodit halvemaks kui Rooma kirikukogu. Teie olete meie väljavalitu, Querry. Te ei kuulu enam iseendale. Kaotasite enese tollel ööl, kui pidalitõbisega džunglis palvetasite.»
«Ma ei palvetanud. Ma ainult...» Ta jäi vait. Vaidlemine oli asjata, ikka jäi Ryckeri sõna peale. Ja alles siis, kui ta ukse tagantkätt oli kinni virutanud, tuli talle meelde, et ta polnud sõnagi lausunud madame Rycke-rist ega tema Luci-sõidust.
Muidugi ootas tüdruk teda kannatlikult ja põksuva südamega koridori lõpus. Querry kahetses, et tal polnud kaasas kompvekikotti tüdrukule trööstiks.
Too küsis õhinal: «Kas ta lubas?»
«Ma ei küsinud.»
«Aga te ometi lubasite?»
«Vihastasin ja siis läks mul meelest. Andke andeks.» Tüdruk ütles: «Sellegipoolest tulen ma teiega Luci kaasa.»
«Õigem oleks küll koju jääda.» «Kas olite temaga väga kuri?»
«Mitte väga. Pidasin oma viha enamalt jaolt endale.»
«Siis ma tulen.» Ja ta kadus, enne kui Querry jõudis protestima hakata, ning oli hetk hiljem tagasi, näpu otsas kogu reisivarustus — kerge «Sabena» kandekott.
Querry lausus: «Pagasi pärast te endale just muret ei tee.»
170
Kui nad auto juurde jõudsid, küsis ta:
«Kas poleks siiski parem, kui ma tagasi läheksin ja Ryckeri käest luba küsiksin?»
«Aga mis siis, kui ta ei luba? Mis ma siis teen?»
Seljataha jäid margariinilehad ja katlarusude surnuaed; džunglisein varjas nad mõlemast küljest. Oma pereproua-häälega küsis tüdruk viisakalt: «Kas haiglas on kõik korras?»
«Jah.»
«Kuidas käib juhataja käsi?» «Ta sõitis ära.»
«Kas möödunud laupäeval oli teie pool kõva torm? Meil oli.»

Querry sõnas: «Ärge tundke end kohustatud vestlema.»

«Mu mees ütleb alati, et ma olen liiga vaikne.» «Ega vaikimine halb ole.» «On küll, kui süda valutab.» «Andke andeks! Ma unustasin.»

Järgnevad kilomeetrid sõitsid nad vaikides. Siis küsis tüdruk:

«Miks te just siia tulite ega läinud kuskile mujale?» «Kauge kohtj sellepärast.»

«On ka teisi kaugeid kohti. Näiteks Lõunanaba.»

«Lennujaamas polnud parajasti ühtki Lõunanaba lennukit.»

Tüdruk turtsatas naerma. Nii kerge on naerutada noori, ka südantvalutavaid noori.

«Üks lennuk läks Tokiosse,» jätkas Querry, «aga siinne koht paistis mulle kaugem. Pealegi — geišad ja kirsiõied pole minu maitse.»

«Kas tahate sellega öelda, et te tõepoolest ei teadnud, kuhu ...»

«Lennukaardi omanikul on üks suur eelis — ta ei tarvitse viimse minutini pead murda sihtkoha suhtes.»

«Kas teil perekonda ei jäänud koju maha?»

«Mul pole perekonda. Keegi küll jäi, aga talle endale on parem, et ma ära sõitsin.»

«Vaene temake.»

«Oh ei! Tema kaotus polnud kõneväärt. Raske on elada mehega, kes sind ei armasta.»

«Seda ma tean.»

171

«Päevad otsa ei jõua ju inimene teeselda.»

«Ei jõua.»

Edasi vaikisid nad pimedani, mil Querry autotuled põlema süütas. Valgus langes kookospähklist peaga inimnukule vankuvas korvtoolis. Tüdruk ahhetas ehmatusest ja liibus vastu Querry õlga. Ta ütles:

«Ma kardan asju, millest ma aru ei saa.»

«Siis on teil palju kartmist.»

«On küll.»

Querry pani käe julgustavalt ümber tüdruku õlgade. Tüdruk ütles:

«Kas te jätsite tolle naisega jumalaga?» «Ei.»

«Aga ta ju nägi, kui te oma kohvrit pakkisite?»

«Ka mina reisin kergelt.»

«Kas te siis üldse midagi ühes ei võtnud?»

«Võtsin küll. Habemeajamisriistad, hambaharja ja ühe Ameerika panga akreditiivid.»

«Kas te tõega ei teadnud, kuhu sõidate?»

«Polnud aimugi. Sellepärast ei hakanud ma ka selja-riideid kaasa tassima.»

Tee oli auklik ja Querry vajas mõlemaid käsi roolirattal. Kuni tänaseni polnud ta pikemalt mõelnud oma toonasele käitumisele. Tollal oli see tundunud ainukese loogilise lahendusena. Ta oli tavalisest tugevamini keha kinnitanud, kuna polnud kindel järgmises söögikorras, ja oli siis taksosse istunud. Reis algas päratu suures inimtühjas lennuhallis, mis oli spetsiaalselt ehitatud kunagiseks, nüüd juba ammu suletud maailmanäituseks. Võis maha käia terve penikoorma mööda pikki koridore ja kohata üksnes harva mõnda üksikut hingelist. Ilmatu suures ooteruumis istusid reisijad hajuvil ja ootasid Tokio lennukit. Nad paistsid raidkujudena kusagil kunstimuuseumis. Querry oli juba küsinud pileti Tokiosse, kui märkas äkki sõiduplaani Aafrika kohanimedega. Ta tundis huvi, kas ka Aafrika lennukile on veel vabu kohti.

«On küll. Aga pärast Roomat pole teil enam võimalik Tokio liinile ümber istuda.»

«Sõidan lõppjaama.»

Ta ulatas ametnikule oma krediitkaardi,

«Teie pagas?»

«Mul pole pagasit.»
Siis ta taipas, et tema käitumine võib küllalt veider paista. Ta ütles ametnikule: «Palun märkige mu piletile ainult eesnimi. Ja reisijatelehele samuti. Sooviksin vältida ajakirjandust.»
Üks vähestest eelistest, mida kuulsus kaasa tõi, oli läbi sõrmede vaatamine ebatavalisele käitumisele. Nii lihtsal moel oli ta tahtnud oma jälgi varjata, ent see ei läinud tal päriselt korda, muidu poleks toute ä toi kiri teda kätte saanud. Võib-olla oli kirja saatja ise lennujaamas käinud järele parimas. Eks siis jätkunud tollel lennujaama mehel jutustamist. Aga olgu kuidas oli — lõppjaamas ei tundnud teda keegi ja väikeses õhk-jahutuseta ja rikis dušiga võõrastemajas, kuhu ta oma sammud seadis, oli tema nimi absoluutselt võõras. Keegi peale Ryckeri ei osanud reeta tema asukohta. Ryckeri uudishimu, mis nagu raadiolaine ulatus üle poole maailma, jõudis otsaga välja ka rahvusvahelisse ajakirjandusse. Querry sõnas järsult:
«Kuidas ma sooviksin, et poleks iialgi kohanud teie meest.»
«Ka mina.»
«Oli teil sellepärast pahandusi?»
«Ei, ma tahtsin öelda, et ka minul on kahju, et ma teda kohtasin.»
Auto eestuled püüdsid pimedast kinni päratu suure puust puuri jämedatel vaiadel.
Tüdruk ütles: «Vihkan seda kohta! Tahaksin tagasi koju.»
«Oleme juba liiga kaugel, et nüüd uuesti otsad ümber pöörata.»
«Ega seal pole kodu,» ütles tüdruk. «Seal on vabrik.»
Querry teadis, mis vastust tüdruk ootas, aga ta suu jäi suletuks. Kogemused olid talle õpetanud, mis järgneb siis. kui juhtud paotama kaastundliku sõna — olgu see nii võlts või kulunud kui tahes. Õnnetus on nagu näljane loom, kes teeserval saaki varitseb. Ta sõnas:
«On teil Lucis sõpru, kelle juures peatuda?»
«Meil pole siin sõpru. Tulen koos teiega hotelli.»
«Kas te jätsite oma mehele vähemalt mõne sedeli maha?»
«Ei.»

«Oleks küll õigem olnud.»
«Kas teie jätsite sedeli, kui te lennuki peale läksite?» «Siin on suur vahe. Mina ei kavatsenud tagasi minna.» Tüdruk küsis: «Kas te laenaksite mulle raha kojusõiduks — ma mõtlen Euroopasse?» «Ei.»
«Seda ma kartsin.»
Nagu oleks sellega kõik otsustatud ja kuna midagi muud enam üle ei jäänud, uinus tüdruk rahulikult magama. Querryle turgatas mõte: vaene hirmunud loomake — ta on liialt noor, et ohtlikuks muutuda. Ainult siis, kui nad on täiesti täiskasvanud, ei tohi naisi usaldada ega haletseda.

2.

Kell oli juba üheteistkümne ringis, kui nad väikese jõesadama kaudu Luci sisse sõitsid. Piiskopi laev seisis oma tavalisel ankruplatsil. Kass, kes ronis parajasti mööda laevatreppi üles, jäi poolel teel seisma ja võõraid uudistama ning Querry pidi järsult rooli pöörama, et mitte otsa sõita kärvanud koerale, kes põiki keset teed ootas hommikusi raisakulle. Võõrastemaja, mis asus otse väljaku ääres, kuberneri residentsi vastas, kandis vastlõppenud pidurüüd. Võib-olla olid kohaliku õlletehase direktorid korraldanud siin oma iga-aastase banketi või mõni riigiametnik, kellel oli vedanud

koha-määramisega, pühitsenud kojusõitu. Baari terastorudest toolide kohal, mis muutsid ruumi rõõmutuks ja asjalikuks nagu masinasaali, rippusid sirelilillad ja roosad paberlindid ning naeratavad kuunäod vaatasid vastu seinalühtreid ehtivatelt lambivarjudelt.
Ülakorruse tubades puudus õhkjahutus ja vaheseinad ei ulatunud päris laeni, nii et omaette olemisele polnud mõeldagi. Iga väiksemgi krõbin kõrvaltoast kostis selgesti ära ja Querry võis eksimatult jälgida kõiki tüdruku toimetusi — kuidas ta kandekoti luku lahti särt-sas, riidepuuga lõgistas, veeklaasi vastu portselanist sil-mapesukaussi kõlksas. Kingad visati paljale põrandale ja vesi keerati jooksma. Querry istus ja mõtles, kuidas tüdrukut hommikul lohutada, kui arst peaks ütlema, et

ta saab lapse. Talle meenus pikk öine valvekord Deo Gratiase kõrval. Ka siis oli tal tulnud võidelda hirmu vastu. Querry kuulis, kuidas voodi nagises.
Ta võttis kotist viskipudeli ja kallas klaasi täis. Nüüd oli tema kord klaasiga ülistada, veega ladistada, kolistada: ta oli kui vang, kes oma üksikkongist signaliseerib salakoodis vastust süüdimõistetud kaaskannatajale. Mingi seletamatu hääl kostis teiselt poolt seina — nagu oleks tüdruk nutta tihkunud. Querryl ei olnud tüdrukust kahju, ta oli tema peale pahane. Tüdruk oli end talle yägisi kaela määrinud ja ähvardas nüüd ka öörahu sootuks rikkuda. Querry polnud veel jõudnud riideid seljast võtta. Ta krahmas oma viskipudeli ja koputas tüdruku uksele.
Otsekohe sai talle selgeks, et ta oli eksinud. Tüdruk istus voodis ja luges raamatut — nähtavasti oli ta jõudnud ka veel taskuväljaande kodus kotti torgata.
Querry ütles: «Palun vabandust. Mulle tundus, et te nutate.»
«Oh ei,» vastas tüdruk. «Ma naersin.» Querry nägi, et ta luges üht populaarset romaani Inglise majori seiklustest Pariisis.
«Kohutavalt naljakas jutt.»
«Võtsin viskipudeli kaasa, arvasin, et vajate trööstı.» «Viski? Ma pole seda elu sees joonud.» «Siis on aeg algust teha. Aga vaevalt ta teile maitseb.» Querry loputas tüdruku hambaharja-klaasi puhtaks ja kallas klaasi natuke viskit ning ohtrasti vett. «Kuidas on, kas meeldib?»
Tüdruk ütles: «Mulle meeldib see mõte. Südaöösel omaenese toas viskit juua.»
«Südaöö pole veel käes.»
«Te saate aru küll, mis ma mõtlen. Ja voodis lugemine. Mu mees ei salli, kui ma voodis loen. Eriti veel niisugust raamatut.» • «Mis siis raamatul viga?»
«Ajaviitelugu. Pole jumalast. Muidugi, mu mehel on õigus,» jätkas ta. «Haridus pole mul suurem asi. Nunnad tegid, mis võisid, aga nende õpetamised jooksid mul lihtsalt mööda külgi maha.»
«Mul on hea meel, et te homse pärast ei muretse.»
«Võib-olla läheb kõik veel hästi. Mul hakkaski praegu

kõht natuke valutama. Viski ju veel nii ruttu ei mõju, ega? See võib väga hästi tulla ka pahadest päevadest?» Külalislahke majaperenaise toon oli rännanud kolikambrisse, kus nunnade õpetussõnad juba tarbetuina ees vedelesid; tüdruk oli taas tagasi oma kloostrikooli internaadi magamistoas. Rumalus oli karta ohtu niivõrd lapsemeelselt olendilt.
Querry küsis: «Kas teie kooliaeg oli õnnelik?»
«Selge õndsus!» Tüdruk tõmbas põlved kõrgemale krõnksu ja küsis: «Miks te ei istu?»

«Teil on magamisaeg.» Oli võimatu kohelda tüdrukut teisiti kui väikest last. Rycker polnud röövinud tema neitsilikkust, vaid vastupidi — kapseldanud puutumatuna igavesest ajast igavesti.
Tüdruk küsis: «Mida te tegema hakkate? Ma mõtlen siis, kui haigla valmis saab?» Seda küsiti ta käest alatasa, ent praegu ei hakanud Querry vastusest kõrvale põiklema: eksisteeris teooria, mille järgi tuli noorele inimesele alati tõtt rääkida.
Querry ütles: «Ma jäängi Aafrikasse. Päriseks. Ei lähe enam tagasi.»
«Tuleb minna — kas või vahel harva — puhkusele.»
«Puhkuse loovutan teistele.»
«Te jääte haigeks, kui te siit üldse ära ei käi.»
«Mul on visa hing. Ja pealegi, kas pole see ükskõik? Varem või hiljem jääme kõik samasse tõppe — vanadusse. Kas näete neid pruune laike mu kätel — minu etna kutsus neid hauamärkideks.»
«Need ju tühipaljad tedretähed,» ütles tüdruk.
«Sugugi mitte, tedretähed tulevad päikesest. Need on pimedusemärgid.»
«Teil on haiglane fantaasia,» ütles tüdruk direktrissi toonil. «Ma tõesti ei saa teist aru! Mina olen sunnitud siin paigal istuma, aga issake, kui mina oleksin vaba nagu teie ...»
«Tahate, ma jutustan teile ühe muinasloo?» küsis Queiry ja kallas endale uue kolmekordse portsjoni puhast šoti viskit.
«Nii suur klaasitäis? Kas te joote palju? Minu mees joob.»
«Mina joon tihti. Ja see klaasitäis peab mul aitama teile ära jutustada tolle muinasloo. Ma pole kuigi suur

jutuvestja. Kuidas see nüüd käiski?» Ta jõi klaasi pikkamisi tühjaks. «Elas kord ...»
«No teate,» ütles tüdruk, «teie ja mina oleme liiga suured muinasjuttude jaoks.»
«Seda küll. Aga mõnes mõttes on see muinaslugu mõeldud just täiskasvanuile. Elas kord ühes kauges metsakülas väike poiss.»
«Kas see olete teie?»
«Ärge tõmmake kitsendavaid paralleele. Romaanikirjanikud, nagu räägitakse, valivad aine elust tehtud üldistuste alusel ega kujuta üksikuid konkreetseid fakte. Tänaseni pole ma kunagi elanud maal — ainult suurlinnades. »
«Jätkake, palun.»
«Poiss elas oma vanematega talukohas. Koht polnud kuigi suur, ent mahutas ära poisi koos vanematega, kaks sulast, kuus päevilist, koera, kassi ja lehma. Usun. neil oli ka seapõrsas, kuigi ma talupidamist suurt ei tunne.»
«Teie jutus on ülearu palju tegelasi. Mul tuleb uni peale, kui püüan neid kõiki üksikult meeles pidada.»
«Selle sihiga ma teile oma lugu räägingi. . . Vanemad jutustasid väikesele poisile sagedasti kuningast, kes elas suures ja uhkes linnas, kuhu oli niisama palju maad kui kõige kaugema kinnistäheni — sada miili.»
«Rumalus! Tähed asuvad meist biljoneid ja biljoneid ...»
«Seda küll, aga poisi meelest asus täht saja miili taga. Valgusaastatest polnud ta kuulnudki. Ta ei osanud aimata, et täht, mida ta parajasti vaatleb, on arvatavasti juba ammu surnud — kustunud enne maailma loomist. Vanemad rääkisid poisile, et kuigi kuningas elab väga kaugel, näeb ja kuuleb ta kõik, mis kusagil sünnib. Kas tõi emis põrsad või kõrbes koiliblikas lambi-tules — kuningale oli kõik teada. Läksid mees ja naine paari — ka seda teadis kuningas. Ja kuningal oli nende pñariminekust hea meel, sest kui nemad tõid järglasi, siis kasvas ka kuninga alamate äraarvamata hulk ja kuningas tasus neile heldesti — seda tasu polnud küll kuskilt näha, sest sagedasti

surid naised nurgavoodis ja lapsed sündisid kurdid või pimedad, aga lõppude lõpuks — õhku ju ka keegi ei näe, ometi on ta meie üm-
177
ber, nagu teadjad teavad kinnitada. Magas teenijatüdruk sulasega sohki heinakuhjas — said nad kuninga käest karistada. Ka karistust polnud iga kord näha — tüdruk läks ilma neitsiauta veelgi ilusamaks ja abiellus hiljem eestöölisega; aga see kõik sündis nõnda sellepärast, et karistus lükati edasi. Vahel kestis edasilükkamine surmani. Aga seegi ei muutnud asja, sest kuningas valitses ka surnute üle ja keegi ei võinud ette teada, mis õudseid karistusi ta neile veel hauapõhja järele saadab.
Väike poiss kasvas suureks. Ta abiellus nagu kord ja kohus ning kuningas tasus talle heldesti, ehk küll tema ainuke laps suri ja ta ise ei jõudnud oma tööga edasi — mehe unistuseks oli raiuda kujusid, niisama suuri ja majesteetlikke nagu sfinks. Pärast lapse surma läks ta naisega pahuksisse ja sai kuninga käest karistada. Muidugi polnud karistamist põrmugi rohkem näha kui heldet tasu: mõlemaid tuli lihtsalt pimesi uskuda. Ajapikku sai mehest kuulus kullassepp, sest üks naisi, keda ta oli meelepäraselt magatanud, andis talle õppimiseks raha; ta tegi suure hulga imeilusaid asju oma armukese auks ning muidugi mõista ka kuninga kiituseks. Tasu tuli kuninga käest. Rikkus samuti. Kõik olid ühel meelel, et kuninga käest. Ta jättis maha oma laulatatud naise ja armukese, ta jättis maha palju naisi, aga alles pärast seda, kui ta nendega oma isu oli täis lõbutsenud. Seda nimetati armastuseks ja temagi nimetas seda nõnda. Ta rikkus kõikmõeldavaid käskusid ja ilmtingimata ootas teda ränk karistus üleastumiste eest, aga kuna karistus oli nähtamatu, siis ei võinud ka tema seda näha. Mees läks järjest rikkamaks ja rikkamaks, tegi järjest ilusamaid ja ilusamaid ehteasju ning naised muutusid tema vastu järjest lahkemaks ja lahkemaks. Kõik olid ühel meelel, et ta elab imehästi. Ainuke viga kogu loos peitus selles, et mees hakkas tasapisi tüdimust tundma, päev-päevalt ikka rohkem ja rohkem tüdimust tundma. Keegi ei öelnud talle kunagi «ei». Keegi ei pannud teda kannatama — alati olid need teised, kes tema pärast kannatasid. Vahelduseks oleks ta rõõmuga tervitanud kannatusi ja piina, millega kuninga karistus teda päevast päeva ähvardas. Ta reisis, kuhu tahtis, ja peagi hakkas talle paistma, et ta on käinud palju kaugemal
178
kui need sada miili, mis teda kumngalinnast lahutasid, kaugemal kõige kaugemast tähestki; aga kui kaugel ta ka ära ei käinud, ikka jõudis ta vanasse kohta tagasi, kus kõik oli vana viisi, endiselt kiitsid ajalehed tema kullassepatööd, naised petsid oma mehi ja rikkusid temaga abielu ning kuninga sulased ja ümmardajad ülistasid teda ustavaks teenriks.
Kuna nähti ainult tasu, karistus aga jäi nähtamatuks, hakati teda pidama väga heaks inimeseks. Vahel oldi küll pisut nõutud, kuidas nii hea inimene magab nii paljude naistega — pealtnäha paistis nagu truuduse-murdmisena kuningale, kes oli käsuks andnud hoopis teised seadused. Aga aja jooksul harjuti ka seda seletama: öeldi, et tema armastus on suurem kui teistel inimestel, ning armastust oli ikka ja alati peetud ülimaks vooruseks. Armastus oli ülim tasu ka kuninga käest ja seda suurem, kuivõrd teda ei saanud näha, võrreldes tühipaljaste maiste väärtustega, nagu raha, kuulsus ja akadeemia liikmekaart. Koguni mees ise hakkas uskuma, et tema oskab palju paremini armastada kui kõik need nõndanimetatud head inimesed, kes nähtavasti polnudki nii head, nagu pealtnäha paistsid (tarvitses ainult heita pilk nuhtlustele, millega neid karistati — vaesus, laste surm, jalgadest ilmajäämine raudteeõnnetusel ja muu taoline). Ja mees sai tõelise šoki, kui ta ühel ilusal päeval avastas, et ta polegi eales armastanud.»
«Kuidas ta selle avastas?»

«Ta tegi ühtaegu mitu tähtsat avastust ja see oli neist esimene. Kas ma juba jõudsin teile ütelda, et ta oli väga tark mees, hulga targem oma ümberkaudsetest? Juba poisikesena avastas ta täiesti iseseisvalt kuninga olemasolu. Muidugi, ka isa-ema olid üht-teist jutustanud, aga need jutud ei tõestanud tuhkagi. Tühi vana-naiste lori! Me armastame kuningat, väitsid vanemad, tema aga läks veelgi kaugemale. Ta tõestas ajalooliselt, loogiliselt, filoloogiliselt ja etümoloogiliselt, et kuningas on tõega olemas! Isa-ema pidasid seda ajaraiskamiseks, nemad teadsid ka tõestamata, nemad olid kuningat näinud. «Kus?» — «Oma südames.» Poiss naeris vanemate lihtsameelsust ja ebausku. Kuidas sai kuningas asuda nende südames, kui tema võis iga hetk tõestada, et kuningas polnud eales lahkunud oma linnast saja
179
miili taga? Tema kuningas eksisteeris objektiivselt, oli üks ning ainuke.»
«Ma ei armasta mõistujutte ja teie kangelane ei meeldi mulle põrmugi.»
«Ta ei meeldi mulle endalegi, sellepärast pole ma ka varem temast kõnelnud -— välja arvatud nüüd, mõistujutu kujul.»
«See teie üks ning ainuke kuningas tuletab mulle mu meest meelde.»
«Jutuvestjale ei tohi süüks panna elavate kangelaste sissetoomist.»
«Millal jõuate kõige põnevama kohani? Kas teie jutul on õnnelik lõpp? Kui ei, siis jään otsekohe magama. Miks te mõnda naistegelast ei kirjelda?»
«Olete nagu paljud kirjanduskriitikud. Tahate, et ma kirjutaksin teie maitse järgi, ainult et oma sõnadega.»
«Kas olete lugenud «Manon Lescaufd»?»
«Igaviku eest.»
«Kloostrikoolis olime romaani järele püstihullud. Teadagi oli selle lugemine kõvasti keelatud. Raamat käis käest kätte ja mina kleepisin talle ümber monsieur Lejeune'i «Ususõdade ajaloo» kaaned. Ta on mul praegugi alles.»
«Laske ma räägin oma loo lõpuni.»
«Olgu,» ütles tüdruk alistunult ja naaldus tagasi patjadele. «Kui te just muidu ei saa.»
«Jutustasin teile oma kangelase kõige esimesest avastusest. Teine tuli palju hiljem, siis kui ta jõudis äratundmisele, et ta polegi sündinud kunstnik, vaid ainult osav käsitööline. Ühekorra tegi ta kullast kallisasja, mis kujult meenutas jaanalinnu muna; muna oli puhtast kullast ja emailist ning käis seest lahti; ja kui ta lahti tehti, leiti seest tilluke kuldkuju, kes istus laua taga, ja laua peal seisis pisike kullast ja emailist muna; ja kui muna lahti tehti, istus tilluke kuldkuju laua taga ja laua peal seisis pisike kullast ja emailist muna, ja kui see lahti tehti . . . aga ma ei tarvitse vist jätkata. Kõik kinni-tasid ühest suust: ta on oivalise tehnikaga meister; aga teda kiideti üliväga ka kõrgelt ideelise ainevaliku eest, sest igal munal oli peal imetilluke kalliskividest kiiskav kullane rist kuninga auks ja kiituseks. Aga oh häda — geniaalne kunstiteos kurnas mehe viimaseni
180
välja ja äkki, kui ta kõige tillema muna sisemust nikerdas optilise klaasi abil — nii nimetati luupi, siis kui see lugu sündis, vanal hallil ajal, sest arusaadavalt pole siin mingit seost tänapäevaga ega praegu elavate inimestega ...»
Querry rüüpas mehise sõõmu viskit. Millal viimati, oli ta kogenud samasugust kummaliselt ülevat tunnet? Ta ei suutnud meenutada ja sõnas:
«Kuhu ma otsaga välja jõudsin? Kardan, et olen pisut purjus. Tavaliselt mulle viski niiviisi ei mõju.»
«Oli mingi muna,» vastas unine hääl linade vahelt.
«Ah jaa, teine avastus.»

Jutt on ometi kurb, mõtles ta, kuidas siis mõista seda vabanemise ja ikkest lahtipääsemise tunnet, nagu vang, kes lõpuks ometi «paki maha paneb», tunnistades kõik puhtsüdamlikult üles oma inkvisiitorile. Kas seesama tunne pole vahel tasuks ka kirjanikule? «Olen kõik öelnud, mis mul öelda oli, nüüd võite mind oksa puua.»

«Kuidas te ütlesite?»

«Kõige pisem muna.»

«Ah jaa, õige! Äkitselt meie kangelane tundis, et tema mõõt on täis. Ta oli kõigest nii tüdinenud, et ei tahtnud enam mõeldagi kallisasjade kättevõtmisele. Ametil oli ots peal — mees oli enese tühjaks ammutanud. Ta ei suutnud luua enam midagi nii geniaalset ja kasutut, kui ta oli loonud, ega kuulda enam ülistavamat kiitust, kui ta juba kuulnud oli. Need neetud lollpead võisid oma kiitusega põrgusse sõita.»

«Mis siis sai?»

«Ta läks tänavasse, mille nimi oli rue des Remparts, majja number nelikümmend üheksa, kus tema armuke pärast mehe juurest ärajooksmist korterit pidas. Ka teda kutsuti Marie nagu teidki. Maja ees rüsis rahvasumm. Korterist leidis ta eest politseinikud ja arsti, sest tund aega tagasi oli tema armuke enese ära tapnud.»

«Õudne!»

«Mehe meelest mitte. Juba ammu oli ta enese tühjaks kurnanud naudinguis, nagu seda nüüd tööga juhtus, kuigi, tõtt öelda, harjutamist enda lõbuks polnud ta katkestanud nagu lavalt lahkunud tantsija, kes igal hommikul läheb järjekindlalt stange juurde igapäevaseid

harjutusi jätkama, kuna talle ei mahu lihtsalt pähe, et nüüd võiks ta juba järele jätta. Meie kangelane tundis üksnes kergendust: stange oli katki ja uut ei tasunud enam muretseda, mõtles ta, kuigi kuu või paar hiljem ta seda endastmõistetavalt ikkagi tegi. Aga siis oli juba hilja — hommikune harjumus oli rikutud ja kordamis-katsed ei pakkunud enam lõbu.»

«Väga rumal muinasjutt,» kostis linade vahelt hääl.

Querry ei näinud ütleja nägu, sest tüdruk oli lina üle pea tõmmanud. Ta jättis kriitikale vastamata.

«Uskuge mind, elukutset maha jätta on niisama keeruline nagu seaduslikku meestki. Mõlemal puhul räägitakse teile pikalt ja laialt kohustustest. Mehe käest tuldi ristiga mune nõudma (see oli tema kohus kuninga ja kuninga kodakondsete ees). Lärm, mis nüüd tõusis, oli nii suur, nagu ei oskakski keegi teine neid ristiga mune nikerdada. Et nõudjaid tagasi tõrjuda ja neile näitlikult tõestada, kuivõrd ta on muutunud, tegi mees mõned nii koledad kallisasjad, et hoia ja keela — õrnad väikesed kärnkonnad naistele nabaaugus kandmiseks; ent nabaehted läksid pärast seda moodi. Ta meisterdas ka väikseid pehmeid kuldsoomustest plaate, mille ülemises otsas jõllitas õõnes kalliskivi nagu kõikteadja silm; sellega rüütasid mehed oma teatavaid kehaosi; millegipärast hakati neid kutsuma kaaperdus-kirjadeks1 ja nende kinkimine sai suurmoeks. Te ju teate, kui palju on naistel peamurdmist meestele sobiva jõulukingi leidmisega. Niisiis, meie kangelasele sadas kaela veelgi rohkem raha ja kiidulaule, ning mis teda iseäranis vihale ajas — sellesse rämpsu suhtuti niisama tõsiselt nagu ristidega munadessegi. Ta oli ja jäi kuninga õue juveliiriks ning seda ei muutnud miski. Nad kuulutasid ta koguni silmapaistvaks moralistiks ja tema rämpsu lõikavaks satiiriks kaasaja pihta. Nagu arvata võis, avaldas see lõppkokkuvõttes koguni tagasikiskuvat mõju kaaperduskirjade müügile. Missugune mees riputab siis moraalse satiiri niivõrd delikaatsesse kohta, ja naised, kes varem olid varmad silitama pehmet tundlikku, kõikteadja silmaga kuldrüüd, pelgasid näppu külge panna moraalsele satiirile.

1 Ametlik luba vaenlase kaubalaeva kinnipüüdmiseks. Aja-
looline termin. (Tõlk. märkus.)

Fakt, et tema kalliskivide populaarsus rahva seas kahanes, aina tõstis seda asjatundjate silmis, kes umb-usaldasid massimenu. Tema kunstist hakati kirjutama raamatuid jä kirjutasid eeskätt need, kes väitsid end tundvat ja armastavat kuningat. Raamatud rääkisid kõik ühte ja sama, nii et kui meie kangelane ühe oli läbi lugenud, oli tal ka kõikidest teistest selge ettekujutus olemas. Igas raamatus oli ilmtingimata peatükk: «Kärnkonn kimbatuses. Mandunud mehe kunstitöö» või «Lihavõttemunast kaaperduskirjani. Pärispatu kullassepp».»

«Miks te teda kangekaelselt kullassepaks nimetate,» kostis* hääl linade vahelt, «nagu te ise ei teaks, et ta oli arhitekt.»

«Hoiatasin teid ette, ei maksa mu jutust elavaid prototüüpe otsida. Muidu samastate end varsti tolle teise Marie'ga. Kuigi, tänu jumalale, teie ei paneks kätt oma elu külge.»

«Te veel imestate, millega ma kõik hakkama võin saada,» ütles tüdruk. «Teie jutt ei ole teragi «Manon Lescaut'» moodi, aga kurb on ta küll.»

«Keegi ei osanud kahtlustada, et ühel ilusal päeval tegi meie kangelane veel ühe vapustava avastuse — ta ei uskunud enam noid ajaloolisi, filosoofilisi, loogilisi ja etümoloogilisi argumente, mille abil oli tõestanud kuninga olemasolu. Jäi veel vaid ähmane mälestus kuningast, kes oli elanud tema vanemate südames. Õnnetuseks oli meie kangelasel teistmoodi süda kui tema üksmeelsetel vanematel: uhkusest ja peadpööritavast edust tuimaks tehtud süda, mis põksus valjemini ainult kõrkusest, siis kui ehitus ...»

«Te ütlesite ehitus.»

«... kui ehteasi valmis sai või mõni naine tema sängis oigas: veel, veel, veel!»

Ta vaatas järele, kuipaljukest viskit oli pudelipõhja jäänud; seda tilka ei tasunud enam hoida, ta kallas pudeli klaasi tühjaks ega hakanud endale vee lisamisega tüli tegema.

«Ja kas teate,» jätkas Querry, «ta pettis ka iseennast, täpselt sama palju kui kõiki teisi. Ta uskus siiralt, et armastades oma tööd, armastab ta kuningat, ja armastades naist, jäljendab oma küündimatul viisil kuninga

armastust rahva vastu. Nii väga oli kuningas maailma armastanud, et ta oli saatnud härja ja kuldvihma ja oma poja ...»

«Te ajate kõik lootusetult segamini,» pahandas tüdruk.

«Ja kui ta siis avastas, et kuningat, kellesse ta oli siiralt uskunud, polnudki olemas, taipas ta ka. et kõik tema tööd ja tegemised tulid puhtast enesearmastusest. Mis mõtet oli vormida kalleid ehteid või armastada ilusaid naisi ainult omaenese lõbuks? Kes teab, võib-olla oli ta enese lõplikult välja kurnanud lihalikus armastuses ja kutsumuses juba enne viimast avastust, võibolla ka, et just see viimane avastus — kuningat pole üldse olemas — tegi kõigele lõpu. Mina seda ei tea, aga mulle räägiti, et esinenud silmapilke, kus ta mõelnud: «Kas minu uskmatus polegi viimaks tõenduseks kuninga olemasolust?» Totaalne tühjus võis ka tähendada karistust seadustest üleastumiste eest, mida ta täie teadmise ja tahtmisega oli teinud. Või tähendas see koguni tõotatud valu, millest rahvas rääkis? Probleem läks järjest keerulisemaks, absurdsuseni välja ja ta kadestas oma vanemate lihtsat, rikkumata südant, kus nende teada oli kuninga pärispaik, aga mitte seal kõledas palees, mis asus saja miili taga ja oli suur nagu Püha Peetruse katedraal.»

«Ja edasi?»

«Ma juba ütlesin teile, et oma ametit on niisama keeruline ja raske maha jätta nagu laulatatud meestki. Kui te mehest lahku lähete, ootavad teid ees tuhanded aakrid päevamaad, kus te ei oska käia, samuti pilkas-pimedad ööd, rääkimata endastmõistetavatest telefonikõnedest ja lahkete sõprade järelepärimistest, lisaks siin-seal ilmuvatele ajalehesõnumitele. Aga see osa jutust pole enam huvitav.»
«Ja siis ta võttis oma lennukaardi...»
Viskipudel oli tühi ja akna taga lahvatas lõõskvele troopikapäev niisama äkitselt, nagu oleks taevaranna sillutisele puruks löödud midagi tuhmrohelist, kahvatu-kollast ja flamingoroosat, mis jugadena mööda silma-
piiri laiali pritsis ja siis kadus, jättes järele argipäevaselt halli, tavalise neljapäeva. ,
Querry ütles: «Ma ei lasknud teid öö otsa magada.»
184
«Oleks teie jutt vähemasti romantilinegi olnud. Aga pole viga, mõtted viis ta igatahes mujale.» Oma linade-iasus itsitas tüdruk naerda. ' «Peaaegu võiksin öelda temale, et veetsime selle öö koos, eks ole? Kuidas te arvate, kas ta nõuaks lahutust? Vaevalt küll. Kirik ei luba lahutust. Kirik ei luba seda, kirik ei luba teist...»
«Kas te tõega olete nii õnnetu?» Querry ei saanud mingit vastust. Noortele inimestele tuleb uni niisama kiiresti kui troopikas päev.
Querry avas tasahiljukesi ukse ja astus poolpimedasse koridori, mida valgustas üksainuke, ööseks põlema jäetud kuullamp. Viis tuba edasi tõmbas keegi hiline magamamineja või varajane tõusja ukse prauhti kinni, vesi solises ja jooksis vurtsudes alla. Querry istus voodile ja helendav päev tema ümber aina kasvas ja kasvas — oli hommikuse jaheduse aeg. Ta mõtles: «Kuningas on surnud, elagu kuningas.» Võib-olla just siin oli ta leidnud endale kodu ja koha elus.

TEINE PEATÜKK

1.

Querry tõusis vara, et enne kõrvetavat keskpäeva doktori käigud ära käia. Hommikusöögil Marie Ryckerit polnud, ka vaheseina tagant ei kostnud kippu ega kõppu. Katedraalist võttis Querry kaasa kõik kirjad, mis ootasid järgmist postilaeva — missugune õnn, et ükski neist polnud adresseeritud temale. Toute ä toi nähtavasti piirdus oma ainukese haardega teadmatusse ja naise enda pärast lootis Querry, et selle katse tingis kohusetunne ja konventsioon, mitte armastus, sest vastasel korral oleks tema vaikimine naisele haiget teinud.
Südapäevaks parkis kuumus Querry pehmeks ja kuna sadam jäi käe-jala kaugusse, kõndis ta mööda jõekallast piiskopi laeva ankruplatsini ja ronis mööda maabumissilda üles, et järele vaadata, kas kapten on laevas. Raudredeli alumisel pulgal jäi ta hetkeks kõhklevalt seisma, imestades iseenese käitumist. Esimest korda pika aja järel otsis ta ise, omal vabal tahtel, teise inimese seltsi. Ta mäletas, missuguse sõgeda hirmuga ta viimane kord oli oma jala laevale tõstnud, siis kui piiskopi kajutist oli talle vastu vilkunud küünlasilm. Laevamehed olid uue reisi jaoks puud praamidele riita ladunud ja keegi naine riputas parajasti boileri ja redeli vahel pesu nöörile kuivama. Querry ronis redelist üles ja hüüdis: «Kapten!»; preester, kes istus salongis laua taga ja kontrollis lastikirju, oli talle võhivõõras.
«Kas tohib sisse astuda?»
«Arvan vist õigesti — te olete monsieur Querry? Kas korgime õllepudeli lahti?»
Querry küsis eelmise kapteni järele.

«Ta määrati ümber õpetajaametisse — teoloogiline eetika,» kostis järeltulija, «Wakangasse.» «Oli tal kahju lahkuda?»
«Ta läks huilates. Jöesõidud ei veedelnud teda raasugi. »
«Aga teid?»
«Ei tea veel praegu ütelda. Alles esimene sõit. Igatahes päris kena vaheldus pühakirja kaanonitele. Homme päästame otsad lahti.»
«Kas leprosooriumi?»
«Leprosoorium on lõppsiht. Teel oleme nädal aega. Või ka kümme päeva. Kust laadungi peale võtame, pole veel täpselt teada.»
Querry lahkus laevalt kindlas teadmises, et tema vastu ei tuntud mingit huvi. Kapten polnud pärinud isegi uue haigla järele. Võib-olla oli «Paris Dimanche» oma töö juba teinud ja kõige raskem seljataga. Rohkem ei saanud Rycker ja Parkinson talle enam kurja teha. Querry oli kui pagulane, kelle kannakinnitamine uuel kodumaal ripub veel õhus ja kes ei suuda oma silmi lahti kiskuda konsuli täitesulepealt, millega nüüdsama alla kirjutatakse sissesõiduviisale. Pagulasel on kuni viimase lõpuni süda kartust täis; liiga palju on tal tulnud kogeda ootamatuid, tagantjärele tekkinud kahtlustusi, uusi pärimisi ja usutlemisi, võõra näoga ametnikke, kes järjekordse kaustavirnaga tuppa tulevad.
Hotellibaaris, naeratavate kuunägude ja kahvatulillade paberivanikute all istus mees ja jõi džinni; too mees oli Parkinson.
Ta tõstis oma heleroosa džinniklaasi ja ütles: «Tulge, jooge kaasa.»
«Arvasin, et olete läinud, Parkinson.»
«Rahutused. Ma ei pääsenud kaugemale Stanley-ville'ist. Oma loo saatsin telegraafiga minema ja olen nüüd jälle prii poiss, kuni mõni uus põnev lugu üles kerkib. Mis marki te joote?»
«Kauaks te jääte?»
«Kuni telegramm tuleb. Sellel teie lool oli priima minek.-Võib-olla tahavad nad veel kolmandat osa.» «Minu pakutud andmeid te ei kasutanud?» «Pole perekonnalehe materjal.» «Minult ei kuule te enam ühtki sõna.»

«Teil jääb üllatusest suu ammuli, kui kuulete, mis imeasju vahel pime juhus inimese teele toob.» Parkin-son kõlistas jäätükikesi vastu klaasiserva. «Esimesel artiklil oli meeletu menu. Avaldati kõigi maade ajalehtedes, isegi võistleva sündikaadi väljaannetes, ainukesed riigid, kes jäid mängust välja, olid raudse eesriide taga. Ameeriklased lakuvad sõrmedki puhtaks — nii magus lugu. Religioon pluss antikolonialistlik vaatenurk — nende jaoks pole paremat mikstuuri ollagi. Ainuke asi, mida ma kahetsen, on see, et te minust pilti ei teinud, kui mind palavikus laevalt maale kanti. Pidin leppima ülesvõttega, mille tegi madame Rycker. Aga nüüd on mul üks kihvt pilt, kus ma seisan Stanleyville'is põleva auto kõrval. Kas mitte teie ei norinud mu kallal selle Stanley pärast? Pole kahtlust, et ta seal käis, muidu poleks nad oma linnale niisugust nime pannud. Kuhu nüüd?»
«Oma tuppa.»
«Õige jah! Te elate ju number kuuendas, sama koridori peal kus minagi, eks?»
«Number seitsmendas.»
Parkinson sõbras sõrmega jäätükke. «Ah siis nii, et number seitsmendas. Ega te äkki minu peale pahane ole? Neid sõgedaid sõnu, mis ma tol korral suust välja ajasin, ei maksa tähele panna. Ma ei saanud teid ju muidu rääkima. Minusugune mees ei või endale lubada

vihastamise luksust. Ega siis piigid, millega pikadoor härga õrritab, veel surnuks torka.»
«Mis siis torkab?»
«Järgmine lehelugu. Küllap näete, kui lugemisaeg kätte jõuab.»
«Pole sealtki terakest tõtt loota.»
«Touche1,» ütles Parkinson. «Metafooridega on imelik lugu, kunagi ei jõua nad päriselt pärale. Uskuge või ärge uskuge, aga oli kord aeg, kus ma stiili pärast lausa nahast välja pugesin.»
Parkinson vahtis oma džinniklaasi nagu sügavasse kaevu.
«Ja kuradima pikk on see elu, kas pole?»
«Läinud korral, kartsite kangesti temast ilma jääda.»
Läks märki. (Pr. k.)

«Ta on ka ainuke, mis mul veel on.»
Silmisõgestavalt tänavapoolelt tehti uks lahti ja Marie Rycker jalutas sisse. Joviaalsel häälel tähendas Parkinson:
«Kanäe, kes tuleb!»
«Mina võtsin madame Ryckeri istandusest kaasa.»
«Veel üks džinn,» hõikas Parkinson baarimehele.
«Mina ei joo džinni,» teatas Marie Rycker oma inglise selgitavate sõnaraamatute stiilis.
«Mida teie siis joote? Kui tagasi mõtelda, siis ma nagu ei mäletaks, et oleksin teid näinud napsiklaasiga kogu see õnnis aeg, mis ma istanduses viibisin. Kas soovite ühe orange pressée \ mu laps?»
«Mulle meeldib viski,» vastas Marie Rycker uhkelt.
«Tubli! Te ju kasvate rrtis mühin.»
Parkinson läks mööda leti äärt baarimeest otsima ning äkki poolel teel hüppas ootamatu kergusega (nii paksu mehe kohta) maast lahti ja lõi pihuga paberivanikud kiikuma.
«Mis uudist?» küsis Querry.
«Enne ülehomset ei saa ta mulle midagi kindlat vastata. Ta arvab, et... » «Jah?»
«Et olen omadega sees,» ütles tüdruk süngelt ja juba oligi Parkinson tagasi nende kõrval, klaas käes. Ta ütles:
«Kuulsin, te vanamees olevat palavikuga voodis maas.» «Jah.»
«Mina juba tean, mismoodi see on,» jätkas Parkinson. «Aga teie mehel veab, tal noor naine ravitsejaks.»
«Põetajaks pole tal mind tarvis.»
«Kas jääte siia kauaks?»
«Ma ei tea. Võib-olla paariks päevaks.»
«Siis peaks jääma aega ka minuga lõunale tulla?,» .«Oh ei, selleks küll ei jää,» vastas tüdruk kõhklemata.
Parkinson muigas virilalt. «Jälle touché.» Kui tüdruk oli oma viskiklaasi tühjaks joonud, ütles ta Querryle:
' Apelsinimahl (pr, k.J.

«Me pidime ju koos lõunatama, eks ole? Käin ainult korraks üleval pesemas ära. Lähen toon oma võtme.»
«Lubage, mina toon,» ütles Parkinson, ja enne kui tüdruk jõudis protestima hakata, oli Parkinson juba baaris tagasi, keerutades võtit näpu otsas. «Number kuus,» märkis ta, «oleme siis ju kõik ühe ja sama koridori peal.»

Querry ütles tüdrukule: «Ma saadan teid.»
Tüdruk pistis oma pea kuuenda numbritoa ukse vahelt sisse ja tuli kähku Querry juurde tagasi. Ta ütles: «Kas ma tohin teie poole tulla? Te ei usu, kui koristamata ja segamini on minu tuba. Tõusin väga hilja üles ja nad pole veel jõudnud kraamida.»
Ta pühkis oma näo Querry käterätikusse ja vaatas siis kahetsevalt puudrijälgi, mis rätiku mustaks määrisid.
«Palun andeks! Tegin pahandust. Täiesti kogemata.»
«Pole viga.»
«Naised on vastikud, eks?»
«Oma pikas elus pole ma seda märganud.»
«Näete, missuguse nuhtluse ma teile kaela tõin. Veel kakskümmend neli tundi siin vastikus urkas konu-tada.»
«Kas arst ei võiks oma otsusest teile kirja teel teatada?»
«Ma ei saa ju ilma kindla vastuseta tagasi minna. Kuidas te ometi ei mõista, et see on võimatu! Kui vastus on jaatav, pean ma otsekohe talle üles tunnistama. Muud vabandust minu äraolekule pole.»
«Aga kui vastus on eitav?»
«Siis olen ma nii õnnelik, et kõik muu on mulle täiesti ükspuha. Võib-olla ei lähegi ma enam tagasi.» Siis küsis ta: «Mis asi on kontrollkatse jänesega?»
«Päris täpselt ma ei tea, aga arvatavasti võtavad nad teie uriini, lõikavad küüliku lõhki...»
«Lõikavad lõhki?» kiljatas tüdruk kohkunult.
«Pärast õmblevad jälle kokku, Ja ma usun, ta elab veel järgmisegi katseni.»
«Imelik, miks me just halbu asju nii ruttu teada saame. Pealegi süütu loomakese kulul.»
«Kas te üldse ei taha last?»
«Väikest Ryckerit? Ei.» Tüdruk krahmas kammi, mis
190
oli pistetud mehe peaharja, ja tõmbas pilkugi heitmata läbi juuste.
«Ega ma teid oma lõunalekutsumisega alt vedanud? Võib-olla oli teil kellegi teisega juba kokku lepitud?» «Ei olnud.»
«Ma lihtsalt ei või toda tüüpi sallida.»
Ent võimatu oli teda ka vältida nii väikeses linnas nagu Luc. Siin oli ainult kaks restorani ja nende valik langes ühte. Kolmekesi olid nad selle söögikoha ainukesed külalised; oma ukseäärsest lauast piidles Parkinson suutäite vahel nende poole. «Rolleiflex»-kaamera oli ta visanud üle naabertooli leeni nagu tsiviilisikud noil rahututel aegadel oma revolvritega tegid. Tema õigustuseks võis vähemalt julgesti öelda, et jahti pidas ta ainult kaameraga.
Marie Rycker tõstis endale teise portsjoni kartuleid.
«Ärge nüüd ainult ütelge, et ma liiga palju söön.» lausus ta.
«Ei ütle.»
«See on see habemega cokm'ide anekdoot, teate ju küll, mehest, kellel olid kõhuussid.» «Kas kõht enam ei valuta?»
«Oh häda, ei valuta. Arsti arvates polnud kõhuvalul selle muuga üldsegi pistmist.»
«Kas poleks õigem, kui te telefoneeriksite oma mehele. Ta on kindlasti mures, kui te täna tagasi ei jõua.»
«Liinid on vist korrast ära. Siinkandis päris harilik asi.»
«Tormi pole ju olnud.»
«Aafriklased näppavad ühtelugu juhtmeid.»

Ta lõpetas viimase suutäieni oma magustoidu, hirmuäratava helelilla kreemi, ja alles siis rääkis edasi:
«Arvan, teil on siiski õigus. Lähen ja helistan,» ning ta tõusis ja jättis Querry üksinda oma kohvi taha istuma. Lagedate laudade kohal kõlasid kokku Querry ja Parkinsoni kohvitasside kõlksatused.
Parkinson hõikas üle saali: «Post pole veel tulnud. Ootan oma teist artiklit. Kui saan ajalehe kätte, jätan ta teie tuppa. Mitmes number see nüüd oligi? Kuues või seitsmes? Poleks ilus, kui ma uksega eksiksin, ega?»
«Ei tasu vaeva.»
191
«Jäite mulle ühe ülesvõtte võlgu. Võib-olla teie ja madame Rycker oleksite nii lahked ja nõustuksite väikeseks fotoks.»
«Te ei võta minust ühtki pilti, Parkinson.»
Querry tasus arve ja läks telefoni otsima. See seisis laual, mille taga istus siniste juuste ja siniste prillidega näitsik, kes kirjutas oma arveid kiiskavkollase sulepeaga.
«Ma helistasin,» ütles Marie Rycker, «aga keegi ei vasta.»
«Loodan, et teie mehe haigus pole võtnud tõsisemat pööret.»
«Ta on vist juba jalul ja läks vabrikusse.» Tüdruk pani toru hargile tagasi ja ütles:
«Tegin, mis suutsin, eks ju?»
«Proovige veel kord enne õhtusööki.»
«Te ei s a a g i minust enam lahti, ega?»
«Sama hästi võiks väita vastupidist.»
«On teil veelgi muinaslugusid tagavaraks?»
«Oma ainukese rääkisin teile ära.»
Tüdruk ütles: «Homseni on kohutavalt palju aega. Ma lihtsalt ei tea, mida senikaua peale hakata, kuni arstilt lõpliku vastuse saan.»
«Heitke pikali ja puhake.»
«Ma ei suuda! Kas te arvate, et on väga rumal, kui ma läheksin kirikusse ja palvetaksin?»
«Ei arva. Ka nii on võimalik aega surnuks lüüa.»
«Ja kui ta istubki siin minu sees,» ütles tüdruk, «kas ta võiks äkki hoopis ära haihtuda, kui ma hoolega palvetaksin, kas võiks?» .
«Vaevalt küll,» ütles Querry tõrksalt. «Niisugust uskumist ei nõua isegi preestrid. Minu arust soovitavad nad teil paluda, et issanda tahtmine sündigu. Aga ei maksa minult loota näpunäiteid palvetamise suhtes.»
«Igatahes, enne kui ma hakkan paluma, peaksin ma teadma, missugune see tema tahtmine on,» ütles tüdruk. «Aga olgu, lähen ja palvetan. Palun, et saaksin õnnelikuks, seda ju võib, eks?»
«Arvatavasti küll.»
«Ja siia alla mahub kõik ilusasti ära.»
192
2
Ka Querry meelest venisid tunnid kohutavalt pikkamööda. Teist korda käis ta all sadamas . . . Piiskopi laev oli lastitud ja pardal polnud ühtegi hingelist. Linna keskväljakul olid poodidel luugid ees. Kogu maailm näis magavat sügavat und, välja arvatud tema ja tüdruk, kes arvatavasti ikka veel kirikus palvetas. Aga võõrastemajja tagasi jõudes leidis ta eest veel ühe ärk-velolija — Parkinsoni. Too seisis kahvatulillade paber-vanikute all ja valvas üksisilmi välisust. Querry sai vaevall üle läve, kui Parkinson kikivarvul talle vastu tõttas ja salatsevalt tungival toonil lausus:
«Pean teiega nelja silma all rääkima, enne kui te üles oma tuppa lähete.»

«Millest?»
«Tekkinud olukorrast,» vastas Parkinson. «Äike Luci kohal. Kas te ka teate, kes on üleval?» «Kus üleval?» «Teisel korrusel.»
«Teil on kange valu seda mulle öelda, eks? Laske siis tulla!»
«Abielumees.» Parkinson rõhutas eraldi iga üksikut silpi.
«Mis abielumees?» «Rycker! Otsib oma naist taga.» «Arvatavasti leiab ta oma naise kirikust.» «Asi pole sugugi nii lihtne. Ta teab, et te tulite siia koos.»
«Muidugi teab. Alles eile käisin tema juures kodus.» «Ma ei usu, et ta arvas leidvat teid kõrvuti tubadest. »
«Tüüpiline kõmureporteri mõttekäik,» ütles Querry. «Mis vahet seal on, kas toad asuvad kõrvuti või lahus? Võib magada koos ka siis, kui toad asuvad teine teisel poel koridori otsa.»
«Ärge alahinnake kõmureportereid. Nemad kirjutavad ajalugu. Imeilusast Rosamundest kuni Eva Braunini.»
«Ei tihka uskuda, et ajalugu tunneks huvi Ryckerite vastu.» Querry läks valvelauda ja ütles: «Palun arve. Sõidan kohe ära.»

«Pistate plehku?» irvitas Parkinson.
«Mis plehku? Jäin ainult sellepärast kauemaks siia, et madame Rycker koju tagasi sõidutada. Nüüd võin rahuga jätta ta oma mehe hoolde. Tema on vastutav oma naise eest.»
«Olete külmavereline kaabakas,» ütles Parkinson. «Hakkan juba tasapisi teie juttu uskuma.»
«Trükkige ära oma jumalakartliku loba asemel. Kas poleks põnev vähemalt kordki elus tõtt kõnelda.»
«Aga missugust tõtt? Te pole ju nii lihtsameelne, nagu ennast teete, Querry, ja minu artiklis polnud faktilisi valesid. Välja arvatud muidugi Stanley.»
«Aga piroog ja ustavad teenrid?»
«See, mis ma teie kohta kirjutasin, oli tõsi.»
«Ei.»
«Te ju matsite enda siia pärapõrgusse, eks ole? Rügate tööd teha nendele pidalitõbistele? Otsisite mööda džunglit vigast neegrit taga. . . Kõik kokku teebki välja selle, mida inimesed, nagu teada, armastavad nimetada headuseks.»
«Ma ise tean paremini oma tegude sügavamaid põhjusi.»
«Kas tõesti? Kas pühakud ise teadsid? Ja kuhu jääb siis «patustest patuseim» ja muu sõnnik?»
«Räägite peaaegu nagu isa Thomas. Muidugi mitte täpselt samade sõnadega.»
«Ajalugu võib valida niihästi minu versiooni kui ka teie oma. Ütlesin juba, et upitan teid pjedestaalile, Querry. Muidugi, kui ma ei pea paremaks teid sealt alla tirida.»
«Kas te tõega usute, et see kõik seisab teie võimuses?»
«Montagu Parkinsonil on häbemata lai tegevusväli.»
Siniste juustega näitsik teatas: «Teie arve, monsieur Querry,» ja mees pöördus arvet maksma.
«Äkki tasuks minult üht väikest vastutulekut, paluda,» ütles Parkinson.
«Ma ei mõista teid?»
«Mind on elus tihti ähvardustega hirmutatud. Kaks korda on mu kaamera sodiks pekstud. Öö otsa olen pog-ris kinni istunud. Kolmel korral tuldi mulle restoranis

kallale,» kõlas puhuti nagu Püha Pauluse pihtimused. «Kolm korda kolgiti mind kaigastega läbi, üks kord kividega. Kolm korda on laev mu jalge alt põhja läinud ...»

Ta jätkas: «Imelik, et keegi pole kunagi teinud katset pöörduda minu parema mina poole. Äkki aitaks! Vahest on ta siiski kusagil olemas ...» Parkinsoni sõnadest kõlas siiras tusk.
Querry lausus leebelt: «Teeksin seda, Parkinson, kui ma veel vähegi elust hooliksin.»
Parkinson ütles: «Silmaotsaski ei kannata ma seda teie kuradima ükskõiksust. Kas te ka teate, mida ta teie toast leidis? Aga teie muidugi nii madalale ei lange, et hakkaksite seda ühe lehemehe käest küsima, eks ole? Teie toas on käterätik. Ma ise näitasin talle. Ja teie kammi küljes on pikk naisejuus.» Ainsaks silmapilguks reetsid mehe kannatavad silmad, kui närune on olla Parkinson.
Ta ütles: «Olen teis sügavasti pettunud, Querry. Hakkasin ka juba ise uskuma versiooni, mille ma teist lõin.»
«Mul on kahju,» lausus Querry.
«Inimesel peab tsipakegi usku olema, või muidu pillid kotti ja adjöö!»
Keegi tuli trepist alla ja komistas käänakul — Rycker. Tal oli käes pehmete punaste kaantega raamat. Sõrmed, mis käsipuust kinni hoidsid, värisesid — tea nüüd, kas põetud palavikust või närvidest. Ta jäi seisma ja lähemalt seinalambi varjult irvitas talle vastu paks punnispõseline kuupoiss. Ta ütles:
«Querry.»
«Hallo, Rycker. Kas tervis juba parem?»
«Mu pea lihtsalt ei võta,» kaebas Rycker, «et just teie kõigi maailma meeste seast. . .»
Paistis, et ta meeleheitlikult otsib käibestampi, stampi «Marie-Chantali» armastusromaanide seeriast, mitte piibliraamatutest, kus ta ennast palju paremini kodus tundis.
«Pidasin teid oma sõbraks, Querry.»
Kiiskavkollane sulepea kribis kahtlaselt kiiresti kirjutada ja sinine pea oli uskumatult madalal valvelaua kohal.
«Ma ei mõista, millest te räägite, Rycker?» lausus Querry. «Tulge, lähme parem baari. Seal pole nii palju pealtvaatajaid.»
195
Parkinson seadis enese nende kannule, aga Querry astus talle uksele ette ja ütles: «Ei, Parkinson, see lugu ei lähe lehte.»
«Mul pole saladusi mr. Parkinsoni ees,» ütles Rycker inglise keeles.
«Kuidas soovite.»
Pealelõunane kuumus oli isegi baarimehe pakku peletanud. Paberlintide sasi ripendas laest nagu juudi-habe. Querry ütles: «Teie naine proovis teile lõuna ajal helistada, aga ei saanud teid kätte.»
«Mis teie siis arvate! Juba hommikul kell kuus asusin ma teele.»
«Väga hea, et tulite. Mina võin nüüd rahuga minema sõita.»
Rycker ütles: «Pole mõtet salata, Querry, see ei aita. Käisin oma naise toas, number kuuendas; seitsmenda numbritoa võti on teie taskus.»
«Ei maksa enneaegu teha juhme järeldusi, Rycker. Ka mitte käterätikute ega kammide põhjal. Mis siis sellest, kui ta tõepoolest hommikul end minu toas pesi? Ja mis puutub kõrvuti tubadesse, siis olid need meie saabumisel ainsad koristatud ruumid.»
«Miks võtsite ta ilma sõnagi lausumata kaasa . . .?»
«Kavatsesin teile ütelda, aga teil oli parasjagu teine teema käsil.»
Ta heitis pilgu Parkinsoni poole, kes rinnutas laisalt baariletil ja jälgis teraselt nende suuliikumist, nagu pääseks selle kaudu mõistma keelt, milles nad kõnelesid.
«Ta lahkus ja jättis mu puruhaigena kõrges palavikus maha...»
«Teie boi jäi ju teid põetama. Teie abikaasal oli linna asja.»
«Mis asja tal oli?»

«Minu meelest on õigem, kui ta seda teile ise ütleb, Rycker. Ka naistel võib olla oma saladusi.»
«Teie näite neid täie voliga jagavat. Kas siis laulatatud mehel ei ole õigust...»
«Armastate kangesti rääkida õigusest, Rycker, ent ärge unustage, et ka teie naisel on omad õigused. Aga ma ei kavatsegi siia püstijalu vaidlema jääda ...»
«Kuhu te lähete?»
196
«Oma poissi otsima. Kavatsen koju sõita. Kui otsekohe teele asume, saame veel neli tundi valges sõita.»
«Aga mul on teiega palju rääkimist...»
«Millest? Kas armastusest jumala vastu?»
«Ei,» kähvas Rycker, «näete, sellest siin,» ta lõi punaste kaantega raamatu lahti mingi kuupäevaga kohast ja sirutas Querry poole. Querry nägi, et see oli päevik, jooneline ja korraliku koolitüdruku käekirjaga, nagu lastele ilukirjatunnis õpetatakse.
«Olge lahked!» ütles Rycker. «Lugege!»
«Ma ei loe võõraid päevikuid.»
«Siis loen mina teile: «Veetsin öö Q-ga.»»
Querry naeratas ja ütles: «Teatavas mõttes on tal õigus. Istusime ja jõime viskit ning ma jutustasin talle ühe pika muinasloo.»
«Ja mina peaksin seda uskuma?»
«Teile tuleks tõepoolest sarved pähe teha, Rycker, aga ma ei ole kunagi tegelnud laste võrgutamisega, pole minu maitse.»
«Huvitav, mida kohus selle peale ütleb?»
«Ettevaatust, Rycker, ei maksa mind ähvardada! Ma võin oma maitset muuta.»
«Läheb teile kalliks maksma,» ütles Rycker, «väga kalliks.»
«Kahtlen, kas maailmas on kohut, mis usuks teie sõnu rohkem kui teie abikaasa ja minu omi. Jumalaga, Rycker!»
«Te ei tohi niisama lihtsalt minema jalutada, nagu poleks midagi juhtunud.»
«Mul on tuline himu jätta teid piinavaisse kahtlustesse, aga see poleks aus teie naise suhtes. Mitte kõige vähematki pole sündinud, Rycker. Ma isegi ei suudelnud teie kaasat. Kui naine jätab ta mu külmaks.»
«Mis õigusega te meid nii väga põlgate?»
«Olge mõistlik, Rycker. Pange päevik sinna tagasi, kust te ta võtsite, ja pidage suu.»
.««Veetsin öö Q-ga» ja mina pidagu suu?»
Querry pöördus Parkinsoni poole: «Jootke oma sõbrale üks kange naps sisse ja rääkige talle mõistus pähe. Olete ju talle võlgu — tulevase artikli eest.»
«Duellist saaks maruda loo,» sõnas Parkinson unistavalt.
197
«Tema õnn, et ma pole mees, kes armastab vägivalda,» ütles Rycker, «üks tubli nahatäis! ...»
«Kas ka see kuulub kristliku abielu juurde?»
Äkki tundis Querry masendavat väsimust, elupikka oli ta seisnud taoliste stseenide keskpunktis; juba sündides olid samasugused hääled tal kõrvus kõmisenud, ja kui ta ennast ei hoia, siis kuuleb ta neid ka surivoodil. Querry keeras neile mõlemale selja ja sammus baarist välja, pööramata pilgukski tähelepanu Ryckeri kiljuvale kisale: «Mul on õigus nõuda ...»
Deo Gratiase kõrval veoauto kabiinis Querry lõpuks rahunes. Ta küsis: «Ega sa enam teist korda pole käinud seal metsa sees, ega? Ma tean, et mind sa kaasa ei kutsu . . . Sellegipärast oleks mul kange tahtmine . . , Kas Pendele on väga kaugel?»
Deo Gratias istus noruspäi ega vastanud sõnagi.

«Olgu! Pole ka tähtis.»
Katedraali ees pidas Querry auto kinni ja ronis maha. Targem on tüdrukut ette hoiatada. Kirikuuksed olid tõmbetuulele valla ja maotud aknad, kustkaudu hele päev sinise- ja punasenäolisena läbi ruutude sisse vahtis, muutsid päikese kiriku sees leekivamaks kui välis-õuel. Kiriku kiviplaatidel kriuksusid preestri saapad, kes läks käärkambrisse, ja vana neegrieideke klõbistas palvehelmeid. See kirik ei kõlvanud mõtisklusteks, siin oli palav ja umbne nagu avalikul turuplatsil; külglöövides seisid kipsist kaubitsejad ja pakkusid pisikesi lapsi ning verdtilkuvaid südameid. Marie Rycker istus Lisieux' Püha Therese'i kuju all. Raske oleks olnud teha veel sobimatumat valikut. Peale nooruse polnud neil midagi ühist.
Querry küsis: «Ikka veel palvetate?»
«Ei, juba lõpetasin. Ma ei kuulnud teie tulekut.»
«Teie abikaasa on hotellis.»
«Kas tõesti?» ütles tüdruk kõlatul häälel ja vaatas solvunult üles pühaku poole, kes oli rängalt petnud tema lootusi.
«Te jätsite oma päeviku tuppa lohakile ja ta luges seda. Te poleks pidanud kirjutama «Veetsin öö Q-ga».»
«Aga nii see ju oli? Pealegi panin ma sinna hüüumärgi — selgituseks.»
«Mis selgituseks?»

«Et ma ei mõtle seda tõsiselt. Nunnad ei pahandanud ilmaski, kui me hüüumärgi lõppu panime. «Ema abtiss ülimas raevus!» Nunnad kutsusid seda liialdusmärgiks.»
«Ma ei usu, et teie abikaasa oleks kodus kloostrikooli salakeeles.»
«Kas ta siis tõega usub . . .?» kihistas tüdruk.
«Püüdsin teda veenda vastupidises.»
«No see oli küll asjatu ajaraiskamine, kui ta juba kord uskuma hakkas. Väga hästi oleksime ju ka tõepoolest võinud . . . Kuhu te nüüd tõttate?»
«Sõidan koju.»
«Kui te tahaksite, tuleksin teiega kaasa, aga ma tean, te ei taha.»
Querry lõi silmad üles vaga kipsnäo tehtud naeratusele.
«Mis tema küll selle kohta ütleks?»
«Igas asjas ma tema käest nõu küsima ei lähe. Ainult in extremis1. Kuigi — praegu on küll päris extremis, eks ole? Kohe igatepidi. Kuidas te arvate, kas ma peaksin talle lapsest rääkima?»
«Parem ise enne ära rääkida, kui ta jälile jõuab.»
«Ja ma palusin nii hardasti tema käest õnne,» sõnas tüdruk põlglikult pühaku poole. «Lootsin kõigest südamest! Kas teie usute, et palvetamine aitab?»
«Ei.»
«Aga kas kunagi uskusite?»
«Arvatavasti küll. Siis, kui ma veel hiiglasi ja päkapikke uskusin.»
Ta vaatas kirikus ringi — altarit, tabernaaklit, vask- • lühtreid ja Euroopa pühakuid, kes siin mustal mandril tundusid kaametena nagu albiinod. Ta tabas end tusaselt taga igatsemas minevikku, ent küllap kõik keskealised, mõtles ta, igatsevad taga minevikku — ka valurikast minevikku, sest valu tähendas ju tollal noorust. Kui oleks ilmas koht, mida kutsutakse Pendele, mõtles ta^ ei tasuks vaeva otsida tagasiteed.
«Te vist arvate, et minu palvetamine oli lihtsalt mahavisatud aeg?»
«Igatahes parem kui pikali voodis muremõtteid haududa.»

Äärmisel juhul. (Lad. k.)

«Te siis ülepea ei usu palveid ega jumalat?»
«Ei,» ja ta lisas leebelt, «võib-olla ma eksin.»
«Aga Rycker usub,» ütles tüdruk, nimetades oma meest liignimega, nagu polekski Rycker enam tema kristlik abikaasa, «Miks alati valed inimesed usuvad? Kuidas ma küll tahaksin, et see nii ei oleks ...»
«Aga nunnad ...»
«Päh, nemad on professionaalid. Nemad usuvad kõike. Isegi seda, et inglid tõid püha sõime Naatsaretist Loret-tosse. Nad nõuavad meilt nii paljudesse asjadesse uskumist, et jäta või uskumine hoopis katki.» Vahest vadistas tüdruk sellepärast nii hoolega, et lahkuminemise hetke edasi lükata. Ta ütles: «Ükskord sain ma sellepärast pahandada, et joonistasin pildi, kuidas püha sõim plehku paneb, tiibade asemel reaktiivmootorid. Tollal, kui te veel uskusite, kui kõvasti te siis uskusite?»
«Arvatavasti niisama kõvasti nagu too poisike, kellest ma teile muinasloos jutustasin — argumentide abil veensin end mistahes asju uskuma. Hea tahtmise korral võib ajudetööga end kõigeks sundida — ka abieluks ja kutsumuseks. Aga kui aastad mööduvad ja abielu või kutsumus luhta lähevad, on parem mäng pooleli jätta. Nõndasama ka usuga. Inimesed ripuvad abielu küljes lihtsalt hirmust üksildase vanapõlve ees, kutsumuse küljes hoiab neid hirm vaesuse ees. Mõlemal juhul pole kartmiseks põhjust. Ja vale on rippuda kiriku küljes ka hauataguse elu hirmul, millega inimesi kollitatakse.»
«Aga kuidas on sündimisega?» küsis tüdruk. «Kui ma tõesti praegu last kannan, pean ta ju ka ristida laskma, eks ole? Ma kardan, mu süda ei saa rahu, kui ma ta ristimata jätan. On see ebaaus? Kui lapsel ometi oleks mõni teine isa!»
«Miks ebaaus? Te ei tohi veel pidada oma abielu luhtaläinuks.»
«Aga ta ju on.»
«Ma ei mõelnud teie abielu Ryckeriga, ma ...» ja ta napsas teravalt: «Suur jumal, see veel puudub, et nüüd ka teie minust eeskuju hakkate võtma!»

KOLMAS PEATÜKK

1.

Läägevõitu magus sampus oli parim, mida Querry Lucist sai, ja kolmepäevane veoautos loksumine ning mootoririke esimesel ülekäigukohal polnud joogi kvaliteeti ka põrmugi paremaks teinud. Nunnade keedukunstist olid laual konservherneist supp, neli kõhetut praetud kanapoega ja kahtlase välimusega omlett gua-jaavakeedisega — omlett oli armetult lõssi vajunud juba nunnademajast siiatoomisega. Aga tollel tähendusrikkal päeval, pärast sarikapeo ametliku osa lõppu, polnud kellelgi tuju teravaks kriitikaks. Nõuandla ees varikatuse all seisid preestrite ja nunnade korraldatud pikad pukklauad piduliku söömaajaga haigla ehitajatele pidalitõbistele ning nende perekondadele — nii seaduslikele kui ebaseaduslikele; meeste jaoks oli laual õlle-märjuke, naistele ja lastele kihisevad puuviljajoogid ja rosinasai. Nunnade privaatpidu oli toimunud täieliku saladuskatte all, ent kurjad keeled teadsid rääkida, et seal joodud ekstra kanget kohvi ja söödud viimse kroomini biskviidid petits fours, mis seisid tagavaras juba läinud jõuludest saadik ja olid vahepeal jõudnud kenakesti kopitama minna.
Enne pidusööki peeti jumalateenistus. Isa Thomas käis isade Josephi ja Pauli toetusel läbi kõik uue haigla ruumid ja pritsis seinu pühitsetud veega mongokeelsete kirikulaulude saatel. Siis palvetati ja isa Thomas pidas jutluse, mis hirmsasti venis —

ta oskas alles halvasti mongo keelt ja temast oli raske aru saada. Mitu nooremat pidalitõbist muutusid juba rahutuks ja kadusid ning vend Philippe tabas poisikluti, kes niisutas parajasti uusi seinu oma isiklikust veehoidlast.
201
Üldises pidusaginas ei pandud tähelegi kuueliikmelist meestekampa, kes istus omaette, teistest lahus, ja laulis hoopis isesuguseid laule ning kellel polnud midagi ühist kohaliku suguharuga. Ainult doktor, kes kunagi ammu oli töötanud Alam-Kongos, tabas ära, et tegemist on riiumeestega rannikult, rohkem kui tuhande kilomeetri tagant. Aga kuna pidalitõbised tõenäoliselt ei mõistnud nende keelt, laskis doktor võõraid rahumeeli edasi laulda. Ainsaks tunnistajaks pikast reisist mööda jõge-sid, tihnikuid ja maanteid oli virn võõraid jalgrattaid ühel kõrvalisel metsateel, kustkaudu doktor juhuslikult täna hommikul oli tulnud.
E ku Kinshasa ka bazeyi ko, E ku Luozi bazeyi ko...
Kinshasas ei teata tuhkagi, Louzis ei teata tuhkagi...
Ülbe üleoleku laul jätkus; seal oldi üle omaenda rahvast, valgetest, ristiusu jumalast ja üldse kõigist, kes jäid väljapoole seda kuueliikmelist «Polo» õlle rek-laam-nokkmütsides meestekampa.
/
Ülem-Kongos ei teata tuhkagi;
Taevas ei teata tuhkagi;
Need, kes tõrvavad Püha Vaimu, ei tea tuhkagi;
Pealikud ei tea tuhkagi;
Valged ei tea tuhkagi.
Nzambi oli jumalatest ainuke, keda kunagi ei teotatud. Üksipäinis Deo Gratias komberdas neile kukesammu lähemale ja kükitas maha haigla ja meeste-kamba vahele. Doktorile turgatas meelde, et Deo Gratias oli lapsena toodud leprosooriumi Alam-Kongost.
«Kas see ongi tulevik?» küsis Querry. Ta ei saanud aru laulu sõnadest, küll aga «Polo» õlle nokkmütside agressiivsest toonist.
«Jah.»
«Kas ei aja hirmu peale?»
«Ajab küll. Aga ma ei ihalda vabadust, mida saadakse teiste kulul.» «Nemad küll.»
«Seda on nad meie käest õppinud.»
202
Viivitus siin ja teine seal ning oligi juba loojanguaeg käes, enne kui roodsarikas püsti saadi ja pärispidu alata võis. Varikatus, mis pidi lauasistujaid kaitsma päikese-lõõma eest, osutus nüüd ülearuseks, ent otsustades mustade kõuepilvede järgi, mis taamal jõe taga ähvardavalt taevasse kuhjusid, käskis isa Joseph katuse paika jätta, sest see kaitseks vihma eest, kui sadama peaks hakkama.
Isa Thomase otsusele sarikapidu pidada vaieldi esialgu vastu. Isa Joseph oli soovitanud kuu aega oodata, lootes, et juhataja selleks ajaks tagasi jõuab, ja isa Paul oli teda toetanud; aga kui doktor Colin isa Thomasega ühte nõusse jäi, olid nad oma vastuseisust loobunud.
«Las isa Thomas peab oma peo ja laulab oma laulud,» oli doktor Colin neile selgeks teinud. «Minule on haiglat tarvis.»
Doktor Colin ja Querry lahkusid idast tulnud meeste-kamba lähedusest ja tulid tagasi alles tseremoonia lõpuks.
«Talitasime küll õigesti,» ütles doktor, «aga ikkagi on mul tuline kahju, et juhataja puudub. Tema oleks osanud seda näitemängu nautida. Ja vähemalt oleks ta jutluse maha pidanud niisuguses keeles, millest ka rahvas oleks aru saanud.»

«Ta oleks ka palju lühemalt teinud,» tähendas Querry. Aafriklaste kumisevad hääled ümberringi alustasid uut kirikulaulu.
«Ometi jäite te lõpuni,» tähendas doktor.
«Jäin küll.»
«Huvitav, miks?»
«Esivanemate kauged hääled. Mälestused! Kas olete lapsena voodis lahtisi silmi ja kikkis kõrvadega kuulanud alttoast kostvat jutukõminat? Te ei suuda eraldada sõnu, aga kauge kõmin on kuidagi kangesti lohutav ja rahustav. Minuga on ka praegu nõnda. Lihtsalt hea on kuulata ja vaikida. Pole hirmu, et maja võiks põlema minna või sissemurdjad kõrvaltuppa hiilida. Ma ei taha midagi mõista ega millessegi uskuda. Kui usuksin, oleksin sunnitud mõtlema. Ma ei taha enam mõtelda. Need teie jänesekuudid võin ma ka pikemalt mõtlemata püsti lüüa.»
Hiljem misjonijaamas sampust juues oli nalja ja nokkimist

laialt. Isa Paul tabati klaasi tõstmas väljaspool joogikorda ja keegi sindrinahk — vaevalt küll vend Philippe siin süüalusena arvesse tuli — oli tühjaks joodud šampusepudeli soodavett täis kallanud ning pudel rändas juba pool ringi ümber laua ära, enne kui vingerpuss välja tuli. Querryle meenus hilisõhtu jõe-seminaris, mitu head kuud tagasi, kui preestrid olid kaardimängus sohki teinud. Siis oli ta tõusnud ja džung-lisse kõndinud, suutmata taluda nende lapsikuid nalju ja naeru. Kuidas ta siis nüüd nendega koos istub ja kaasa naeratab? Ta tabas enese isegi pahandamast isa Thomase peale, kes hapu näoga laua teises otsas istus ega üldisest lõbust osa ei võtnud.
Doktor tegi ettepaneku juua isa Josephi terviseks ja isa Joseph tegi ettepaneku juua doktori terviseks. Isa Paul tegi ettepaneku juua vend Philippe'i terviseks ja vend Philippe sattus segadusse ning jäi vait kui sukk. Isa Jean tegi ettepaneku juua isa Thomase terviseks, kes aga jättis ettepanekule vastamata. Sampus oli juba peaaegu lõpukorral, kui keegi kraamis kapipõhjast lagedale pool pudelit Sandemani portveini, mida nad jõid pisikestest likööriklaasidest, et joomaaega kauemaks jätkuks.
«Igatahes inglased joovad portveini pärast, magus-sööki,» kinnitas isa Jean. «Veider komme, võib-olla koguni protestantlik, aga siiski...»
«Oled sa kindel, et see pole vastuolus teoloogilise eetikaga?» küsis isa Paul.
«Ainult ametlikult tunnustatud kaanoniga: Lex contra Sandemanium Aga ka seda tõlgendas silmapaistev benediktiinlane, Dom...»
«Isa Thomas, kas te ei sooviks klaasike portveini?»
<<Ei, tänan, isa. Olen juba küllalt joonud.»
Äkitselt välgatas väljas valgeks ja silmapilguks nähti palmipuid lookas kummalises, vanu luitunud fotosid meenutavas kollakas kumas. Siis läks kõik jälle pimedaks ja tuppa tuhisenud tuuleiil lappas isa Jeani filmiajakirju. Querry tõusis, et ust läheneva tormi eest kinni tõmmata, ent üks teine mõte tõi ta välja trepile ja ta sulges ukse oma selja taga. Põhjataevas lõi taas valgeks,

' Seadus Sandemani vastu. (Lad. k.)

nagu lehviks lai hele lint jõe kohal. Pidalitõbiste peo-platsilt kostsid trummilöögid ja neile vastuseks kärgatas kõu, nagu märku andes, et võtab vahetuse üle. Keegi liikus verandal. Välgu valgel nägi Querry, et see oli Deo Gratias.
«Miks sa peol pole, Deo Gratias?»
Ja samas torkas talle meelde, et pidu oli üksipäinis tervete luude-liikmetega müürseppadele, puuseppadele ja maalermeistritele. Ta ütles:

«Haigla valmisehitamine oli tükk tööd. Nad tulid toredasti toime.»
De'o Gratias ei vastanud. Querry küsis:
«Ega sa ometi uuesti kavatse jooksu pista?» ning läitis sigareti ja torkas poisile suhu.
«Ei,» vastas Deo Gratias.
Querry tundis pimedas, kuidas mees teda oma köndiga müksas. Ta küsis: «Mis sind vaevab, Deo Gratias?»
«Sa lähed ära,» vastas Deo Gratias. «Haigla on valmis.»
«Ei lähe. Kavatsen oma elupäevadega siinsamas õhtule jõuda. Ma ei saa enam tagasi minna sinna, kust tulin, Deo Gratias. Mul pole seal enam kohta.»
«Kas sa tapsid inimese?»
«Tapsin kõik, mida tappa andis.»
Äike tuli lähemale, sadu kannul: alguses sahistas ta salamisi palmilehvikutes ja roomas rohus nagu eelluu-raja, siis astus ennasttäis tüminal nagu vaenuväe võimas veevägilane, kes murrab läbi jõest ja vallutab uht-rünnakuga verandatrepi. Pidalitõbiste trummid kustusid nagu vettinud lõkked; isegi äikest oli veel ainult hädamisi kuulda läbi võiduka vihmarünnaku.
Deo Gratias komberdas Querryle lähemale.
«Ma tahan sinuga kaasa tulla,» ütles ta.
«Ma ju ütlesin sulle, et jään siia. Miks sa mind ei usu? Jään siia elu lõpuni ja saan ka siia maetud.»
Võib-olla polnud tema häält läbi vihmaladina kuulda, sest Deo Gratias kordas nagu kaja: «Tahan sinuga kaasa tulla.»
Kuskil kaugemal tilises telefon — banaalne helin, mis tuli inimasemelt ja tungis läbi sõgesaju nagu lapse lohutamatu nutt.

2.

Kui Querry oli toast lahkunud, ütles isa Thomas:
«Oleme joonud kõikide terviseks, välja arvatud üks mees, kellele me kõige rohkem tänu võlgu oleme.»
Isa Joseph vastas: «Ta teab nagunii, kui tänulikud me oleme. Need tervise joomised polnud just kuigi tõsiselt mõeldud, isa Thomas.»
«Kui ta tuppa tagasi tuleb, peaksin arvatavasti esinema ametliku tänuavaldusega kogu vennaskonna nimel.»
«Ilmaaegu teete olukorra piinlikuks,» ütles doktor Colin. «Ta ei taha meilt muud, kui et me ta rahule jätaksime.»
Vihm materdas katust ja vend Philippe hakkas puhvetil küünlaid süütama, ta kartis, et elektrivool katkeb.
«Meile kõigile oli tema saabumine õnnepäevaks,» ütles isa Thomas. «Kes oleks võinud ette aimata? Suur Querry ise!»
«Tema enda jaoks oli see päev võib-olla veelgi õnnelikum,» ütles doktor Colin. «Palju raskem on tohterdada vaimu kui ihu, ja ma usun, et ravikuur on edukalt lõpule jõudmas.»
«Mida, väärtuslikum inimene, seda karmimalt teda katsutakse,» ütles isa Thomas.
Isa Joseph vaatas süüdlase näoga oma šampuseklaasi ja siis seltsilisi. Isa Thomas oskas neis kõigis tekitada tunde, nagu ulaksid nad kirikus purjutada.
«Mees, kelle usk on pisuke, ei märkagi, kui ta selle ära kaotab.» Isa Thomase laused olid ilmeksimatud. Isa Paul pilgutas isa Jeanile silma.

«Te lihtsalt pakute üle,» ütles doktor. «Querryga on lugu lihtsam. Vahel ju juhtub, et inimene pool eluaega põhjendamatult usub millessegi ja siis äkki avastab, et ta on eksinud.»
«Te räägite nagu kõik ateistid, doktor, ja unustate jumala armastuse. Usk ilma armastuseta on mõeldamatu ja jumal ei jäta ilmaski inimest oma armust ilma, ainult inimene ise võib end sellest ilma jätta oma tegude läbi. Meie siin oleme näinud Querry tegusid ja need räägivad ise enda eest.»
«Loodan, et teil ei tule pettuda,» vastas doktor. «Ka,
206
minu praktikas esineb lootusetuid juhtumeid, aga mina ei ütleks, et neid karmimalt katsutakse, vaid lihtsalt, et tõbi on oma töö teinud.»
«Te olete väga hea arst, aga sellegipoolest usun ma, et meie oleme paremad kohtunikud otsustama inimese hinge üle.»
«Kahtlemata, kui seesugune asi üldse olemas on.»
«Teie pilk leiab kätte tõvelaigu sealt, kus meie silm ei seleta, aga te peate ka meile jätma õiguse . .. hm...» Isa Thomas kõhkles viivu ja lõpetas siis: «... hingevoo-ruste äratundmiseks.»
Tormi tõttu rääkisid nad valjemini kui tavaliselt. Telefon helises.
Doktor tähendas: «Arvatavasti helistatakse haiglast. Üks haige on suremas ja ma kardan, see sünnib täna öösel.»
Ta läks puhveti juurde, kus seisis telefon, ja võttis toru.
«Kes räägib?» küsis ta. «Õde Claire?» Ta pöördus isa Thomase poole. «Vist üks teie õdedest. Kas võtaksite toru. Ma ei saa tema jutust aru.»
«Äkki käisid nad meie sampuse kallal,» nokkis isa Joseph.
Doktor Colin ulatas toru isa Thomasele ja tuli laua äärde tagasi.
«Kõnelejat ma küll ei tundnud, aga hääle järgi otsustades oli ta koledasti ähmi täis.»
«Palun aeglasemalt,» ütles isa Thomas. «Kes räägib? Õde Helene? Kuulen väga halvasti — torm on vali. Korrake, palun, ma ei saanud aru.»
«Meie kõigi õnn,» ütles isa Joseph, «et õed iga jumala päev pidu ei pea.»
Isa Thomas keeras enese vihaselt toru otsas ringi ja kähvatas: «Olge vait, isa! Kui te karjute, ei kuule ma midagi. Asjad on naljast kaugel. Paistab, et on juhtunud midagi hirmsat.» •«Kas keegi jäi haigeks?» küsis arst.
«öelge ema Agnesele edasi,» jätkas isa Thomas, «et ma tulen jalamaid. Ja otsin ka tema üles ning toon kaasa.»
Ta pani toru tagasi hargile ja jäi küsimärgina telefoni kohale kõverasse.
207
«Mis on juhtunud, isa?» küsis doktor. «Kas saan aidata?»
«Kes teab, kuhu Querry läks?»
«Mõni minut tagasi läks ta välja verandale.»
«Oleks ometi juhataja siin!» Üllatusega jäid nad kõik isa Thomasele otsa vahtima. Ainult ülim ahastus võis need sõnad ta suule sundida.
«Parem rääkige ka meile, mis on lahti?» nõudis isa Paul.
Isa Thomas ütles: «Kadestan teid ja teie tõveanalüüse, doktor. Teil oli tuline õigus, kui te mind pettumuse eest hoiatasite. Ka juhatajal oli õigus. Ta hoiatas mind peaaegu samade sõnadega. Usaldasin liialt välist näilik-kust.»
«Kas Querry on milleski süüdi?»
«Hoidku jumal mind enneaegu süüdi mõistmast, kui faktid pole veel kontrollitud.»
Uks läks lahti ja Querry astus sisse. Vihmaiil tuhises ta kannul tuppa ja Querryl oli tõsist maadlemist ukse kinnitõmbamisega. Ta ütles:
«Sademetemõõtja näitab väljas juba praegu pool sentimeetrit.»

Üldine vaikus. Isa Thomas läks Querryle sammu võrra vastu.
«Monsieur Querry, kas on tõsi, et te käisite Lucis koos madame Ryckeriga?»
«Ma sõidutasin ta kohale. Mis siis?» «Meie veoautoga?» «Endastmõistetav.»
«Ajal, kus tema mees lamas haigena maas?» «Jah.»
«Mida see kõik tähendab?» küsis isa Joseph. «Küsige monsieur Querrylt,» kostis isa Thomas. «Mida?»
Isa Thomas tõmbas endale kummisäärikud jalga ja tõi nagist vihmavarju.
«Milles ma süüdi olen?» küsis Querry, vaadates kõigepealt isa Josephi, seejärel isa Pauli otsa. Isa Paul lahutas mõistmatuses käsi.
«Ka meie tahaksime teada, mis on juhtunud, isa?» nõudis doktor Colin.
«Olen kohustatud teid endaga kaasa paluma, monsieur
208
Querry. Peame õdedega nõu pidama, mis nüüd edasi saab. Ma siiski lootsin, kõigi lootuste kiuste lootsin, et tegemist on eksitusega. Läksin isegi niikaugele, et soovisin, ajaksite te vähemalt tagasigi. Teie jultumus on veelgi jõledam. Ma ei taha, et Rycker leiaks teid siit eest, kui ta kohale jõuab.»
«Mida Rycker siit otsib?» küsis isa Jean.
«Kõikide eelduste kohaselt oma seaduslikku naist, kas mitte? Madame Rycker on praegu õdede hoole all. Ta saabus poole tunni eest. Pärast kolmepäevast sõitu ihuüksinda. Ta ootab last,» ütles isa Thomas. Jälle helises telefon. «Teie last!»
Querry lausus: «Lollus! Seda ta ei võinud öelda.»
«Vaene laps! Kardan, tal polnud südant oma mehele tõtt näkku tunnistada. Ja ta tuli Lucist siia, teid otsima.»
Uuesti helises telefon.
«Nähtavasti on nüüd minu kord,» ütles isa Joseph ja haaras hirmuga toru.
«Me võtsime teid avasüli vastu, oli ju nii? Ei küsinud ega pärinud. Ei urgitsenud teie mineviku kallal. Ja vastutasuks üllatate teie meid niisuguse jalustrabava skandaaliga. Kas Euroopas oli naisi vähe?» jätkas isa Thomas. «Kas pidite tingimata meie väikesest ühiskonnast tegema endale jahimaa?»
Ootamatult äkki oli ta taas toosama närviline ja ahastav preester, kellel öösiti polnud und ja kes pelgas pimedat. Ta purskas nutma, surudes vihmavarju kramplikult vastu rinda nagu mõni aafriklane oma tootemit. Ta meenutas öö läbi õuel hilbendanud hernehirmutist.
«Hallo, hallo!» kisendas isa Joseph torusse, «vannutan teid kõigi pühakute nimel, rääkige ometi valjemini. Kes kõneleb?»
«Tulen teiega otsekohe kaasa,» ütles Querry.
«Teil on selleks õigus,» vastas isa Thomas. «Kuigi tema seisukorras pole praegu lubatud argumenteerida. Viimased kolm päeva oli ta täiesti söömata, sest ta ei võtnud ühes muud kui tahvli šokolaadi. Isegi boid polnud tal kaasas. Oh, oleks ometi juhataja siin! Ja et just madame Rycker! Kui palju see vaene laps misjonijaa-
209
male head tegi! Jumal hoidku, mis siis nüüd jälle lahti on, isa Joseph?»
«Haiglast räägitakse,» ütles isa Joseph kergendusega. Ta ulatas toru doktor Colinile.
«Seda kõnet ma ootasin — haige on surnud,» lausus doktor. «Jumal tänatud, et täna öösel miski ka oma loomulikku rada läheb.»

3.

Isa Thomas oma suure lahtise vihmavarjuga astus sõnalausumata ees. Suur sadu oli järele andnud, ent vihmavari tilkus veel tugevasti hilinenud sajusahma-katest, mis

mööda traatribisid alla jooksid. Isa Thomast oli siis näha, kui välk ümbruse valgeks lõi. Laternat polnud ta kaasa võtnud, ent ka pimedas tundis ta seda teed nagu oma viit sõrme. Kui palju omlette ja suflee-sid oli siinsamas teel hinge heitnud, kui palju mune asjata otsa saanud! Valge nunnamaja kerkis otse nende ette üheaegse välgusähvatuse ja kõuekärgatusega — äike lõi lähedal olevasse puusse sisse ja misjonijaama tuled kustusid korrapealt.

Uksel võttis neid vastu õde, küünal käes. Üle isa Thomase õla piilus ta Querryt nagu püstikuradit — hirmu, vastikuse ja põletava uudishimuga. Ta ütles:

«Ema abtiss istub madame Ryckeri juures.»

«Lähme sinna,» lausus isa Thomas süngelt.

Õde viis nad valgeks värvitud tuppa, kus valgeks värvitud sängis, ristilöödu kuju päitsis, lamas Marie Rycker. Voodilaual põles öölamp ja ema Agnes silitas lamaja põske. Pilt tuletas Querryle meelde kadunud tütart, kes pärast pikki eksirännakuid võõrsil on lõpuks õnnelikult tagasi koju jõudnud.

Isa Thomas küsis oma altarisosinal: «Kuidas ta ennast tunneb?»

«Ta on terve,» vastas ema Agnes, «see tähendab, tal pole ühtki ihulikku häda.»

Marie Rycker pööras enese voodis nende poole ja vaatas üles. Ta silmad olid läbipaistvalt ausad nagu lapsel, kes raiub kui rauda oma varem valmismõeldud

valet. Ta naeratas Querryle ja ütles: «Palun andeks. Aga ma pidin tulema. Ma olin nii väga hirmu täis.»

Ema Agnes tõmbas käe tagasi ja jäi teraselt Querryt põrnitsema, nagu kardaks vägivalda oma hoolealusele.

Querry lausus leebelt: «Ärge kartke! Pikk tee kohutas teid, aga nüüd on kõik korras. Te olete kindlas kohas, oma sõprade seas ja võite neile ära seletada ...» Ta lõi kõhklema.

«Oo jaa,» sosistas tüdruk, «ma juba seletasin.»

«Nad vist ei saanud teist õigesti aru. Sellest meie ühisest Lucis käigust. Ja lapsest. Kas laps on ikka tulemas?»

«On küll.»

«Siis öelge neile ometi, kelle laps see on.»

«Juba ütlesin,» vastas tüdruk. «Teie laps. Minu oma muidugi ka,» lisas ta juurde, nagu veeretaks lisalausega kõik süü kaelast ja teeks asjad lõpuni selgeks.

Isa Thomas ütles: «No näete nüüd!»

«Miks te neile õigust ei räägi? Te ju teate, et see pole tõsi. Me pole kuskil kahekesi üksinda olnud, välja arvatud nüüd Lucis.»

«Esimene kord,» ütles tüdruk, «oli siis, kui mu mees teid meile koju tõi.»

Querryl oleks kergem olnud, kui ta oleks vihastada saanud, aga viha ta tüdruku vastu ei tundnud, teatavas elueas on valetamine niisama loomulik kui tulega mängimine. Ta ütles:

«Te räägite rumalusi ja olete ise selles täiesti teadlik. Loodetavasti te ei soovi mulle halba.»

«Oh ei,» hüüdis tüdruk. «Mitte ilmaski. Je t'aime, chéri. Je suis toute à toi.»[1]

Ema Agnes krimpsutas vastikusest nina.

«Sellepärast ma sinu juurde tulingi,» ütles Marie Rycker.

«Ta peaks nüüd puhkama,» ütles ema Agnes. «Taolisi teemasid võib ka hommikul edasi arutada.» .

«Lubage ma kõnelen temaga nelja silma all.»

---

[1] **Ma armastan sind, kallis. Olen igavesti sinu. (Pr. k.)**

«Mitte mingil juhul,» kuulutas ema Agnes, «see oleks väär! Isa Thomas, ega te ometi luba, et... »

«Kulla inimene, kas te tõesti arvate, et ma hakkan

211

teda peksma? Esimese hädakisa korral võite te ju kohe appi joosta.»

Isa Thomas lausus: «Me ei tohi keelata, kui madame Rycker seda ise soovib.»

«Muidugi soovin,» ütles tüdruk. «Selleks ma siia tulingi.»

Ta pani oma käe Querry varrukale. Tema nukker naeratus, täis petetud usaldust, oli Sarah Bernhardti[2] vääriline Marguerite Gauthier' osas surivoodil.

Kui nad kahekesi jäid, ohkas tüdruk rõõmsasti.

«Nüüd on kõik õnnelikult möödas.»

«Miks te neile valetasite?»

«Ma päris ei valetanudki,» ütles tüdruk. «Ma tõesti armastan teid.» «Mis ajast?»

«Sest ajast, kui me kahekesi ööd olime.»

«Teate väga hästi, et midagi ei juhtunud. Jõime viskit ja ma rääkisin teile muinasjuttu, et te magama jääksite.»

«Jah. Elas kord. . . Siis ma hakkasingi teid armastama. Ei, mitte siis, mis ma luiskan,» ütles tüdruk teeseldud alandlikkusega. «See juhtus hoopis varem, siis kui te esimest korda meil käisite. Un coup de foudre.[3]»

«Tähendab, samal ööl, kui me teie jutu järgi esimest korda koos magasime?»

«Ka seda ma luiskasin. Esimest korda magasin ma teiega nagu kord ja kohus pärast kuberneri vastuvõttu.»

«Pagana pihta, ma lihtsalt ei taipa, millest te räägite?»

«Ma ei tahtnud oma meest. Ainuke väljapääs oli silmad kinni pigistada ja kujutleda, et see olete teie.»

«Arvatavasti peaksin nüüd aitäh ütlema,» lausus Querry, «komplimendi eest.»

«Tol korral saingi lapse. Nagu näete, ma ei rääkinud neile valet.»

«Ei rääkinud valet?»

«Vähemalt pool oli õige. Kui ma ei oleks kogu aja teie peale mõelnud, oleksin ma külmaks jäänud ja siis ju

212

lapsed nii kergesti ei tule, eks? Nii et teatavas mõttes on see ikkagi teie laps.»

Querry vahtis teda omamoodi aukartusega. Tüdruku argumentide keeruline ja kõver loogika nõudis vähemalt teoloogi, kes oleks osanud siin orienteeruda ning vahet teha heade ja halbade kavatsuste vahel. Kuivõrd hiljaaegu oli ta veel mõelnud, et nii noor ja lihtsameelne olend ei kujuta endast mingit hädaohtu. Tüdruk naeratas Querryle võidurõõmsalt vastu, just nagu lootes mehelt veel ühte juttu välja lunida, nii et poleks tarvis otsekohe magama jääda. Querry küsis:

«Parem rääkige mulle täpselt ära, mis juhtus siis, kui te oma mehega Lucis kokku saite.»

Tüdruk vastas: «See oli õudne! Lihtsalt jube! Ma isegi korraks kartsin, et ta lööb mu maha. Mis ma talle päeviku kohta rääkisin, seda ta ei uskunud. Aina näris ja näris öö läbi, kuni vaevas mu nii viimaseni ära, et ma lõpuks ütlesin: «Olgu! Saa siis oma tahtmist! Ma magasin temaga. Siin ja kodus ja üldse igal pool, kus aga sain.» Siis ta mind lõigi. Usun, ta oleks veelgi löönud, aga monsieur Parkinson tuli vahele.»

«Ah siis Parkinson viibis ka seal juures?»

«Ta jooksis minu karjumise peale kohale.»

---

[2] Maailmakuulus prantsuse draamanäitleja (1844—1923). (Tõlk. märkus.)

[3] Armastus esimesest pilgust. (Pr. k.)

«Arvatavasti koos fotoaparaadiga, et pilte teha?»
«Ei usu, et ta pildistas.»
«Ja mis sai edasi?»
«Noh üldjoontes nühkis ta kõik välja. Kõigepealt tahtis ta mu jalamaid koju tagasi viia, aga mina ütlesin «ei», et pean jääma Luci, kuni saan kindla vastuse. «Mis kindla vastuse?» küsis tema. Ja siis tuligi kõik välja. Hommikul läksin arsti juurde, ja kui ta ütles, et saan lapse, ei hakanudki ma enam hotelli tagasi minema, vaid sõitsin otseteed siia.»
«Niisiis Rycker arvab, et laps on minu jagu?»
«Püüdsin talle kõigest väest selgeks teha, et see on tema jagu, sest mõnes mõttes see ju nii ongi.» , Mõnusalt ohates sirutas tüdruk enese voodis siruli ja jätkas: «Heldeke! Küll mul on hea meel, et ma lõpuks siia sain. Lihtsalt õudne oli see üksipäini sõit. Ma ei võtnud ju kodust suutäitki süüa kaasa ja ka välivoodi unustasin maha, nii et pidin magama autos.»
«Tema autos?»

«Jah. Aga ma loodan, et monsieur Parkinson viis ta oma autoga koju.»
«Kas maksab paluda, et te isa Thomasele ära räägiksite, kuidas lugu tõeliselt oli?»
«Aga ma olen kõik sillad juba ära põletanud, eks ole?»
«Põletasite maha ainukese kodu, mis mul siin ilmas veel oli,» vastas Querry.
«Mul lihtsalt polnud teist teed,» selgitas tüdruk vabandavalt. Esimest korda elus seisis Querry vastamisi egoismiga, mis oli niisama absoluutne kui tema enda oma. Teise Marie eest oli põhjalikult kätte makstud ja mis puutus toute ä iofsse, siis, kes lõpuks naerab, naerab paremini.
«Mida te minult nüüd veel ootate?» küsis Querry. «Vastuarmastust?»
«Oleks muidugi hirmus kena, aga kui te just ei taha, peavad nad mu ära koju saatma, eks ju?»
Querry läks ukse juurde ja tõmbas selle lahti. Ema Agnes luuras koridori lõpus. Querry ütles:
«Tegin kõik, mis suutsin.»
«Arvatavasti püüdsite meelitada vaest tüdrukut, et ta teie kaitseks välja astuks.»
«Mulle ta muidugi tunnistas oma valed üles, aga mul polnud ju magnetofoni. Kahju, et kirik ei soosi peidetud salamikrof one.»
«Tohin ma teid paluda, monsieur Querry, et te nüüdsest peale oma jalga enam meie majja ei too.»
«Teeksin seda ka ilma palumata. Aga hoidke ise silmad lahti selle väikese süütepommi suhtes seal toas.»
«Vaene süütu noor naine.»
«Süütu, jah, selles on teil vahest õigus. Hoidku jumal meid süütute eest! Süüdlased vähemasti teavad, mida nad teevad.»
Läbipõlenud elektrikorke polnud veel jõutud parandada ja jalad olid Querry ainsad teejuhid, kui ta mis-jonijaama poole tagasi kõndis. Paduvihm oli rännanud lõuna poole, ent aeg-ajalt sähvis veel välgunooli metsa ja jõe kohal. Misjonijaama tee viis mööda arstimajast. Aknalaual tahmas petrooleumilamp ja sealsamas kõrval seisis doktor Colin ning puuris silmadega pimedust. Querry koputas uksele.

Colin küsis: «Kuidas läks?»
«Ta jäi oma vale juurde kindlaks. Tal pole ju teist väljapääsu.» «Väljapääsu?»
«Et põgeneda Aafrikast ja Ryckeri juurest.»
«Isa Thomas peab praegu teiste isadega nõu. Mind see ei puuduta, ma tulin ära.»

«Arvatavasti soovivad nad minu lahkumist.»

«Jumala eest, oleks ometi juhataja siin! Isa Thomas pole kuigi tasakaalukas mees.»

Querry istus laua äärde. Avatud leepra-atlas lamas lahti leheküljelt, kust sillerdas vastu joonte ja värvide pillerkaar. Querry küsis: «Mis see on?»

«Meie, arstide keeles — «kalad ujuvad vastuvoolu». Need kiiskavad täpid on batsillid, mis parves rändavad mööda ergukava.»

«Kui ma siia jõudsin,» ütles Querry, «arvasin, et olen tulnud küllalt kaugele.»

«Pole viga, kõik läheb mööda! Las loksutavad! Meil on tähtsamat teha. Nüüd, kus haigla sai valmis, võime asuda nende rändambulatooriumide ja uute käimlate ehitamisele, millest ma teile rääkisin.»

«Asi ei seisa teie haigetes, doktor, ega ka kirjudes kalades. Nende teid me tunneme. Aga normaalsed, terved inimesed on need, kelle tegusid kunagi ei või ette teada. Paistab, et mulle jääb Pendele sama kättesaamatuks kui Deo Gratiaselegi.»

«Isa Thomas pole minu jaoks mingi autoriteet. Võite jääda minu katuse alla, kui lepite kabinetis magamisega. »

«Ei, tänan. Te ei tohi isadega minu pärast riidu minna. Olete neile liiga vajalik. Mul tuleb lahkuda.» «Kuhu te lähete?»

«Ma ei tea. Kas pole imelik, siia tulles olin ma nii väga mures, kuna arvasin, et polegi enam suuteline valu tundma. Nähtavasti oli õigus tollel preestril seal jõeäärses seminaris. Tema ütles mulle, et ma oodaku. Valu tuleb. Teie vist ütlesite sedasama.»

«Mul on südamest kahju, et see kõik nõndaviisi läks.»

«Ma ei tea, kas mul endal ongi! Kunagi te ütlesite, et kui inimene kannatab, hakkab ta tundma oma kokkukuuluvust kogu inimkonnaga, nagu sellest räägib ristiusu

215

müüt. Kas mäletate? «Ma kannatan, järelikult olen ma olemas.» Midagi taolist kirjutasin ka mina kunagi oma päevikusse, aga ma ei mäleta enam, kus või millal, ja see sõnagi oli teine, mitte «kannatan».»

«Kui inimene saab terveks,» ütles doktor, «ei tohi teda lasta raisku minna.»

«Terveks?»

«Teie puhul pole täiendavaid analüüse enam tarvis.»

4.

Hajameelsusest pühkis isa Joseph oma noa preestri -kuue hõlma ja ütles:

«Ei tohi unustada, et ainukeseks süüdistuseks Querry vastu on Marie Ryckeri sõnad.»

«Mis hea pärast pidi ta niivõrd šokeeriva loo välja mõtlema?» küsis isa Thomas. «Ja beebt on igatahes päris kindlasti olemas.»

«Querry on meid igatepidi aidanud,» sõnas isa Paul. «Peaksime olema tänulikud ...»

«Tänulikud? Kas te tõesti võite veel nõnda mõelda, nüüd, kus ta on teinud meid üldiseks naerualuseks? «Kongo erak». «Pühak minevikuga». Ja kõik need jutud, mis ajalehes ilmusid! Mida nad veel nüüd võivad ära trükkida!»

«Teie tundsite nendest juttudest palju suuremat mõnu kui Querry ise,» tähendas isa Jean.

«Muidugi tundsin! Ma uskusin Querrysse! Mõtlesin, et ta tuli siia kiiduväärsete kavatsustega. Kaitsesin teda isegi juhataja ees, kui juhataja mind hoiatas. Aga tollal ma veel ei teadnud Querry tõelisi kavatsusi.»

«Kui te neid teate, siis valgustage ka meid,» ütles isa Jean. Ta rääkis kuival, asjalikul toonil, millega oli harjunud diskuteerima teoloogilist kõlblusõpetust, kus tuli kõrvale jätta kõik emotsionaalsed nüansid, kui jutt läks pärispatule.

«Ma oletan, et ta pistis Euroopast plehku mingi naisteloo eest.»

««Naistelugu» pole esiteks kuigi täpne definitsioon ja teiseks, kas ei nõuta meilt sedasama? Püha Augustinus
216
annab küll nõu jääda äraootavale seisukohale, aga universaalselt seda nõuannet ei soovitata.»
«Querry on väga tubli ehitaja,» kordas isa Joseph kangekaelselt.
«Mis nõu teie siis annaksite? Et ta jääks edasi siiamis-jonijaama ja elaks patuelu madame Ryckeriga?»
«Muidugi mitte,» vastas isa Jean. «Madame Rycker peab hommepäev siit lahkuma. Teie sõnadest sain ma niimoodi aru, et Querryl pole mingit tahtmist temaga ühes minna.»
«Ega lugu sellega veel lõpe,» jätkas isa Thomas. «Rycker võib nõuda abielu tühistamist. Ta võib Querry isegi kohtusse kaevata ja siis trükivad kõik ajalehed ära lahutusprotsessi kui moraalselt väga õpetliku loo. Nagunii ollakse Querryst hirmsasti huvitatud! Kas arvate, et orduvanem meid kiidab, kui ta hommikusöögi kõrvale loeb lehest seda skandaali meie leprosooriu-mis?»
«Haigla on õnneks valmis,» lausus isa Joseph, kes ikka veel mehaaniliselt kuuehõlma külge oma nuga pühkis, «aga ehitamist on veel küllalt.»
«Ootame ära, see ei too kellelegi kahju,» ütles isa Paul. «Võib-olia tüdruk valetab. Võib-olla ei anna Rycker asja kohtusse. Võib-olla ajalehed vaikivad (pole ju nende huvides Querryt kogu maailma silmis sellisena näidata). Võimalik koguni, et lugu ei jõuagi otsaga orduvanema kõrvu.»
«Kas teie siis arvate, et piiskop ei saa teada? Juba praegu on jutud üle terve Luci laiali. Juhataja äraolekul olen mina vastutav...»
Esimest korda tegi vend Philippe oma suu lahti. «Keegi on väljas,» ütles ta. «Kas ei peaks ukse lukust lahti keerama?»
See oli Parkinson, läbimärg ja keeletu kiirest käimisest. Ta silitas oma südamekohta, nagu katsuks rahustada mõnda kiskjat, keda ta Sparta sõjameeste kombel säfgi all kannab.
«Tooge talle tool,» käsutas isa Thomas.
«Kus on Querry?» küsis Parkinson.
«Ma ei tea. Vist oma toas.»
«Rycker otsib teda taga. Käis otsaga juba nunnade-majas ära, aga Querry oli sealt läinud.»
217
«Kuidas te üldse teadsite teda siit otsida?»
«Madame Rycker jättis oma mehele sedeli maha. Dleksime ta juba tee peal kätte saanud, aga meie auto äks viimasel ülesõidukohal rikki.»
«Kus on Rycker praegu?»
«Jumal ise teab! Väljas on põrgupime. Võib-olla kuk-ius kaelapidi jõkke, kust mina tean.» «Kas ta oma naist nägi?»
«Ei. Üks nunnakrõbi viskas meid mõlemaid välja ja seeras ukse otse meie nina all lukku. See ajas Ryckeri /eel hullemini vihale, uskuge mind! Viimased kolm)öd-päeva, mis me Lucist siia sõitsime, oleme ainult juus tundi maganud.»
Ta kiikus toolil edasi-tagasi.
««Oh seda ränka lihakoormat» ... Tsitaat. Shakes-)eare'ilt. Mul on nõrk süda,» seletas ta isa Thoma-ele, kes oma napi inglise keele oskusega suuri vaevu algis Parkinsoni hüplevat mõttekäiku. Teised vaa-asid küll teraselt pealt, said aga väga vähe aru. Ent iks oli eranditult selge kõigile: olukord oli lootusetult cäest ära.
«Kas saaks midagi juua!» nõudis Parkinson.

Isa Thomas leidis lonksu sampust laualt, mida reostsid tühjaks joodud pudelid, äranäritud kanakondid a kahvliga segisongitud, söömata sufleed.
«Sampus,» põlastas Parkinson. «Mu hing nõuab džinni.» Ta uuris läbi kõik klaasid ja pudelipõhjad ning eidiski tilgakese portveini. Siis ütles:
«Mis sa kostad! Teil näikse siin päris kena elamine ilevat!»
«Täna oli meil täiesti erakorraline päev,» sõnas isa "homas kohmetult, ta vaatas lauda hetkeks kõrvalseisja ilmadega.
«Või veel! Erakorralisemat annab otsida. Ma ei us-:unud, et me üldse parvega üle saame, ja praeguse tor-liga ei pääse me siit enam sammugi liikuma. Pidin la ka siia kuradima mustale mandrile oma jalga ooma! «Ütles ronk, ei iialgi». Tsitaat. Kurat teab, :ellelt.»
Õuest kostsid üksiku hääle ebaselged hõiked.
«See on tema,» ütles Parkinson, «möllab ringi. Ihkab aplust. Ütlesin talle küll, et minu meelest peaksid

kristlased üksteisele andeks andma, aga ma rääkisin kurtidele kõrvadele.» Hääl tuli ligemale.
«Querry!» kostis nüüd selgesti. «Querry, kus sa oled?»
«Mis kuradima jama ühest tühjast asjast! Mind ei üllataks teragi, kui nad seal mingit hookus-pookust üldse ei teinudki. Seda ma talle ka ütlesin, öö läbi muudkui heietasid. Ma ju ise kuulsin pealt. Tegin ka Ryckerile klaariks, et armastajad ei hakka öö läbi vadistama. Neil tulevad ikka pausid kah vahel sisse.»
«Querry! Querry, kus sa oled?»
«Minu meelest ta ise tingimata tahab kõige halvemat uskuda. Kas te siis ei taipa, et kui tema ja Querry ühe ja sama seeliku pärast raksu lähevad, siis see teeb nad-ju võrdseks.» Ja ta lisas uskumatu läbinägelikkusega: «Rycker ei kannata silmaotsaski, kui teda peetakse tühiseks inimeseks.»
Uks käis j-a lävele ilmus sorakil ning sõgesajust läbimärg Rycker, üleköetud ja kastetud vannitoataim. Ta vahtis järgemööda kõikidele otsa, nagu loodaks siit leida misjonäriks maskeeritud Querryt.
«Monsieur Rycker ...» alustas isa Thomas.
«Kus on Querry?»
«Palun astuge sisse ja võtke istet, arutame ...»
«Mina ja istet?» karjatas Rycker. «Ma olen surmavas ahastuses, isa, kuidas saan ma rahulikult istet võtta.»
Sellele vaatamata ta istus, aga valele toolile ja katkine seljatugi purunes pilbasteks.
«Ma olen löödud mees, isa! Ma kannatan hirmsasti! Tegin oma südame tollele mehele lahti, oma kõige salajasemad mõtted rääkisin talle ära. Ning siin on tänu . . .»
«Räägime päris rahulikult ja mõistlikult...»
«Ta naeris mulle oma põlguse näkku,» jätkas Rycker. «Mis õigus on tal mind põlata? Oleme kõik võrdsed issanda palge ees. Ka vilets istanduseülem ja m a a-i l-m a k u u 1 u s Querry! Rikkuda kristlikku abielu ...» Rycker haises viinast. Ta pahvatas: «Paari aasta pärast kavatsesin pensionile minna. Kas ta arvab, et mina hakkan oma pensionist tema värdjat toitma?»
«Olite kolm päeva sõidus, Rycker. Kõigepealt peaksite end hästi välja puhkama. Eks siis pärast...»

«Minuga ta ei tahtnud magada. Alati olid tal vabandused valmis, ent siis tuleb too Querry, ta näeb teda elus esimest korda, aga kuna mees on niivõrd kuulus ...»

Isa Thomas ütles: «Me kõik katsume skandaali vältida.»
«Kus doktor on?» käratas Rycker. «Nad olid ju alati koos nagu sukk ja saabas.»
«Doktor on oma kodus. Temal pole kogu looga vähe-* matki pistmist.»
Rycker astus ukse poole. Hetkeks jäi ta lävele seisma nagu näitleja, kes on unustanud märgusõna ega tea, millal lavalt lahkuda.
«Ükski kohus ei hakka mind süüdi mõistma,» ütles ta ning kadus pimedusse ja sattu.
Esimesel hetkel olid kõik vait, siis küsis isa Joseph kohalviibijailt:
«Mida ta oma lausega mõtles?»
«Homme hommikul me kõik naerame...» ütles isa Jean.
«Mina ei näe siin midagi naljakat,» vastas isa Thomas.
«Tahtsin öelda, et kogu lugu tuletab mulle natuke meelde Palais Royali farsse. . . Petetud abielumees kakerdab uksest sisse ja välja.. .»
«Mina, isa Jean, ei loe Palais Royali farsse.»
«Vahel ma mõtlen, et jumal tegi natuke nalja, kui lõi inimestele sugutungi.»
«Kui te säherdusi doktriine õpetate ristiusu eetika pähe ...»
«Ja naljatas ka siis, kui lõi ristiusu eetika. Lõppude lõpuks oli see Püha Aquino Thomas ise, kes ütles, et jumal lõi maailma mängides.»
Vend Philippe lausus: «Vabandage mind...»
«Olete õnnelik inimene, et teie ei pea kandma minu vastutust, isa Jean. Mina ei tohi suhtuda sellesse afääri nagu mõnda Palais Royali farssi, ükskõik mida Püha Aquino Thomas siinkohal ka kirjutanud poleks. Kuhu teie lähete, vend Philippe?»
«Ta rääkis kohtumõistmisest, isa, ja mulle turgatas pähe, et noh, võib-olla on tal revolver kaasas. Mõtlesin, et peaks hoiatama ...»
220
«See on juba liig,» ahastas isa Thomas. Ta pöördus Parkinsoni poole ja küsis inglise keeles: «Kas tal on relv kaasas?»
«Pole õrna aimu. Kuigi tänapäeval on igal teisel mehel tukk taskus. Aga tal ei ole närvi, et seda kasutada. Ma ju ütlesin teile, temal on ainult üks tahtmine — laia lehte mängida.»
«Kui te lubate, isa, ma siiski läheksin doktor Colini poole,» ütles vend Philippe.
«Olge ettevaatlik!» hoiatas isa Paul.
«Mis tühja. Tulirelvi tunnen ma ammuilma,» vastas vend Philippe.

5.

«Kas keegi hüüdis?» küsis doktor Colin.
«Mina küll ei kuulnud». Querry läks akna juurde ja vaatas välja pimedusse. Ta ütles:
«Oleks kena, kui vend Philippe korgid korda saaks. On aeg hakata kodu poole astuma ja mul pole elektri-lampi kaasas.»
«Täna enam voolu ei antagi. Kell on juba kümme läbi.»
«Nad vist tahavad, et ma lahkuksin nii ruttu kui võimalik, eks ole? Aga laev ei tule arvatavasti enne nädalat. Vahest mõni mees nõustub mind auto peale võtma ja...»
«Kahtlen, kas autoga läbi pääseb. Sadu oli kõva ja uus on kohe peale tulemas.»
«Siis jääb veel mõni päev aega ja me jõuame läbi arutada selle teie suure unistuse — rändhaiglad. Aga ma hoiatan ette, doktor, mina pole insener. Selles suhtes on teil vend Philippe'ist rohkem abi kui minust.»
«Eks kogu see siinne elu ole üks piskuga läbiajamine,» ütles doktor Colin. «Meil oleks tarvis midagi kokkupandava majakese taolist, mille saaksime sobitada veoauto kerele, see oleks kõik. Kuhu see leht siis nüüd sai? Panin ühe idee paberile.»
Doktor tõmbas lahti kirjutuslaua laeka. Laeka

põhjas lebas naise pilt. Kõrvalise silma eest varjul, tolmust puhas ja alati käepärast, kui laegas lahti tõmmata.
«Selle toa järele hakkan ma igatsust tundma — ükskõik kuhu ma ka satun. Te pole mulle kunagi kõnelnud oma naisest, doktor. Millesse ta suri?»
«Unitõppe. Kui me alles siia tulime, käis ta ühtelugu pikkadel retkedel džunglis pidalitõbiseid ravile keelitamas. Tollal polnud veel efektiivseid unitõvevas-taseid ravimeid nagu praegu. Üldse surevad inimesed liiga vara.»
«Lootsin lõpetada samas mullas, kus teie ja tema. Oleksime siin omaette kolmekesi moodustanud jumalasalgajate nurgakese.»
«Kahtlen, kas see koht teile sobikski.»
«Miks nii?»
«Olete üleliia mures oma uskmatuse pärast, Querry. See on nagu hell koht, mida te ilmast ilma hõõrute, et ta ära kaoks. Mina olen rahul oma müüdiga — teile jääb see vaheks; teie peate kas jäägitult uskuma või jäägitult mitte uskuma.»
Querry ütles: «Keegi karjub väljas. Hetkeks arvasin koguni, et mind hüütakse. Eks me ju alati kipu kuulma omaenda nime, hüütagu siis, keda tahes. Aitab sellestki, kui üksainus silp juhtumisi kokku langeb. Meie egoismil pole piire.»
«Teie usk pidi kunagi väga kange olema, kui te temast praegu nii suurt puudust tunnete.»
«Kugistasin nende müüdi tervelt alla, kui te seda usuks nimetate. «Võtke, sööge, see on mu ihu, see on mu veri.» Kui ma seda kohta praegu loen, on sümboolika mulle selge, aga kuidas võib nõuda kehvadelt kalameestelt sümbolite keele mõistmist? Mäletan, et enne kui ma usust lõplikult lahti ütlesin, oli hetki, kus ma kahtlesin armulauas ja sellest keeldusin. Preestrid näevad siin otsest sidet. «Lükkas tagasi issanda õnnistuse» — ütleks Rycker. Minu arvates on ka usk omamoodi kutsumus ja enamasti pole inimeste peas ja südames ühtaegu ruumi kahele kutsumusele. Kui me tõesti usume, siis tuleb meil valitud teed edasi käia — teist võimalust pole. Muidu lõigub elu nagu karjasenoaga meie usu tasapisi tükkideks. Minu arhitektuur tammus

paigal. Inimene ei saa jääda poolikuks, ei kristlasena ega arhitektina.»
«Kas tahate sellega öelda, et teist põle enam pooli-kutki järel?»
«Võib-olla polnud kumbki kutsumus minus küllalt tugev ja oma eluviisidega tapsin ma nad mõlemad. Kutsumus peab olema terastugev, et vastu panna edule. Menukas preester ja menukas arhitekt — kui kergesti tapab tülgastus nende andekuse.»
«Tülgastus?»
«Jah, tülgastus kiidukõnede vastu. Kui' te teaksite, doktor, kuidas see iiveldama võtab. Needsamad, kes hukkasid mu kirikud, kiitsid hiljem kõige valjemini mu teoseid. Raamatud, mis nad minust kirjutasid, jumalakartlikud kavatsused, mis nad mulle külge kleepisid, peletasid mu tülgastusega joonestuspuldi juurest kaugele. Minu usk jäi nõrgaks ega pidanud vastu preestrite ja vagatsejate, kogu maailma ryckerite kiidulaulule. »
«Enamasti ollakse oma eduga üpris rahul ja kenas läbisaamises. Aga teie tulite siia. . .»
«Usun, et olin juba peaaegu kõigest üle saamas — isegi tülgastusest. Siin teie juures olin ma koguni õnnelik.»
«Jah, teie sõrmed hakkasid juba õige kenasti liikuma, vaatamata vigastustele. Ainult üks hell koht oli veel jäänud, ja seda te hõõrusite ühtevalu.»
«Te eksite, doktor. Vahel te räägite nagu isa Thomas.»
«Querry!» hüüdis hääl ja nime suhtes polnud enam eksimist. «Querry!»

«Rycker,» ütles Querry. «Arvatavasti ajab ta oma naise jälgi. Helde jumal, loodan, et õed teda sisse ei lasknud. Lähen ja räägin temaga. . .»
«Las ta kõigepealt jahtub maha.»
«Pean talle aru pähe panema, et ta näeks ...»
«Öösel ei näe nagunii midagi, parem oodake hommikut. »
«Querry! Querry! Kus te olete?»
«Jantlik situatsioon,» ütles Querry. «Ja muidugi nimme minuga. «Süütu abielurikkuja». Polegi nii paha pealkiri komöödiale.» Ta suu tuksatas nagu naeruks. «Lubage mulle lamp.»
223
«Tõtke mu nõu kuulda, Querry, ja jääge praegu kõrvale»
«Pean ometi midagi ette võtma. Ta lööb nii kohutavat lärrrl. . . Ajab veelgi hullemaks kogu selle — nagu isa Thojrias ütleks — «skandaali».»
Riske südamega läks doktor Querryle õue järele. TöHi oli teinud täisringi ja lähenes taas jõe poolt küljest.
«Rycker!» hõikas Querry ja tõstis lambi kõrgele. «Ma olen siin!»
Keegi tuli suure jooksuga lähemale, ja kui ta valguse kätte jõudis, nägid nad, et see oli vend Philippe.
«^alun minge tuppa tagasi,» ütles ta, «ja sulgege uks. Meie arvates on Ryckeril relv kaasas.»
«Nii põrunud ta nüüd ka ei ole, et laskma hakkaks,» lausus Querry.
«Aga siiski — igaks juhuks, et vältida arusaamatusi ...»
«Arusaamatusi. . . teil on suurepärane anne, vend PMippe, teravate tõsiasjade mahendamiseks.» «Ua ei mõista teid?»
«Pole ka tähtis. Teen teie tahtmist mööda ja ronin dok*or Colini voodi alla peitu.»
Ta sai vaevalt paar sammu toa poole astutud, kui kostis Ryckeri hääl:
«Seis! Ärge liikuge paigast!»
Hüüdja astus ebakindlal sammul pimedusest välja. Virisedes kaebas ta: «Olen teid igalt poolt otsinud.» «Nagu näete, olen siin.»
Kõik kolm vahtisid Ryckeri paremat kätt. mida ta taskus hoidis.
«Pean teiega rääkima, Querry.»
«Siis rääkige, ja kui olete lõpetanud, on ka minul teile paar sõna ütelda.»
Vaikus. Kusagil kaugemal leprosooriumis haugatas koer. Nagu võimas helgiheitja lõi piksenool nad valgeks.
«Ma ootan, Rycker.»
«Teie . . . teie . . . renegaat.»
«Kas hakkame jälle vaidlema usulistel teemadel? Tunnistan kohe ausalt üles, teil on jumalaasjadest palju paremad teadmised kui minul.»
224
Ryckeri vastus kadus kõuekärgatusse. Ainult lause lõpp jäi välja nagu paar kiviprügist paistvaid jalgu.
«. . . veenda mind, et päevikusse kirjutatud sõnad olid nali. Kusjuures te ometi teadsite, et ta on rase.»
«Teiega. Mitte minuga.»
«Tehke selgeks! Enne tuleb selgeks teha!»
«Seda on raske selgeks teha, Rycker. Muidugi, arst võib võtta minult vereproovi, aga siis peate enne kuus kuud ootama...»
«Kuidas te julgete minu üle irvitada?»

«Ma ei irvita, Rycker. Teie naine tegi meile mõlemale ülekohut. Nimetaksin teda valetajaks, kui oleksin kindel, et ta üldse teabki, mis vale tähendab. Temale on tõde kaitsekilp, mis aitab teda varjata ja tagasi koju lastetuppa toimetada.»

«Te magate minu naisega ja julgete teda veel mõnitada! Olete viimane argpüks, Querry!»

«Võib-olla olengi.»

«Võib-olla! Võib-olla! Mida ma ka ütleksin, miski ei suuda vaost välja viia maailmakuulsat Querryt. Ta on nii põrgulikult tähtis mees, et vilistab ühe tühipalja palmiõlivabriku direktori peale . .. Ka minul on surematu hing, Querry, täpselt samuti nagu teilgi.»

«Mina ei pretendeeri surematule hingele. Minu pärast olge kas või kõige kangem mees vanajumala selja taga. Ja maailmakuulus olen ma ainult teie meelest. Keegi teine mind selleks ei pea, kõige vähem veel ma ise.»

«Palun tulge, lähme ära misjonijaama, monsieur Rycker,» vannutas vend Philippe. «Ma teen teile aseme valmis. Homme hommikul, kui oleme kõik ilusasti välja puhanud, on hoopis teine tunne. Ja siis lähme veel külma duši alla,» jätkas ta, ja nagu piltlikuks seletuseks vend Philippe'i sõnadele sahmatas neile kaela ootamatu vihmasagar. Querry tegi veidrat, saamatut häält, mida doktor oli juba õppinud tõlgendama naeruna, ja siis Rycker tulistas — kaks korda järjest. Lamp kukkus Querryl käest ja purunes kildudeks, põlev taht lahvas veel korra kõrgeks leegiks, valgustades pärani lahti suud ja paari üllatunud silmi; siis kustus sootuks.

Doktor viskus põlvili mutta ja kobas käsikaudu Querry keha otsida. Ryckeri hääl lausus: «Ta naeris mulle näkku. Kuidas ta julges mulle näkku naerda?»

225

Doktor ütles vend Philippe'ile: «Leidsin kätte ta pea. Aidake teie jalgu otsida. Peame ta otsekohe tuppa toimetama.» Ja Ryckerile: «Visake revolver metsa, lollpea, ja tulge appi.»

«Ega . . . ma . . . Ryckerit...» oigas Querry. Doktor kummardus talle ligemale. Querry häält oli vaevalt kuulda. Arst ütles: «Ärge väsitage end rääkimisega. Kohe tõstame teid üles ja kanname tuppa. Kõik läheb veel hästi.»

Querry ütles: «Naersin. . . iseennast...»

Nad kandsid ta verandale ja panid pikali, vihma eest varju. Rycker tõi Querryle padja pea alla ja ütles: «Ta poleks tohtinud naerda.»

«Tema naer oli raske tulema,» ütles doktor ja taas kostis kummaline hääl, mis meenutas kauget naeru.

«Lollus,» ütles Querry, «lollus või...» Aga missugust võrdlust ta mõtles, kas filosoofilist või psühholoogilist, seda ei saanud nad kunagi teada.

6.

Juhataja naasis kaks päeva pärast matuseid ja kahekesi doktor Coliniga läksid nad surnuaiale.   Querry auaplats asus raadame Colini kõrval, aga teatava vahe-laa järel, et jääks ruumi doktorile, kui see aeg kord ätte jõuab. Erakorraliste asjaolude tõttu oli isa Tho-las risti suhtes järeleandmisi teinud ja kalmuküngast latis üksnes tükike tugevat metsapuud Querry nime, sünni- ja surma-aastaga. Ka katoliiklikku matusetali-ast polnud toimunud, ehk küll isa Joseph eraviisiliselt luerry haual palve maha pidas. Kellegi tundmatu äsi — võis arvata, et Deo Gratias — oli toonud haua orvale vana tühja konservipurgi, kus kunagi oli ?es olnud keedis, nüüd aga põimusid üksteisest kumma-selt läbi oksad ja rohttaimed. Matusepärjaga oli sel äga vähe ühist, küll aga meeleheaga jumal Nzambile. ja Thomas tahtis konservipurgi minema visata, aga isa

osephil õnnestus teda ümber veenda. «Kristliku kal-üstu kohta on see matusekink liialt mitme tähendu-5ga,» protesteeris isa Thomas.
226
«Nagu Querry isegi,» kostis isa Joseph vastu. ,. ^a™50" oh tellinud Lucist soliidse pärja järgmise lindikiriaga: «Kolmelt miljonilt «Post'i» lugejalt. «Loodus ia kunst ohd mu ainuke armastus». Robert Browning.» Pärja laskis ta pildistada — tuleviku huvides —-ent ootamatu tagasihoidlikkusega keeldus ise pildile tulemast.
Juhataja ütles Colinile: «Ma ei saa lahti süütundest, et juhtusin ära olema. Võib-olla oleksin suutnud Ryckerit ohjeldada.»
«Varem või hiljem oleks nagunii midagi juhtunud,» ütles Colin. «Nad poleks teda ilmapeal rahule jätnud.»
«Kes nemad?»
«Tühised lollpead, kes end igas asjas vahele segavad ja keda jätkub kõikjale. Ta oli juba peaaegu terve, välja arvatud kuulsus. Aga kuulsust on niisama võimatu ravida nagu anda mutifés'dele tagasi nende puuduvad sõrmed ja varbad. Ma saadan oma mutilés'd linna, aga inimesed jäävad neile tänaval järele vahtima ja näpuga näitama ning poodides otsa jõllitama. Kuulsus on midagi taolist — ta teeb loomulikust inimesest sandi. Kas te tulete minu teed?»
«Kuhu te lähete.?»
«Nõuandlasse. Surnud on oma osa juba saanud.»
«Saadan teid natuke.» Juhataja kobas oma preestri-kuue taskust manila sigarit, aga tasku oli tühi.
«Kas nägite Ryckerit enne Lucist äratulekut?» küsis Colin.
«Muidugi nägin. On enese vanglas üpris mugavasti sisse seadnud. Käis juba pihil ja kavatseb igal hommikul hakata armulauast osa võtma. Loeb suure usinusega Garrigou-Lagrange'i. Ja endastmõistetavalt on ta linnas päevakangelane. Monsieur Parkinson käis teda juba intervjueerimas ja saatis artikli telegraafi teel ära. Peatselt on oodata pealinna ajakirjanike kokkuvoolu. Kui ma ei eksi, kandis monsieur Parkinsoni artikkel pealkirja «Eraku surm. Pattulangenud pühak». Kohtuprotsessi käik on juba ette ära otsustatud.»
«Rycker mõistetakse õigeks?»
«Loomulikult! Le crime passionnel.1 Ja kõik saavad,
1 Mõrv armukadeduahoos. (Pr. k.)
227
mida soovisid; kui nii võtta, siis päris õnnelik lõpp, eks ole? Rycker tunneb, et tema tähtsus on tõusnud issanda ja ka inimeste silmis. Ta kõneles mulle koguni oma abielu tühistamisest Roomas asuva Belgia Kolleegiumi kaudu. Mina ei hakanud teda tagant õhutama. Madapie Rycker on varsti vaba ja võib sõita tagasi kodumaale. L-aps jääb tema juurde. Monsieur Parkinson sai mitu korda parema loo, kui ta üldse lootis. Muide, mul on tõsiselt hea meel, et Querryl jäi tema viimane artikkel lugemata.»
«Vaevalt, et Querry suhtes võib seda lõppu lugeda õ nnelikuks.»
«Aga miks mitte? Ta ju tahtis kogu aja ikka kuhugi kaugemale,» ja juhataja lisas häbelikult: «Kuidas teie arvate, kas nende vahel — ma mõtlen Querryt ja madame Ryckerit — oli midagi?»
«Ei olnud.»
«Ma mõtlesin seda asja igapidi. Parkinsoni teise artikli põhjal paistis ta olevat silmapaistvate võimetega mees .. . hm . . . armastuse alal.»
«Mina pole selles sugugi nii kindel. Ja ka ta ise kahtles. Ükskord ta tunnistas mulle, et oli eluaeg naisi ainult ära kasutanud, aga minu meelest oli ta mees, kes nägi alati just iseennast kõige halvemas valguses. Vahel koguni kaalusin, kas ta ei kannata mitte

teatavat liiki frigiidsuse all. Nagu naine, kes järjekindlalt vahetab partnereid, lootes ühel ilusal päeval läbi elada tõelist naudingut. Querry väitis, et armastuse kombetalitustes oli ta alati väga virk ja usin, ka jumala suhtes, siis kui ta veel uskus, aga kui ta avastas, et tõelist armastust tunneb ta üksnes oma töö vastu, loobus ta ka kombetalitusest. Ja hiljem, kui ta enam armastust teesel-dagi ei viitsinud, kaotas ta ka töörõõmu. Haigus arenes kriisipunkti, kus haige kaotab absoluutselt huvi edasielamise vastu. Noil puhkudel panevad paljud ise käe oma elu külge, aga Querry oli vintske, väga vintske.»
«Te räägite, nagu oleks ta päriselt terveks saanud.»
«Ma tõega arvan, et ta sai terveks. Teate, ta õppis teisi aitama ja naeratama. Tema naer oli küll pentsik, aga ikkagi ehtne naer. Kardan inimesi, kes ei oska merda.»
228
Juhataja tähendas arglikult: «Mina sain teie sõnadest juba niimoodi aru, et ta sai vähehaaval tagasi oma usu.»
«Oh ei, seda mitte. Ta sai tagasi elumõtte. Teie, isa, püüate kõike viia ühe nimetaja alla.»
«Kui see nimetaja on olemas. . . Ega teil ei juhtu olema sigarit?»
«Ei,»
Juhataja sõnas: «Me kõik kipume ühe või teise teo puhul motiive üle analüüsima. Ütlesin seda kunagi ka isa Thomasele. Mäletate, kuidas Pascal ütles: «Inimene, kes hakkab otsima jumalat, on tema juba leidnud.» Sama kehtib vahest ka armastuse kohta — kui me teda otsima hakkame, on ta meis võib-olla juba olemas.»
«Paraku piirdus Querry oma otsingutes — tean ainult seda, mida ta ise mulle rääkis — naiste sängiga.»
«Ega olegi kõige pahem koht otsimiseks. Küllalt on neid, kes leiavad sealt ainult vihkamist.»
«Nagu Rycker?»
«Ma tunnen teda liiga vähe selleks, et hakata kohtumõistjaks.»
«Kui püsivalt järjekindel te olete, isa. Ühtegi hinge ei lase te käest, ega? Isegi Querry nõutaksite endale.»
«Pole tähele pannud, et teiegi oleksite enne järele . jätnud, kui haige juba surnukülm ja kange.»
Nad jõudsid ambulatooriumi. Pidalitõbised istusid tsementtrepi tulipalavatel astmetel ja ootasid. Vastu uut haiglat olid redelid püsti ja viimistlustöö käis täie hooga. Sarikapärg oli tormi käes küll muljuda ja tuu-seldada saanud, aga seisis kindlalt kohal; tugevad pal-mikiudest rihmad hoidsid teda püsti.
«Arveid läbi lehitsedes märkasin,» ütles juhataja, «et olete loobunud vitamiinide ostmisest. Kas on mõistlik nende pealt kokku hoida?»
«Ma ei usu, et aneemia põhjuseks on DDS-tabletid. Minu arvates pigem soolenugilised. Väljakäikude ehitamine tuleb odavam kui vitamiinide ostmine. Ja siit ka meie järgmine ülesanne, mis juba ammugi oleks pidanud päevakorras seisma. Palju tänaseks haigeid kokku tuli?» küsis ta abiliselt.
«Kuuekümne ringis.»
«Teie jumal võib küll väikselt pettunud olla,» ütles
229
doktor Colin, «kui ta selle enda loodud maailma peale aatab.»
«Poisikesest peast on teile halvasti piiblilugu õpetatud. Jumal ei tunne ei pettumusi ega piinu.»
«Vahest siin peitubki põhjus, miks ma teda ei usu ega hakkagi uskuma.»

Arst istus vastuvõtulaua taha ja võttis ette puhta kartoteegikaardi. «Kes on esimene?» hüüdis ta.
Esimene oli kolmeaastane jõngermann, paljas kui organd, punnümara kõhu küljes kõikumas tilluke noku ja näpp suus. Arst libistas sõrmed üle lapse selja. Poisi ma seisis ootavalt sealsamas kõrval.
«Seda noormeest ma ju tunnen,» ütles juhataja, «ta käis minu pool kompvekke nosimas.»
«Tal on juba pidal küljes,» ütles doktor Colin. «Katsuge — siin on muhk ja siin. Aga ärge muretsege,» lisas ta allasurutud raevuga. «Aasta või kahega teeme ta terveks ja ma võin teile vanduda, et kõik tema liikmed jäävad alles.»

Грэхем Грин Ценой потери На эстонском языке Из. Оформление Х. Арракa
ia- Чательетво «Ээсти Раамат» 1лин, ПярнУское ш°ссе, ю
Кц Toimetaja E. Siimson Tr nstiline toimetaja A. Raja KorreAhnlime toimetaja P. Kass Ladumise ^'orid M. Amon ja S. A r o n
Poognaid' le antud и- X 1966- Trükkimisele
ArvlstusVv 111 ls"7- Pa5fr,.i?X84' 'U Trüki-
limis» Tingtrükipoognaid 12,18.
e oognald 11,60. Trükiarv 36 000. Tel-nr. 2872 Trükikoda «Ühiselu», Trükipal4 Tallinn, Pikk t. 40/42.
"er nr. 2 — Kohila Paberivabrik. Hind 72 kop.

7—3—4